

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 8 (178) 2015

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF
Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, conferențiar universitar, decanul Facultății de
Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare **Antonina DEMBIȚCHI**
Asistență computerizată **Maria BONDARI**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniou Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînza (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Sergiu BRÎNZA

Reflecții cu privire la necesitatea definirii legisla-
tative a noțiunii de prostituție 2

Xenofon ULIANOVSKI

Starea de extremă necesitate și reținerea infrac-
torului: aspecte juridico-penale militare 10

Iurie MIHALACHE, Rodica BERDILO

Corelația dintre legislația cu privire la transpor-
turi și legislația cu privire la protecția consuma-
torilor 15

Lilia GÎRLA, Jacob RUB

White-collar crime: definitional issues and clas-
sification 19

Vitalie RUSU, Dumitru GHERASIM

Unele reflecții asupra limitelor cercetării
judecătorești în procesul penal al Republicii
Moldova 27

Stanislav COPEȚCHI

Rolul clasificării semnelor componente de in-
fracțiune la calificarea infracțiunilor 33

Vitalie RUSU, Mihail SORBALA

Delimitarea reținerii sau arestării ilegale de alte
infracțiuni conexe 40

Ala LUCA

Reglementări internaționale speciale privind lu-
crătorii migranți la nivel universal 45

Vitalie RUSU, Ion COVALCIUC

Unele reflecții asupra sistemului și conținutului
principiilor activității speciale de investigații ... 51

Irina SELEVESTRU

Fapta prejudiciabilă din cadrul infracțiunilor
prevăzute la art.191 „Delapidarea averii străi-
ne” din Codul penal. *Partea II* 55

Nicolae CORCEA

Analiza practicii judiciare în materia infracțiunii
de violență în familie (art.201¹ CP RM): conclu-
zii și recomandări 61

Maria FRUNZE

Profilul mercenarului în acțiuni teroriste:
implicații criminologice și de drept penal
substanțial 71

Andrei MUNTEAN

Problema imunităților în contextul respectării
principiului constituțional al egalității 77

REFLECȚII CU PRIVIRE LA NECESITATEA DEFINIRII LEGISLATIVE A NOȚIUNII DE PROSTITUȚIE

Sergiu BRÎNZA,

doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

În articolul de față se stabilește că prostituția este doar una din formele activităților sexuale care presupun exploatare sau nu. Se arată că prostituție poate fi considerată doar fapta care întrunește următoarele condiții: 1) constă în practicarea de acte sexuale cu diferite persoane care beneficiază de serviciile prostituatei; 2) scopul practicării de acte sexuale cu astfel de persoane constă în procurarea mijloacelor de existență sau a principalelor mijloace de existență. Se demonstrează că prostituția nu poate presupune prestarea serviciilor de masaj erotic sau a serviciilor sexuale on-line.

Se ajunge la concluzia că art.220 CP RM nu poate fi aplicat în cazul îndemnului sau determinării la prestarea serviciilor de masaj erotic, sau a serviciilor sexuale on-line, ori al înlesnirii prestării unor astfel de servicii, ori al tragerii de foloase de pe urma prestării serviciilor de masaj erotic, sau a serviciilor sexuale on-line de către o altă persoană. În final, este propusă completarea Codului penal și a Codului contravențional cu prevederi care să conțină definiția noțiunii de prostituție.

Cuvinte-cheie: prostituție; servicii de masaj erotic; servicii sexuale on-line; pornografie; act sexual.

* * *

In the present article it is established that prostitution is just one of the forms of sexual activity involving or not exploitation. It is shown that prostitution can be considered only the act that fulfils the following conditions: 1) consists in the practice of sexual acts with different individuals who receive services from the prostitute; 2) the purpose of engaging in sexual acts with such individuals is to procure the means of subsistence or the main livelihoods. It is demonstrated that prostitution cannot assume erotic massage services or online sexual services. It is concluded that art.220 PC RM cannot be applied in the cases of talking in or persuading into performing erotic massage services or online sexual services, or by facilitating such services, or through drawing the benefits by another person from the performance of erotic massage services or online sexual services. Finally but not least, it is proposed to complement the Criminal Code and the Contravention Code with provisions containing the definition of prostitution.

Keywords: prostitution; erotic massage services; online sexual services; pornography; sex act.

În mod regretabil, în legea penală a Republicii Moldova lipsește o interpretare oficială a noțiunii de „prostituție”. Noțiunea de prostituție nu este definită nici în Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 20.10.2005 [1], nici într-un alt act normativ național. De asemenea, noțiunea în cauză nu este definită nici în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr.37 din 22.11.2004 [2], nici într-o altă hotărâre explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție [3].

Profitând de această lacună, unii practicieni încearcă să interpreteze cât mai pe larg noțiunea de prostituție, încălcând pe această cale principiul legalității. Astfel, în ultimul timp, în practica de aplicare a legii penale, atestăm exemple de aplicare a art.220 „Proxenetismul” din Codul penal, care ridică întrebări privind corectitudinea interpretării noțiunii de prostituție. În unele dintre aceste cazuri, prostituție a fost considerată prestarea serviciilor de masaj erotic [4]. În alte situații, sub incidența noțiunii de prostituție a intrat prestarea de servicii sexuale on-line [5]. În opinia noastră, astfel de interpretări sunt prea cuprinzătoare, venind în contradicție cu una din regulile stabilite la alin.(2) art.3 CP RM. Potrivit acesteia, interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale este interzisă.

De ce considerăm că nu reprezintă prostituție: prestarea serviciilor de masaj erotic; prestarea serviciilor

sexuale on-line? Implicit, o asemenea concluzie rezultă chiar din textul legii penale: în alin.(1) art.165 CP RM este utilizată sintagma „exploatare sexuală comercială sau necomercială”; la lit.a) alin.(1) art.206 CP RM este folosită sintagma „exploatarea sexuală, comercială și necomercială, în prostituție sau în industria pornografică”. Comparându-le, putem deduce că există activități sexuale (care presupun exploatare sau nu), altele decât prostituția și pornografia. După A.Tănase, astfel de activități sexuale (altele decât prostituția și pornografia) presupun „folosirea victimei pentru masajul erotic, în reprezentări striptease, în reprezentări erotice de alt gen implicând profitarea de sexualitatea victimei” [6]. În același fâgaș, M.Ștefănoaia susține că noțiunile de prostituție și de pornografie nu epuizează întregul conținut al noțiunii „activități sexuale” [7].

Sprrijinim aceste opinii: ele își au suportul în locuțiunea din art.2 al Legii privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane: „obligarea la practicarea prostituției (subl. ne aparține), la participarea la reprezentări pornografice (subl. ne aparține) în vederea producerii, difuzării și punerii în circulație a acestora pe orice cale, achiziționării, comercializării sau posesării de materiale pornografice, practicarea unor alte forme (subl. ne aparține) de exploatare sexuală” [8].

Interpretarea prea largă a noțiunii „prostituție” ar lăsa fără conținut noțiunea „alte activități sexuale (altele decât prostituția și pornografia)” în sensul alin.(1) art.165 CP RM și al art.2 al Legii privind prevenirea și

combaterea traficului de ființe umane. De aceea, noțiunea de prostituție trebuie deosebită atât de noțiunea „pornografie”, cât și de noțiunea „alte activități sexuale (altele decât prostituția și pornografia)”. Dacă legiuitorul ar fi dorit, atunci ar fi recurs la sintagma „exploatare sexuală comercială sau necomercială” la lit.a) alin.(1) art.206 CP RM, fără a-i restrânge sfera de incidență. Întrucât nu a dorit aceasta, la lit.a) alin.(1) art.206 CP RM legiuitorul a restrâns sfera de incidență a sintagmei „exploatare sexuală comercială sau necomercială”. Ignorarea acestui fapt ar echivala cu aplicarea prin analogie a legii penale, interzisă și ea de alin.(2) art.3 CP RM.

Din considerentele expuse mai sus, nu putem aplica modelul de interpretare a noțiunii „prostituție”, prevăzut de alin.(2) art.19 al Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale [9]: „În sensul prezentului articol, noțiunea „prostituție infantilă” desemnează faptul de a folosi un copil pentru activități sexuale (*subl. ne aparține*), atunci când se oferă sau se promet sume de bani sau orice altă formă de remunerație sau de răsplătă, indiferent dacă această plată, promisiune sau răsplătă se oferă copilului sau unei terțe persoane”. În prezența unor neconcordanțe privind interpretarea noțiunii „prostituție”, prioritate trebuie să li se acorde prevederilor Codului penal al Republicii Moldova, nu Convenției în cauză. Cu această ocazie, accentuăm că art.19 al Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale are ca obiect nu protecția drepturilor fundamentale ale omului, ci recomandarea statelor părți să incrimineze faptele referitoare la prostituția infantilă. În aceste condiții, este pe deplin respectată dispoziția de la alin.(2) art.4 al Constituției Republicii Moldova: „Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”.

Totodată, nu putem trece cu vederea pct.5 din Raportul explicativ la Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale [10]: „Articolul 34 din Convenție sugerează statelor părți să protejeze copiii împotriva «oricărei forme de exploatare sexuală și de abuz sexual», inclusiv a incitării sau constrângerii copiilor să se dedea la activități sexuale ilegale, a exploatării copiilor în scopul prostituției (*subl. ne aparține*) sau al altor practici (*subl. ne aparține*) sexuale ilegale, precum și a exploatării copiilor în spectacole și materiale pornografice”.

De asemenea, este important să remarcăm că nu există neconcordanțe privind interpretarea noțiunii „prostituție”, care reiese din Codul penal al Republicii Moldova, și interpretarea aceleiași noțiuni care reiese din alte acte cu vocație internațională (altele decât Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale).

Astfel, potrivit art.3 din Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organiza-

te din 15.11.2000 [11], exploatarea conține, cel puțin, exploatarea prin prostituarea (*subl. ne aparține*) unei alte persoane sau alte forme (*subl. ne aparține*) de exploatare sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile analoage sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe. În corespundere cu lit.a) art.4 al Convenției Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, adoptată la 03.05.2005 [12], exploatarea cuprinde, cel puțin, exploatarea prostituției (*subl. ne aparține*) celorlalți sau alte forme (*subl. ne aparține*) de exploatare sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile similare acesteia, aservirea sau prelevarea de organe. În conformitate cu art.3 din Directiva 2011/36/UE din 05.04.2011 [13], exploatarea include cel puțin exploatarea prostituției (*subl. ne aparține*) altor persoane sau alte forme (*subl. ne aparține*) de exploatare sexuală, munca sau serviciul forțat, inclusiv cerșitul, sclavia sau practicile similare sclaviei, aservirea, exploatarea activităților infracționale sau prelevarea de organe.

Pornind de la argumentele enunțate *supra*, ajungem la concluzia că *prostituția este doar una din formele activităților sexuale care presupun exploatare sau nu*.

Care este înțelesul noțiunii „prostituție”? În literatura de specialitate, găsim răspunsuri dintre cele mai variate la această întrebare: „intrarea contra plată în raporturi sexuale extraconjugale” [14]; „intrarea sistematică în raporturi sexuale cu diferite persoane în schimbul unei remunerații” [15]; „intrarea contra plată în raporturi sexuale întâmplătoare extraconjugale, care nu se întemeiază pe o simpatie și atracție personală” [16]; „intrarea unei persoane în raporturi sexuale extraconjugale, în scopul obținerii de venituri de către acea persoană și al satisfacerii necesităților sexuale ale celui care beneficiază de serviciul în cauză [17] „intrarea repetată contra plată în raporturi sexuale cu diferiți parteneri, neavând la bază simpatia și atracția personală față de acei parteneri” [18]; „activitatea presupunând prestarea de servicii sexuale, care implică satisfacerea necesităților sexuale ale clienților în schimbul unei recompense, indiferent de forma și metoda de transmitere a acesteia” [19]; „comercializarea relativ regulată a corpului său ori prestarea de servicii sexuale (la un nivel profesional), în schimbul unei remunerații, pentru clienți diferiți, indiferent de apartenența sexuală a acestora, dacă această activitate reprezintă sursa principală sau auxiliară de venituri pentru persoana care o desfășoară” [20].

În planul definirii noțiunii de „prostituție”, nu considerăm relevantă lipsa sau prezența simpatiei și atracției personale față de persoanele care beneficiază de serviciile prostituției. În context, au dreptate A.N. Ignatov și A.P. Tkacenko, atunci când afirmă: „În funcție de criteriile personale, prostituata își poate alege clienții pe care-i agreează și-i poate refuza pe acei clienți care-i provoacă antipatie. Stabilirea cu exactitate a semnelor constituente ale noțiunii de prostituție nu permite lărgirea nelimitată a acestei noțiuni. În caz contrar, se poate ajunge la situația când căsătoria oficială, încheiată din rațiuni mercantile, ar trebui catalogată ca formă a prostituției” [21].

În altă ordine de idei, consemnăm că prostituția este condiționată de sistematicitatea actelor sexuale. Conținutul prostituției nu poate fi realizat printr-un singur act. Suntem de acord cu următoarele păreri: practicarea raporturilor sexuale cu diferite persoane nu are un caracter izolat și întâmplător, ci reprezintă raporturi sexuale repetate, practicate în mod sistematic, cu caracter de obișnuință [22]; intrarea singulară în raporturi sexuale, chiar dacă a fost făcută în schimbul unei recompense, nu reprezintă practicarea prostituției [23].

Să nu uităm că prostituția este nu o oarecare activitate. Ea este o activitate practicată, având un caracter de îndeletnicire. Aceasta reiese atât din art.208² și 220 CP RM, cât și din art.89 din Codul contravențional. „A practica” înseamnă a exercita o meserie, o profesiune [24]. De asemenea, faptul că prostituția este o activitate practică rezultă implicit din scopul prostituției de a-și procura mijloacele de existență sau principalele mijloace de existență. Este puțin probabil că întreținerea unui act sexual singular contra plată i-ar putea asigura unei persoane procurarea chiar și numai a principalelor mijloace de existență.

Așadar, practicarea prostituției trebuie să presupună repetarea de cel puțin trei ori a actelor sexuale întreținute cu persoanele care beneficiază de serviciile prostituției. Repetarea de cel puțin trei ori a unor astfel de acte ar fi în măsură să confirme caracterul prostituției de a fi practică (de a fi sistematică; de a reprezenta o îndeletnicire, o ocupație obișnuită).

În altă privință, este prea restrictiv a considera că doar întreținerea de raporturi sexuale poate constitui prestarea serviciilor sexuale în cazul prostituției. Cu această ocazie, menționăm că, de exemplu, infracțiunea de recurgere la prostituția practică de un copil (art.208² CP RM) constă în beneficierea, contra oricăror avantaje materiale, de serviciile sexuale prestate de către o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 18 ani. În legătură cu analiza acestei infracțiuni, am afirmat: „Obiectul imaterial al infracțiunii prevăzute la art.208² CP RM îl reprezintă serviciile sexuale prestate de către o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 18 ani. Este susceptibilă de interpretări sintagma «servicii sexuale». În ce ne privește – din interpretarea sistemică a prevederilor Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, în cazul în care le privim prin prisma prevederilor Codului penal al Republicii Moldova – reiese că, în sensul art.208² CP RM, prin «servicii sexuale», trebuie de înțeles raportul sexual, homosexualitatea sau satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse” [25]. În literatura de specialitate, au fost exprimate păreri care vin în sprijinul opiniei noastre. Astfel, după A.Tănase, practicarea de orice acte sexuale, nu neapărat doar de raporturi sexuale, trebuie avută în vedere în cazul prostituției [26]. Din punctul de vedere al lui O.Loghin, în contextul prostituției, noțiunea de raport sexual include atât raporturile sexuale, cât și actele nefirești de satisfacere a instinctului sexual [27]. În opinia lui M.A. Hotca, în cazul prostituției, practicarea de acte sexuale constă

în întreținerea repetată de raporturi sexuale, de acte de homosexualitate sau de perversiuni sexuale [28]. La fel, având în vedere ipoteza prostituției, E.V. Millerov, S.Ulițki și V.L. Eriomin susțin că raportul sexual este doar unul din tipurile actului sexual, printre alte tipuri numărându-se actul oral și cel anal [29].

În alt context, considerăm că prostituția presupune practicarea de acte sexuale nu cu oricare persoane diferite. Ea presupune practicarea de acte sexuale doar cu acele persoane diferite care beneficiază de serviciile prostituției. Sub acest aspect, susținem opinia lui M.A. Seleznirov: pentru a atesta prostituția, este necesar un contact direct al corpului prostituției cu corpul celui care beneficiază de serviciile acesteia [30]. N.V. Gherasimov se raliază acestei opinii, argumentând că alternativa o reprezintă lărgirea neconținută a sensului noțiunii de prostituție, ceea ce ar putea duce la lipsirea acestei noțiuni de sens autentic [31]. Vom reveni la acest aspect *infra*, cu ocazia analizei imposibilității de evoluare a prestării serviciilor sexuale *on-line* ca formă a prostituției.

Ca rezultat al analizei efectuate *supra*, conchidem: în lipsa unei interpretări oficiale plauzibile a noțiunii de prostituție, trebuie să optăm pentru varianta de interpretare neoficială cea mai restrictivă. În consecință, *prostituție poate fi considerată doar fapta care îndeplinește următoarele condiții: 1) constă în practicarea de acte sexuale cu diferite persoane care beneficiază de serviciile prostituției; 2) scopul practicării de acte sexuale cu astfel de persoane constă în procurarea mijloacelor de existență [32] sau a principalelor mijloace de existență.*

În continuare, vom încerca să stabilim dacă art.220 CP RM poate fi aplicat sau nu în cazul îndemnului sau determinării la prestarea serviciilor de masaj erotic sau a serviciilor sexuale *on-line*, ori al înlesnirii prestării unor astfel de servicii, ori al tragerii de foloase de pe urma prestării serviciilor de masaj erotic sau a serviciilor sexuale *on-line* de către o altă persoană.

În primul rând, este necesar să stabilim dacă prestarea serviciilor sexuale *on-line* constituie o expresie a prostituției sau nu.

Ce înseamnă „servicii sexuale *on-line*”?

Ad-litteram, „*on-line*” înseamnă echipament, dispozitiv sau mod de prelucrare a datelor conectat direct la calculator [33]; „*chat*” înseamnă programe care permit conversațiile *on-line* cu transmitere (aproape) instantanee a mesajelor; conversațiile propriu-zise [34].

Videochat-ul este o formă de comunicare, plătită sau gratuită, între două persoane, de regulă prin intermediul unui *webcam* sau al unei camere video, conectate la un computer. În ce privește varianta platită a videochat-ului, acțiunea se desfășoară între client și un model de videochat (denumit și operator de videochat, *hostess on-line*, model *on-line*) [35].

Din perspectiva studiului pe care-l efectuăm, serviciile sexuale *on-line* comportă relevanță doar atunci când presupun difuzarea unor produse pornografice. Mai concret, art.90 „*Producerea, comercializarea, difuzarea sau păstrarea produselor pornografice*” din Codul contravențional poate fi aplicat doar în cazul în

care prestarea serviciilor sexuale on-line implică difuzarea unor produse pornografice.

În acest sens, *serviciile sexuale on-line se exprimă în conversația on-line dintre un client și un model de videochat, cu transmitere (aproape) instantanee a imaginilor video care conțin fie reprezentarea modelului de videochat angajat în activități sexuale explicite, fie reprezentarea unei părți intime a corpului modelului de videochat, în scopul excitației sexuale a clientului și al obținerii unei recompense de către modelul de videochat.*

În conformitate cu art.1 al Legii cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 07.03.2013 [36], pornografie constituie „prezentarea de manieră vulgară, brutală a contactelor sexuale de orice tip între persoane de sexe diferite sau de același sex, a altor manifestări indecente ale vieții sexuale, precum și prezentarea de o manieră impudică a organelor genitale” [37]. Așadar, conținutul produsului difuzat *on-line* trebuie să corespundă acestei definiții legale.

Nu intră sub incidența noțiunii de pornografie acele producții care au o valoare artistică, medicală, științifică sau similară.

Nu întotdeauna este facil a efectua cu precizie distincția dintre pornografie și producțiile care au o valoare artistică, medicală, științifică sau similară. Tocmai de aceea, potrivit lit.d) pct.8 al Anexei nr.1 a Hotărârii Guvernului Republicii Moldova cu privire la Agenția de Stat pentru Protecția Moralității pe lângă Ministerul Culturii, nr.1400 din 17.12.2001 [38], această Agenție este cea care are dreptul să analizeze practica de lucru a consiliilor artistice din diferite domenii (teatru, rețelele cinematografice, televiziunea prin cablu și emisie, radiodifuziunea, ministerele și departamentele ce valorifică lucrări de artă decorativă și aplicată și opere literare etc.), să acorde ajutor acestor consilii întru aplicarea justă a criteriilor de constatare a elementelor de pornografie, precum și să acorde ajutor Ministerului Afacerilor Interne la depistarea lucrărilor ce conțin elemente de pornografie. În vederea supunerii creațiilor din domeniul literaturii și artei a unei analize științifice multilaterale și întru depistarea elementelor de pornografie, sadism, cruzime și de cult al violenței în conținutul lor, Consiliul de experți de pe lângă Agenția de Stat pentru Protecția Moralității pe lângă Ministerul Culturii creează comisii în următoarele domenii: comisia de expertiză și contracarare a pornografiei, sadismului, cruzimii și cultului violenței în filmele video și cinematografice; comisia de expertiză și contracarare a pornografiei, sadismului, cruzimii și cultului violenței în emisiunile radiofonice și televizate și pe site-urile informaționale; comisia de expertiză și contracarare a tendințelor de propagare a pornografiei, sadismului, cruzimii și cultului violenței în lucrările poligrafice și reprezentațiile publice. Membrii Consiliului de experți sunt cei în drept să analizeze creațiile folosite sau vândute sub aspectul raportării lor la categoria obiectelor care propagă pornografia.

Dintr-o altă perspectivă, consemnăm că, în legislațiile unor state, este reliefată posibilitatea folosirii teh-

nologiilor informaționale la reprezentarea produselor pornografice: „noțiunea «pornografie» se referă la orice reprezentare, prin intermediul publicării, expunerii, cinematografiei, spectacolelor indecente, tehnologiilor informaționale (subl. ne aparține) sau prin orice mijloace, a unei persoane angajate în activități sexuale explicite, reale sau simulate, sau la orice reprezentare a unei părți intime a corpului unei persoane în scopuri cu precădere sexuale” (lit.h) art.3 al Legii Filipinelor cu privire la combaterea traficului de persoane [39]); „pornografia constituie reprezentarea, fie prin expunere, a unui spectacol, a unei publicații sau producții cinematografice cu caracter obscen, fie prin utilizarea tehnologiilor moderne informaționale (subl. ne aparține), a unei activități sexuale sau a organelor genitale ale unei persoane, în scopuri cu preponderență sexuale” (lit.b) art.1 al Legii Birmaniei cu privire la combaterea traficului de persoane [40]); „«pornografie» înseamnă orice reprezentare, prin intermediul publicării, expunerii, cinematografiei, spectacolelor indecente, tehnologiilor informaționale (subl. ne aparține) sau prin orice mijloace, a unei persoane angajate în activități sexuale explicite, reale sau simulate, sau la orice reprezentare a unei părți intime a corpului unei persoane în scopuri cu preponderență de excitație sexuală” (art.2 al Legii Ugandei împotriva pornografiei [41]), etc.

Referindu-se la infracțiunea specificată la art.301 din Codul penal al Ucrainei [42] (care stabilește răspunderea pentru importul, producerea, difuzarea sau distribuirea de produse pornografice), O.E. Radutnâi afirmă că produsul pornografic, ca obiect imaterial al infracțiunii în cauză, este susceptibil de difuzare *on-line* [43]. Considerăm că, nici în conjunctura legislației Republicii Moldova, nu există vreun impediment pentru a considera că produsul pornografic este susceptibil de difuzare *on-line*. Implicit, aceasta o confirmă formularea de la art.208¹ „Pornografia infantilă” din Codul penal: „producerea, distribuirea, difuzarea, importarea, exportarea, oferirea, vinderea, procurarea, schimbarea, folosirea sau deținerea de imagini sau alte reprezentări ale unui sau mai mulți copii implicați în activități sexuale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui copil, reprezentate de manieră lascivă sau obscenă, inclusiv în formă electronică (subl. ne aparține)” [44].

Conform art.2 al Legii comunicațiilor electronice, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 15.11.2007 [45], rețea de comunicații electronice constituie sistemele de transmisie și, după caz, echipamentele de comutare sau rutare, precum și alte resurse care permit transmiterea semnalelor prin suport fizic, electromagnetic sau prin orice alte mijloace, incluzând rețele de comunicații prin satelit, rețele fixe (cu comutare de circuite sau comutare de pachete, inclusiv Internet (subl. ne aparține)) și rețele mobile terestre, rețele de transport al energiei electrice, în cazul în care acestea sunt utilizate și pentru transmiterea semnalelor, rețele utilizate pentru difuzarea programelor audiovizuale, rețele de televiziune prin cablu, indiferent de tipul informației transmise.

Din cele menționate *supra*, deducem că, în con-

junctura legislației Republicii Moldova, produsul pornografic este susceptibil de difuzare on-line; produsul pornografic difuzat on-line poate reprezenta obiectul imaterial al faptei prevăzute la art.90 din Codul contravențional.

După această notă de clarificare, amintim că prostituția presupune practicarea de acte sexuale nu cu oricare persoane diferite. Ea presupune practicarea de acte sexuale doar cu acele persoane diferite care beneficiază de serviciile prostituatei. Din aceste motive, prostituția nu poate presupune prestarea de servicii sexuale *on-line*, întrucât prestarea de servicii sexuale *on-line* nu presupune practicarea de acte sexuale cu persoanele care beneficiază de serviciile prostituatei. Prestarea unor asemenea servicii nu implică contactul direct al corpului prostituatei cu corpul celui care beneficiază de serviciile acesteia. Prestarea de servicii sexuale *on-line* poate presupune practicarea de către modelul de videochat a unor acte sexuale cu sine însăși (de exemplu, a automasturbației) sau cu alte modele de videochat.

În altă ordine de idei, este necesar să stabilim dacă prestarea serviciilor de masaj erotic constituie o expresie a prostituției sau nu.

Este de menționat că masajul erotic intră sub incidența noțiunii „contact sexual”. Această noțiune nu trebuie confundată cu noțiunea „act sexual”. Un act sexual presupune orice modalitate de obținere a unei satisfacții sexuale prin folosirea sexului sau acționând asupra sexului. În context, prin „sex” se are în vedere nu neapărat organele genitale. Se au în vedere și alte părți ale corpului care comportă semnificație în planul senzualității sexuale. De aceea, are dreptate M.A. Hotca care consideră că actul sexual este acea practică sexuală care, fiziologic, este aptă să producă orgasm [46].

În cazul raportului sexual, o astfel de practică sexuală constă în conjuncția (copularea; împreunarea) organelor de sex masculin și feminin. În alți termeni, raportul sexual constă în actul de pătrundere (introducere) a organului procreator al bărbatului în organul corespunzător al femeii. Bineînțeles, masajul erotic nu poate corespunde acestei definiții.

Actul sexual se poate exprima nu doar într-un raport sexual, dar și într-un act de homosexualitate sau de satisfacere a poftei sexuale în forme perverse.

Astfel, actul de homosexualitate reprezintă actul sexual dintre persoane având aceeași apartenență sexuală. Un asemenea act cunoaște următoarele modalități faptice: 1) introducerea membrului viril al unei persoane de sex masculin în rectul altei persoane de sex masculin; 2) contactul dintre organele genitale a două persoane de sex feminin; manipulările cu aceste organe cu ajutorul degetelor mâinilor; alte asemenea acte și contacte săvârșite cu ajutorul mâinilor și al altor părți ale corpului; 3) actele oralo-genitale între persoane de sex masculin sau între persoane de sex feminin; 4) introducerea de către o persoană de sex masculin a unui mulaj al membrului viril sau a unui alt obiect, ori a unei părți a corpului său (în lipsa unui scop medical *bona fide*) în rectul altei persoane de sex masculin; 5) introducerea de către o persoană de sex feminin a unui mulaj al membrului viril sau a unui alt obiect, ori

a unei părți a corpului său (în lipsa unui scop medical *bona fide*) în cavitatea vaginală ori în rectul altei persoane de sex feminin; 6) imitarea „penetrării sexuale” pe calea masturbării unei persoane de sex masculin de către o altă persoană de sex masculin, etc.

La rândul său, actul de satisfacere a poftei sexuale în forme perverse reprezintă un act sexual nefiresc (sub aspect fiziologic) dintre persoane având apartenență sexuală diferită, cu caracter analo-genital, analo-digital, oralo-genital, oralo-anal, falomitator etc. Un astfel de act cunoaște următoarele modalități faptice: 1) introducerea membrului viril în rectul unei persoane de sex feminin; 2) actul oralo-genital între o persoană de sex masculin și o persoană de sex feminin; 3) imitarea raportului sexual prin săvârșirea unor fricțiuni cu membrul viril în spațiul dintre mamelele persoanei de sex feminin, coapsele, umărul și gâtul ei, ori pe suprafața abdomenului acesteia; 4) introducerea de către o persoană de sex feminin a unui mulaj al membrului viril sau a unui alt obiect, ori a unei părți a corpului său (în lipsa unui scop medical *bona fide*) în rectul unei persoane de sex masculin; 5) introducerea de către o persoană de sex masculin a unui mulaj al membrului viril sau a unui alt obiect, ori a unei părți a corpului său (cu excepția membrului viril) (în lipsa unui scop medical *bona fide*) în cavitatea vaginală a unei persoane de sex feminin; 6) introducerea de către o persoană de sex masculin a unui mulaj al membrului viril sau a unui alt obiect, ori a unei părți a corpului său (în lipsa unui scop medical *bona fide*) în rectul unei persoane de sex feminin; 7) imitarea „penetrării sexuale” pe calea masturbării unei persoane de sex masculin de către o persoană de sex feminin (sau viceversa); 8) săvârșirea (prin constrângere) a actelor sau a contactelor sus-menționate de către două sau mai multe persoane când făptuitorul își satisface pofta (necesitatea) sexuală prin contemplarea celor comise etc.

De felul său, masajul erotic nu se poate concretiza într-un act de homosexualitate sau de satisfacere a poftei sexuale în forme perverse. Subliniem: ne referim la masajul erotic propriu-zis, nu la masajul erotic care servește ca paravan pentru întreținerea unui act de homosexualitate sau de satisfacere a poftei sexuale în forme perverse.

Cu această ocazie, este necesar să facem două precizări: 1) introducerea unui obiect sau a unei părți a corpului în cavitatea vaginală ori în rectul unei alte persoane poate fi făcută într-un scop medical *bona fide*. Ne referim la: masajul ginecologic; masajul urologic; masajul proctologic etc. Aceste tipuri de masaj se referă la masajul terapeutic. Scopul acestuia se exprimă în profilaxia sau tratamentul bolilor ori în reabilitarea unui bolnav, nu în producerea unui orgasm; 2) în unele cazuri, aparențele indică asupra unui masaj erotic. Cu toate acestea, în realitate, vom atesta un act sexual. De exemplu, reprezintă satisfacere a poftei sexuale în forme perverse săvârșirea unor fricțiuni cu membrul viril în spațiul dintre mamelele persoanei de sex feminin, coapsele, umărul și gâtul ei, ori pe suprafața abdomenului acesteia. Cu alte cuvinte, vom atesta actul sexual în ipoteza în care este depășită linia de demarcare dintre acesta și masajul erotic.

După această notă de clarificare, consemnăm că, *de felul său, prestarea serviciilor de masaj erotic nu poate antrena nici măcar răspunderea contravențională*. Ne referim la situația când aceste servicii sunt prestate de către o persoană care a atins vârsta de 16 ani. În această situație, prestarea serviciilor de masaj erotic constituie o manifestare de viață sexuală care nu are o relevanță penală sau contravențională.

Dacă însă masajul erotic este realizat cu o persoană despre care se știe cu certitudine că nu a atins vârsta de 16 ani, există suficiente temeiuri de a aplica art.175 CP RM. Aceasta, dacă masajul erotic reprezintă scopul în sine al făptuitorului. Dacă însă această manifestare a vieții sexuale constituie doar o premisă pentru realizarea unor acte sexuale, vom fi în prezența tentativei la una dintre infracțiunile prevăzute la art.171-174 CP RM. Desigur, dacă sunt prezente și alte condiții necesare aplicării acestor norme penale.

Așadar, *prostituția nu poate presupune prestarea serviciilor de masaj erotic. Or, de felul său, prestarea serviciilor de masaj erotic nu constituie un act sexual.*

Concluzia generală este că *art.220 CP RM nu poate fi aplicat în cazul îndemnului sau determinării la prestarea serviciilor de masaj erotic sau a serviciilor sexuale on-line, ori al înlesnirii prestării unor astfel de servicii, ori al tragerii de foloase de pe urma prestării serviciilor de masaj erotic sau a serviciilor sexuale on-line de către o altă persoană.*

Considerăm imperioasă prevenirea erorilor de interpretare a noțiunii de prostituție în practica de aplicare a legii penale și a legii contravenționale. În consecință, este necesară definirea noțiunii de prostituție în textul celor două legi.

Sub acest aspect, menționăm că, potrivit alin.(4) art.213 din Codul penal al României, prin „practicarea prostituției” se înțelege întreținerea de acte sexuale cu diferite persoane în scopul obținerii de foloase patrimoniale pentru sine sau pentru altul. Având anumite rezerve față de această definiție, C.G. Zaharie recomandă redefinirea noțiunii utilizate la alin.(4) art.213 din Codul penal al României: „O viitoare definiție legală a noțiunii de prostituție trebuie să distingă cu claritate acest fenomen social de activitățile cu caracter artistic, educațional, cultural, medical, erotic, sexual, pornografic, de divertisment ș.a., față de care prostituția privită ca activitate, ar putea prezenta unele puncte comune (de exemplu producțiile erotice sau pornografice cu actori remunerați și parteneri diferiți care nu pot fi aleși de către aceștia, videochatul, masajul erotic ș.a.” [47].

Sprijinind cu fermitate această viziune, menționăm că definiții ale noțiunii de „prostituție” găsim nu doar în legislația României [48]. Având în vedere aceste exemple (nu neapărat și conținutul definițiilor legale ale noțiunii de prostituție), considerăm necesară definirea noțiunii în cauză în legislația Republicii Moldova. La concret, propunem completarea capitolului XIII din partea generală a Codului penal cu articolul 134¹⁴: „Prin prostituție se înțelege practicarea de acte sexuale cu diferite persoane care beneficiază de serviciile prostituției, aceasta urmărind să-și procure, pe o asemenea cale, mijloace de existență sau principalele mijloace de exis-

tență”. De asemenea, recomandăm completarea art.89 din Codul contravențional cu alineatul (3), având următorul conținut: „În acest articol și în alin.(2) art.90¹ din acest Cod, prin prostituție se înțelege practicarea de acte sexuale cu diferite persoane care beneficiază de serviciile prostituției, aceasta urmărind să-și procure, pe o asemenea cale, mijloace de existență sau principalele mijloace de existență”.

Ca rezultat al analizei efectuate în cadrul acestui studiu, formulăm următoarele **concluzii**:

1) prostituția este doar una din formele activităților sexuale care presupun exploatare sau nu;

2) prostituția nu poate presupune prestarea serviciilor de masaj erotic sau a serviciilor sexuale *on-line*;

3) prostituția poate fi considerată doar fapta care îndeplinește următoarele condiții: 1) constă în practicarea de acte sexuale cu diferite persoane care beneficiază de serviciile prostituției; 2) scopul practicării de acte sexuale cu astfel de persoane constă în procurarea mijloacelor de existență sau a principalelor mijloace de existență;

4) art.220 CP RM nu poate fi aplicat în cazul îndemnului sau determinării la prestarea serviciilor de masaj erotic sau a serviciilor sexuale *on-line*, ori al înlesnirii prestării unor astfel de servicii, ori al tragerii de foloase de pe urma prestării serviciilor de masaj erotic sau a serviciilor sexuale *on-line* de către o altă persoană;

5) în cazul prestării serviciilor sexuale *on-line*, răspunderea poate fi aplicată pentru difuzarea produselor pornografice, în baza art.90 din Codul contravențional. Aceasta cu condiția că serviciile sexuale *on-line* se exprimă în conversația *on-line* dintre un client și un model de videochat, cu transmitere (aproape) instantanee a imaginilor video care conțin fie reprezentarea modelului de videochat angajat în activități sexuale explicite, fie reprezentarea unei părți intime a corpului modelului de videochat, în scopul excitării sexuale a clientului și al obținerii unei recompense de către modelul de videochat;

6) de felul său, prestarea serviciilor de masaj erotic de către o persoană care a atins vârsta de 16 ani nu poate antrena nici măcar răspunderea contravențională.

Referințe:

1. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.164-167.
2. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr.37 din 22.11.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=14.
3. Cu toate că noțiunea de prostituție este folosită în numeroase acte normative: lit.e) alin.(1) art.135¹, lit.c) alin.(3) art.137, lit.a) alin.(1) art.206, art.208² și 220 CP RM; art.89 și alin.(2) art.90¹ din Codul contravențional; art.6 al Legii privind drepturile copilului, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 15.12.1994*; art.2 al Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 01.03.2007**; pct.51 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Standardelor minime de calitate pentru serviciile sociale prestate în centrele de zi pentru copii cu dizabilități, nr.824 din 04.07.2008***; lit.h) pct.138 din anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului-

cadru al Centrului comunitar de sănătate mintală și a Standardelor minime de calitate, nr.55 din 30.01.2012****; pct.12 din anexa la Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova pentru aprobarea Strategiei naționale de prevenire și control al bolilor netransmisibile pe anii 2012-2020, nr.82 din 12.04.2012****; pct.24 din anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului Național privind sănătatea mintală pentru anii 2012-2016, nr.1025 din 28.12.2012****; lit.b) pct.5 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatarei și traficului, nr.270 din 08.04.2014****, etc.

* Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.13.

** *Ibidem*, 2008, nr.55-56.

*** *Ibidem*, 2008, nr.122-125.

**** *Ibidem*, 2012, nr.29.

***** *Ibidem*, 2012, nr.126-129.

***** *Ibidem*, 2013, nr.6-9.

***** *Ibidem*, 2014, nr.92-98.

Un număr atât de mare de acte normative, în care se recurge la noțiunea de „prostituție”, constituie un motiv în plus în sprijinul elaborării unui proiect în care noțiunea de prostituție ar fi interpretată oficial.

4. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 18.03.2015. Dosarul nr.1a-125/2015. www.cac.justice.md; *Comunicat de presă. Femeie din capitală învinuită de proxenetism*. <http://www.procuratura.md/md/news/1211/1/6171/>.

5. *Videochat la domiciliu, deconspirat de polițiști*. <http://www.igp.gov.md/ro/content/videochat-la-domiciliu-deconspirat-de-politisti>; *Rețea de „chat-sex-live-online”, demascată de Poliție*. <http://www.igp.gov.md/ro/content/retea-de-chat-sex-live-online-demascata-de-politie>; *Video-chat cu 19 fete, deconspirat de poliție*. <http://www.igp.gov.md/ro/content/video-chat-cu-19-fete-deconspirat-de-politie>.

6. Tănase A. *Latura subiectivă a infracțiunii de trafic de ființe umane (art.165 CP RM)*. În: *Revista Națională de Drept*, 2011, nr.2, p.10-22.

7. Ștefănoaia M. *Reglementarea răspunderii pentru infracțiunile privind traficul de persoane în dreptul comparat*. Chișinău: CEP USM, 2012, p.258; Ștefănoaia M. *Latura subiectivă a infracțiunilor privind traficul de persoane în dreptul comparat*. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.10, p.65-68.

8. Sintagme asemănătoare sunt folosite în legislația altor state: „obligarea la practicarea prostituției (*subl. ne aparține*), la manifestări pornografice în vederea producerii și difuzării de materiale pornografice sau la alte forme (*subl. ne aparține*) de exploatare sexuală (lit.c) art.182 din Codul penal al României*); „exploatare sexuală înseamnă: a) producerea de pornografie care prezintă persoana, singură sau cu alții; b) angajarea persoanei în activitatea sexuală în scopul producerii de pornografie; c) angajarea persoanei pentru practicarea prostituției (*subl. ne aparține*); d) provocarea persoanei să comită faptele sus-menționate împotriva unei alte persoane; e) angajarea persoanei să participe la orice act sexual, indecent sau obscen” (art.2 al Legii Irlandei nr.8 din 2008 cu privire la combaterea traficului de persoane**); „în scopul exploatarei altora în prostituție (*subl. ne aparține*) ori în alte forme (*subl. ne aparține*) de exploatare sexuală...” (alin.1 art.110/a din Codul penal al Albaniei***); „exploatare înseamnă fie tragerea de foloase de pe urma practicării prostituției (*subl. ne aparține*) ori a producerii sau distribuirii de materiale pornografice, fie alte forme (*subl. ne aparține*) de exploatare sexuală...” (alin.(1) art.4 al Legii Tailandei cu privire la combaterea traficului de persoane****); „în scop de exploatare, incluzând cel puțin, exploatarea altora în prostituție (*subl. ne aparține*) sau în alte forme (*subl. ne aparține*) de exploatare sexuală...” (lit.a) art.3 al Legii Filipinelor cu privire

la combaterea traficului de persoane*****); „expresia „altă formă de exploatare” se referă la exploatarea prostituării (*subl. ne aparține*) altor persoane, a pornografiei, a actelor sexuale comerciale...” (art.10 al Legii Cambodgiei cu privire la combaterea traficului de persoane și a exploatarei sexuale*****), etc.

* *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.

** The Ireland Criminal Law (Human Trafficking) Act 2008. <http://www.irishstatutebook.ie/2008/en/act/pub/0008/index.html>

*** Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë. <http://www.hidaa.gov.al/ligje/kodi%20penal%20i%20rsh.pdf>

**** The Anti-Trafficking in Persons Act B.E. 2551 (2008). [http://www.no-trafficking.org/content/Laws_Agreement/laws_agreement_pdf/trafficking_in_persons_act_b_e%202551%20\(eng.\)pdf](http://www.no-trafficking.org/content/Laws_Agreement/laws_agreement_pdf/trafficking_in_persons_act_b_e%202551%20(eng.)pdf)

***** Anti-Trafficking in Persons Act (Republic Act No. 9208). www.cfo.gov.ph/pdf/9208%20Primer2ndEd.pdf

***** Law on Suppression of Human Trafficking and Sexual Exploitation (2007). http://www.no-trafficking.org/content/Laws_Agreement/cambodia%20new%20law%20on%20trafficking%20&%20sexual%20exploitation%20-%20english.pdf

9. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatarei sexuale și a abuzurilor sexuale. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Moldovan/201-Moldovan.pdf>.

10. Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. Explanatory Report. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/201.htm>

11. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_%20traff_eng.pdf.

12. Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane.

http://www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Source/PDF_Conv_197_Trafficking_Romanian.pdf.

13. Directiva 2011/36/UE a Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene din 05.04.2011 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia, precum și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/629/JAI a Consiliului Uniunii Europene. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:101:0001:0011:RO:PDF>.

14. Акмолинский С. *Проблемы социальной патологии*. В: Социология политики. Москва: Прогресс, 1978, с.351-356.

15. Абубакиров Ф.М. *Проблемы оптимизации уголовной ответственности за использование рабского труда (ст.127² УК РФ)*. В: *Российский следователь*, 2011, № 10, p.8-10.

16. *Проституция и преступность*. Под ред. И.В. Шмарова. Москва: Юридическая литература, 1991, с.100.

17. Подгайнова Я. *Коррекция понятия проституции*. В: *Мировой судья*, 2009, № 5, с.19-21.

18. Улицкий С. *Ответственность за вовлечение в занятие проституцией*. В: *Законность*, 2005, № 3, с.14-16.

19. Бражников Д.А., Горюнов В.Е., Федик Е.А. *Проституция (криминологические и уголовно-правовые аспекты)*. Челябинск: ЧОИ МВД России, 2006, с.9.

20. Станская А.А. *Проституция несовершеннолетних – социальная и правовая проблема общества*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, с.19.

21. Дьяченко А.П., Игнатов А.Н. *Ответственность за проституцию и непосредственно с ней связанные правонарушения (сравнительно-правовой анализ)*. В: *Советское государство и право*, 1990, № 8, с.61-70.

22. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под общ. ред. Ю.И. Скуратова и В.М. Лебедева.

Москва: Инфра•М, 1996, с.552; Loghin O. *Dreptul penal român. Partea Specială*. Vol.1. București: Universul, 1994, p.600.

23. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под ред. А.В. Наумова. Москва: Юристъ, 1997, с.587.

24. *Dicționarul explicativ al limbii române*. Sub red. lui I.Coteanu, L.Seche, M.Seche. București: Univers enciclopedic, 1998, p.833.

25. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.1067.

26. Tănase A. *Latura subiectivă a infracțiunii de trafic de ființe umane (art.165 CP RM)*, p.10-22.

27. Loghin O. *Dreptul penal român. Partea specială*. Vol.1, p.600.

28. Hotca M.A. *Codul penal. Comentarii și explicații*. București: C.H. Beck, 2007, p.1502.

29. Миллеров Е.В. *Юридическое значение и проблемы определения понятия «проституция» в условиях современной секс-индустрии*. В: *Проблемы права*, 2012, № 5, p.141-143; Улицкий С. *Ответственность за вовлечение в занятие проституцией*, p.14-16; Еремин В.Л. *Занятие проституцией – к вопросу о понятии*. В: *Вестник Следственного комитета Российской Федерации*, 2009, № 1, p.11-13.

30. Селезнев М.А. *Проституция как антисоциальное явление (криминологическая характеристика; анализ и комментарий правовых норм)*. Москва: Приор, 2002, p.8.

31. Герасимов Н.В. *Понятие проституции*. В: *Вестник ВУТ*, 2009, № 71, p.148-155.

32. După O.Loghin, „mijloace de existență” se înțelege mijloacele care servesc la satisfacerea nevoilor de trai ale unei persoane; este suficient ca persoana să procure numai principalele mijloace de existență (adică, mijloacele care servesc la satisfacerea nevoilor esențiale de trai ale persoanei, cum sunt locuința, hrana, îmbrăcămintea), practicând în acest scop acte sexuale cu diferite persoane^{**}. Sprijinind acest punct de vedere, A.Tănase susține just: „Reiese că nu putem vorbi despre prostituție, dacă, prin practicarea actelor sexuale cu persoane diferite, persoana nu obține decât o parte neînsemnată a mijloacelor de subzistență^{**}”.

* Loghin O. *Dreptul penal român. Partea specială*. Vol.1, p.600.

** Tănase A. *Latura subiectivă a infracțiunii de trafic de ființe umane (art.165 CP RM)*, p.10-22.

33. Marcu F. *Marele dicționar de neologisme*. București: Saeculum I.O., 2004, p.644.

34. *Ibidem*, p.181.

35. *Videochatul în România*. https://ro.wikipedia.org/wiki/Videochatul_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia

36. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr.164-167.

37. Într-o manieră asemănătoare, noțiunea „pornografie” este definită în art.2 al Legii României nr.196 din 13.05.2003 privind prevenirea și combaterea pornografiei*: prin „pornografie” se înțelege actele cu caracter obscen, precum și materialele care reproduc sau difuzează asemenea acte (alin.(1)); prin „acte cu caracter obscen” se înțelege gesturi sau comportamente sexuale explicite, săvârșite individual sau în grup, imagini, sunete ori cuvinte care prin semnificația lor aduc ofensă la pudoare, precum și orice alte forme de manifestare indecentă privind viața sexuală, dacă se săvârșesc în public (alin.(2)); prin „materiale cu caracter obscen” se înțelege obiecte, gravuri, fotografii, holograme, desene, scrieri, imprimate, embleme, publicații, filme, înregistrări video și audio, spoturi publicitare, programe și aplicații informatice, piese muzicale, precum și orice alte forme de exprimare care prezintă explicit sau sugerează o activitate sexuală (alin.(3)).

* *Monitorul Oficial al României*, 2003, nr.342.

38. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.158.

39. *Anti-Trafficking in Persons Act* (Republic Act No. 9208). www.cfo.gov.ph/pdf/9208%20Primer2ndEd.pdf.

40. *The Anti Trafficking in Persons Law* (The State Peace and Development Council Law No.5/2005). http://www.artipproject.org/artip-tip-cjs/laws-policies/national/Myanmar/Myanmar_Law_TIP_2005_e.pdf.

41. *The Anti Pornography Act 2014*. <http://www.ulrc.go.ug/ulrcsite/download/file/1321>

42. *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.

43. Радутний О.Е. *Інформація, яка надходить у режимі реального часу через веб-камеру, як предмет злочину, що передбачений ст.301 КК України*. В: *Інформація і право*, 2014, № 1, с.115-119.

44. De asemenea, în conformitate cu parag.1 art.9 al Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică*, fiecare parte va adopta măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a incrimina ca infracțiune, potrivit dreptului său intern, următoarele comportamente, atunci când acestea sunt comise în mod intenționat și fără drept: a) producerea de materiale pornografice având ca subiect copii, în vederea difuzării acestora prin intermediul unui sistem informatic; b) oferirea sau punerea la dispoziție de materiale pornografice având ca subiect copii, prin intermediul unui sistem informatic; c) difuzarea sau transmiterea de materiale pornografice având ca subiect copii, prin intermediul unui sistem informatic; d) fapta de a-și procura sau de a procura pentru alte persoane materiale pornografice având ca subiect copii, prin intermediul unui sistem informatic; e) posesia de materiale pornografice având ca subiect copii, într-un sistem informatic sau într-un mijloc de stocare de date informatice.

* Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică. <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/cybercrime/Documents/Convention%20and%20protocol/ETS%20185%20Romanian.pdf>.

45. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.51-54.

46. Hotca M.A. *Codul penal. Comentarii și explicații*. București: C.H. Beck, 2007, p.1069.

47. Zaharie C.G. *Aspecte de ordine publică și de drept administrativ privind regimul juridic la prostituției*: Rezumat al tezei de doctorat. București, 2013, p.34.

48. De exemplu, conform alin.(5) § 14-203 din Codul penal al Carolinei de Nord, prostituție reprezintă întreținerea, oferirea sau promiterea de acte sexuale vaginale, de oricare alte acte sexuale sau de contacte sexuale, în scopul excitației sexuale, al obținerii unui câștig sau în alte scopuri*. În corespundere cu pct.5 art.201.295 din Codul penal al Nevada, prostituție constituie angajarea într-un raport sexual sau într-un act oralo-genital ori atingerea organelor genitale sau a altor părți intime ale corpului unei alte persoane, în schimbul unei recompense**. În conformitate cu art.8 din capitolul 1 al părții I a Codului penal al Nigeriei, precum și cu art.279 din Codul penal al Ganei, prostituție înseamnă oferirea de către o femeie a corpului ei pentru realizarea de acte de desfrânare, în scopul obținerii unei recompense***.

* Chapter 14. Criminal Law. http://www.ncga.state.nc.us/EnactedLegislation/Statutes/HTML/BySection/Chapter_14/GS_14-203.html.

** 2009 Nevada Code. Title 15. Chapter 201 – Crimes against public decency and good morals. <https://www.leg.state.nv.us/NRS/NRS-201.html#NRS201Sec295>

*** Nigeria Criminal Code Act (Chapter 77). [http://www.nigeria-law.org/Criminal%20Code%20Act-Part-I-II.htm#Chapter1;TheCriminalCode\(Act29\).https://www.agidata.org/pam/LegislationLibrary.axd/Ghana\(1960\)criminal%20code%20amendment%20act%202003.pdf](http://www.nigeria-law.org/Criminal%20Code%20Act-Part-I-II.htm#Chapter1;TheCriminalCode(Act29).https://www.agidata.org/pam/LegislationLibrary.axd/Ghana(1960)criminal%20code%20amendment%20act%202003.pdf).

STAREA DE EXTREMĂ NECESITATE ȘI REȚINEREA INFRACȚORULUI: ASPECTE JURIDICO-PENALE MILITARE

Xenofon ULIANOVSKI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar

Este în stare de extremă necesitate persoana care săvârșește fapta pentru a salva viața, integritatea corporală sau sănătatea sa, a altei persoane ori un interes public de la un pericol iminent care nu poate fi înlăturat altfel. Nu este în stare de extremă necesitate persoana care, în momentul săvârșirii faptei, își dă seama că provoacă urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce, dacă pericolul nu era înlăturat.

Nu constituie infracțiune cauzarea unui prejudiciu persoanei care a săvârșit o infracțiune sau mai multe, în scopul reținerii persoanei și al predării ei organelor de drept sau în scopul preîntâmpinării săvârșirii unei infracțiuni, dacă prin alte mijloace nu a fost posibilă reținerea acestei persoane și dacă în aceste împrejurări nu au fost depășite limitele legitimei apărări.

Cuvinte-cheie: starea de extremă necesitate; integritatea corporală; interes public; pericol iminent, infracțiune; organe de drept.

* * *

It is in a state of extreme necessity the person who commits the deed to save the life, bodily integrity or health of another person, or a public interest from an imminent danger that may not otherwise be removed. It is not in a state of extreme necessity the person who, in the committal of the crime scene, realizes that obviously causes more serious track than those that could occur if the danger was not removed.

Causing injury to the person who has committed a crime or more does not constitute an offence committed for the purpose of detaining the person and her transmission to the enforcement agencies or for the purpose of preventing the committing of an offence, if through other means has not been possible to detain this person and if in such circumstances were not exceeded the limits of the legitimate defences.

Keywords: state of extreme necessity; bodily integrity; public interest; imminent danger; a crime; enforcement agencies.

Conform art.38 alin.(1)-(3) C.pen., „nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită în stare de extremă necesitate. Este în stare de extremă necesitate persoana care săvârșește fapta pentru a salva viața, integritatea corporală sau sănătatea sa, a altei persoane ori un interes public de la un pericol iminent care nu poate fi înlăturat altfel. Nu este în stare de extremă necesitate persoana care, în momentul săvârșirii faptei, își dă seama că provoacă urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat”.

În desfășurarea vieții social-umane, se ivesc uneori situații de fapt, provocate fie de oameni, fie de cauze fortuite, care pun în pericol valori sociale ocrotite de lege, iar salvarea acestora de la pericol nu este posibilă decât prin săvârșirea unei fapte, care, în mod obișnuit, este considerată ca ilicită. În astfel de situații, fapta săvârșită pentru salvarea valorilor sociale aflate în pericol se consideră comisă în stare de necesitate. Când fapta necesară salvării este dintre cele prevăzute de legea penală, starea de necesitate prezintă, în anumite condiții, o cauză de înlăturare a caracterului penal al faptei, conform art.38 C.pen. și care exclude existența infracțiunii și a răspunderii penale.

Pentru existența stării de necesitate se cer întrunite, cumulativ, un șir de condiții cu privire la pericol și cu privire la actul de salvare.

Condițiile cu privire la pericol sunt: să fie iminent, să fie real și vădit, să amenințe anumite valori sociale, – acestea fiind expres și limitativ arătate în art.38 alin.(2) C.pen.

Condiția ca pericolul să fie iminent se realizează atunci când pericolul amenința cu producerea prejudiciului sau este actual, adică este în curs de desfășurare, fără a aduce o atingere efectivă valorilor ocrotite de lege.

Dacă pericolul s-a transformat în realitate prin lezarea efectivă a valorilor sociale ori a încetat să mai existe, nu va mai fi starea de necesitate.

Astfel, în cazul extremei necesități, se întâlnesc două interese diferite, și apărarea unui interes are loc prin încălcarea altuia. Legislațiile penale moderne admit starea de extremă necesitate ca pe o cauză care înlătură caracterul penal al faptei (Codul penal al Federației Ruse, art.39; Codul penal al Japoniei, art.37 etc.) [1].

Așadar, pornind de la cele sus-indicate, concluzionăm că în categoria condițiilor, care determină legitimitatea acțiunilor săvârșite în stare de extremă necesitate pot fi atribuite următoarele: pricinuirea daunelor terțelor persoane, pericolul trebuie să fie inevitabil, adică prin săvârșirea unor fapte prevăzute de legea penală, dauna pricinuită trebuie să fie mai mică. Lipsa vreunei din condițiile expuse exclude fapta legitimă săvârșită în starea de necesitate [2].

Acțiunile săvârșite în starea de extremă necesitate se exprimă prin acțiune directă asupra izvorului pericolului și pricinuirea de daune, sau în comportare pasivă și pricinuire de daune intereselor persoanelor terțe.

Prin urmare, autorul admitea posibilitatea pricinuirii daunelor în starea de necesitate terțelor persoane, dar și intereselor legate de apariția pericolului [3].

Acțiunile legate de înlăturarea unui pericol pot fi îndeplinite de către absolut toți cetățenii, aici fiind vorba, de fapt, de un drept și nu de o obligație a acestora.

Dar există o categorie de persoane (militarii, medicii, polițiștii, angajații din serviciul antiincendiar) pentru care îndeplinirea acțiunilor de înlăturare a pericolului constituie o obligație de serviciu.

Fapta săvârșită în stare de extremă necesitate nu constituie infracțiune, deoarece nu este săvârșită cu vinovăție, persoana acționând din necesitate și nu în vederea comiterii unei fapte prevăzute de legea penală.

Sub aspect procesual, constatarea stării de extremă necesitate are drept consecință scoaterea persoanei de sub urmărirea penală (alin. (1) art.284 din CPP RM) și încetarea urmăririi penale (pct. 2) din alin. (1) art.285 din CPP RM) [4].

În condițiile serviciului militar, preîntâmpinarea unui pericol iminent pentru unele interese, prin cauzarea de daune altor interese în circumstanțe speciale, este o obligațiune legală a militarului.

De exemplu, în timp de război, lăsarea, predarea de către comandantul militar a fortificațiilor, tehnicii militare sau altor mijloace de luptă inamicului constituie o infracțiune militară (art.385 C.pen.), dacă nu este dictată de necesitățile situației de luptă.

Dacă însă există pericolul iminent de cucerire, acaparare de către inamic a fortificațiilor și altor mijloace de ducere a războiului, cu toate că au fost luate măsurile posibile pentru salvarea lor, comandantul militar, activând în stare de extremă necesitate, este obligat să ia toate măsurile pentru nimicirea lor (distrugerea fortificațiilor și nimicirea mijloacelor de ducere a războiului).

Tot în așa situație se află militarul, care nu poate să se eschiveze de la îndeplinirea obligațiilor de serviciu, chiar dacă aceasta este legată de pericolul pentru viața și sănătatea lui, or, conform Constituției R. Moldova, art.56 (1) Devotamentul față de țară este sacru. (2) Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în cazurile prevăzute de lege..., iar conform art.57 (1) Apărarea Patriei este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean.

Conform Regulamentului Serviciului interior al Forțelor Armate ale R. Moldova [5], militarul are următoarele îndatoriri:

art.15: 1) să-și servească cu abnegație poporul, să fie devotat Republicii Moldova, să apere cu jertfire de sine suveranitatea, independența și integritatea teritorială a țării;

art.22: militarul, în timpul acțiunilor de luptă, chiar și atunci când este izolat de unitatea (subunitatea) sa militară și se află în încercuire deplină, este obligat să opună rezistență dâră inamicului.

Aflându-se în calitate de prizonier, militarul este obligat să caute și să folosească orice ocazie pentru a se elibera pe sine și pe camarazii săi din prizonierat și pentru a se reîntoarce la trupele sale.

Legislația militar-penală, reieșind din regulile generale de drept penal, ținând cont de specificul serviciului militar și ordinii militare, deosebește patru posibile variante de stare de extremă necesitate a militarilor:

Varianta I. Este posibilă starea de extremă necesitate în cadrul căreia are loc ciocnirea a două interese care nu au nici o legătură cu serviciul militar și obligațiunile militare executate de către militar (ex., militarul, aflându-se în concediu și, încercând să salveze viața unei persoane grav bolnave care se află în pericol, ia fără voie (răpește) mijlocul de transport a unei persoane străine și transportă bolnavul la spital, salvându-i viața).

Varianta II. Este posibilă starea de extremă necesitate în cazul indicat *supra*, în cazul în care există pericolul iminent de cucerire, acaparare de către inamic a fortificațiilor și altor mijloace de ducere a războiului, necătând la faptul că au fost luate toate măsurile posibile pentru salvarea lor, comandantul militar, activând în stare de extremă necesitate, distruge fortificațiile și nimicește mijloacele de ducere a războiului. În acest caz, are loc coliziunea a două interese care se referă la FA și disciplina militară.

Ambele variante de extremă necesitate la militari, examinate mai sus, în esență, nu se deosebesc prin nimic de cazurile generale de extremă necesitate la persoanele civile.

Din aceste considerente, concluzionăm că reglementările PG a C.pen. cu privire la starea de extremă necesitate se răsfrâng asupra acestor două cazuri fără oarecare particularități și modificări.

Varianta III. Această situație este completată ca conținut de starea de extremă necesitate, în cadrul căreia prejudiciul preîntâmpinat se referă la interesele FA și disciplinei militare, iar prejudiciul cauzat aparține diferitelor interese a terțelor persoane, cum ar fi, de exemplu, *rechiziționarea de la populația locală care se evacuează a cailor, pentru scoaterea din încercuire a mijloacelor de luptă, a munițiilor; în cazurile când este imposibil în alt mod de a le salva, cât și chemarea pentru prestări de servicii a cetățenilor apti de muncă și chiar a unor specialiști.*

La contrapunerea prejudiciului cauzat și a preju-

diciului preîntâmpinat, în acest caz, se va ține cont, de rând cu alte împrejurări, de responsabilitatea superioară a militarilor pentru apărarea intereselor securității militare și capacității de apărare a statului, a disciplinei militare și a milioanele de oameni, care se află în pericol în legătură cu atacurile inamicului.

Astfel, conform Legii cu privire la rechizițiile de bunuri și prestări de servicii în interes public nr. 1384-XV din 11.10.2002 [6] *rechiziție de bunuri* constituie o măsură excepțională prin care autoritățile administrației publice împuternicite prin lege obligă instituțiile publice, agenții economici, precum și cetățenii la cedarea temporară a unor bunuri mobile sau imobile, în condițiile acestei legi, iar *prestări de servicii* constituie o măsură excepțională prin care anumite categorii de cetățeni sînt chemate, în condițiile prezentei legi, pentru îndeplinirea unor lucrări sau desfășurarea unor activități în interes public și de apărare a țării.

Conform art.2 al acestei Legi:

(1) Bunurile rechiziționate sînt puse la dispoziția forțelor destinate apărării naționale sau a autorităților publice, la declararea mobilizării, a stării de război, a stării de asediu sau de urgență, precum și în caz de concentrări militare, exerciții sau antrenamente de mobilizare ori pentru prevenirea, localizarea sau înlăturarea consecințelor calamităților naturale, a avariilor tehnogene și a catastrofelor.

(2) Bunurile consumptibile și cele perisabile pot fi rechiziționate definitiv, cu plata despăgubirilor prevăzută de lege.

(3) Cetățenii apti de muncă pot fi chemați pentru prestări de servicii în vederea efectuării unor lucrări sau desfășurării unor activități în situațiile prevăzute la alin.(1).

Art.3 al Legii sus-indicate stipulează că rechizițiile de bunuri și chemarea cetățenilor pentru prestări de servicii se efectuează în scopul:

a) soluționării problemelor materiale de orice natură, asigurării cu forță de muncă și cu clădiri, necesare forțelor destinate apărării și autorităților administrației publice;

b) creării de condiții pentru funcționarea stabilă a economiei naționale și a instituțiilor publice;

c) asigurării cu încăperi pentru cazare, cu alimente și medicamente a sinistraților, refugiaților și populației afectate de consecințele războiului.

Rechiziționarea de bunuri și chemarea cetățenilor pentru prestări de servicii, conform art.4 al acestei Legi, se dispune după cum urmează:

a) la declararea mobilizării sau a stării de război – prin hotărâre a Parlamentului sau prin decret al Președintelui Republicii Moldova;

b) la declararea stării de asediu sau de urgență – prin hotărâre a Parlamentului;

c) în caz de concentrări militare, exerciții sau antrenamente de mobilizare – prin hotărâre de Guvern;

d) în caz de prevenire, localizare sau înlăturare a consecințelor calamităților naturale, avariilor tehnogene și catastrofelor – prin hotărâre de Guvern.

Bunurile care pot fi rechiziționate sunt reglementate în art.5 al acestei Legi:

a) mijloace de transport;

b) sisteme, instalații și tehnică de aerodrom, de comunicații și telecomunicații;

c) surse de alimentare energetice;

d) tehnică de calcul;

e) utilaje și materiale tipografice;

f) tehnică și materiale topografice și de construcție;

g) carburanți și lubrifianți, utilaje pentru transportul și depozitarea acestora;

h) utilaje și materiale pentru dotarea atelierelor de reparații;

i) clădiri;

j) terenuri;

k) articole de echipament și de protecție;

l) alimente și utilaje pentru prepararea și transportarea hranei;

m) animale;

n) furaje;

o) tehnică, aparatură și materiale sanitar-veterinare;

p) medicamente, produse parafarmaceutice și dispozitive medicale, exceptînd rechiziționarea acestora de la cetățeni.

(2) Bunurile se rechiziționează de la proprietarii sau deținătorii acestora.

(3) Bunurile rechiziționabile vor avea starea tehnică și calitatea necesare folosirii lor în scopul pentru care se rechiziționează.

(4) Odată cu bunurile rechiziționate se predau și echipamentele aferente, fără de care acestea nu pot fi utilizate.

Conform art.6 al acestei Legi:

1) Rechiziționarea bunurilor și chemarea cetățenilor pentru prestări de servicii, în situațiile prevăzute de prezenta lege, se efectuează de către centrele militare.

(2) *În mod excepțional, pe timp de război, orice comandant de subunitate sau unitate militară similară sau superioară batalionului, care, în luptă, acționează independent, are dreptul să decidă rechiziționarea bunurilor ori chemarea cetățenilor pentru prestări de servicii numai prin intermediul autorităților administrației publice locale și cu asumarea răspunderii proprii.*

Conform art.7 al acestei Legi:

(1) Pot fi chemați pentru prestări de servicii cetățenii apti de muncă, în vîrstă de 18-60 de ani – bărbații și de 18-55 de ani – femeile.

(2) Unii specialiști – ingineri, tehnicieni, economiști, medici, farmaciști, asistenți medicali – pot fi

chemați să presteze servicii la specialitățile lor și peste limita maximă de vârstă prevăzută la alin.(1), dar nu mai mult de 65 de ani – bărbații și 60 de ani – femeile.

Varianta IV: constituie starea de extremă necesitate, în cadrul căreia prejudiciul preîntâmpinat se referă la interesele FA și disciplinei militare, iar prejudiciul cauzat se referă la interesele personale ale însuși militarului [7].

Considerăm că nu ne aflăm în prezența unei stări de extremă necesitate în cazul în care militarul prejudiciază interesele Forțelor Armate și disciplina militară, apărându-și interesele personale. (ex., nu se va afla în stare de extremă necesitate militarul care se află în serviciul de gardă în calitate de santinelă și a părăsit postul pentru a-și proteja sănătatea sa) [8].

2. Reținerea infractorului

Art.37 C.pen. stabilește că nu constituie infracțiune cauzarea unui prejudiciu persoanei care a săvârșit o infracțiune sau mai multe, în scopul reținerii persoanei și al predării ei organelor de drept sau în scopul preîntâmpinării săvârșirii unei infracțiuni, dacă prin alte mijloace nu a fost posibilă reținerea acestei persoane și dacă în aceste împrejurări nu au fost depășite limitele legitimei apărări.

Prevederile legale sus-arătate sunt aplicabile numai la reținerea unei persoane care a săvârșit sau atențază la săvârșirea unei sau mai multor infracțiuni.

Prin reținerea persoanei care a săvârșit infracțiuni se înțelege acțiunile cetățenilor legate de cauzarea unui prejudiciu acestei persoane în legătură cu opunerea de către ea a unei rezistențe active și refuzul ei de a fi dusă în organele respective ale puterii de stat.

Nu se va considera reținere în condițiile acestui articol cauzarea unui prejudiciu persoanei care a săvârșit infracțiuni și care nu opune rezistență și nu refuză să fie dusă în organele respective ale puterii de stat.

Împrejurările sus- indicate sunt aplicabile și în cazurile reținerii persoanei bănuite de săvârșirea unei infracțiuni în conformitate cu art.104 C.pr.pen.

Dreptul de a reține persoana care a săvârșit infracțiuni aparține tuturor cetățenilor. Pentru colaboratorii de poliție, conform Legii despre poliție, reținerea unor asemenea persoane este obligatorie.

Reținerea în condițiile art.37 C.pen. se va considera legală în prezența următoarelor condiții:

– Persoana reținută să fi săvârșit sau să fi atentat la una sau mai multe infracțiuni, în deosebi gravă, deosebit de gravă și excepțional de gravă. Dacă persoana n-a săvârșit nici o infracțiune, ea nu poate fi supusă reținerii sau aducerii forțate. În așa împrejurări, aplicarea față de ea a violenței pentru a fi adusă în organele de stat respective poate servi drept bază de aplicare din partea ei, față de persoanele ce aplică acte de violență, acțiuni de legitimă apărare.

– Aplicarea violenței la reținerea infractorului a fost unicul mijloc de reținere a lui, prin alte mijloace reținerea acestei persoane fiind imposibilă. De exemplu, dacă reținerea era posibilă fără cauzarea prejudiciului, cu ajutorul cânelui de serviciu, atunci efectuarea de împușcături asupra persoanei ce se sustrage de la reținere prin fugă, pricinuindu-i astfel prejudiciu sănătății, va fi considerată ilegală.

– În procesul reținerii infractorului dauna este cauzată nemijlocit persoanei reținute. Ea poate avea caracter fizic (vătămări ale integrității corporale sau ale sănătății de diferite grade) sau patrimonial (deteriorarea sau distrugerea bunurilor). Cauzare de daune în procesul efectuării reținerii prezintă mijlocul și nicidecum scopul realizării acesteia [9].

Gravitatea prejudiciului cauzat trebuie să corespundă gravității infracțiunii săvârșite. Esența acestei condiții constă în aceea că prejudiciul cauzat persoanei care a săvârșit infracțiuni, nu trebuie să depășească, vădit, caracterul și gradul social periculos a fetei săvârșite și a împrejurărilor reținerii. De exemplu, în cazul săvârșirii unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, nu va fi adecvat gradului de pericol social și prejudiciului cauzat de infractor, cauzarea morții sau a leziunilor corporale grave la reținerea infractorului.

Specificul serviciului militar, care ar putea fi încadrat și ca circumstanță care înlătură caracterul penal al fetei sub forma de reținere a infractorului poate apărea în cazurile îndeplinirii de către militar a obligațiilor speciale: exercitarea serviciului în gardă, garnizoană, serviciului interior, de pază a frontierei de stat, de menținere a ordinii publice și securității publice, a serviciului de alarmă (de luptă), de patrulare etc.

Militarul, care intră în serviciul de gardă, serviciul interior și de patrulare, este obligat să protejeze obiectele păzite de atentatele criminale.

Militarii au dreptul să aplice – ca măsură excepțională – arma de foc personal sau prin efectivul subunității:

– pentru reținerea persoanei care opune rezistență armată ori care a fost surprinsă în momentul comiterii unei infracțiuni grave, sau a delincventului care evadează de sub arest, precum și a unei persoane înarmate care refuză să se subordoneze cerinței legale de a depune arma, când este imposibilă înfrângerea rezistenței sau reținerea delincventului pe alte cai și cu alte mijloace;

– militarii din componenta gărzii au dreptul să aplice arma de foc în cazurile și în ordinea determinate de Regulamentul serviciilor în garnizoană și de gardă al Forțelor Armate ale Republicii Moldova.

Conform *Regulamentului serviciului în garnizoană și de gardă al FA*, santinela ce păzește persoanele deținute în arest este obligată să prevină persoana arestată ce evadează prin somația „Stai că trag”, iar dacă aceasta nu se execută, să facă uz de armă.

Arma de foc poate fi folosită fără avertizare în caz de evadare de sub arest cu arma sau cu ajutorul mijloacelor de transport, precum și în timpul evadării din mijloacele de transport în timpul deplasării lor.

De asemenea, se află în circumstanțe care înlătură caracterul penal al faptei carabinierii care execută misiuni de pază la penitenciare și la escortarea arestaților și condamnaților în timpul deplasării lor, în cazul tentativelor de evadare a acestor persoane și a reținerii lor.

Conform art.27 al *Regulamentului serviciului interior al FA ale RM*, militarii, ca măsură excepțională, au dreptul să aplice arma de foc personal sau prin intermediul efectivului subunității:

pct.5: pentru reținerea persoanei care opune rezistență armată, care a săvârșit sau a fost surprinsă în momentul săvârșirii unei infracțiuni sau a persoanei care evadează de la arest, precum și a unei persoane înarmate care refuză să se supună cerinței legale de a depune arma, în cazul în care este imposibilă înfrângerea rezistenței sau reținerea infractorului pe alte căi și cu alte mijloace;

pct.7: în afară de acesta, comandantul (șeful) are dreptul să aplice arma personal sau să ordone aplicarea ei pentru restabilirea disciplinei și ordinii în cazul nesupunerii deschise a unui subordonat, când acțiunile acestuia sunt orientate evident spre trădare de Patrie sau spre zădărnicierea realizării unei misiuni în condiții de luptă.

Conform art.14 al *Legii cu privire la trupele de carabinieri (trupele de interne) ale MAI* acestei legi, militarii trupelor de carabinieri au dreptul să folosească cătușe, bastoane de cauciuc, substanțe lacrimogene, dispozitive audio-vizuale, mijloace tehnice pentru deschiderea încăperilor ocupate de infractori, pentru oprirea forțată a mijloacelor de transport, tunuri de apă și alte mijloace speciale, procedee de luptă, câini de serviciu, mașini blindate alte mijloace de transport în următoarele cazuri:

la curmarea tulburărilor de masă și încălcării în grup a ordinii publice;

la reținerea și aducerea la sediul poliției sau în altă încăpere de serviciu a persoanelor ce au săvârșit infracțiuni, la escortarea și paza persoanelor arestate sau condamnate, dacă ele manifestă nesupunere sau opun rezistență militarilor trupelor de carabinieri și altor persoane aflate în exercițiul funcției sau la datoria

obștească de menținere a ordinii publice și de combatere a infracțiunilor, sau dacă există destule temeiuri pentru a presupune că ele pot evada ori cauza prejudicii cuiva, precum și a persoanelor care împiedică intenționat militarii trupelor de carabinieri să-și exercite atribuțiile;

la curmarea încercărilor de a lua ostatici, la eliberarea ostaticilor.

Conform art.15 al acestei Legi, militarii trupelor de carabinieri au dreptul să folosească arma de foc ca măsură extremă:

pentru reținerea persoanei care opune rezistență armată sau care a fost surprinsă în momentul săvârșirii unei infracțiuni grave, a criminalului evadat de sub pază, precum și a persoanei înarmate care refuză să se supună somației legate de a preda arma.

Folosirea armei de foc trebuie să fie precedată de un avertisment privind intenția recurgerii la ea.

Arma de foc poate fi folosită fără avertizare în caz de: evadare prin folosirea armei de foc, precum și în condiții de vizibilitate redusă; eliberare a ostaticilor.

Referințe:

1. Борисенко Б. *Особенности уголовной ответственности военнослужащих* // rambler.ru/law.edu.ru/script/ cntsource.ID=10000.
2. Ciorescu Ig. *Legitima apărare și extrema necesitate*. Chișinău, 2011, p.33.
3. Домахин С.А. *Крайняя необходимость по советскому уголовному праву*. Москва, 1955, с.41.
4. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. *Drept penal, Partea generală*. Chișinău: Cartier juridic, 2005, p.315-316.
5. *Regulamentului Serviciului interior al Forțelor Armate ale R. Moldova*, Aprobate prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 2327-IV din 3 septembrie 2009.
6. *Legea cu privire la rechizițiile de bunuri și prestări de servicii în interes public nr. 1384-XV din 11.10.2002*. În: *Monitorul oficial al RM*, nr. 178-181/1352 din 27.12.2002.
7. Чхиквадзе В.М. *Советское военно-уголовное право*. Москва, 1948, с.205.
8. Ulianoschi X. *Conceptul infracțiunii militare în dreptul penal*. Chișinău, 2009, p.93-94.
9. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. *Drept penal, Partea generală*. Chișinău: Cartier juridic, 2005, p.311.

CORELAȚIA DINTRE LEGISLAȚIA CU PRIVIRE LA TRANSPORTURI ȘI LEGISLAȚIA CU PRIVIRE LA PROTECȚIA CONSUMATORILOR

Iurie MIHALACHE,
doctor în drept, conferențiar universitar (USPEE „Constantin Stere”)
Rodica BERDILO,
magistru în drept (INJ)

Pasagerul deține întotdeauna calitatea de consumator, fapt ce impune aplicarea în raporturile de transport nu doar a legislației cu privire la transporturi, dar și a legislației cu privire la protecția consumatorilor. Transportul rutier este considerat un produs necesar, în care așteptările pasagerilor cu referire la facilități, confort și punctualitate sunt destul de mari.

Cuvinte-cheie: pasager; consumator; transport; confort; legislație; răspundere; protecția consumatorilor; prejudiciu.

* * *

Le passager est toujours un consommateur. Le voyage par route est considéré comme un produit et non plus comme un luxe. Néanmoins, les attentes des passagers restent élevées pour ce qui est de la facilitation, du confort et de la ponctualité du voyage. Le domaine du transport de personnes est régit par la législation du transport et celle concernant la protection des consommateurs.

Mots-clés: passager; consommateur; transport; confort; législation; responsabilité; protection des consommateurs; préjudice.

Procesul de transport posedă o structură complexă în care se aplică norme ce aparțin unor ramuri de drept diferite (dreptul civil, dreptul administrativ, dreptul concurenței, dreptul protecției consumatorilor etc.) care, într-un final, reglementează raporturi asemănătoare, însă de pe poziții diferite. Pornind de la aceasta, devine actuală sarcina de a cunoaște legătura care există între legislația din transport și legislația din alte domenii de reglementare, precum și influența normativă pe care o exercită alte ramuri de drept asupra relațiilor sociale din transport.

Pasagerul deține întotdeauna calitatea de consumator, fapt ce impune aplicarea în raporturile de transport nu doar a legislației cu privire la transporturi, dar și a **legislației cu privire la protecția consumatorilor**. Conform Legii cu privire la protecția consumatorilor nr.105/2003 [1], *consumator* este orice persoană fizică ce intenționează să comande sau să procure ori care comandă, procură sau folosește produse și servicii pentru necesități nelegate de activitatea de întreprinzător sau profesională (art.1). Discuții există cu referire la angajații întreprinderii de transport, precum șoferul, dispecerul, taxatorul sau controlorul de bilete, care, în pofida faptului că se află în autocar, desfășoară o activitate de muncă. Relațiile dintre angajator și salariați se reglementează de normele Codului muncii, iar în anumite situații, și de normele Codului civil (cap.XXXIV. Obligațiile care apar din cauzarea de daune, art.1398-1424). Din acest punct de vedere, în doctrina de specialitate se susține că între noțiunile de „consumator” și „pasager” nu putem pune semnul egalității. Conform opiniei expuse de profesorul *S.Heighetova*, salariații din cadrul întreprinderii de transport (șoferii, dispecerii, taxatorii etc.) pot fi numiți călători (pasageri), deoarece sunt prezenți în mijlocul de transport pe parcursul deplasării, dar nu pot fi numiți consumatori, fiindcă nu sunt beneficiari de servicii conform legislației civile [2].

Efectuând o analiză a legislației naționale, deducem că noțiunea de călător este definită într-un singur act normativ, Regulamentul cu privire la autogară nr.9/12 din 09.12.1999 [3]. Conform Regulamentului, *călătorii sunt persoanele transportate cu un autovehicul și care nu participă la conducerea acestuia* (pct.2.1). Cu alte cuvinte, membrii personalului auxiliar din autovehicul (șoferul, taxatorul etc.) nu sunt pasageri, ci salariați ai întreprinderii de transport și în privința lor nu se extinde legislația cu privire la protecția consumatorilor.

La examinarea corelației dintre legislația din transport și cea din domeniul protecției consumatorilor, pornim de la faptul că situația juridică a pasagerului se caracterizează prin anumite drepturi și obligații pe care nu le mai întâlnim la alte categorii de consumatori. Drepturile consumatorului se exprimă prin dreptul de a cere de la transportator îndeplinirea anumitor acțiuni, cum ar fi: repararea pagubelor provocate de pierderea ori deteriorarea bagajului, compensarea prejudiciilor în legătură cu vătămarea corporală sau deces, plata anumitor despăgubiri pentru întârzierea sau anularea efectuării curselor de autocar etc. Obligațiile – sunt acțiunile pe care trebuie să le realizeze pasagerul în scopul restabilirii drepturilor încălcate: procurarea biletului de călătorie, depunerea în termen a reclamației, înaintarea acțiunii în judecată etc. În aceste condiții, statutul juridic al pasagerului se exprimă prin totalitatea drepturilor și obligațiilor prevăzute de legislație, iar protecția drepturilor pasagerului reprezintă mecanismul juridic de apărare care se manifestă prin restabilirea situației dificile și repararea prejudiciilor suportate [4].

Contractul de transport de călători este un *contract public*, iar compania de transport este obligată să efectueze transportarea tuturor persoanelor care i se adresează în acest scop (art.981 Cod civil). Nu are importanță ce calitate deține călătorul, comerciant

sau necomerciant, la fel nu contează funcția pe care o ocupă, poziția socială, apartenența sa religioasă ș.a. Mai mult, până la încheierea contractului de transport cu călătorul, transportatorul are deja obligații față de potențialul călător, iar pe parcursul deplasării, transportatorul este obligat să presteze serviciile în volum deplin și luând în considerare egalitatea în drepturi a tuturor pasagerilor. Dacă pentru încheierea altor contracte civile legea cere ca persoana să aibă vârsta de 18 ani (capacitatea de exercițiu deplină), în transportul de persoane vârsta călătorului este, în genere, nesemnificativă, deoarece copiii (elevii) cu vârsta până la 18 ani folosesc transportul în comun (troleibuzele, autobuzele, microbuzele) pentru a ajunge la liceu, a reveni acasă sau a merge la bibliotecă. De aceea, suntem de părerea că pentru copii, serviciile de transport public constituie *acte juridice curente de mică valoare care se execută la momentul încheierii lor* (art.22 alin.(2) pct.a) Cod civil) și pot fi asemănați cu micile cumpărături zilnice pe care le pot face copiii, precum procurarea unei înghețate, a unei sticle cu apă etc.

Încheierea contractului de transport de pasageri se distinge prin anumite particularități. În primul rând, deplasarea pasagerilor cu autobuze pe rute regulate și neregulate poartă denumirea generică de **transport public în comun**. De aici reiese și caracterul public al contractului pe care organizațiile de transport îl încheie cu pasagerii. În temeiul caracterului public al contractului de transport, cărașul este obligat să accepte la transport orice pasager care se adresează cu scopul de a se deplasa. Mai mult, condițiile contractului trebuie să fie aceleași pentru toți pasagerii care au achiziționat bilete de călătorie.

În al doilea rând, după specificul încheierii, contractul de transportare a pasagerilor face parte din categoria contractelor de adeziune, clauzele sale fiind alcătuite în formă standard pot fi acceptate de către pasager doar pe calea aderării la contract. Potențialul pasager nu are posibilitatea de a negocia clauzele din contract, având numai două soluții, de a accepta integral sau de a refuza condițiile înaintate de transportator [5]. Esența contractului de adeziune constă în faptul că organizația (este posibil și întreprinzătorul individual) de transport, fiind parte la contractul de transport, realizează o activitate chemată să asigure necesitățile unui cerc nedeterminat de persoane și fiecărui subiect luat în parte care apelează la acel gen de servicii. A recurge la negocieri particulare cu fiecare consumator, chiar și în cazul serviciilor de transportare, nu este posibil. De aceea, Codul civil stabilește că *contractul de transport de persoane se confirmă (se documentează) printr-un bilet (titlu de călătorie)* (art.986), iar contractul de transportare a bagajelor se confirmă prin *recipisa de bagaje*. Biletul de călătorie și recipisa de bagaje conțin toate condițiile necesare ale contractului de transport. Aceste clauze contractuale se pregătesc în conformitate cu cerințele legii și se aduc la cunoștința generală prin publicare, luând forma unor reguli de transport.

Contractul de transport de pasageri se încheie în formă verbală. Condițiile contractului de transport le conțin Codul transporturilor rutiere, Regulamentul

cu privire la transporturile auto de călători și bagaje nr.854/2006 și Regulamentul cu privire la autogară. Sunt posibile și alte situații, când condițiile contractului de transport de pasageri se publică în mijloacele de informare în masă sau se includ în regulamentele fiecărui fel de transport, sunt afișate în interiorul autovehiculului sau în locurile de vânzare a билетelor și abonamentelor de călătorie. De aceea, se consideră că înainte de a cumpăra biletul sau abonamentul, pasagerul mai întâi citește condițiile contractuale, după care își dă acceptul la oferta publică prin efectuarea plății taxei de călătorie.

În al treilea rând, luând în considerare modul său de încheiere, contractul de transport de pasageri reprezintă unele trăsături specifice. Însăși propunerea de încheiere a contractului, pe care o face întreprinderea de transport, poartă caracter de *ofertă publică*, deoarece ea cuprinde în sine toate condițiile necesare și suficiente prin care se exprimă clar voința întreprinderii de transport de a încheia contractul cu oricine își dă acceptul la propunerea făcută. Din partea pasagerului care a procurat biletul de călătorie, acceptul la ofertă se realizează prin achitarea prețului. Procurarea biletului de către pasager confirmă (atestă) încheierea contractului de transport. În celelalte cazuri, când pentru realizarea deplasării nu este necesară procurarea biletului de călătorie, acțiunile concludente ale pasagerului se manifestă prin alte forme, cum ar fi: trecerea printre barele cu rotație amplasate la intrarea în metrou (turnichete), realizarea plății cu ajutorul cartelelor electronice, a jetoanelor, compostarea билетelor pentru o singură călătorie, urcarea pasagerului în taxi și altele [6]. Însă, din punct de vedere juridic, situația rămâne aceeași: în aceste cazuri, la fel, este prezentă oferta publică, iar acceptul ei de către pasager prin intermediul anumitor acțiuni ale sale denotă acordul lui la condițiile de transport propuse de căraș.

Pasagerul care a procurat biletul de călătorie este în drept, la libera sa alegere, de a modifica sau de a renunța în orice moment la contractul de transport de pasageri. În doctrină poate fi întâlnită și opinia potrivit căreia gradul de libertate a pasagerului la încheierea contractului de transport cu întreprinderea de transport *practic se egalează cu zero*: pasagerul își alege transportatorul, punctul de destinație și condițiile de transportare din rândul celor pe care i le propune transportatorul. Din moment ce contractul a fost încheiat, pasagerul aderă la propunerile transportatorului, subordonându-se regulilor stabilite de el [7]. Prin urmare, reiese că pasagerul nu ar avea nici o libertate în cadrul contractului de transport, ceea ce nu corespunde adevărului, dacă ne raportăm la prevederile codurilor fiecărui tip de transport luate în parte. Accentuăm că în temeiul legislației naționale, pasagerului care a cumpărat biletul de călătorie și a încheiat prin aceasta contractul de transport, i se oferă dreptul de a modifica în mod unilateral condițiile contractului de transport încheiat.

Prezintă interes că în privința raporturilor de transport (de altfel, și în situația altor raporturi cu participarea consumatorului) se aplică atât legislația din transport, cât și legislația cu privire la protecția consu-

matorilor. Întrebarea este care dintre legislații se aplică în mod prioritar? În problema dată, anumite explicații sunt redată în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție: *Judecând pricinile la cererile consumatorilor către agenții economici (inclusiv transportatori) privind protecția drepturilor lor, instanțele judecătorești vor aplica Legea privind protecția consumatorilor nr.105/2003, în măsura în care aceasta nu contravine Codului civil. Concomitent, se va avea în vedere că, dacă prevederile actelor normative ierarhic inferioare (instrucțiuni, reglemente) vin în contradicție cu legile în vigoare, instanțele urmează să se călăuzească de aceste legi. În cazul în care în legislație lipsește norma specială, care reglementează raporturile ce izvorăsc din contractul de prestare a serviciilor, încheiat între consumator și agentul economic, se aplică normele generale privind obligațiile prevăzute în cartea a treia a Codului civil (pct.1) [8].* Rațiunea legiuitorului, în acest caz, este că în situația apariției unor conflicte între normele de drept ce reglementează domenii speciale și cele generale, prioritate se acordă actului normativ cu aplicare mai specială. Tendința respectivă este caracteristică nu doar activității de transport, dar și altor categorii de relații sociale, precum furnizarea de energie electrică, investițiile în construcția unui spațiu locativ etc.

Legislația cu privire la protecția consumatorilor reglementează un spectru larg de relații din care fac parte: transportul de pasageri, furnizarea de energie electrică, vânzarea-cumpărarea, asigurarea, antrepriza, prestarea de servicii etc. Prin urmare, distingem două abordări diferite cu referire la relațiile de aplicare care există între legislația din transport și legislația cu privire la protecția consumatorilor. *Prima abordare* se bazează pe supremația legislației din transport asupra legislației cu privire la protecția drepturilor consumatorilor. Explicația este acordată de HPCSJ nr.7/2006 din care se deduce că legislația din domeniul protecției consumatorilor reglementează toate relațiile sociale în care apare consumatorul, pe când legislația din transport are o sferă mai restrânsă de aplicare – relațiile cu participarea transportatorilor. Transportul este un gen specific al activității de întreprinzător în care este prezent un izvor sporit de pericol de cauzare a prejudiciilor. Anume din acest considerent, activitatea de transport nu poate fi pusă pe același cântar cu alte activități de întreprinzător în care este prezent un nivel redus de pericol și nu dispun de reglementări juridice speciale. *A doua abordare* se fundamentează pe supremația legislației cu privire la protecția consumatorilor asupra legislației din transport. Sub aspect economic, scopul final al participării transportatorului la raporturile de prestare a serviciilor față de consumatori constă în obținerea de profit. Șansele de câștig sau de pierdere și le asumă transportatorul. Ca și în cazul altor contracte civile oneroase, relațiile dintre transportator și pasager iau naștere dintr-un contract (de transport) și sunt fundamentate pe principiul egalității juridice a părților la raporturile de drept civil. Pornind de la faptul că transportatorul își asumă o serie de riscuri financiare legate de activitatea comercială, pasagerul trebuie să nu creeze o

situație mai complicată transportatorului, ci să respecte principiul bunei-credințe. Anume în aceste scopuri este chemată legislația cu privire la protecția consumatorilor, pentru a stabili principii și reguli unice de participare a consumatorilor și a întreprinzătorilor la circuitul civil [9].

Ca gen al activității de întreprinzător, transportul presupune un risc mai sporit decât alte activități, cum ar fi serviciile de frizerie, predarea limbilor străine etc. Există factori care influențează executarea contractului de transport, dar în privința cărora transportatorul nu poartă răspundere, precum: condițiile climatice, cutremurele etc. În acest context, se menționează și faptul că procedura de atragere a transportatorului la răspundere juridico-civilă se bazează în exclusivitate pe principiile Legii cu privire la protecția consumatorilor, care acordă consumatorului posibilități foarte largi de protejare a drepturilor sale. De exemplu, în scopul apărării drepturilor sale de consumator, pasagerul are opțiunea acordată de Legea privind protecția consumatorilor de a înainta o reclamație la adresa prestatorului, a depune plângere la Agenția pentru Protecția Consumatorilor ori de a înainta cerere de chemare în judecată. În situația în care pasagerul înaintează reclamație la adresa transportatorului, cel din urmă este obligat să se conformeze art.18 alin.(1) din Legea privind protecția consumatorilor, care stabilește că remedierea gratuită a deficiențelor apărute în legătură cu prestarea unui serviciu necorespunzător se face în termen de cel mult 14 zile calendaristice de la data înaintării reclamației de către consumator. Dacă transportatorul neglijează termenul de 14 zile, la sesizare, Agenția pentru Protecția Consumatorilor poate aplica în privința agentului economic o amendă, în mărime de la 150 la 200 de unități convenționale (art.278 alin. (1) Cod contravențional). Alt exemplu care dovedește că consumatorul deține posibilități largi de apărare a drepturilor sale servește scutirea de plata taxei de stat la depunerea acțiunii în judecată (art.85 alin.(1) lit.(a) Cod de procedură civilă), precum și dreptul consumatorului de a alege competența teritorială: *acțiunea în apărarea drepturilor consumatorului poate fi înaintată și în instanța de la domiciliul reclamantului sau în instanța de la locul încheierii sau executării contractului* (art.39 pct.(10)).

Practica judiciară cunoaște situații speciale de aplicare a legislației privind protecția consumatorilor la raporturile de transport. Exemplu poate servi cazul examinat de Judecătoria din Celeabinsk, Federația Rusă. Șoferul a anunțat pe traseu că troleibuzul își va schimba itinerarul. Fiind lipsit de posibilitatea de a ajunge la destinație, unul dintre pasageri a solicitat restituirea costului biletului, dar a primit refuz din partea taxatorului. Pasagerul a depus reclamație către administrația parcului de troleibuze, cu indicarea datelor de identificare ale troleibuzului și taxatorului, solicitând restituirea costului pentru bilet, penalități și despăgubiri morale. Pasagerul a insistat asupra faptului că transportatorul era obligat să asigure transferarea sa gratuită în alt troleibuz, pentru a nu achita încă o dată costul călătoriei. Transportatorul a solicitat exonerarea de răspundere, motivând că mijlocul

de transport și-a schimbat itinerarul de circulație din cauza unor situații ce nu au depins de părți (accident). Mai mult, s-a invocat că legislația obligă pasagerul la procurarea biletului chiar și pentru o singură călătorie. Instanța de judecată a dat câștig de cauză pasagerului [10].

Se constată și cazuri inverse, în care consumatorii fac abuz în poziția pe care o dețin. De exemplu, M.D. s-a adresat cu cerere de chemare în judecată către SRL „Mitrocar Prim” cu privire la repararea prejudiciului material și moral. În motivarea acțiunii sale, reclamantul a indicat că la data de 28.11.2010, în jurul orelor 02.00 dimineța, a solicitat un taxi în localitatea Dumbrava de la agenția „Taxi-1474”, pentru a se deplasa în sectorul Râșcani, mun. Chișinău. Ajungând în oraș, M.D. a solicitat să fie schimbat tariful aplicat cu cel care se folosește în oraș, însă taximetristul a refuzat. Ca urmare a unor discuții aprinse cu șoferul, reclamantul a coborât din taxi lângă cinematograful „Flacăra”, plătind pentru distanța efectiv parcursă. Ulterior, reclamantul a expediat reclamații la adresa pârâtului – SRL „Mitrocar Prim”, solicitând repararea prejudiciului material în mărime de 23,80 lei, a prejudiciului moral în sumă de 10.000 lei pentru încălcarea dreptului de consumator, 500 lei pentru încălcarea termenului de examinare a reclamației, 500 lei pentru divulgarea informațiilor personale și 3.240 lei cheltuieli de judecată. Prin hotărârea Judecătoriei Buiucani mun. Chișinău, acțiunea reclamantului a fost respinsă ca neîntemeiată. Curtea de Apel Chișinău și Curtea Supremă de Justiție au menținut hotărârea instanței de fond. În motivarea deciziei, Curtea Supremă ajunge la concluzia că pretențiile reclamantului sunt neîntemeiate în partea încasării prejudiciului material în mărime de 23,80 lei și urmează a fi respinse, deoarece reclamantul nu a prezentat probe concludente în sprijinul pretențiilor sale, referitor la distanța parcursă în afara orașului, cea parcursă în oraș, precum și referitor la tarifele aplicate în modul stabilit de autoritățile administrației publice locale. În privința prejudiciilor morale, instanța a stabilit că nu poate reține argumentele invocate de recurent referitor la cauzarea unor daune morale. Acesta nu a dovedit de către cine, în ce circumstanțe și care acțiuni i-au cauzat suferințe morale și prin ce se manifestă acestea. Instanța a respins ca nefondate și pretențiile reclamantului de restituire a cheltuielilor de judecată [11].

Generalizând cele expuse, deducem că problema corelației dintre normele generale și normele speciale în litigiile privind transportul de persoane necesită a fi soluționată cu luarea în considerare a tuturor intereselor participanților la relațiile sociale. Deși relațiile de transportare a pasagerilor poartă caracter special și nu pot fi desprinse de normele cu privire la protecția consumatorilor, nu ar fi corect de a acorda prioritate exclusivă normelor din transport sau celor din domeniul protecției consumatorilor. De fiecare dată, aprecierea privind aplicarea legislației în situațiile de caz urmează a fi dată de judecător, având în vedere interesele social-economice și gradul de prejudiciere a părților contractante. Totodată, *se va ține cont că la realizarea drepturilor sale, consumatorului nu tre-*

buie să-i fie acordate mai puține drepturi decât cele prevăzute de Legea privind protecția consumatorilor. La fel, despăgubirile care i se acordă consumatorului pentru încălcarea drepturilor sale nu pot fi mai mici decât suma despăgubirilor stabilite de Legea privind protecția consumatorilor.

Problema majoră ce apare în practică este că pasagerul, în calitate de consumator al serviciilor de transport, nu are la dispoziție condițiile contractului, în care să fie indicate drepturile, obligațiile și răspunderea în caz de nerespectare de către transportator a obligațiilor asumate prin contract. În cuprinsul biletului, sunt înscrise doar informațiile de reper, ce țin de ora de pornire, numărul și cursa trenului, ora procurării biletului, prețul. Din aceste considerente, călătorul se află într-o situație dezavantajată în raport cu întreprinderile de transport rutier. Mai mult, în practică se poate întâmpla ca pasagerul să piardă biletul de călătorie. În asemenea situație se aplică, de regulă, o normă generală prin care biletul nu poate fi reînnoit și costul lui nu se restituie. Dacă călătorul și-a pierdut biletul de călătorie până la urcarea în autobuz, el nu va beneficia de transport, deoarece în afara biletului de călătorie, altă confirmare scrisă a încheierii contractului de transport nu există.

Referințe:

1. *Legea privind protecția consumatorilor*, nr.105 din 13.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.176-181.
2. Хейгетова С.Е. *Защита прав пассажиров в отношениях с перевозчиком*. Ростов-на-Дону: Институт управления, бизнеса и права, 2006, с.85.
3. Regulamentul cu privire la autogară nr.9/12 din 9.12.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.46.
4. Касаткина А.С. *Защита прав потребителя применительно к исполнению договора международной перевозки пассажира и багажа*. В: *Всероссийский научный журнал «Вопросы правоведения»* (Federația Rusă), 2012, №3, с.278.
5. Фаст О.Ф. *Некоторые аспекты ответственности по договору перевозки пассажиров автомобильным транспортом*. В: *Современное право* (Federația Rusă), 2006, №11, с.11-12.
6. Брагинский М.И., Витрянский В.В. *Договорное право. Книга четвертая. Договоры о перевозке, буксировке, транспортной экспедиции и иных услугах в сфере транспорта*. Москва: Статут, 2004, р.309.
7. Залесский В.В. *О защите прав пассажира в отношениях с транспортной организацией – перевозчиком*. В: *Право и экономика* (Federația Rusă), 2000, №9, с.37.
8. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației despre protecția consumatorilor la judecarea cauzelor civile”, nr.7 din 09.10.2006. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova*, 2007, nr.3, p.4.
9. Гараев Э. *Соотношение транспортного законодательства и законодательства о защите прав потребителей*. В: *Экономико-юридический журнал „Бизнес в закон”* (Federația Rusă), 2013, №3, с.45.
10. Васин И.А. *Защита прав потребителей при перевозках пассажиров*. В: *Законы России: опыт, анализ, практика* (Federația Rusă), 2009, №8, с.34.
11. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a R.M. din 24.04.2013, dosar nr. 2ra-635/13. Arhiva Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău.

WHITE-COLLAR CRIME: DEFINITIONAL ISSUES AND CLASSIFICATION

Lilia GÎRLA,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Jacob RUB,

doctorand (USM)

Acest articol științific este dedicat unora dintre cele mai complexe și discutabile probleme ale științei criminologice, cum ar fi criminalitatea gulerelor albe. Scopul principal al articolului este găsirea unei definiții relevante a criminalității gulerelor albe care ar corespunde mai bine realității moderne a criminologiei. Totodată, autorii au supus unei analize aprofundate diferite clasificări teoretice ale criminalității gulerelor albe. Pentru a obține cele mai bune rezultate, autorii au utilizat mai multe surse științifice străine ale autorilor de peste hotare. Prin urmare, au fost formulate unele concluzii noi care vor fi utile pentru știința modernă a criminologiei.

Cuvinte-cheie: crima gulerelor albe; infracțiunea ocupațională; infracțiunea organizațională; valoare socială; prejudiciul social; infracțiunea financiară; profitul financiar; sustragere colectivă; criminalitatea guvernamentală; infracțiune corporativă.

* * *

This scientific article is dedicated to one of the most complex and disputable problem of modern criminology – white-collar crimes. The main purpose of this study is to find a proper definition of white collar crimes, which will correspond much better to the modern realities of criminology. Also, the authors have submitted to a detailed analysis of different theoretical classifications of the white-collar crimes. In order to obtain the best results, the authors have used a lot of scientific issues which belong to different foreign authors. As a result several new conclusions have been formulated for the modern science of criminology.

Keywords: white-collar crime; occupational crime; organizational crime; social value; social harm; financial crime; financial gain; economic crime; collective embezzlement; public governmental criminality; corporate crime.

This scientific article represents a literary theoretical background of the existing situation in studies in the field of all the variables, related and belonging to the research subjects, shall be presented, as described in the criminological, psychological, economical and behavioral literature. This chapter would lead us to the presentation of a model that would describe the new strategy for reduction of white-collar criminality.

The issue related to the definition, we will analyze in the realm of the monograph research of Ray J.V. in his book „*Psychopathy, attitudinal beliefs and white-collar crime*” [1].

White-collar crime has been discussed in a number of different ways, and the definition is „*hotly contested within the community of experts*” (Barnett) [2].

The sociologist Edwin Sutherland coined the term „*white collar crime*” in a speech given to the American Sociological Society in 1939. While he gave no formal definition of the term in the speech, he would eventually define white collar crimes as „*crimes committed by a person of respectability and high social status in the course of his occupation*”. This offender-based (and crime-based) definition was well-suited to the tasks to which it was put, serving to give sociologists a way to label and talk about offenses committed by successful, healthy people who had ample access to societal resources and who were members of respectable society—a concept that was out of synch with the prominent sociological theories of the day [3].

Arguably the most common definition – in no small part because it was the first – is from Edwin Sutherland (1939). In his study, *White-collar Crime*, Sutherland

defined white-collar crime as „*an offense committed by a person of respectability and high social status in the course of his /or her occupation*” [4].

By Edwin Sutherland, White-collar criminality in politics, which is generally recognized as fairly prevalent, has been used by some as a rough gauge by which to measure white-collar criminality in business. In his scientific research the author is quoting James A. Farley who said, „*The standards of conduct are as high among officeholders and politicians as they are in commercial life,*” and Cermak „*There is less graft in politics than in business*” [5]. Additionally, the author is quoting John Flynn, who wrote, „*The average politician is the merest amateur in the gentle art of graft, compared with his brother in the field of business*”. At the same time, he is mentioning that Walter Lippmann wrote, „*Poor as they are, the standards of public life are so much more social than those of business that financiers who enter politics regard themselves as philanthropists*” [6].

These statements obviously do not give a precise measurement of the relative criminality of the white-collar class, but they are adequate evidence that crime is not so highly concentrated in the lower class as the usual statistics indicate. Also, these statements obviously do not mean that every business and professional man is a criminal, just as the usual theories do not mean that every man in the lower class is a criminal. On the other hand, the preceding statements refer in many cases to the leading corporations in America and are not restricted to the disreputable business and professional men who are called quacks, ambulance chasers, bucket-shop operators, dead-beats, and fly-by-night swindlers.

Edwin Sutherland wrote: „*The financial cost of white-collar crime is probably several times as great as the financial cost of all the crimes which are customarily regarded as the „crime problem”.* An officer of a chain grocery store in one year embezzled \$600,000, which was six times as much as the annual losses from five hundred burglaries and robberies of the stores in that chain” [7].

Sutherland’s contribution expanded the discussion to include illegal deviance perpetrated by those who had the tools to achieve the goals that their society taught them to desire, and had, in fact, already used them to that effect.

In another scientific issue the author is quoting Wendell Berge („Remedies Available to the Government under the Sherman Act”, Law and Contemporary Problems. 7:III.January, p.940): „*While civil penalties may be as severe in their financial effects as criminal penalties, yet they do not involve the stigma that attends indictment and conviction. Most of the defendants in antitrust cases are not criminals in the usual sense. There is no inherent reason why antitrust enforcement requires branding them as such*” [8].

If a civil fine were substituted for a criminal fine, a violation of the antitrust law would be as truly a crime as it is now. The thing which would be eliminated would be the stigma of crime. Consequently, the stigma of crime has become a penalty in itself, which may be imposed in connection with other penalties or withheld, just as it is possible to combine imprisonment with a fine or have a fine without imprisonment. A civil fine is a financial penalty without the additional penalty of stigma, while a criminal fine is a financial penalty with the additional penalty of stigma. When the stigma of crime is imposed as a penalty it places the defendant in the category of criminals and he becomes a criminal according to the popular stereotype of „*the criminal*”. In primitive society „*the criminal*” was substantially the same as „*the stranger*”, while in modern society „*the criminal*” is a person of less esteemed cultural attainments. Seventy-five per cent of the persons committed to state prisons are probably not, aside from their unvalued cultural attainments, „*criminals in the usual sense of the word*”. It may be excellent policy to eliminate the stigma of crime in a large proportion of cases, but the question at hand is why the law has a differential implementation for white collar criminals than for others. Three factors assist in explaining this differential implementation of the law, namely, the status of the business man, the trend away from punishment, and the relatively unorganized resentment of the public against white collar criminals [9].

In the same perimeter of scientific research we have to mention that Edwin Sutherland proved an axiom: „*The sentimental reaction toward a particular white collar crime is certainly different from that toward some other crimes. This difference is often exaggerated, especially as the reaction occurs in urban society. The characteristic reaction of the average citizen in the modern city toward burglary is apathy unless he or his immediate friends are victims or unless the case is very spectacular. The average citizen, reading in his*

morning paper that the home of an unknown person has been burglarized by another unknown person, has no appreciable increase in blood pressure. Fear and resentment develop in modern society primarily as the result of the accumulation of crimes as depicted in crime rates or in general descriptions, and this develops both as to white collar crimes and other crimes” [10].

Sutherland saw four main factors at play here:

1) civil agencies often handle corporate malfeasance that could have been charged as fraud in a criminal court;

2) private citizens are often more interested in receiving civil damages than seeing criminal punishments imposed;

3) white collar criminals are disproportionately able to escape prosecution „*because of the class bias of the courts and the power of their class to influence the implementation and administration of the law*”, and

4) white collar prosecutions typically stop at one guilty party and ignore the many accessories to the crime (such as when a judge is convicted of accepting bribes and the parties paying the bribes are not prosecuted) [11].

Since Sutherland, there continue to be debates among sociologists who argue that this definition is too vague [12]. As a consequence several new definitions have been proposed by scholars.

White-collar crime – definitional issues:

a. Sutherland defined white-collar crime as ‘crime committed by a person of respectability and high social status in the course of his occupation’.

b. The role of class has been highly contested, as the status of an offender may matter less than the harm done by someone in a trusted occupational position.

c. The term ‘crime’ is also contentious as many of the harmful activities of businesses or occupational groups are not subject to criminal law and punishment but to administrative or regulatory law and ‘penalties’ or ‘sanctions’.

d. An alternative definition is ‘an abuse of a legitimate occupational role that is regulated by law’ [13].

Today, criminologists and social scientists offer various ways to define white-collar crime. These variations tend to overlap with one another and include the following:

– *White-collar crime as moral or ethical violations;*

– *White-collar crime as social harm;*

– *White-collar crime as violations of criminal law;*

– *White-collar crime as violations of civil law;*

– *White-collar crime as violations of regulatory laws;*

– *White-collar crime as workplace deviance;*

– *White-collar crime as definitions socially constructed by businesses;*

– *White-collar crime as research definitions;*

– *White-collar crime as official government definitions;*

– *White-collar crime as violations of trust;*

– *White-collar crime as occupational crimes;*

– *White-collar crime as violations occurring in occupational systems.*

Defining white-collar crime as moral or ethical violations follows ideals inherent within principles of what is known as natural law. Natural law focuses on behaviors or activities that are defined as wrong because they violate the ethical principles of a particular culture, subculture, or group. The immoral nature of the activities is seen as the foundation for defining certain types of white-collar activities as criminal. Some individuals, for example, define any business activities that destroy animal life or plant life as immoral and unethical. To those individuals, the behaviors of individuals and businesses participating in those activities would be defined as white-collar crimes.

Some prefer to define white-collar crime as *violations of criminal law*. From this framework, white-collar crimes are criminally illegal behaviors committed by upper class individuals during the course of their occupation. From a systems perspective, those working in the criminal justice system would likely define white-collar crime as criminally illegal behaviors. Crime, in this context, is defined as „an intentional act or omission committed in violation of the criminal law without defense or justification and sanctioned by the state as a felony or misdemeanor” [14].

Applying a criminal law definition to white-collar crime, white-collar crimes are those criminally illegal acts committed during the course of one's job. Here are a few examples:

- An accountant embezzles funds from his employer.
- Two nurses steal drugs from their workplace and sell them to addicts.
- A financial investor steals investors' money.
- A prosecutor accepts a bribe to drop criminal charges.
- Two investors share inside information that allows them to redirect their stock purchases [15].

White collar crimes are threats to nations which are striving hard for economic development. Such white collar crimes under the sphere of commercial law mainly take the forms of capital market malpractices, money laundering, financing to terrorism and falsifying company accounts. These crimes do not take place just in a single day. These are well planned and continuous dealings by few perpetrators. Some employees, associates or responsible citizens who come to know the happening of wrongdoing may be concerned to disclose but will be reluctant to reveal it due to reasons of fear or retaliation by their superiors or others connected. The category of people who are willing to make disclosure of information relating to crimes committed by high ranking people in the society is called whistleblowers. These whistleblowers need encouragement and protection to fight white collar crime [16].

The law to deal with whistleblowers is a timely one since the repercussion of white collar crimes are so great that they affect innocent public, stock markets, regulators and the government economy. Though there are contra views for the regulation of whistleblower protection stating that overly complex regulatory environment will undermine people dealing with commercial entities, the pros of proper regulatory mechanism

for whistleblowers outweigh the criticism. Maintaining or restoring public confidence and strengthening financial market is one of the main objectives of every modern State. Therefore, analyzing and demarcating the role and the limits of the regulator on the topic is significant for sustainable development [17].

White-collar crime is financial crime committed by trusted persons in important business positions. Sutherland in his seminal work defined white-collar crime as crime committed by a person of respectability and high social status in the course of his occupation [18].

In the US, the law recommends heavier sentences when larger numbers of victims suffer a pecuniary loss as a result of an offender's criminal conduct. This law section governs sentencing for financial identity theft and other financial crimes such as larceny, embezzlement, fraud, and various counterfeit offenses. External victims are more common than internal victims. For the external victim, there is an external source causing damage and loss. This is in line with alien conspiracy theory, which blames outsiders and outside influences for the prevalence of organized crime in society and financial crime in organizations. Over the years, unsavory images, such as well-dressed men of foreign descent standing in shadows with machine guns and living by codes of silence, have become associated with this theory. The alien conspiracy theory posits that organized crime (the Mafia) gained prominence during the 1860s in Sicily and that Sicilian immigrants are responsible for the foundations of U.S. organized crime, which is made up of twenty-five or so Italian-dominated crime families [19].

By Gerald Cliff and Christian Desilets, the term „white collar crime” means different things to different disciplines, as well as to different camps within those disciplines. Unfortunately, professionals within an environment where there is general consensus about the term's meaning do not always clearly specify what they mean by the label of „white collar crime”. This can lead to confusion and (sometimes vigorous) disagreement when they interact with larger audiences that might contain a number of different understandings of the term. It is therefore quite important, when discussing white collar crime, to more closely examine what different people mean by it [20].

Generally, the authors Gerald Cliff and Christian Desilets these definitions tend to concentrate on:

- the characteristics of the offender (such as high social status) and/or;
- the characteristics of the crime (such as crimes occurring within the scope of one's employment) [21].

The American author S. Shapiro taking a definitively more sociological viewpoint, argues that definitions of white-collar crime „share a fundamental problem: they confuse acts with actors, norms with norm breakers, the *modus operandi* with the operator” [22]. S. Shapiro argues that ultimately what defines white-collar crime is not the status of the criminal or the crime itself, but a violation of the norms of trust citizens' place in economic and governmental institutions. Actors within these institutions exploit the norms cultivated within these institutions to lie and steal.

The USJD's (U.S. Department of Justice, Federal Bureau of Investigation) definition focuses on the nature of the criminal activity as well as on the job of the offender. The USJD uses the working definition: „*White-collar offenses shall constitute those classes of non-violent illegal activities which principally involve traditional notions of deceit, deception, concealment, manipulation, breach of trust, subterfuge or illegal circumvention*” (Simon, Swart, 1984).

This definition is clearly not one set in stone. Several studies have used broad definitions of WCC to include acts that are not violations of criminal law [23].

Currently, the definition of white-collar crime is still hotly contested within the community of experts. Although there is a multitude of variations, there appears to be three major orientations: those that define white-collar crime by the type of offender (e.g., high socioeconomic status and/or occupation of trust); those that define it in terms of the type of offense (e.g., economic crime); and those that study it in terms of the organizational culture rather than the offender or offense. Additionally, there are also those that confine the definition mainly to economic crime, as well as others that include other corporate crimes like environmental law violations and health and safety law violations [24].

The FBI, when it specifically addresses white collar crimes (nowadays, it usually references „*financial crimes*” instead), uses a very similar definition: „*those illegal acts which are characterized by deceit, concealment, or violation of trust and which are not dependent upon the application or threat of physical force or violence. Individuals and organizations commit these acts to obtain money, property, or services; to avoid the payment or loss of money or services; or to secure personal or business advantage*” [25].

Having so many definitions in use means that it is often difficult to compare data gathered by different white collar crime stakeholders, and that theoretical constructs in use by one group may be completely misaligned to the needs of another. One way that various groups have tried to reduce these inefficiencies is by crafting definitions that could enjoy buy-in from larger groups of stakeholders, providing them a common language (and compatible tools) for discussing white collar crime.

In 1996, the National White Collar Crime Center convened a group of noted academics specifically to address this definitional dilemma. Attendees were selected from among the most noted scholars in the criminal justice field, who had devoted significant effort to the study of white collar crime. Several aspects of white collar crime were examined and discussed at length.

The result of the process was that white collar crime was examined from a variety of perspectives. Most agreed the following characteristic features of WCC:

1) the lack of direct violence against the victim – the critical element;

2) the criminal activity should have been the result of an opportunity to commit the crime afforded by the offender's status in an organization or their position of respect within the community;

3) deception to the extent necessary to commit the

criminal offense (such as misrepresentation of the perpetrator's abilities, financial resources, accomplishments, some false promise or claim intended to deceive the victim, or possibly a deliberate effort to conceal information from the victim) [26].

Focusing on the interactions between offender characteristics and offense characteristics, the same research demonstrated that white-collar crime was more likely than street crime to:

- Be national or international in scope.
- Involve a large number of victims.
- Have organizations as victims.
- Follow demonstrated patterns.
- Be committed for more than a year.
- Be committed in groups [27].

Recognizing the differences between white-collar crime/white-collar offenders and street crimes/street offenders is significant for theoretical and policy reasons. In terms of theory, as will be demonstrated later in this text, if one of the criminological theories can explain both types of crimes, then that theory would be seen as having strong explanatory power. In terms of policy, it is important to recognize that different criminal justice strategies may be needed for the two types of offenses and that street offenders and white-collar offenders may respond differently to the criminal justice process. Consider efforts to prevent crime. Strategies to prevent street crimes might focus on community building and poverty reduction; preventing white-collar crime is much „*more complex*” [28].

In the late nineteenth and early twentieth centuries, the theoretical constructs used by sociologists to understand crime focused on it as a problem of poverty and of personal characteristics believed to be associated with poverty (such as broken homes, mental illness, association with criminal subcultures, and living in slum housing) [29]. One of the most influential of those theories, *Anomie Theory*, is still in general use (in various forms) today, and was put forth a year before the introduction of the concept of white collar crime. It holds that in a society where members are taught to value attaining certain goals (such as wealth), but the means to achieve those goals are unevenly distributed, those without access to the societal prescribed means are put under considerable pressure to find other ways (including crime) to achieve those goals. In short, the theory holds that crime is a symptom of some members of society not having the tools to achieve what their society defines as success [30].

Weisburd, Chayet, and Waring [31], used official crime records of specific types of WCC such as embezzlement, mail fraud, false claims, credit fraud, bribery, tax evasion, securities fraud, and antitrust violations. Other studies [32] have measured WCC as intentions to offend using vignettes. Of the individual-level theories, rational choice/deterrence has received the most attention among WCC researchers [33] likely because WCC is seen as a calculating and rational decision. Additionally, individuals in corporations are trained to make decisions based on maximizing profits, and as such are presumed to be rational decision-makers. Most studies that have tested the theoretical propositions of rational

choice theory as applied to WCC find support for the theory [34]. For example, Patternoster and Simpson [35] found that individuals were less likely to commit WCC when confronted with formal sanctions, moral commitments, and organizational factors. Nagin and Paternoster and Piquero [36] found that there is an interaction between individual differences (self-centeredness and desire-for-control, respectively) and the likelihood of being deterred by perceived risk. More specifically, Nagin and Paternoster found that individuals who are self-centered are less likely to weigh the costs of engaging in WCC, where Piquero et al. found that desire-for-control was positively related to sanction threats and negatively related to perceived benefits.

White collar crimes, as traditionally defined, are conflated with many other types of illegal or deviant activities with which they have nothing significant in common. D.O. Friedrichs has argued elsewhere that the concept of white collar crime is inevitably a heuristic and relativistic term, and illegal and harmful activities may be viewed as more or less purely white collar crime; some kinds of illegal activities are characterized as cognate, hybrid, or marginal forms of white collar crime [37]. But all such activities have a clear, logical relationship to both the original meaning of white collar crime put forth by Sutherland, and the meaning in public discourse. Many of the activities identified as forms of occupational crime, occupational deviance, and workplace crime, have absolutely no logical or coherent relationship to white collar crime. Accordingly, it would be far more productive to retain the original meaning assigned to occupational crime by Marshall Clinard and Richard Quinney, with a qualifying thesis, as financially oriented offenses committed by individuals within the context of a legitimate occupation, and specifically made possible by that occupation; to restrict the use of occupational deviance to activities deviating from norms within an occupational setting, including the norms of the employer, the norms of professional associations, and the norms of co-workers; workplace crime is best restricted to conventional forms of crime – e.g. homicide; assault; rape; molestation; robbery; theft; etc. – that occur at the workplace. Such conceptual distinctions should be useful in theorizing about crime, in engaging in empirical study of it, and in formulating policies in response to it [38].

E.Goode [39] who deals in social deviation, describes the unique characteristics of white-collar criminality and claims that the corporate criminality is conducted by a complex technical way and out of interaction with others. In majority of cases it is combined with a legitimate behavior, diffusion of the victims, the enormous amount of the financial sums under discussion over a long period of time, their acts almost never sued as it is difficult to detect and present irrevocable evidences, and they are not sentenced to long prison terms, the white-collar criminality is not compatible with the stereotype of a real criminal – these offences do not arouse the condemnation responses typical to street crimes, and are not involved in a real social stigma. These offences are not reported by the media in a full and detailed manner as the street crimes are. In order

for such a report to reach the news it needs the following: the sum stolen should be high, the steal needs to be related to some scandal, or the suspect needs to be of important figure. These offences usually bore the public, and also most people lack the financial knowledge to have understanding of these crimes. And finally, the perpetrators themselves do not perceive themselves as criminals.

Classification of White Collar Crimes. White collar crimes are crimes that are non-violent in nature committed by financially motivated high ranking people in the society. These white collar crimes take many forms such as bribery, fraudulent investment schemes, capital market manipulation, insider trading, cyber crime, money laundering, identity theft, terrorist financing and falsifying company accounts etc. In general, *these are malpractices for financial gain* [40].

Repercussions of white collar crimes are many. It creates fear in the minds of an ordinary citizen in his/her day-to-day transactions and it affects the business and the financial system of the country as well. Sudden collapse of large companies is a good example for such malpractices because it is crystal clear that the reasons behind a corporate collapse is a series of wrong doing which is not done by one, but by many, surreptitiously. Leaking of secret information leading to wrong doing cannot be prevented. Those who come to know about the surreptitious dealings are the centre point of this article. Why are they not making known the information about such secret illegal dealings as they become aware, to the appropriate authorities is the crucial question. It is obvious that it is due to fear of reprimand or punishment directly or indirectly by the perpetrators.

Classifications of crimes are done using various methods and it varies in different judicial systems. One such classification is traditional crimes falling under the penal code or criminal code of a country and the other.

Many argue that the term „*white-collar crime*” insufficiently describes the wide range of offences committed by the „powerful”, be they wealthy individuals or corporations. Most accept a distinction between:

- „*classic*” *white-collar crime*, which involves personal gain, at the expense of employers, „the government” or clients (which can also be described as occupational crime) [41];

- *offences which involve increased profits or the survival of the organization* – often known as organizational or corporate crime [42].

The crime pie of white-collar criminality includes:

- *embezzlement* – a theft of a white-collar employee from the corporation he is employed in;
- *collective embezzlement* – a crime against a corporation that is conducted in the name of the corporation;
- criminality of the free professions;
- corporate crime; and
- public governmental criminality – personal corruption and briberies of political position holders.

Others prefer to use the broader term *economic crime* (used in many European, particularly Scandinavian countries, where the term „*white-collar crime*” is

rarely used) [43]. Economic crime defined as „*crimes of profit which take place within the framework of commercial activity*” [44].

White-Collar Crime Offence includes:

– Corporate and/or business fraud White-collar Crime;

- Bribery and Corruption;
- Insider dealing and market abuse;
- Money laundering and terrorist financing.

Another classification is by way of status of people who commit crimes. Division of white-collar crime and blue-collar crime comes within the latter category. These are generalized classifications coined by the media to make ordinary people understand the nature of the crime, and are not codified as crimes in the classic sense in our judicial system.

A notable iteration is that of Marshall Clinard and Richard Quinney. These authors suggest that white-collar crime should be divided into *corporate* and *occupational crimes*.

– **Corporate crime** is committed by employees for the benefit of a corporation, and occupational crime committed by employees for personal gain. Corporate crime is often veiled in „*improper accounting procedures*”. For example, American International Group (AIG), an insurance broker for large corporations, was charged with inflating assets and deflating losses. The goal was to improve the financial profile of the company to the market. **Corporate malpractices** were not very common during the early part of the twentieth century since there was only little growth of corporations. When corporations started to develop rapidly and became the major contributor to the economy, misdeed also originated. Perpetrators, with the only objective of making quick money, went to every extreme to achieve it. As a result, there were many collapses. These were due to non adherence of accepted accounting standards or corporate governance rules and capital market manipulative activities. If there had been a tip off and a timely investigation, the position would be different. One cannot come to a conclusion that no one was aware of any suspicious activity until the real collapse or the exact occurrence of capital market manipulation that affected innocent general public or investors in billions. The culture of silence has not only resulted in many corporate failures but wrongdoers go undetected gives more and more encouragement to the prospective wrong doers. There are many reasons for one to decide not to reveal the information he becomes aware of. It may be that he was not bothered; he did not understand the gravity of it or due to fear of retaliation. If it is the first two reasons, then the person should be encouraged to become a whistleblower while assuring that he will be protected by the law. If it is the third reason, i.e., due to fear, there should be adequate laws to protect him [45].

– The concept of **occupational crime** – as one of the principal forms of white collar crime – has been quite familiar and widely invoked since the publication of Clinard and Quinney’s influential *Criminal Behavior Systems: A Typology*. More recently, however, the term occupational crime has been applied to activities quite removed from the original meaning of white collar

crime, and it has been used interchangeably with such terms as occupational deviance and workplace crime. In the interest of greater conceptual clarity within the field of white collar crime the argument is made here for restricting the term ‘occupational crime’ to illegal and unethical activities committed for individual financial gain – or to avoid financial loss – in the context of a legitimate occupation. *Occupational crime* refers to personal violations that take place for self-benefit during the course of a legitimate occupation, while *corporate (organizational) criminal behavior* refers to crimes by business or officials, committed on behalf of the employing organizations. Although organizational crime refers to crime on behalf of the organization, it becomes corporate (business) crime when it is done for the benefit of a private business. Thus, much of what ordinarily would be branded as corporate crime in a free enterprise economy is labeled organizational crime when committed by state bureaucrats in socialist systems. The organizational, economic crimes are also distinct from political crimes by government; the latter have more to do with efforts to maintain power, ideology, and social control than with economic advantage [46]. The term ‘*occupational deviance*’ is better reserved for deviation from occupational norms (e.g. drinking on the job; sexual harassment), and the term ‘workplace crime’ is better reserved for conventional forms of crime committed in the workplace (e.g. rape; assault). The conceptual conflation of fundamentally dissimilar activities hinders theoretical, empirical, and policy-related progress in the field of white collar crime studies [47].

Gerald Cliff and Christian Desilets have contributed essentially to the interpretation of the term „*white collar crime*”. In their opinion, white collar crime can refer to:

- Financial crimes;
- Non-physical (or abstract) crimes. That is, crimes that „*occur*” on a form, balance book, or computer;
- Crime by or targeting corporations;
- Crimes typically committed by the rich;
- Criminal businesses or organizations. Including, for some, organized crime and terroristic organizations;
- Corporate or professional malfeasance. For some, this can include acts that are immoral, but that are not specifically prohibited by law (for example, an insurance company automatically targeting every policyholder who gets diagnosed with breast cancer for an aggressive fraud investigation to find any possible pretext to drop the account).

– Anything that is against the law that the average beat cop would not typically handle. Essentially, everything but street crime [48].

On the other hand, an example of occupational crime would be embezzlement, such as when Bernie Madoff absconded with his investors monies for his 4 own personal gain. Occupational crime can also be as simple as pilfering from the office supply cabinet:

Bernard Lawrence Madoff founded Bernard L. Madoff Investment Securities LLC, a small Wall Street investment firm in 1960. The firm was initially a small penny stock trader but it grew fast due to its use of in-

novative computer technology. The firm became one of the largest market makers in the US, and by 2008, the year of B.L. Madoff's arrest, Bernard L. Madoff Investment Securities LLC was the sixth largest market maker on Wall Street. One division of the company was the „advisory and investment management division”, where investors could put their money in a hedge fund. Over the years this „hedge fund” continued to deliver an almost constant return to the investors on just above ten percent. This is a very high return given over a long period of time, which made people concerned. Madoff himself explained to *The Wall Street Journal* in 1992 that there was nothing special with the high returns, and referred to the high average annual returns for the US stock index. As it would turn out later, the fund was in fact the world's largest Ponzi scheme.

The method of the scam was a classic Ponzi scheme. The definition of a Ponzi scheme given by Investopedia is: „A fraudulent investing scam promising high rates of return with little risk to investors. The Ponzi scheme generates returns for older investors by acquiring new investors”. This was basically how the advisory and investment management division of Bernard L. Madoff Investment Securities LLC operated. The division started as a perfectly legitimate business, but he confessed that the returns given since approximately 1995 were fabricated. When a customer made an investment, he simply put the money into a bank account, and when asked for a withdrawal he took the money piled up in that account. Withdrawals were simply covered by new investments. Bernard L. Madoff used a variety of techniques that made it difficult to disclose the scam. At the end of each month Madoff sold all stocks and financial instruments so that the hedge fund only reported the amount of cash to the authorities. Further on, investors did not have any online access to their investments, instead they received a mail with their account information and balance each month. As a result of these precautions and many more, explained in the next section, it took until late 2008 before the scam was exposed, although people had accused the so-called hedge fund for fraud as early as 2001 [49].

A related concept that again focuses on the offender is „organizational crime” – the idea that white collar crime can consist of „illegal acts of omission or commission of an individual or a group of individuals in a legitimate formal organization in accordance with the operative goals of the organization, which have a serious physical or economic impact on employees, consumers or the general public” [50]. The distinction between occupational and organizational crime points to some major contrasts. Broadly speaking, *occupational crime*, a typical example of which is embezzlement, involves offenders, either individually or in groups, engaging in illegal or rule-breaking activities for personal gain at the expense of consumers, clients or employers. *Organizational crime*, on the other hand, a typical example of which is the neglect of safety regulations, does not involve personal gain, but may be seen as being ‘for the good of’ the organization by enhancing profitability or efficiency. Whereas occupational crime more obviously involves intent and individual respon-

sibility, organizational crime illustrates the diffusion of responsibility. Where an employee neglects or violates a regulation they can claim that it is ultimately the organization's responsibility to ensure that regulations are complied with. This distinction parallels others [51].

While these definitions were vital for expanding the realm of sociology and criminology, they were not as well-suited to the needs of other criminal justice stakeholders who dealt with these issues in a more practical sense (including policymakers, law enforcement, and the legal community). These definitions are geared for asking why white collar crime occurs or who commits it, but they are not as well-suited to asking questions about how much white collar crime is occurring, or whether prevention methods are working.

Gerald Cliff and Christian Desilets have shown a model of white collar crime that lent itself somewhat more to empirical data analysis was Herbert Edelhertz's 1970 definition: „An illegal act or series of illegal acts committed by nonphysical means and by concealment or guile, to obtain money or property, to avoid the payment or loss of money or property, or to obtain business or personal advantage” [52].

Herbert Edelhertz identified four main types of white-collar offending:

- personal crimes („crimes by persons operating on an individual, ad hoc basis, for personal gain in a non business context”);
- abuses of trust („crimes in the course of their occupations by those operating inside businesses, Government, or other establishments, or in a professional capacity, in violation of their duty of loyalty and fidelity to employer or client”);
- business crimes („crimes incidental to and in furtherance of business operations, but not the central purpose of such business operations”); and
- con games („white-collar crime as a business, or as the central activity of the business”) [53].

We have to begin using something more along the lines of „economic crime”, „elite crime”, or simply „financial crime”.

The status of offenders continues to be an important feature of these definitions, with some referring to elite crime or crimes of the powerful, and to corporate and state crime. Some activities can be seen as largely motivated by financial gain, whereas others intentionally or otherwise cause physical harms. Thus, some people distinguish financial white collar crimes from others.

Many people now accept that a broad distinction can be drawn between offences primarily motivated by individual monetary gain and those that are more directly related to the survival or profitability of organizations, although in this respect, as in so many other respects, the characteristics of offenders are also important.

References:

1. Ray J.V. *Psychopathy, attitudinal beliefs and white-collar crime*. Department of Criminology College of Arts and Sciences University of South Florida, February 7, 2007, p 1-6, 8-14, 15-18, 21-31.
2. Barnett C. *The Measurement of White-Collar Crime Using Uniform Crime Reporting (UCR) Data*. U.S. Department of Justice, Federal Bureau of Investigation, 2000, p.1.

3. Gerald Cliff Christian Desilets. *White Collar Crime: What It Is and Where It's Going*. In: Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy, vol. 28, Issue 2, Symposium: White Collar Crime: The Moral, Ethical, & Legal Implications of White Collar Crime in the 21st Century, 6-1-2014, p.482-483.
4. Sutherland E.H. *White-collar criminality*. In: Sociological Review, no.(1), 1940, p. 1-12. <http://cooley.libarts.wsu.edu/criminology/documents/sutherland.pdf> (visited: 22.07.2015); Sutherland E.H. *Is „White-collar Crime” a crime?* In: American Sociological Review, vol. 10, no.2, 1944. Annual Meeting Papers, April 1945, p.132-139. <http://faculty.washington.edu/matsueda/courses/371/Readings/White%20Collar%20Crime.pdf> (visited: 22.07.2015)
5. Sutherland E.H. *White-collar criminality*. In: Sociological Review, no.5(1), 1940, p.4.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*, p.5.
8. Sutherland E.H. *Is „White-collar Crime” a crime?* In: American Sociological Review, vol. 10, no.2, 1944. Annual Meeting Papers, April 1945, p.136. <http://faculty.washington.edu/matsueda/courses/371/Readings/White%20Collar%20Crime.pdf> (visited: 22.07.2015)
9. Sutherland E.H. *Is „White-collar Crime” a crime?* In: American Sociological Review, vol. 10, no.2, 1944. Annual Meeting Papers, April 1945, p.136-137.
10. *Ibidem*, p.139.
11. Gerald Cliff Christian Desilets. *White Collar Crime: What It Is and Where It's Going*, p.483.
12. Barnett C. *The Measurement of White-Collar Crime Using Uniform Crime Reporting (UCR) Data*. U.S. Department of Justice, Federal Bureau of Investigation, 2000, p.1.
13. Hazel Croall. *Victims of White-Collar and Corporate Crime*. http://studysites.uk.sagepub.com/stout/croall_white_collar%20-%20vics_crim_soc.pdf (visited: 27.07.2015).
14. Understanding White-Collar Crime. http://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/43839_2.pdf (visited: 27.07.2015).
15. *Ibidem*.
16. Segarajasingham S. *Combating White Collar Crime: A Critical Study Of The Protection To Persons Making Disclosure Under Commercial Law of Sri Lanka*. In: International Journal of Business, Economics and Law, vol. 4, Issue 3 (June), (p.50-57), p.50. (ISSN 2289-1552).
17. *Ibidem*.
18. Gottschalk P. *Victims of White-Collar Crime*. Actual problems of modern criminology. Matters of Russian and International Law. 3'2013, (p.91-109), p.92. (UDC 343.988) <http://publishing-vak.ru/file/archive-law-2013-3/5-gottschalk.pdf> (visited: 27.07.2015).
19. Gottschalk P. *Victims of White-Collar Crime*. Actual problems of modern criminology. Matters of Russian and International Law. 3'2013, (p.91-109), p.93-94. (UDC 343.988) <http://publishing-vak.ru/file/archive-law-2013-3/5-gottschalk.pdf> (visited: 27.07.2015).
20. Gerald Cliff Christian Desilets. *White Collar Crime: What It Is and Where It's Going*, p.482.
21. *Ibidem*.
22. Shapiro, S. *Collaring the crime, not the criminal: reconsidering the concept of white-collar crime*. American Sociological Review, №55(3), 1990, p. 346-356.
23. Clinard, M.B., Yeager, P.C. *Corporate Crime. Environmental protection agency*. In: Social Problems, no.34(4), New York: Free Press, 1980, p. 330-344
24. Barnett C. *Op.cit.*, p.1.
25. *Ibidem*. https://www.fbi.gov/stats-services/about-us/cjis/ucr/nibrs/nibrs_wcc.pdf (visited: 22.07.2015).
26. Gerald Cliff Christian Desilets. *White Collar Crime: What It Is and Where It's Going*, p.485-486.
27. Understanding White-Collar Crime. http://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/43839_2.pdf (visited: 27.07.2015).
28. *Ibidem*.
29. Braithwaite J. *White Collar Crime*. In: Annual Review of sociology, 1985, vol.11, (p.1-25), p.12-14. https://www.anu.edu.au/fellows/jbraithwaite/documents/Articles/White_Collar_1985.pdf (visited: 02.08.2015)
30. Gerald Cliff Christian Desilets. *White Collar Crime: What It Is and Where It's Going*, p.482.
31. Weisburd D., Chayet, E.F., Waring E.J. *White-collar crime and criminal careers: Some preliminary findings*. In: Crime and Delinquency, no.36(3), 1990, p. 342-355.
32. Elis L.A., Simpson, S. *Informal sanction threats and corporate crime: Additive versus multiplicative models*. Journal of Crime and Delinquency, no.32, 1995, p. 399-424; Piquero N.L., Tibbetts S.G., Blankenship M.B. *Examining the role of differential association and techniques of neutralization in explaining corporate crime*. In: Deviant Behavior, no.26, 2005, p.159-188;
33. Weisburd D. Waring E.J., Chayet E.F. *Specific deterrence in a sample of offenders convicted of white-collar crime*. In: Criminology, no.33(4), 1995, p. 587-607; Nagin D.S., Paternoster, R. *Personal capital and social control: The deterrence implications of individual differences in criminal offending*. In: Criminology, no.32, 1994, p.581-606; Paternoster R., Simpson, S.S. *Sanction threats and appeals to morality: Testing a rational choice model of corporate crime*. In: Law & Society Review, no.30(3), 1996, p. 549-584; Piquero N.L., Tibbetts S.G., Blankenship M.B. *Examining the role of differential association and techniques of neutralization in explaining corporate crime*. In: Deviant Behavior, no.26, 2005, p.159-188; Vaughn, D. *Rational choice, situated action, and the social control of organizations*. Law & Society Review, no.32(1), 1998, p. 23-61
34. Nagin D.S., Paternoster, R. *Personal capital and social control: The deterrence implications of individual differences in criminal offending*. In: Criminology, no.32, 1994, p.581-606.
35. Paternoster R., Simpson, S.S. *Sanction threats and appeals to morality: Testing a rational choice model of corporate crime*. In: Law & Society Review, no.30(3), 1996, p. 549-584.
36. Piquero N.L., Tibbetts S.G., Blankenship M.B. *Examining the role of differential association and techniques of neutralization in explaining corporate crime*. In: Deviant Behavior, no.26, 2005, p.159-188.
37. Friedrichs D.O. *Occupational crime, occupational deviance, and workplace crime: Sorting out the difference Criminal Justice* © 2002 SAGE Publications London, Thousand Oaks and New Delhi. 1466-8025(200208) 2:3; vol. 2(3): 243-256; 025834 http://www.cj-resources.com/CJ_Sociology_pdfs/occupational%20crime%20and%20diviance%20in%20the%20workplace%20-%20Friedrichs%202002.pdf (visited: 22.07.2015)
38. Friedrichs D.O. *Occupational crime, occupational deviance, and workplace crime: Sorting out the difference Criminal Justice* © 2002 SAGE Publications London, Thousand Oaks and New Delhi. 1466-8025(200208) 2:3; vol. 2(3): 243-256; 025834 http://www.cj-resources.com/CJ_Sociology_pdfs/occupational%20crime%20and%20diviance%20in%20the%20workplace%20-%20Friedrichs%202002.pdf (visited: 22.07.2015)
39. Goode E. *Deviant Behavior* (6th edition). Israel: Prentice-Hall, Inc. Open University, 2001, p.158-167. (Catalog № 10270-502-7). ISBN-13: 978-0205748075
40. Segarajasingham S. *Op.cit.*,
41. Hazel Croall. *Victims of White-Collar and Corporate Crime*. http://studysites.uk.sagepub.com/stout/croall_white_collar%20-%20vics_crim_soc.pdf (visited: 27.07.2015).
42. Slapper G., Tombs S. *Corporate Crime*. In: *Crime, Law and Social Change*, October 1999, vol. 32, Issue 3, p.283-284.
43. Hazel Croall. *Victims of White-Collar and Corporate Crime*. http://studysites.uk.sagepub.com/stout/croall_white_collar%20-%20vics_crim_soc.pdf (visited: 27.07.2015).
44. Hazel Croall. *Economic crime and victimology: a critical appraisal*. In: International Journal of Victimology Tome 8, numéro 2 (2010). http://www.jidv.com/njdv/images/pdf/JIDV23/6_jidv23_word_pdf_croal.pdf (visited: 27.07.2015).
45. Segarajasingham S. *Op.cit.*, p.50-57, p.51.
46. White Collar Crime Occupational and Corporate. Chapter 6. http://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/26084_6.pdf
47. Friedrichs D.O. *Occupational crime, occupational deviance, and workplace crime: Sorting out the difference Criminal Justice* © 2002 SAGE Publications London, Thousand Oaks and New Delhi. 1466-8025(200208) 2:3; vol. 2(3), p.243.
48. Gerald Cliff Christian Desilets. *White Collar Crime: What It Is and Where It's Going*, p.485.
49. Sh.Zarrabi, L.Lundberg. *The Madoff Fraud*. <http://www.math.chalmers.se/~rootzen/finrisk/The%20Madoff%20Fraud.pdf> (visited: 02.08.2015)
50. Gerald Cliff Christian Desilets. *Op.cit.*, p.483-484. <http://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1733&context=ndjlepp> (visited: 22.07.2015).
51. Hazel Croall. *Understanding white collar crime*. ISBN 0 335 20427 9 (pb) 0 335 20428 7 (hb) Library of Congress Cataloging-in-Publication Data Croall, Hazel, 1947- Understanding white collar crime / Hazel Croall. p. cm. - (Crime and justice) (Buckingham, England), p.11.
52. Gerald Cliff Christian Desilets. *Op.cit.*, p.484.
53. *Ibidem*.

UNELE REFLECȚII ASUPRA LIMITELOR CERCETĂRII JUDECĂTOREȘTI ÎN PROCESUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Vitalie RUSU,

doctor în drept, conferențiar universitar (US „Alec Russo” din Bălți)

Dumitru GHERASIM,

doctorand (ICJP al AȘM)

Scopul judecății în prima instanță este soluționarea în concordanță cu legea și adevărul a acțiunilor penală și civilă, exercitate în fața sa. În temeiul cercetării judecătorești pe care o efectuează, a concluziilor puse de procuror și de părți cu ocazia dezbaterilor și având în vedere și probele administrate în faza de urmărire penală, prima instanță are obligația de a constata dacă acțiunea penală și cea civilă, deduse în fața sa, sunt sau nu întemeiate, dând și soluția corespunzătoare în raport cu convingerea formală. Judecarea cauzei penale se realizează în așa formă procesuale și este însoțită de așa garanții procesuale care asigură pe deplin darea unei sentințe legale, întemeiate și motivate și, respectiv, în cel mai eficient mod contribuie la realizarea funcției educative a procesului penal. Prin judecarea unor cauze penale concrete, prin aplicarea măsurilor de pedeapsă penală persoanelor care au fost recunoscute vinovate în comiterea unor fapte infracționale, instanța de judecată realizează activitatea de contracarare a infracționalității, întărește ordinea de drept și legalitatea.

Cuvinte-cheie: contradictorialitate; judecată contradictorială; justiție penală; adevăr; act de justiție; justiție penală; acțiune procesuală; imparțialitate; audiere; cercetare judecătorească; duel judiciar; principiu; fapt judiciar; circumstanțe ale cauzei penale; depoziții; probatoriu; învinuit; inculpat.

* * *

The purpose of judgment in the first instance is the settlement in accordance with the law and the truth of the criminal and civil actions, carried out before it. Pursuant to the judicial enquiry that is carried out, of findings made by the Prosecutor and parties during the debate, and taking into account the evidence given in the criminal prosecution, the first instance has the obligation to determine if criminal and civil action, drawn before it are well-grounded or not, giving the appropriate solution in relation to the formal conviction. Judgement of a criminal proceeding shall be made in such procedural forms and accompanied by such procedural guarantees which fully ensure the implementation of a legal well-founded and motivated judgment, and that, in the most effective way to achieve the educational function of the criminal trial. The prosecution of concrete criminal cases, by applying a criminal punishment measures to persons who have been recognized guilty in committing malfeasant actions, the Court performs the activity to counter the crime, strengthens the legality and law order.

Keywords: competitiveness; search; truth; court; contradictory; contradictory court; criminal justice; act of justice; procedural action; impartial; hearing; judicial investigation; judicial duel; principle; judicial fact; circumstances of the criminal case; testimony; evidences; accused; defendant.

Cercetarea judecătorească este activitatea procesuală specifică judecății în prima instanță, în care se administrează și se verifică toate probele din cauza penală. Cu ea se începe, propriu-zis, etapa judecății în prima instanță. Un caz aparte reprezintă examinarea de către instanța de judecată a acordului de recunoaștere a vinovăției, în cadrul căreia nu putem vorbi de o cercetare judecătorească propriu-zisă.

Cercetarea judecătorească reprezintă componenta judecării cauzelor penale, în cadrul căreia instanța de judecată, cu implicarea părților și a participanților la procesul penal, examinează probele necesare stabilirii adevărului în cauzele penale în scopul realizării actului de justiție. Cercetarea judecătorească poate fi divizată în trei părți: 1) acțiunile instanței premergătoare examinării materialului probator; 2) examinarea materialului probator administrat în cauză; 3) finalizarea cercetării judecătorești [1].

Cercetarea judecătorească are ca finalitate proprie aflarea adevărului și stabilirea realității privind conflic-

tul de drept penal cu soluționarea căruia a fost învestită instanța de judecată. În cadrul și prin intermediul cercetării judecătorești, instanța verifică, sub raportul pertinentei, concludenței și legalității administrării lor în cursul urmăririi penale, probele pe care se întemeiază învinuirea inculpatului, pentru a se constata în ce măsură ele apoi vor servi la soluționarea conflictului de drept penal [2].

Cercetarea judecătorească – este componenta cea mai importantă, esențială și centrală a judecării cauzei, în cadrul căreia instanța, cu participarea părților, în forme procesuale prevăzute de lege examinează toate probele, atât prezentate de organele de urmărire penale, cât și cele prezentate de partea apărării în vederea descoperirii infracțiunii, stabilirii tuturor circumstanțelor cauzei și a persoanelor vinovate în comiterea faptei infracționale, întru depistarea condițiilor care au contribuit la săvârșirea infracțiunii și privitor la soluționarea chestiunii referitoare la stabilirea măsurii de pedeapsă în cazul dovedirii vinovăției inculpatului [3]. În cadrul

și prin intermediul cercetării judecătorești, se înscrie și strângerea materialului probator prin administrarea de noi probe și verificarea prin readministrare a probelor strânse în cursul urmăririi penale [4].

Condițiile diferite în care se desfășoară cercetarea judecătorească se referă, în primul rând, la autoritatea judiciară și persoanele care iau parte la efectuarea ei; într-adevăr, cercetarea judecătorească este condusă de către instanța de judecată, care o și efectuează, dar la aceasta activitate participă procurorul, părțile și apărătorii lor, ceea ce creează condiții mai bune pentru administrarea legală, completă și corectă a probelor față de urmărirea penală. În al doilea rând, principiul contradictorialității impune ca la administrarea probelor să aibă posibilitatea de intervenție toate persoanele care participă la judecată: judecători, procurori, părți, apărători, ceea ce presupune o verificare completă și obiectivă a probelor, sub toate aspectele necesare cunoașterii tuturor faptelor și împrejurărilor cauzei [5].

În cadrul cercetării judecătorești, instanța examinează învinuirea adusă persoanei (persoanelor) trimise în judecată, expusă în cadrul rechizitoriului. Astfel, obiectul cercetării judecătorești are întotdeauna un caracter determinat, rolul esențial în acest sens revenindu-i rechizitoriului parvenit din partea organului de urmărire penală. Pentru examinarea reușită a probelor, legate de vinovăția și răspunderea persoanelor care au comis fapte infracționale, instanța stabilește întotdeauna cercul întrebărilor, chestiunilor ce urmează a fi examinate și a materialelor care urmează a fi studiate în cadrul ședinței de judecată.

Judecarea cauzelor penale urmărește scopul de a stabili adevărul obiectiv în fiecare caz examinat de instanță, a pronunța o sentință legală și fundamentată, de a realiza rolul educativ și a clarifica condițiile și cauzele care au contribuit la săvârșirea infracțiunii. Pornind de la aceste sarcini și scopuri, urmează a se determina limitele judecării cauzei și volumul materialului probator, preconizat a fi examinat și verificat de către instanță.

Sarcina stabilirii adevărului obiectiv în cauza penală dictează necesitatea de a stabili care sunt limitele cercetării probelor în ședința de judecată, de a supune verificării și cercetării așa probe care ar oferi judecătorilor deplină posibilitate de a se clarifica asupra tuturor circumstanțelor cauzei, ajungând la concluzii clare și exhaustibile asupra lipsei sau prezenței faptului infracțiunii, a vinovăției sau nevinovăției inculpatului în comiterea acesteia și asupra gradului de răspundere a lui. Din acest considerent, stabilirea spectrului de probe care urmează a fi cercetate în ședința de judecată are o importanță primordială pentru darea unei sentințe legale și întemeiate.

Este absolut cunoscut faptul că sarcina stabilirii adevărului obiectiv în situația examinării cauzelor penale este irealizabilă în afara cercetării depline și sub toate

aspectele a circumstanțelor cauzei. Reflectarea deplină și sub toate aspectele a tuturor circumstanțelor cauzei, atât în general, cât și în particular, cercetarea obiectivă a tuturor probelor în apărare și în acuzare, examinarea obiectivă a tuturor argumentelor „pro” și „contra”, a tuturor plusurilor și minusurilor constituie garanția adecvată a stabilirii adevărului în cauza penală.

În același timp, numai o cercetare judecătorească desfășurată pe larg, realizată în baza cercetării minuțioase și profunde a tuturor probelor acuzării și apărării, a examinării amănunțite, chibzuite și domoale a fiecărei circumstanțe ale cauzei, asigură efectul educativ al examinării cauzei și tonul convingător a sentinței pronunțate, importanța ei educativă și preventivă.

Instanța de judecată nu-și poate limita activitatea sa doar la darea unei sentințe legale și fundamentate, la pedepsirea celui vinovat și reabilitarea celui fără de vină, cu toate că și aceasta se referă la o latură importantă a activității ei. Judecata este obligată să realizeze cercetarea judecătorească într-un așa mod, ca în cadrul ședinței să fie clarificate toate cauzele care au generat comiterea infracțiunii, să fie depistate toate condițiile care au contribuit la apariția și săvârșirea acțiunilor infracționale. Clarificarea și stabilirea acestor cauze și condiții, cu toate că se află după limita sarcinii nemijlocite și concrete a instanței de judecată în vederea stabilirii faptului infracțiunii și a vinovăției persoanei, totuși constituie o sarcină importantă pe vectorul dezrădăcinării infracționalității. Este totalmente evident că realizarea acestei sarcini de către instanța de judecată este posibilă doar în condițiile în care ea nu-și va limita activitatea doar la latura clarificării chestiunii prezenței sau lipsei faptei infracționale, a vinovăției sau nevinovăției inculpatului, ci dimpotrivă, va extinde cadrul acestei cercetări, care-i va permite să pătrundă minuțios în spectrul circumstanțelor în care a fost comisă infracțiunea, clarificând ce anume a contribuit la săvârșirea ei.

Limitele examinării cauzei penale asigură, în mare parte, rolul educativ al procesului judiciar, deoarece caracterul convingător al sentinței, are o importanță esențială sub aspect educativ, se fundamentează pe cercetarea judecătorească și este direct dependentă de faptul cât de minuțios și deplin au fost cercetate toate probele apărării și acuzării. În așa fel, stabilirea corectă a limitelor examinării cauzei penale are o importanță procesuală avansată.

În același timp, este inapreciabilă și importanța practică în sensul stabilirii limitelor corecte la examinarea materialului probator în judecată. Pentru a realiza cu succes toate obiectivele care stau în fața instanței în procesul examinării cauzelor penale, cercetarea judecătorească urmează să dispună de un caracter consecvent, bine organizat, strict de serviciu, consecutiv, clar și ținut asupra circumstanțelor importanței cauzei, care determină deznodământul acesteia. Din acest

considerent, instanța trebuie să evite două extremități la fel de periculoase, una dintre care duce la lărgirea neargumentată și tergiversarea cercetării judecătorești, iar alta – la comprimarea nefundamentată a cercetării judecătorești.

Este inadmisibilă încărcarea cercetării judecătorești cu verificarea și cercetarea a așa circumstanțe, care nu au nici o atribuție la obiectul probatoriului sau examinarea la nesfârșit a unora și acelorași probe. Este necesar a nu pierde firul clarificării chestiunilor importante pentru cauză, a nu admite desfășurarea de la sine (spontană) a ședinței de judecată și a nu reacționa la diverse abateri de la esența cauzei examinate. În egală măsură, este inadmisibil de a renunța de la examinarea faptelor și circumstanțelor care au importanță esențială pentru dosar sub motivul că acestea ar fi secundare, evidente sau clare, sau de a admite graba, pripa și atitudinea superficială în cercetarea probelor. Ambele aceste aspecte sunt, în egală măsură, periculoase în stabilirea adevărului în cauza penală, îngrădindu-l și îndepărtând instanța de la el.

Limitele judecării cauzei penale trebuie să fie destul de întinse pentru ca instanța să poată depista cele mai scurte, accesibile și corecte căi în vederea stabilirii adevărului, și în același timp, destul de înguste și determinate pentru ca, în cadrul cercetării judecătorești să nu se strecoare astfel de momente care nu ar avea nici o atribuție la esența cauzei examinate.

Pentru aceasta, cercetarea judecătorească nu trebuie să fie în nici un caz comprimată într-o măsură care ar exclude posibilitatea judecătorului de a ajunge la o convingere fermă asupra vinovăției sau nevinovăției inculpatului în baza examinării depline, obiective și sub toate aspectele circumstanțelor cauzei. Cercetarea judecătorească nici nu trebuie lărgită nejustificat, pentru a nu admite studierea în cadrul acesteia a așa fapte și circumstanțe care nu au nici o atribuție la cauza examinată în ședința de judecată. Instanța urmează să supună examinării doar acele fapte și circumstanțe care au atribuție la obiectul cercetării judecătorești și de a nu se ademeni și antrena în cercetarea anumitor împrejurări, care nu au nici o atribuție la chestiunile examinate de judecată, care nu au și nu pot avea nici o importanță pentru cauza penală. Limitele cercetării urmează a fi trasate în modul în care judecătorii, în baza probelor examinate și verificate de către ei, să poată fi convinși cu un grad ridicat de fermitate că soluția pronunțată de ei în cauza penală este una corectă.

Chestiunea referitoare la limitele examinării în cadrul judecării cauzei, în mod evident, are o importanță primordială. Instanța urmează clar și cu precizie să-și determine obiectul activității sale, să cunoască ce anume și în care limite urmează a se cerceta. În caz contrar, lucrul instanței se afla sub pericolul unei incertitudini, nedeterminată și confuzii care pot reduce importanța procesului judiciar la zero, lipsindu-l de orice valoare practică.

Instanța nu poate, examinând un oarecare dosar, să se încadreze în soluționarea anumitor chestiuni, legate, într-o măsură mai mică sau mai mare, cu această cauză, „...instanța nu poate depăși limitele aceluia obiect care a generat acțiunea penală sau civilă și a acelor interese care sunt legate cu acest obiect și acțiune. Distanțându-se de această sarcină, instanța riscă de a se transforma într-un laborator de cercetare, într-un club de discuții, într-un cerc al artei oratorice, încetând de a fi ceea ce prezintă prin sine” [6].

În acest context, apare întrebarea: în baza cărui criteriu este determinată limita cercetării judecătorești, în dependență de care factori sunt stabilite aceste limite? Limitele cercetării judecătorești sunt determinate de obiectul probatoriului. Astfel, în conformitate cu art.96 Cod de procedură penală al RM, în cadrul unui proces penal urmează a fi dovedite următoarele circumstanțe: 1) faptele referitoare la existența elementelor infracțiunii, precum și cauzele care înlătură caracterul penal al faptei; 2) circumstanțele prevăzute de lege care atenuează sau agravează răspunderea penală a făptuitorului; 3) datele personale ce caracterizează inculpatul și victima; 4) caracterul și mărimea daunei cauzate prin infracțiune; 5) existența bunurilor destinate sau utilizate pentru săvârșirea infracțiunii sau dobândite prin infracțiune, indiferent de faptul cui ele au fost transmise; 6) toate circumstanțele relevante la stabilirea pedepsei.

De asemenea, concomitent cu circumstanțele care urmează a fi dovedite în procesul penal, trebuie să fie descoperite cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii.

Limitele examinării judecătorești sunt determinate atât de legea materială, cât și de cea procesuală, precum și de sarcinile cercetării judecării cauzei. Legea procesual-penală fixează expres în art.325, alin.(1) CPP RM că „judecarea cauzei în prima instanță se efectuează numai în privința persoanei puse sub învinuire și numai în limitele învinuirii formulate în rechizitoriu”. Cu referire la această latură, deoarece scopul de bază al judecării cauzei ține de stabilirea adevărului, apoi este evident că judecata este obligată, în cursul cercetării judecătorești, să cerceteze nemijlocit, sub toate aspectele, probele prezentate de părți sau administrate la cererea acestora (art.314 alin.(1) CPP RM). De asemenea, instanțele judecătorești în cursul procesului sunt obligate să activeze în așa mod încât nici o persoană să nu fie neîntemeiat condamnată (art.1 alin.(3) CPP RM). Este clar, cu certitudine, că în condițiile unui proces judiciar, cercetarea judecătorească are obiectivul de a stabili: a avut loc sau nu fapta incriminată inculpatului; întrunește această faptă elementele constitutive ale componenței de infracțiune, a fost comisă această faptă de inculpat și urmează sau nu a-l supun pe acesta pedepsei penale. Fără clarificarea și stabilirea acestui cumul de momente, nu poate fi soluționată întrebarea referitoare la

condamnarea sau achitarea inculpatului, la măsura de pedeapsă ce urmează și se aplica inculpatului a cărui vinovăție a fost dovedită, privind acțiunea civilă înaintată, corpurile delictive, cheltuielile de judecată etc.

Deoarece chestiunile atribuite componenței de infracțiune nu sunt de domeniul dreptului procesual-penal, ci de cel al dreptului material penal, apoi este absolut clar că limitele judecării cauzei în latura care se referă la dovedirea elementelor infracțiunii sunt tratate nu de legea procesual-penală, ci de legea penală, de acele articole ale Codului penal care au atribuție la componența de infracțiune.

Limitele judecării cauzei sunt determinate, în primul rând, de faptul cum determină legea materială penală componența de infracțiune, ce elemente și semne ale acestei componențe de infracțiune sunt prevăzute, care este cercul acestor semne și cât de cert sunt ele stabilite în lege. Este clar, cu certitudine, că în dependență de acest criteriu instanța stabilește limitele examinării probelor în cadrul cercetării judecătorești.

Legea penală include semne strict determinate ale componenței de infracțiune (atât generale, cât și speciale). Certitudinea și claritatea semnelor componenței de infracțiune generează prin sine certitudinea și claritatea limitelor judecării cauzei în latura stabilirii obiectului probatoriului.

Dovedirea componenței de infracțiune, indiferent de faptul ce cauză penală este examinată ține întotdeauna de stabilirea obiectului infracțiunii, laturii obiective, subiectului și laturii subiective. Întregul cerc al acestor semne determinate de lege, incluse în componența de infracțiune, urmează a fi supus unei examinări exhaustive în cadrul cercetării judecătorești. Dacă măcar unul din semnele componenței de infracțiune nu va fi examinat de instanță, apoi cercetarea judecătorească nu-și va îndeplini sarcina sa, deoarece nu va oferi judecării posibilitatea de a oferi un răspuns clar la toate întrebările la darea sentinței. Stricțiunea limitelor judecării cauzei în privința stabilirii tuturor semnelor obligatorii ale componenței de infracțiune va împiedica constant instanța de judecată la stabilirea adevărului și darea unei sentințe legale și întemeiate.

Pentru soluționarea corectă a cauzei penale, nu este destul a dovedi că a fost săvârșită o infracțiune și că anume inculpatul a săvârșit această faptă. Pe lângă aceasta, este necesar a stabili că el a comis fapta în stare de responsabilitate, că are atinsă vârsta de la care poate fi supus răspunderii penale, că sunt clare cu certitudine motivele infracțiunii, că a comis fapta incriminată cu intenție sau din imprudență etc. Toate aceste momente, legate de stabilirea vinovăției, responsabilității, motivelor infracțiunii comise oferă instanței posibilitatea de a concluziona despre gradul de pericolozitate socială a infractorului, ceea ce are o importanță esențială la stabilirea pedepsei.

Limitele judecării cauzei sunt determinate nu nu-

mai prin prevederile legii penale, referitoare la semnele componenței de infracțiune, ele fiind stabilite și de anumite articole din legea penală, care reglementează chestiunile privitoare la aplicarea măsurilor de pedeapsă infractorilor și pericolozitatea socială a faptelor infracționale.

Cercetarea judecătorească trebuie să includă în sine clarificarea momentului referitor la consecințele și urmările faptelor infracționale, mărimea și caracterul acestora, deoarece nu constituie infracțiune acțiunea sau inacțiunea care, deși formal conține semnele unei fapte prevăzute de Codul penal, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni (art.14 alin.(2) CP RM). În egală măsură, instanța urmează să stabilească dacă fapta comisă de către inculpat și-a pierdut caracterul prejudiciabil datorită schimbării situației la data judecării cauzei și dacă, în virtutea comportării ireproșabile după săvârșirea infracțiunii, persoana respectivă poate fi corectată fără executarea pedepsei (art.94 CP RM).

Prevederi importante în vederea stabilirii limitelor judecării cauzei întâlnim și în art.35 CP RM. Acest articol exclude aplicarea măsurilor de pedeapsă față de persoanele care au săvârșit acțiuni prevăzute de legea penală, dacă instanța va stabili că aceste acțiuni au fost săvârșite în stare de legitimă apărare, extremă necesitate, reținere a infractorului, risc întemeiat etc.

În cadrul cercetării judecătorești, urmează a se stabili de asemenea, cu certitudine, termenul expirat de la momentul comiterii infracțiunii, deoarece acesta are o importanță deosebită la calcularea prescripției tragerii la răspundere penală a persoanei în virtutea art.60 CP RM.

Chestiunile legate de pericolozitatea socială a infracțiunii săvârșite în situația lipsei importanței și a gradului prejudiciabil al unei infracțiuni sau ca rezultat al schimbării situației, de depășirea limitelor legitimei apărări, extremei necesități, de prescripția tragerii la răspundere penală etc., pot apărea și în cadrul ședinței preliminare. În astfel de cazuri, instanța are dreptul de a înceta procesul în cauza respectivă prin sentință motivată până la deschiderea ședinței de judecată, dacă materialele dosarului stabilesc fără echivoc aceste temeuri (art.350 CPP RM). Însă, nu de fiecare dată, în ședința preliminară în lipsa inculpatului și a martorilor, instanța poate ajunge la concluzii exhaustive, luând anumite hotărâri pe dosar. În marea majoritate a cazurilor, instanța urmează să examineze aceste chestiuni în cadrul cercetării judecătorești, când sunt prezente condiții procesuale favorabile în acest sens și pot fi soluționate cu succes toate neclaritățile și dubiile din cadrul cauzei penale.

Cercetarea judecătorească trebuie să înglobeze, de asemenea, clarificarea minuțioasă a gradului de participare la comiterea infracțiunii a fiecăruia dintre inculpați și a gradului de pericolozitate al acestora,

întrucât fără aceasta este de neperceput determinarea corectă a măsurii de pedeapsă în deplină corespundere cu gradul de participare, de pericolul social al fiecăruia dintre inculpați și a rolului fiecăruia dintre ei la comiterea infracțiunii.

În acele cazuri când infracțiunea nu este consumată, când a avut loc actul de pregătire sau tentativa de infracțiune, instanța urmează să stabilească, în cadrul cercetării judecătorești, gradul pregătit al infracțiunii, posibilitatea reală de survenire a consecințelor, examinând totodată și cauzele în virtutea cărora infracțiunea nu a fost dusă până la capăt, prezența și caracterul renunțării benevole a persoanei de la comiterea infracțiunii, deoarece fără aceste laturi suntem în imposibilitate de a soluționa corect întrebarea cu referire la gradul de pericol social al inculpatului și al aplicării față de el a măsurii corespunzătoare de pedeapsă.

Pentru ca instanța să poată pronunța o sentință legală și întemeiată, în cadrul cercetării judecătorești urmează a fi examinate minuțios: legătura causală dintre acțiunile infracționale ale inculpatului și consecințele, urmările survenite în urma acestor acțiuni infracționale; motivele infracțiunii comise, prezența intenției sau a imprudenței în acțiunile inculpatului etc.

Una dintre întrebările importante, care urmează a fi examinate în cadrul cercetării judecătorești, este cea a legăturii causale dintre acțiunile infracționale și urmările prejudiciabile, survenite ca rezultat al acestor acțiuni infracționale. Fără stabilirea legăturii causale, este imposibilă clarificarea întrebării de bază, care urmează a fi soluționată de instanță, – întrebarea referitoare la vinovăția sau nevinovăția inculpatului. Cercetarea insuficientă a legăturii causale pune adesea instanțele de judecată în situația luării unor hotărâri incorecte și a pronunțării unor sentințe ilegale și neîntemeiate [7]. *Așa, de exemplu, la data de 16.12.2011 cet. C.V. a fost recunoscut în calitate de bănuț, iar ulterior a fost pus sub învinuire în comiterea infracțiunii prevăzute de art.151, alin.(4) Cod penal al Republicii Moldova în privința cet. D.O [8]. În cadrul examinării cauzei penale în instanța de judecată, s-a stabilit că la data de 20.11.2011, aproximativ la ora 15.00, inculpatul C. V. i-a adus lui D.O. produse alimentare la locul de muncă al acestuia din urmă, unde el activa în calitate de paznic. Pe parcurs între ei s-a iscat un conflict din motivul aflării lui D.O. în stare de ebrietate alcoolică. Dat fiind faptul că cel din urmă se opunea cerințelor verbale ale lui C.V. de a pleca la culcare, a devenit agresiv, C.V. s-a apropiat de el pe la spate și cu scopul de a-l liniști și a-l duce la culcare, aplicând constrângerea fizică l-a cuprins, ținându-l de mâini. După scurt timp, pe neașteptate pentru inculpatul C.V., care nu prevedea că acțiunile sale pot să provoace survenirea unor consecințe grave, deși ținând cont de faptul că se aflau pe o suprafață asfaltată și că aplica față de victimă constrângerea fizică, putea și trebuia să prevadă posibilitatea survenirii unor astfel de consecințe, D. O.*

aplicând efortul fizic s-a smuls, făcând un pas înainte pentru a se elibera de inculpat, care continua să-l țină, după ce ambii pierzând echilibrul, cu accelerație au căzut pe asfalt, inculpatul căzând de asupra lui D.O. Ca rezultat, D.O. s-a lovit cu capul de asfalt, fiindu-i provocate din imprudență vătămări corporale grave, periculoase pentru viață. Drept urmare, inculpatul a fost recunoscut culpabil în comiterea faptei prevăzute de art.149 alin.(1) CP RM, fiindu-i stabilită o pedeapsă sub formă de închisoare pe un termen de 2 ani, cu aplicarea art.90 CP RM, cu termen de probă de 2 ani [9].

Ulterior, în cazul judecării recursului declarat de către procurorul procuraturii mun. Bălți împotriva sentinței Judecătoriei Bălți cu referire la cauza vizată, Curtea de Apel Bălți prin Decizia sa din 29.08.2012 a respins ca nefondat recursul procurorului împotriva sentinței Judecătoriei mun. Bălți din 25.05.2012, în cauza lui C. V., menținând sentința pronunțată de prima instanță fără modificări [10].

Astfel, în situația dată, suntem în prezența stabilirii de către instanță a legăturii causale dintre fapta comisă și consecințele survenite, ceea ce a permis instanței de judecată de a lua o poziție corectă, pronunțând o sentință legală și întemeiată în acest sens.

În cadrul cercetării judecătorești, urmează a se stabili prin verificarea și examinarea probelor nu doar prezența a însuși faptului infracțiunii, nu doar rezultatele infracțiunii comise, ci și motivele acțiunilor infracționale. Fără clarificarea motivelor, care l-au determinat pe inculpat la comiterea infracțiunii, care îl dirijau în momentul săvârșirii acesteia, este imposibilă calificarea juridică corectă a infracțiunii și deci respectiv, darea unei sentințe legale, întemeiate, motivate și echitabile. Limitarea sarcinilor cercetării judecătorești la examinarea și stabilirea anumitor fapte, fără reflectarea cauzelor care au generat aceste fapte, a caracterului intenției sau imprudenței, a motivelor care l-au predeterminat pe învinuit spre atingerea obiectivului criminal, poate cauza o daună iremediabilă justiției, generând erori judiciare esențiale. În cadrul cercetării judecătorești, urmează a fi minuțios examinată nu doar latura obiectivă a infracțiunii, ci și cea subiectivă, deoarece doar ca rezultat al reflectării corecte a acestor două laturi poate fi atins obiectivul stabilirii, materializării de către instanță a adevărului în cauză.

Una și aceeași faptă infracțională, unele și aceleași rezultate infracționale în prezența diferitelor motive sunt apreciate în mod diferit de instanță, oferă diverse interpretări ale actului de învinuire, și, respectiv, pot duce la aplicarea de diferite măsuri de pedeapsă. *Astfel, prin sentința judecătoriei mun. Bălți din 04.06.2013, pronunțată în procedura specială în condițiile acordului de recunoaștere a vinovăției, a fost dispusă condamnarea lui P. V. în baza art.187 alin.(2), lit.b), f), 79 Cod penal al Republicii Moldova la pedeapsă sub formă de amendă în mărime de 200 u.c. Prin aceeași sentință a fost condamnat și inculpatul P. D., în baza*

art.187 alin.(2) lit.b), f), 79 CP RM la pedeapsă sub formă de 3 ani închisoare fără amendă; în baza art.149 alin.(1) CP RM, la 1 an închisoare, și drept rezultat, în temeiul art.84 CP RM – 3 ani și 6 luni închisoare, fiind dispusă conform art.90 CP suspendarea condiționată a executării pedepsei cu închisoare pe un termen de probă de 2 ani. Sentința în cauză a fost apreciată ca una neîntemeiată și ilegală în ceea ce ținea de stabilirea pedepsei penale ambilor inculpați, din care cauză a fost atacată cu recurs de către procurorul Procuraturii mun. Bălți. Drept urmare, Curtea de Apel Bălți prin Decizia sa din 12 februarie 2014 a considerat că sinceră căință a inculpatului P.V. și recunoașterea învinuirii formulate lui, circumstanțe în baza cărora instanța de fond a aplicat în privința acestuia prevederile art.79 CP RM, în conformitate cu prevederile art.76 CP RM, pot fi considerate doar ca circumstanțe atenuante, iar cumulul acestor circumstanțe nicidecum nu poate fi apreciat ca circumstanță excepțională, fapt ce exclude aplicarea în privința inculpatului P.V. a prevederilor art.79 CP RM. La fel, Colegiul penal a considerat că, ținând cont de gradul pericolului social sporit al infracțiunilor săvârșite de inculpați, în particular de infracțiunea prevăzută de art.149 alin.(1) CP, săvârșită de inculpatul P.D., având consecința gravă survenită în urma acestei infracțiuni – decesul părții vătămate C.N., instanța de fond prin sentința adoptată pe caz, nejustificat aplicând în privința acestuia prevederile art.90 CP, i-a stabilit astfel o pedeapsă prea blândă și neechitabilă. Astfel, Colegiul penal al Curții de Apel Bălți admitând recursul procurorului, casând parțial sentința primei instanțe în latura pedepsei stabilite, a rejudecat cauza penală și a pronunțat o nouă hotărâre potrivit modului stabilit pentru prima instanță, după cum urmează:

1) P. V. a fost recunoscut vinovat de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.187 alin.(2), lit.b), f), CP RM, cu stabilirea în baza acestei legi a pedepsei sub formă de 3 ani închisoare cu amendă în mărime de 500 u.c. În baza art.90 CP executarea pedepsei cu închisoare, stabilită lui P. V. a o suspenda condiționat pe un termen de probă de 2 ani;

2) P. D. a fost recunoscut vinovat de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art.187 alin.(2), lit.b), f) CP RM și art.149 alin.(1) CP, cu stabilirea în baza acestor legi a pedepselor: a) în baza art.187 alin.(2) lit.b), f) CP RM – 3 ani de închisoare cu amendă în mărime de 500 u.c.; b) în baza art.149 alin.(1) CP RM – 2 ani închisoare; c) în baza art.84 alin.(1) Cod penal, pentru concurs de infracțiuni prin cumul parțial al pedepselor aplicate, i-a fost stabilit lui P.D. pentru executare pedeapsa definitivă sub formă de 4 ani închisoare cu amendă în mărime de 500 u.c., cu executarea pedepsei cu închisoare în penitenciar de tip semiînchis [11].

Astfel, **generalizând** cele expuse în conținutul acestui articol, ne permitem a menționa cu titlu de **concluzii** că limitele cercetării judecătorești sunt determinate, în

mare măsură, de prevederile legii penale materiale. Și aceasta este absolut clar, deoarece faptul principal ce urmează a fi stabilit în cadrul cercetării judecătorești are un conținut material-juridic. Este imposibil de a clarifica corect chestiunile legate de limitele cercetării cauzei, rămânând doar pe terenul dreptului procesual-penal și al legii procesual penale, fără a interveni în domeniul dreptului penal material și a legii penale materiale.

În legătură cu faptul că instanța de judecată nu percepe nemijlocit faptul infracțional, că cercetarea judecătorească întotdeauna este depărtată în timp de faptul infracțional, stabilirea faptului comiterii infracțiunii de către o persoană anume este posibilă doar prin intermediul examinării materialului probator, prin aprecierea faptelor care permit a descoperi și cunoaște faptul principal.

Este absolut clar că fără implicarea în cercetarea judecătorească a surselor de informație privitoare la faptul probat, fără stabilirea cu ajutorul acestor surse a informațiilor referitoare la anumite fapte, prin intermediul cărora este evidențiat faptul principal, este imposibilă realizarea cercetării judecătorești. Dacă faptul principal are, cum am observat deja, un conținut material juridic, apoi probele administrate în vederea stabilirii acestui fapt dispun de un vădit caracter procesual penal. Din acest considerent, este absolut clar că administrarea probelor în vederea cercetării lor este determinată de legea procesual-penală, fiind cercetată de știința procesual-penală. Anume de aici sunt „sorbite” indicațiile cu fererire la momentul ce probe (mijloace de probă) pot fi folosite de către instanța de judecată și organul de urmărire penală.

Referințe:

1. Кобликов А.С. Учебник уголовного процесса. Москва: СПАРК, 1995, с. 271.
2. Pîrlițanu S. *Judecata în prima instanță în procesul penal al Republicii Moldova*. Rezumatul tezei de doctorat. Iași: Universitatea „A.I. Cuza”. Facultatea de Drept, 2009, p.16.
3. Перлов И.Д. *Судебное следствие в советском уголовном процессе*. Москва: Юридическая литература, 1955, с.37.
4. Dolea I., Roman D., Sedlețchi I. și a. *Drept procesual penal*. Chișinău: Cartier juridic, 2005, p.672.
5. Theodoru Grigore Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 3-a. București: Hamangiu, 2013, p.581.
6. Вышинский А.Я. *Теория судебных доказательств в советском праве*. Москва, 1950, с.116.
7. Кошелева А.Ю. *Особенности причинной связи в составах преступлений, совершаемых путем бездействия*. Москва: ВЕЧЕ, 2009, с.73.
8. SUP a IP Bălți, cauza penală nr.2011041577.
9. Judecătoria mun. Bălți, cauza penală nr.1-550/12.
10. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți, cauza penală nr. 1r-359/12.
11. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți, cau-

ROLUL CLASIFICĂRII SEMNELOR COMPONENTEI DE INFRAȚIUNE LA CALIFICAREA INFRAȚIUNILOR

Stanislav COPETCHI,
doctor în drept, lector universitar (USM)

Obiectul prezentului studiu îl constituie punctarea asupra diferitelor criterii de clasificare a semnelor componente de infracțiune și evidențierea rolului unei astfel de clasificări în procesul calificării infracțiunilor. Se arată că rolul semnelor negative constă în faptul de a contribui la delimitarea componentelor de infracțiune similare și în construirea unei legi penale laconice. Se argumentează că prezența semnelor estimative în textul normelor incriminatorii, în cele mai dese cazuri, sporește riscul de încălcare a principiului legalității incriminării sub aspectul ignorării cerinței de claritate și previzibilitate a legii penale.

Cuvinte-cheie: clasificare; calificare; semne pozitive și negative; semne estimative și de blanchetă; semne obligatorii și facultative.

* * *

The purpose of this study is pointing on different classification criteria of signs of crime and highlights the role of such classification in the process of crimes qualification. It is shown that the role of negative signs consists in the fact of contributing to the delimitation similar offences and forming a laconic criminal law. It is argued that the presence of estimated signs in the text of incriminating rules, in most cases, increases the risk of violation the principle of legality in terms of ignoring the requirement of clarity and predictability of criminal law.

Keywords: classification; qualification; positive and negative signs; estimates and blank signs; mandatory and optional signs.

Semnele componente de infracțiune pot fi clasificate în funcție de următoarele criterii:

1) După **tipul elementelor componente de infracțiune pe care le caracterizează:**

a) semne ce caracterizează *obiectul infracțiunii* – obiectul juridic (obiectul juridic general, generic, special), obiectul material/imaterial, victima infracțiunii;

b) semne ce caracterizează *latura obiectivă a infracțiunii* – fapta prejudiciabilă (acțiunea/inacțiunea), urmarea prejudiciabilă, legătura causală dintre faptă și urmarea prejudiciabilă, mijlocul și instrumentul de săvârșire a infracțiunii, metoda comiterii infracțiunii, timpul, locul, ambianța, circumstanțele (împrejurările) faptei, consimțământul victimei sau lipsa acestuia;

c) semne ce caracterizează *latura subiectivă a infracțiunii* – vinovăția, scopul, motivul săvârșirii infracțiunii;

d) semne ce caracterizează *subiectul infracțiunii* – vârsta, responsabilitatea, subiectul special.

2) După **modul de descriere în textul legii penale:**

a) *semne pozitive* – semne care indică asupra prezenței unor însușiri, trăsături, proprietăți ale faptei prejudiciabile care urmează a fi recunoscute drept infracțiune.

b) *semne negative* – semne care indică asupra lipsei unor sau altor calități, proprietăți, caracteristici ale faptei recunoscute drept infracțiune [1].

În general, semnele pozitive sunt descrise în textul legii penale prin termeni pozitivi, în timp ce semnele negative – prin termeni negativi.

Semnele pozitive exprimă prezența anumitor însușiri, trăsături pentru a fi în prezența unei componen-

te de infracțiune. Normele din partea specială a Codului penal, în mare parte conțin semne pozitive. În cele mai dese cazuri, pentru descrierea unui comportament social-periculos, legiuitorul recurge la indicarea însușirilor, trăsăturilor care trebuie să fie prezente pentru ca cele comise să se încadreze perfect în tiparul unei componente de infracțiune.

Semnele negative exprimă *lipsa* anumitor însușiri, trăsături. Pentru a fi în prezența componente de infracțiune care conține un semn negativ, este necesar ca însușirea, trăsătura respectivă să lipsească. În caz contrar, prezența acesteia duce la inexistența componente de infracțiune și, implicit, a infracțiunii. De exemplu, constituie infracțiunea de provocare ilegală a avortului (art.159 CP RM) întreruperea cursului sarcinii, prin orice mijloace, săvârșită în cazul sarcinii ce depășește 12 săptămâni, **în lipsa indicațiilor medicale**, stabilite de Ministerul Sănătății. Dacă în cazul sarcinii ce depășește 12 săptămâni întreruperea cursului acesteia a avut loc **în prezența indicațiilor medicale**, cele comise nu vor constitui infracțiune din considerentul lipsei semnului negativ – în lipsa indicațiilor medicale. Tot așa și în cazul infracțiunii de neacordare de ajutor unui bolnav (art.162 CP RM), în calitate de semn negativ apare circumstanța „fără motive întemeiate”. Pentru a fi în prezența numitei infracțiuni, este ineluctabilă prezența semnului negativ precitat. Lipsa acestuia denotă lipsa componente de infracțiune. Astfel, dacă ajutorul nu este acordat în prezența motivelor întemeiate, cele comise nu vor constitui infracțiune (drept motiv întemeiat ar putea servi lipsa cunoștințelor necesare pentru acordarea ajutorului).

Semne negative învederăm și în cazul componentelor de infracțiune din cadrul următoarelor articole din partea specială a Codului penal: alin.(1¹) art.177, art.179, alin.(1) art.182, art.185¹, art.185², art.192¹, art.192², art.193, art.196, art.217, art.217¹, alin.(1) art.218, art.220, art.233, art.241, art.241¹, art.242, art.245⁶, lit.d), g) alin.(1) art.245⁹, alin.(2) art.245¹⁰, art.246², art.247, art.250, art.262, art.270, art.275, art.290, art.292, art.302 CP RM etc.

După cum remarcă autorul rus V.N Kudrevățev [2], scopul includerii în cadrul componentelor de infracțiune a unor astfel de semne constă în faptul de a contribui la delimitarea componentelor de infracțiune similare.

În susținerea celor relevate de autorul vizat, încercăm să argumentăm acestu lucru prin efectuarea unei exemplificări. Așadar, în calitate de semn constitutiv al infracțiunii prevăzute la art.192¹ CP RM – răpirea mijlocului de transport, apare semnul negativ – fără scop de însușire. De fapt, înțelesul sintagmei enunțate constă în prezența scopului **folosirii temporare** a mijlocului de transport răpit. Prezența respectivului scop și lipsa scopului de însușire (sustragere) permite calificarea celor comise potrivit art.192¹ CP RM. În contrast, nu art.192¹ CP RM, dar una din normele care incriminează sustragerile se va aplica atunci când făptuitorul a urmărit scopul de însușire (sustragere). Deci, semnul negativ „fără scop de însușire” permite delimitarea infracțiunii consemnate la art.192¹ CP RM de unele infracțiuni similare, în speță – de infracțiunile comise prin sustragere.

Prin prisma semnului negativ ce caracterizează latura subiectivă a infracțiunii are loc delimitarea infracțiunii specificate la art.217 CP RM (circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor **fără scop de înstrăinare**) de infracțiunea prevăzută la art.217¹ CP RM (circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor în scop de înstrăinare).

Semnele negative ale componentei de infracțiune **au rolul de a nu încărca textul legii penale**. În acest sens, cu drept cuvânt se relevă în doctrina de specialitate autohtonă: „Bineînțeles că noțiunile negative ar putea fi înlocuite cu noțiuni pozitive. De exemplu, art.290 CP RM, prevede răspunderea penală pentru purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea armelor de foc, cu excepția armei de vânătoare (a se citi – cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă – *n.a.*). Desigur, în lege s-ar putea aduce toate tipurile armelor de foc, care nu constituie arme de vânătoare și în felul acesta ne-am izbăvi de semnul negativ „cu excepția armei de vânătoare”. Însă, în acest caz, am obține o listă întregă de arme de foc, care ar mări considerabil volumul dispoziției penale, fapt ce ar contrazice teza precum că legea penală trebuie să fie laconică” [3]. La fel, în

acord cu lit.a) art.19 din Legea Republicii Moldova privind actele legislative nr.780 din 27.12.2001 [4], fraza se construiește conform normelor gramaticale, astfel încât să exprime corect, **concis** (*subl. ne aparține*) și fără echivoc ideea, să fie înțeleasă ușor de orice subiect interesat.

Astfel, rolul semnelor negative rezidă în:

a) contribuirea la delimitarea componentelor de infracțiune similare;

b) construirea unei legi penale laconice.

În accepțiunea lui L.D. Gauhman semnele negative sunt acele semne prevăzute de **normele părții generale** (*subl. ne aparține*) și speciale a Codului penal, prezența cărora exclude prezența componentei de infracțiune și, respectiv, răspunderea penală a persoanei pentru cele comise [5]. Potrivit aceluiași autor, la categoria semnelor negative prevăzute de normele părții generale a Codului penal se atribuie așa semne ca: a) semnele care exclud prezența componentei de infracțiune în legătură cu lipsa caracterului social-periculos al celor săvârșite, datorită faptei lipsite de importanță; b) semnele care exclud prezența componentei de infracțiune datorită lipsei ilegalității și vinovăției persoanei; c) semnele care exclud prezența componentei de infracțiune în cazul pregătirii de infracțiune și renunțării de bună voie la săvârșirea infracțiunii [6].

În opinia noastră, acestea nu pot fi considerate semne ale componentei de infracțiune, deși ele exprimă o însușire negativă. Spre exemplu, nu poate fi catalogat drept semn al componentei de infracțiune lipsa pericolului social al faptei comise în condițiile alin. (2) art.14 CP RM. La fel, nu poate fi considerat semn negativ al componentei de infracțiune nici faptul pregătirii de către făptuitor a săvârșirii unei infracțiuni ușoare. Or, orice semn, în mod obligatoriu trebuie să caracterizeze unul din cele patru elemente ale componentei de infracțiune.

3) După **gradul de variabilitate**:

a) **semne constante** – conținutul lor nu se modifică atât timp cât nu este supusă modificărilor legea penală și nu este dictat de împrejurările în care a fost comisă fapta infracțională. Pentru semnele constante, este caracteristic faptul că nu sunt legate de normele unor acte normative extrapenale și nu sunt definatorii. De exemplu, semnele laturii obiective a infracțiunii de omor intenționat neagravate (alin.(1) art.145 CP RM) sunt constante, deoarece conținutul acestora este unul și același și nu este supus modificărilor.

b) **semne variabile** – conținutul lor poate fi modificat, însă fără ca normele incriminatorii, ce conțin respectivele semne, să fi suferit anumite modificări.

La rândul lor, semnele variabile pot fi de mai multe tipuri:

- semne definatorii;
- semne estimative (apreciative, de evaluare);
- semne de trimitere;

– semne de blanchetă.

Semnele definatorii – conținutul lor depinde de conținutul normelor din Codul penal care conțin definițiile unor sau altor termeni utilizați de legiuitor la descrierea faptei prejudiciabile în partea specială a Codului penal. Sunt definatorii semnele următoarelor componente de infracțiune: alin.(4) art.186 CP RM (furtul săvârșit în proporții mari); art.201¹ (violența în familie); lit.a) alin.(3) art.324 CP RM (coruperea pasivă săvârșită de o persoană cu funcție de demnitate publică); art.217 CP RM (circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor, fără scop de înstrăinare) etc. De exemplu, în contextul furtului săvârșit în proporții mari, semnul – urmarea prejudiciabilă exprimată în prejudiciul patrimonial efectiv în proporții mari, este unul definatoriu, deoarece pentru aflarea acestuia este necesar de apelat la norma de la alin.(1) art.126 CP RM care definește proporțiile mari. În același timp, respectivul semn este variabil, deoarece legiuitorul poate decide modificarea cuantumului proporțiilor mari. Conform alin.(1) art.126 CP RM, se consideră proporții mari valoarea bunurilor sustrase, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care, la momentul săvârșirii infracțiunii, depășește 2.500 unități convenționale de amendă. Anterior, limita minimă a proporțiilor mari era de 500 u.c. de amendă [7].

Semnele estimative (apreciative, de evaluare). Semnele estimative sunt semnele al căror conținut depinde de împrejurările concrete în care a fost comisă fapta infracțională. Potrivit opiniei exprimate de S.Crijanovschi, semnele estimative sunt termeni cu caracter generalizat ce desemnează un fenomen sau proces, utilizați în conținutul normei juridico-penale, însă care nu sunt definiți de legea penală, dar nici de un alt act normativ extrapenal, conținutul lor stabilindu-se de către subiecții oficiali abilitați cu aplicarea în concret a normei juridico-penale, în baza circumstanțelor concrete ale cauzei și în baza unui grad anumit de intimă convingere, care dau posibilitatea de a include în sfera reglementării juridice un număr mare de fenomene, procese, obiecte, stări, care diferă prin proprietățile lor empirice [8].

Semnele estimative nu dispun de o structură strict fixată a conținutului și se prezintă drept formule legislative abstracte.

Ca exemplu, sunt estimative următoarele semne: deosebită cruzime (lit.j) alin.(2) art.145 CP RM); insulte grave (art.146 CP RM); comportare plină de cruzime (lit.d) alin.(2) art.150 CP RM); alte urmări grave (lit.f) alin.(3) art.171 CP RM) etc.

Cu referire la circumstanța agravantă, consemnată la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM – șantajul soldat cu alte urmări grave, S.Crijanovschi menționează: „În

lipsa unei interpretări legale a sintagmei «alte urmări grave», această categorie juridico-penală, prin esența și natura sa, reprezintă un semn estimativ, fiind o varietate a semnelor variabile” [9].

Conținutul semnelor estimative se determină, fie prin interpretarea textului normei juridico-penale de către cei abilitați cu aplicarea legii penale în legătură cu o cauză penală concretă, fie prin elaborarea unor hotărâri explicative în vederea uniformizării practicii judiciare. De exemplu, potrivit pct.17 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală” nr.17 din 07.11.2005: „În sensul prevederilor de la art.171 alin.(3) lit.f) și art.172 alin.(3) lit.e) CP RM, prin «alte urmări grave» se înțelege: sinuciderea; pierderea capacității de naștere normală (fără cezariană); gravidația extrauterină; pierderea capacității de a duce o viață sexuală normală; apariția gravidității în cazul contraindicațiilor medicale pentru naștere sau întreruperea sarcinii etc” [10].

În doctrină se opinează că utilizarea semnelor estimative reprezintă un procedeu de sine stătător al tehnicii legislative de drept penal, legat de reprezentarea uneia sau mai multor statuări ale normei juridico-penale prin semne estimative și care acordă, astfel, dreptul de stabilire a conținutului lor către subiectul concret de aplicare a dreptului [11].

Utilizarea semnelor estimative de către legiuitor la descrierea faptei infracționale comportă atât un aspect pozitiv, cât și negativ.

Aspectul pozitiv. *Primo* – întruchiparea în semnele estimative a „formulelor abstracte” permite **adaptarea normelor care le conțin la diverse situații juridico-penale**, indiferent de specificul acestora și varietatea aspectelor lor sociale. Prin aceasta se manifestă funcția semnelor estimative de economisire a materialului legislativ: plentitudinea normei juridico-penale este combinată cu aptitudinea ei de a se adapta la cele mai diverse situații, disparând necesitatea enumerării acestora în legea penală [12].

Secundo – semnele estimative contribuie la **completarea lacunelor legislative și evitarea lipsei de reglementări juridice**, admise de legiuitor.

Aspectul negativ. *Primo* – prezența semnelor estimative în textul normelor incriminatorii **sporește riscul încălcării principiului legalității incriminării** sub aspectul ignorării cerinței de claritate și previzibilitate a legii penale. Acestea facilitează procesul de interpretare extensivă defavorabilă a legii penale. Totodată, la nivel european, CtEDO este preocupată de asigurarea respectării principiului legalității incriminării. Astfel, în urma examinării cauzei Silver și alții vs Regatul Unit (25 martie 1983) [13] și a cauzei Malone vs Regatul Unit (02 august 1984) [14], Comisia și Curtea Europeană au statuat asupra celor trei condiții ale le-

galității: 1) accesibilitatea, 2) previzibilitatea, 3) claritatea. Și la nivel național, în art.53 al Legii privind actele legislative nr.780 din 27.12.2001, se stipulează, *inter alia*, că drept trăsături calitative codul trebuie să întrunească precizia și claritatea.

Claritatea legii se exprimă printr-un grad suficient de exactitate a prevederilor respective, adică legea trebuie să conțină măsuri de protecție contra acțiunilor arbitrare ale autorităților publice. Pentru a satisface exigența previzibilității prevederilor legale, legea trebuie să fie redactată în termeni suficient de clari și preciși, cu toate noțiunile bine definite, care permit corelarea acțiunilor organului de urmărire penală cu exigențele legii și definesc în mod clar domeniul conduitei interzise și consecințele nerespectării prevederilor respective [15]. Pentru ca cetățeanul să respecte legea penală, ea trebuie formulată de o asemenea manieră, încât să fie ușor înțeleasă de orice destinatar [16].

În jurisprudența sa, CtEDO a menționat că persoana este în drept să cunoască, în termeni foarte clari, ce acte și omisiuni sunt de natură să-i angajeze responsabilitatea penală [17]. De asemenea, în cauza E.K. vs Turcia din 07 februarie 2002 [18], CtEDO reafirmă cerințele previzibilității legii penale și formulării suficient de clare: „Această condiție se consideră îndeplinită atunci când justițiabilul, citind textul dispoziției pertinente și, în caz de necesitate, cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțele judecătorești, poate să știe pentru ce acțiuni și inacțiuni poate fi supus răspunderii penale”.

În contextul infracțiunii de șantaj, în doctrină se indică: „Chiar dacă sintagma «alte urmări grave» permite să se păstreze stabilitatea legii în condițiile dinamismului, schimbului relațiilor sociale, nu putem să neglijăm problemele ce rezultă din încadrarea faptelor infracționale în baza criteriilor estimative, având în vedere pericolul instaurării arbitrariului din partea subiecților abilitați cu aplicarea legii penale. De aceea, Legea penală a Republicii Moldova necesită o revizuire complexă, în vederea eliminării, în măsura în care aceasta este posibil, a termenilor estimativi, prin aceasta respectându-se cerințele legalității incriminării ce rezultă din jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului: accesibilitatea, claritatea și previzibilitatea [19].

Dreptul penal reprezintă o ramură juridică, legată de aplicarea măsurilor de constrângere severe și, respectiv, legea penală trebuie să fie guvernată de principiul legalității, reglementările juridice urmând să aibă un caracter strict determinat și să conțină prevederi exhaustive, pe cât aceasta este posibil. Aceste cerințe pot fi îndeplinite doar prin intermediul unei expunerii cazuistice a materialului juridico-penal și a unor astfel de procedee, precum enumerarea exhaustivă, stabilirea precisă a mărimii proporțiilor, utilizarea conceptelor juridice strict-determinate etc. [20].

Secundo – lipsa unei uniformități lexicale. Termenii utilizați în legea penală trebuie să se bucure de uniformitate. Unele semne estimative (se are în vedere unele și aceleași semne) sunt utilizate în cadrul mai multor norme juridico-penale. În context, în doctrină se menționează: „Fiind unul din mijloacele tehnice de expunere a conținutului normelor de drept penal, semnele estimative au un caracter neordinar. Vorbim, astfel, de semnele estimative notate de aceleași cuvinte, dar care au menirea să reflecte fenomene și obiecte diferite după semnificația socială (astfel, de exemplu, alte urmări grave se manifestă drept semn de calificare în cadrul infracțiunilor contra vieții sexuale – art.171, 172 CP RM; contra patrimoniului – art.189 CP RM; și contra securității publice și a ordinii publice – art.281, 292 CP RM etc.)” [21]. Dar, atât legiuitorul, cât și subiecții abilitați cu calificarea infracțiunilor sunt cointeresați în evitarea oricăror confuzii între termenii folosiți în legislația penală, în aplicarea uniformă a acestora și drept consecință, în utilizarea acelorași sintagme în vederea caracterizării acelorași fenomene sociale sau juridice. Cu atât mai mult că în acord cu lit.e) art.19 din Legea Republicii Moldova privind actele legislative, terminologia utilizată în actul elaborat este constantă și uniformă ca și în celelalte acte legislative și în reglementările legislației comunitare; se va utiliza unul și același termen dacă este corect, iar folosirea lui repetată exclude confuzia.

Constatăm așadar că utilizarea semnelor estimative la descrierea comportamentului social-periculos este mai degrabă o excepție de la regula de bază.

Tertio – prezența semnelor estimative poate duce la interpretarea diferită a unuia și aceluiasi semn estimativ din cadrul aceleiasi norme de drept penal. În teoria dreptului penal se arată că în calitate de condiție *sine qua non* se impune ca interpretarea semnelor estimative să fie uniformă, altfel existând pericolul încălcării principiului legalității, dar deopotrivă și cel al echității [22]. Într-adevăr, unul și același semn estimativ poate fi interpretat diferit de către subiecții împuterniciți cu aplicarea legii penale. Bunăoară, în conjunctura faptei de omor săvârșit în stare de afect (art.146 CP RM), autorii S.Brînza și V.Stati indică: „Nici dintr-o prevedere normativă nu reiese ce înseamnă «insulte grave». Care este linia de demarcare dintre o insultă gravă și o insultă lipsită de gravitate? Este clar că fiecare subiect al interpretării va înțelege în felul lui sensul noțiunii „insulte grave”. Este imposibil a nu manifesta subiectivism atunci când trebuie rezolvată dilema „grav-lipsit de gravitate” [23].

La fel și A.Eșanu, referindu-se la semnele estimative „daune în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” și „urmări grave” indică că, întrucât textele de lege enunțate au o natură estimativă, sunt vagi și imprecise, există riscul real de

instaurare a arbitrariului judiciar [24]. Ulterior, același autor aducând un exemplu din practica judiciară a Republicii Moldova pe marginea căreia acuzatorul de stat și instanța au dat aprecieri diferite urmării prejudiciabile a infracțiunii prevăzute la art.328 CP RM, conchide, în cele din urmă, asupra faptului existenței unei interpretări neunitare a terminologiei respective, dar deopotrivă și a subiectivismului în cadrul actului de înfăptuire a justiției, subiectivism generat tocmai de caracterul ambiguu al textului de lege [25].

De asemenea, V.Sîrbu, în contextul infracțiunii de huliganism, referitor la modalitatea normativă a faptei prejudiciabile prevăzute la art.287 CP RM, și anume – acțiuni care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită – arată că abordarea legiuitorului de consacrare a unei construcții juridico-penale estimative nu poate să nu genereze instaurarea arbitrariului, dat fiind posibilitatea evaluării subiective a celor ce aplică legea penală, dar și a unei practici judiciare neuniforme [26].

Potrivit pct.19 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova privind sentința judecătorească, „recunoscându-l vinovat pe inculpat de comiterea infracțiunii după semnele ce urmează a fi apreciate (de exemplu: deosebită cruzime, vădită lipsă de respect, urmări grave, încălcarea esențială a drepturilor și altele), instanța este obligată ca, în partea descriptivă a sentinței, să precizeze circumstanțele ce au servit ca motiv de a concluziona prezența unuia sau mai multor astfel de indici de calificare”.

Quarto – semnele estimative creează **difficultăți la delimitarea faptelor infracționale de alte fapte prejudiciabile**, în special de cele contravenționale. De exemplu, datorită semnului estimativ „cinism deosebit” este practic imposibil de efectuat delimitarea infracțiunii de huliganism (art.287 CP RM), atunci când acțiunea prejudiciabilă se exprimă prin acțiuni care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism deosebit de fapta contravențională prevăzută la art.354 C. contr. RM (Huliganismul nu prea grav).

Concluzionăm că folosirea semnelor estimative, în cele mai dese cazuri, duce la încălcarea principiului legalității, egalității cetățenilor în fața legii, echității și umanismului.

În același timp, la ziua de azi este valabilă opinia precum că este imposibil de renunțat totalmente la folosirea semnelor estimative în legislația penală. De aceea, singura soluție corectă pentru rezolvarea problemei date constă în tendința utilizării cât mai limitate a semnelor estimative [27].

Semnele estimative pot fi grupate în următoarele categorii:

a) calitative (deosebită cruzime (lit.j) alin.(2) art.145 CP RM), insulte grave (art.146 CP RM), altă dependență față de cel vinovat (art.150 CP RM), desfigurare iremediabilă (art.151 CP RM), stare de

neputință (art.145, 151, 164 CP RM etc.), alte obiecte adaptate în acest scop (lit.d) alin.(4) art.166¹), atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare (art.173 CP RM), altele (art.174 CP RM), precum și în alte acțiuni cu caracter sexual (art.175 CP RM), altă modalitate periculoasă (lit.a) alin.(2) art.197 CP RM), altă cale ilegală (art.207 CP RM), fapte imorale (art.208 CP RM), cinism și obrăznicie deosebită (art.287 CP RM), alt interes personal (art.327 CP RM), îndeplinirea necorespunzătoare (art.329 CP RM) etc.);

b) cantitative (înjosire sistematică (art.150 CP RM), daune în proporții considerabile (art.186-188, art.190-191 CP RM etc.), daune în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice (art.327-329, art.352 CP RM) etc.);

c) mixte (urmări grave (art.171, 172, 189, 327, 328 CP RM etc.) etc.).

Semnele de trimitere – fac trimitere la alte norme incriminatorii din legea penală (de exemplu, caracteristic urmării prejudiciabile în contextul faptei de vătămare intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății este lipsa urmărilor prejudiciabile caracteristice pentru vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății).

Semnele de blanchetă. Esența semnelor de blanchetă rezidă în faptul că conținutul lor se află în stric-tă dependență de conținutul normelor extrapenale, la care fac trimitere respectivele semne. Astfel, în cazul semnelor de blanchetă lipsește concretizarea în conținutul lor, aceasta fiind reflectată însă de normele altor acte normative, cu caracter extrapenal. În cazul în care analiza textului normei de incriminare arată că pentru aflarea (clarificarea) conținutului și/sau caracterului acțiunii sau a altor semne constitutive ale componenței de infracțiune, este necesar de apelat la unele acte normative din alte domenii, atunci există temei de a considera o atare normă de blanchetă.

Potrivit criteriului respectiv, de grupare a semnelor componenței de infracțiune, unele semne pot cumula caracteristicile mai multor tipuri de semne. Acestea pot fi considerate *semne combinate*. De exemplu, semnul „în proporții considerabile” este în același timp atât un semn definitoriu, cât și unul estimativ. Pe de o parte, legiuitorul definește semnul dat la alin. (2) art.126 CP RM, iar pe de altă parte, acesta este un semn estimativ, prezența acestuia urmând a fi constatată de la caz la caz.

Probleme la calificare suscită semnele componenței de infracțiune care înglobează caracteristicile semnelor de blanchetă și a celor definitorii. Dificultatea constă în faptul că, în cele mai dese cazuri, respectivele semne sunt definite atât de Codul penal, cât și de un alt act (cu caracter extrapenal), între acestea fiind unele disensiuni. De exemplu, Codul penal, la

art.134¹² definește starea de ebrietate. Totodată, starea de ebrietate este definită și de Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.296 din 16.04.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de testare alcoolscoptică și examinare medicală pentru stabilirea stării de ebrietate și a naturii ei [28]. Între aceste două noțiuni există divergențe. În atare condiții apare întrebarea: care din definițiile stării de ebrietate urmează a fi luată în calcul în procesul aplicării legii penale și, implicit, a calificării infracțiunilor? Răspunsul la această întrebare îl desprindem din explicația făcută de S.Brînză și V.Stati în contextul faptei infracționale prevăzute la art.264¹ CP RM: „La interpretarea prevederilor art.264¹ CP RM (ca și a altor norme din legea penală) tocmai definiția din legea penală are prioritate, în comparație cu alte definiții ale noțiunii «stare de ebrietate» din alte surse oficiale, care pot comporta anumite discrepante” [29].

Despre o neconcordanță similară indică R.Popov: „... în Anexa la Legea cu privire la funcțiile de demnitate publică sunt menționate persoane cu funcții de demnitate publică care nu sunt consemnate în alin. (3) art.123 CP RM. Considerăm că, în prezența unor astfel de divergențe de ordin legislativ, prioritate are accepțiunea de persoană cu funcție de demnitate publică din alin.(3) art.123 CP RM. Cu alte cuvinte, în contextul legii penale, prin „persoană cu funcție de demnitate publică” trebuie de înțeles numai acea persoană cu funcție de demnitate publică care îndeplinește condițiile stabilite la alin.(3) art.123 CP RM” [30].

În cele din urmă, conchidem că în situația unor divergențe dintre explicațiile unor noțiuni, oferite de Codul penal și cele oferite de alte acte normative, care sunt de referință pentru legea penală, prioritate trebuie acordat definițiilor din Codul penal.

4) După *rolul în construcția componentei de infracțiune*:

a) semne constitutive (constructive) – semne obligatorii pentru existența unor infracțiuni concrete. Lipsa unor asemenea semne duce la inexistența infracțiunii și, drept consecință, exclude răspunderea penală în baza normei corespunzătoare;

b) semne calificative – semne constitutive, care sunt suplimentare la semnele de bază ale componentei de infracțiune și în prezența cărora legiuitorul stabilește o răspundere penală mai agravată;

c) semne privilegiate – semne constitutive, care sunt suplimentare la semnele de bază ale componentei de infracțiune și în prezența cărora legiuitorul stabilește o răspundere penală mai atenuantă;

d) semne speciale – semne suplimentare la semnele de bază ale unei componente concrete de infracțiune și folosite pentru crearea unei componente speciale de infracțiune.

5) După *rolul acestora în procesul calificării infracțiunilor*:

a) semne obligatorii (principale, de bază) – care sunt necesare pentru orice componentă de infracțiune, fie că este vorba de componenta infracțiunii de jaf, fie de componenta infracțiunii de trădare de patrie. De exemplu, vinovăția este un semn obligatoriu. Nu există în Codul penal vre-o componentă de infracțiune care să nu cuprindă în conținutul său vinovăția. Semnele obligatorii au relevanță la calificare. Lipsa acestora exclude prezența componentei de infracțiune;

b) semne facultative – care nu sunt specifice pentru toate componentele de infracțiune, ci doar pentru unele din ele, și anume, acolo unde legiuitorul le indică în mod explicit sau implicit. De exemplu, scopul constituie un semn facultativ, unde, comparativ cu semnele obligatorii, nu interesează la calificare, ci eventual, asupra stabilirii pedepsei. Nu toate componentele de infracțiune conțin scopul în calitate de semn constitutiv. Bunăoară, nu are relevanță la calificare care a fost scopul făptuitorului atunci când a comis infracțiunea de viol.

În același timp, atunci când sunt inserate în textul unei norme de incriminare concrete, acestea devin semne obligatorii. Dacă, în general, scopul constituie un semn facultativ, apoi, în cadrul unor componente concrete, acesta formează un semn obligatoriu, având astfel importanță la calificare. De pildă, pentru a fi incidentă norma de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM, este necesar ca făptuitorul, la lipsirea de viață a victimei, să fi urmărit scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei. Pentru respectiva componentă de infracțiune, scopul nu mai este un semn facultativ, ci obligatoriu, în lipsa acestuia nefiind posibilă efectuarea calificării potrivit normei de la lit.n) alin.(2) art.145 CP RM.

În unele cazuri, atunci când un semn facultativ devine obligatoriu, datorită voinței legiuitorului, acesta poate contribui la delimitarea infracțiunilor asemănătoare. De exemplu, tocmai prin intermediul unui astfel de semn, și anume – metoda – are loc delimitarea furtului de jaf. La fel, în baza scopului urmează a se face delimitarea răpirii mijlocului de transport de infracțiunea de furt.

Deci, semnele facultative pot îndeplini următoarele roluri:

a) în unele componente de infracțiune constituie semne obligatorii având importanță la calificare;

b) de delimitare a infracțiunilor înrudite sau similare;

c) în unele componente de infracțiune pot avea calitatea de semne calificative (cuprinse în componente cu circumstanțe agravante sau atenuante).

În urma studiului efectuat, formulăm următoarele **concluzii**:

1) Principalele criterii de clasificare a semnelor componente de infracțiune sunt: rolul acestora în procesul calificării infracțiunilor, tipul elementelor

componentei de infracțiune pe care le caracterizează, modul de descriere în textul legii penale, gradul de variabilitate și rolul în construcția componentei de infracțiune.

2) Rolul semnelor negative rezidă în: **a)** contribuirea la delimitarea componentelor de infracțiune similare și **b)** construirea unei legi penale laconice.

3) Întruchiparea în semnele estimative a „formulelor abstracte” permite adaptarea normelor care le conțin la diverse situații juridico-penale, indiferent de specificul acestora și varietatea aspectelor lor sociale. În același timp, prezența semnelor estimative în textul normelor incriminatorii sporește riscul încălcării principiului legalității incriminării sub aspectul ignorării cerinței de claritate și previzibilitate a legii penale. Acestea facilitează procesul de interpretare extensivă defavorabilă a legii penale.

4) În cazul în care analiza textului normei de incriminare arată că pentru aflarea (clarificarea) conținutului și/sau caracterului acțiunii sau a altor semne constitutive ale componentei de infracțiune, este necesar de apelat la unele acte normative din alte domenii, atunci există temei de a considera o atare normă de blanchetă.

5) Semnele estimative pot fi grupate în următoarele categorii: **a)** calitative, **b)** cantitative și **c)** mixte.

Referințe:

1. Кудрявцев В.Н. *Общая теория квалификации преступлений*. Москва: Юридическая литература, 1972, с.122.
2. *Ibidem*, p.123.
3. Borodac A., Gherman M. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău, 2006, p.67.
4. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.36-38.
5. Гаухман Л.Д. *Квалификация преступлений: закон, теория, практика*. Москва: АО „Центр ЮрИнфоР”, 2001, с.250.
6. *Ibidem*, p.250-257.
7. Modificare operată prin Legea Republicii Moldova nr.292 din 21.12.2007 privind modificarea și completarea unor acte legislative.
8. Crijanovschi S. *Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj*. Chișinău: CEP USM, 2012, p.217.
9. *Ibidem*, p.216.
10. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele

din categoria infracțiunilor privind viața sexuală” nr.17 din 07.11.2005. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=17 (vizitat 18.05.2015).

11. Lealin I. *Semnele estimative: cauzele utilizării legislative, mecanismul reglementării juridico-penale*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2011, nr.3, p.51.

12. *Ibidem*, p.51.

13. Silver și alții vs Regatul Unit (CEDH, 25 martie 1983). <http://hudoc.echr.coe.int> (vizitat 06.07.2015).

14. Malone vs Regatul Unit (CEDH, 02 august 1984). <http://hudoc.echr.coe.int> (vizitat 06.07.2015).

15. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale” nr.7 din 04.07.2005 <http://cj.md/uploads/judectorul-de-instrucie-n-procesul-urmarii-penale.pdf> (vizitat la 18.05.2015).

16. Brînza S., Stati V., Botezatu I. *Despre necesitatea renunțării la concepția actuală de interpretare a noțiunii „daune în proporții considerabile”, utilizată în legea penală a Republicii Moldova*. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.6, p.6.

17. Kokkinakis vs Grecia (CEDH, 25 mai 1993). <http://hudoc.echr.coe.int> (vizitat 06.07.2015).

18. E.K. vs Turcia (CEDH, 07 februarie 2002). <http://hudoc.echr.coe.int> (vizitat 06.07.2015).

19. Crijanovschi S. *Op.cit.*, p.221.

20. Lealin I. *Op.cit.*, p.52.

21. *Ibidem*, p.51.

22. Crijanovschi S. *Op.cit.*, p.219.

23. Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială. Vol.I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.208.

24. Eșanu A. *Viziune critică asupra semnelor estimative ce desemnează urmările prejudiciabile ale infracțiunilor prevăzute la art.237 și art.238 CP RM*. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale cu genericul „Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asocieră la Uniunea Europeană”*. Chișinău, 2015, p.234.

25. *Ibidem*, p.237.

26. Sîrbu V. *Huliganismul săvârșit prin acțiuni care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită: probleme de interpretare*. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale cu genericul „Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asocieră la Uniunea Europeană”*. Chișinău, 2015, p.340.

27. Кобзева Е.В. *Оценочные признаки в уголовном законе*. Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2002, p.25.

28. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.80-81.

29. Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.441.

30. Popov R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV și XVI din partea specială a Codului penal*. Chișinău: CEP USM, 2012, p.130.

DELIMITAREA REȚINERII SAU ARESTĂRII ILEGALE DE ALTE INFRAȚIUNI CONEXE

Vitalie RUSU,
doctor în drept, conferențiar universitar (US „Alec Russo” din Bălți)
Mihail SORBALA,
doctorand (ULIM)

Răspândirea faptelor de comitere a infracțiunilor de reținere sau arestare ilegală este legată de nivelul redus de profesionalism al colaboratorilor organelor judiciare, de multiple dificultăți în procesul realizării supravegherii asupra respectării legalității în realizarea actului de reținere sau arestare, precum și de imperfecțiunea normelor procesual-penale care reglementează specificul aplicării acestor măsuri de constrângere. Practica judiciară actuală simte necesitatea stringentă a unor recomandări și comentarii științifice fundamentate, destinate a soluționa aspectele discutabile cu referire la aplicabilitatea prevederilor art.308 din Codul penal al Republicii Moldova. Această revizuire științifică este dictată de necesitatea determinării limitelor juridico-penale a legalității, de elaborarea unor recomandări științifico-practice asupra aplicării și realizării respectivei norme de drept. Anume aceste circumstanțe dau în vileag actualitatea și importanța științifico-practică a acestui articol și, respectiv, necesitatea realizării unui astfel de studiu științific.

Cuvinte-cheie: reținere; arest; organ de urmărire penală; justiție; instanță de judecată; procuror; răspundere penală; legea penală; ilegalitate; infracțiune conexă; declarații; mijloace de probă; libertatea persoanei; inviolabilitate.

* * *

La propagation des faits de commettre des infractions de détention ou d'arrestation illégale est liée au faible niveau de professionnalisme des collaborateurs des organes judiciaires, de multiples difficultés dans le processus de réalisation du contrôle sur le respect de la loi pour réaliser l'acte de détention ou d'arrestation, et aussi de l'imperfection des règles de procédure pénale qui régissent les spécificités d'application de ces mesures de contrainte. La pratique judiciaire actuelle sent la forte nécessité de certains recommandations et commentaires scientifiques fondamentaux, destinés à solutionner les aspects discutables en ce qui concerne l'applicabilité de l'art.308 du Code pénal de la République de Moldova. Cette revue scientifique est dictée par la nécessité de déterminer les limites légales-pénales de la légalité, l'élaboration de certains recommandations scientifiques et pratiques sur la mise en œuvre et la réalisation de cette norme de droit. Ces circonstances exposent l'actualité et l'importance scientifique et pratique de cet article et, respectivement, la nécessité d'une telle étude scientifique.

Mots-clés: la détention; l'arrestation; l'autorité poursuites judiciaires; la justice; l'instance de justice; le procureur; les organes de poursuites; la loi pénale criminelle; l'illégalité; l'infraction connexe; les déclarations; les moyens de preuve; la liberté de la personne; l'inviolabilité.

La ridicarea eficienței profilaxiei reținerii ilegale sau arestării ilegale contribuie calificarea corectă a acestor infracțiuni, soluționarea chestiunilor referitoare la criteriile de delimitare a acestora de alte infracțiuni conexe. La categoria acestor infracțiuni conexe, se atribuie: Răpirea unei persoane (art.164 Cod penal al Republicii Moldova); Privațiunea ilegală de libertate (art.166 CP RM); internarea ilegală într-o instituție psihiatrică (art.169 CP RM); Constrângerea de a face declarații (art.309 CP RM); Abuzul de putere sau abuzul de serviciu (art.327 CP RM); Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (art.328 CP RM).

Analiza comparativă a normelor prevăzute de art.164 și 308 Cod penal al Republicii Moldova ne vorbește despre coincidența obiectelor nemijlocite ale componentelor de răpire a unei persoane și a reținerii sau arestării ilegale. Acestea includ siguranța persoanei și dreptul garantat de Constituție al fiecărei persoane de a se deplasa liber, de a-și alege în baza propriei dorințe locul de aflare și de trai. Latura obiectivă a răpirii unei persoane aproape întotdeauna este compusă din trei acțiuni: 1) capturarea victimei; 2) schimbarea

locului de aflare a persoanei; 3) reținerea ulterioară a persoanei. Aceeași situație o putem invoca și în cazul componentei de reținere sau arestare ilegală.

Atât răpirea unei persoane, cât și reținerea sau arestarea ilegală sunt comise, de obicei, cu intenție directă. În situația răpirii unei persoane cel vinovat conștientizează că ilegal capturează o altă persoană și contrar voinței acesteia o plasează forțat într-un alt loc, dorindu-și realizarea acestor acțiuni. De regulă, săvârșirea acțiunii principale presupune existența următoarelor trei etape succesive:

1) capturarea victimei;

2) deplasarea victimei din habitatul ei permanent sau provizoriu (locul de trai, de muncă, de odihnă, de tratament etc.);

3) reținerea victimei (cu privarea deplină de libertate împotriva voinței sale sau neluându-se în seamă voința ei) [1].

Motivarea infracțională este legată anume de răpirea persoanei. Ea constituie începutul ulterioarelor acțiuni criminale (care urmează răpirii), dominând în cadrul motivelor celorlalte acțiuni comise într-o anumită ordine succesivă [2]. În același timp, analiza

componentelor acestor infracțiuni ne dă temeiul de a vorbi despre caracterul neidentificabil al acestora. Răpirea unei persoane se deosebește de reținerea sau arestarea ilegală în baza mai multor criterii pe care le vom expune în continuare.

Răpirea persoanei semnifică privarea de libertate a unei persoane prin mutarea, împotriva voinței acesteia, într-un alt loc de unde se află [3]. Astfel, în situația răpirii unei persoane, este încălcat dreptul persoanei – dreptul la libertate și inviolabilitate, în timp ce în cazul infracțiunii de reținere sau arestare ilegală deja în vizerul legii se află activitatea normală a organului de urmărire penală, a instanței de judecată, care asigură inviolabilitatea persoanei din partea anumitor atente nejustificate. În cazul reținerii sau arestului ilegal, de regulă, nu este prezentă situația înaintării anumitor cerințe, cum ar fi, de exemplu, a unei răscumpărări, ceea ce este specific pentru răpirile de persoane. Subiect al infracțiunii de răpire a persoanei este persoana fizică care a atins vârsta de 14 ani, în timp ce în situația infracțiunii de reținere sau arestare ilegală avem de a face întotdeauna cu un subiect special. Mai mult decât atât, dispoziția art.308 Cod penal al Republicii Moldova prevede că partea vătămată este plasată anume în locuri speciale de detenție, în timp ce art.164 CP nu conține un astfel de criteriu. Totodată, însă, dacă persoana cu funcție de răspundere care beneficiază de dreptul de a aplica măsuri de constrângere cu caracter procesual-penal nu se află în exercițiul funcției sale și nu folosește aceste atribuții speciale, apoi acțiunile acesteia legate de răpirea persoanei urmează a fi calificate în baza art.164 Cod penal al Republicii Moldova.

O deosebire esențială a răpirii unei persoane de reținerea sau arestarea ilegală se referă la caracterul secret al locului unde este deținută persoana răpită. În cazul răpirii unei persoane, victima este plasată în anumite locuri care nu sunt cunoscute rudelor apropiate ale părții vătămate și nici organelor de drept. Se mai deosebesc între ele aceste componente de infracțiune și după momentul consumării. Consumarea infracțiunii de răpire a unei persoane ține de momentul „scoaterii, luării” persoanei din mediul său firesc (de exemplu, de la domiciliu, de pe stradă etc.) în vederea ulterioarei ei amplasări într-un loc destinat ascunderii și deținerii forțate. La rândul său, consumarea infracțiunii de reținere sau arestare ilegală ține de momentul săvârșirii, comiterii acțiunilor care exclud posibilitatea părții vătămate de a se deplasa în mod liber.

Infracțiunea de reținere sau arestare ilegală poate avea anumite asemănări cu privațiunea ilegală de libertate (art.166 CP RM). Periculozitatea socială a acestor infracțiuni constă în faptul că atât prima, cât și cea de a doua atentează la libertatea personală a cetățenilor. Latura obiectivă a infracțiunilor prevăzute de art.308 și art.166 CP RM este legată de deținerea forțată a părții vătămate într-o anumită încăpere. To-

dată, aceste componente de infracțiune se deosebesc după subiectul comiterii acțiunilor respective.

Subiect al infracțiunii prevăzute de art.166 CP RM este orice persoană fizică care a atins vârsta de 16 ani, în timp ce subiectul componentei de infracțiune de la art.308 CP RM poate fi în exclusivitate persoana atribuțiile legale ale căreia înglobează dreptul de a reține sau de a aplica măsura arestului preventiv.

Anumite dificultăți apar în procesul delimitării reținerii sau arestării ilegale de internarea ilegală într-o instituție psihiatrică (art.169 CP RM) de către o persoană cu folosirea situației sale de serviciu. Reținerea sau arestarea ilegală poate figura în calitate de modalitate de internare ilegală a persoanei într-o instituție psihiatrică. În situația ambelor componente de infracțiune vizate, avem de a face cu un subiect special. Internarea ilegală într-o instituție psihiatrică presupune comiterea acțiunilor orientate spre falsificarea documentației medicale sau a concluziilor medicale. Decizia cu privire la spitalizare în mod forțat este luată de către o comisie de medici-psihiatri cu examinarea ulterioară a cauzei în instanța de judecată.

Urmează să dăm în vileag și anumite coincidențe a semnelor infracțiunilor prevăzute de art.308 și 327 Cod penal (Abuzul de putere sau abuzul de serviciu), coincidențe care pot da anumite bătăi de cap oamenilor de știință și lucrătorilor practicieni în situația calificării acestora. În activitatea practică, delimitarea acestor componente de infracțiune se efectuează nu atât în baza semnelor componentelor de infracțiune, ci mai mult în temeiul circumstanțelor faptice. Art.308 CP RM este unul privilegiat în coraport cu articolul 327 al aceluiași Cod penal. Necesitatea includerii în Codul penal al Republicii Moldova a componentelor de infracțiune privilegiate în coraport cu cele de bază (în situația dată se are în vedere componenta prevăzută de art.308 Cod penal și cea cuprinsă în art.327 Cod penal) a fost dictată de faptul că, în primul rând, art.308 Cod penal atentează la relațiile sociale care asigură interesele justiției, și, în cel de-al doilea rând, acțiunile indicate în acest articol generează întotdeauna încălcarea esențială, substanțială a drepturilor și intereselor cetățenilor și a intereselor ocrotite de lege a statului și societății.

Conform opiniei savantului rus L.Gauhman, includerea de către legislator în legea penală a normelor speciale cu componentă privilegiată referitor la infracțiunile comise de către persoanele cu funcție de răspundere ne vorbește despre diminuarea evidenței a gradului de răspundere a persoanelor cu funcție de răspundere în cazurile încălcării esențiale de către acestea a drepturilor și libertăților persoanei, inclusiv a celor constituționale. Respectiv, este vorba de instituirea anumitor privilegii relative cu referire la această categorie de subiecți în situația în care ei se opun cetățenilor, ceea ce nu contribuie la o reacție promptă și adecvată din partea statului față de samovolnicia

funcționarilor [4]. Abuzul de putere sau abuzul de serviciu și reținerea sau arestarea ilegală au multe semne comune care se manifestă în următoarele laturi: comiterea infracțiunii de către un subiect special, și anume de către o persoană publică, cu funcție de răspundere; săvârșirea acțiunilor, care decurg din împuternicirile de serviciu ale subiectului special, legate de realizarea drepturilor și obligațiilor cu care este abilitat acesta în virtutea funcției, dar pe care le îndeplinește în detrimentul intereselor de serviciu; prezența formei intenționate a vinovăției în coraport cu acțiunile comise. Spre deosebire de abuzul de putere sau abuzul de serviciu, pericolozitatea socială a reținerii sau arestării ilegale este mult mai mare, din care considerent această componentă de infracțiune este una formală. Abuzul de putere sau abuzul de serviciu are o construcție materială a componentei de infracțiune. Pentru aplicarea răspunderii penale în baza acestei norme este necesară survenirea faptică a urmărilor social-periculoase indicate expres în textul legii. Reținerea sau arestarea ilegală constituie o varietate specifică a abuzului de putere sau abuzului de serviciu. Aceste componente de infracțiune se află într-un coraport ca o parte cu un tot întreg. Art.116 din Codul penal al Republicii Moldova prevede situația calificării infracțiunilor în cazul concurenței dintre normele generale și cele speciale. Însă doar în baza unui astfel de coraport a normelor nu se epuizează concurența în dreptul penal. Conform art.118 CP RM, mai este cunoscută și concurența dintre o parte și un tot întreg. Concurența dintre o parte și un întreg reprezintă existența a două sau mai multor norme penale, una dintre ele cuprinzând fapta prejudiciabilă în întregime, iar celelalte – numai unele părți ale ei. Regula generală elaborată în teorie în vederea calificării infracțiunilor în situația concurenței dintre o parte și un întreg, ține de faptul că întotdeauna urmează a fi aplicată acea normă care cuprinde în întregime, cu mai multă plenitudine toate semnele faptei prejudiciabile săvârșite [5]. În situația concurenței acestor două norme, acțiunile persoanei cu funcție de răspundere urmează a fi calificate în baza normei speciale. Această regulă nu este fixată întotdeauna în lege, însă este materializată în literatura de specialitate și în activitatea practică a organelor de drept. De asemenea, urmează a se efectua delimitarea infracțiunii de reținere sau arestare ilegală de fapta de Exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu (art.328 CP RM). Componentele respective au un rînd de semne care coincid. Obiectul general, în situația dată îl constituie relațiile sociale din sfera realizării puterii statale, inclusiv și în domeniul justiției. În calitate de subiect pot figura persoanele cu funcție de răspundere din cadrul organelor de drept. Totodată, aceste componente se deosebesc în baza anumitor prevederi, care ne permit de a le delimita. Astfel, obiectul nemijlocit al art.308 CP RM este mai îngust decât cel specific faptei sancționate la art.328 aceluiași cod.

Latura obiectivă a infracțiunii de *exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu* se caracterizează prin faptul că persoana cu funcție de răspundere săvârșește anumite acțiuni care depășesc, în mod evident, limitele împuternicirilor ce-i sunt atribuite. Subiectul săvârșește acțiuni care sunt atribuite la împuternicirile unei alte persoane cu funcție de răspundere. Dacă persoana cu funcție de răspundere, neabilitată cu împuterniciri de ofițer de urmărire penală sau procuror, realizează actul de reținere procesuală ilegală, apoi fapta acesteia urmează a fi calificată în baza art.328 CP RM, ca fiind drept exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu. Drept exemplu de subiecți ai unei astfel de răspunderi ar putea figura inspectorii operativi de sector, polițiștii din cadrul serviciului de patrulare, abilitați cu funcții de asigurare a ordinii publice, lucrătorii serviciului penitenciar care escortează persoanele deținute și plasarea acestora în locurile de deținere, precum și alte categorii de persoane care nu sunt împuternicite prin lege în vederea realizării actului procesual de reținere. Latura subiectivă a reținerii sau arestării ilegale, ca și în cazul excesului de putere sau a depășirii atribuțiilor de serviciu, se caracterizează prin forma intermțioată a vinovăției. Totodată, urmează să menționăm că în situația excesului de putere sau a depășirii atribuțiilor de serviciu în intenția infractorului este cuprinsă ilegalitatea folosirii împuternicirilor ce nu intră în competența sa, adică a celor care se află dincolo de limita drepturilor ce-i sunt oferite prin lege. Infracțiunea care constituie obiectul de studiu al cercetării noastre are o anumită asemănare cu fapta de Tragerie cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate [6] (art.306 CP RM). Fapta incriminată în art.306 CP RM atentează la ordinea stabilită de lege în domeniul atragerii la răspundere penală. Atragerea la răspundere penală a persoanei, a cărei nevinovăție în comiterea infracțiunii este evidentă, periclitează activitatea organelor de justiție, creează senzația lipsei de apărare, cauzează serioase daune fizice, materiale și morale părții vătămate. Legea procesual-penală fixează că persoana poate fi supusă răspunderii penale doar în baza temeiurilor și conform ordinii stabilite prin lege. Unicul temei al răspunderii penale îl constituie prezența în acțiunile persoanei a semnelor unei componente de infracțiune concrete. Atragerea la răspundere penală este posibilă doar în situația prezenței probelor suficiente care constituie temeiul punerii sub învinuire în legătură cu comiterea infracțiunii. Conform art.281 alin.(1) Cod de procedură penală al Republicii Moldova, dacă „...procurorul consideră că probele acumulate sunt concludente și suficiente, el emite o ordonanță de punere sub învinuire a persoanei”. Probele acuzării pot fi considerate suficiente în situația în care organul de urmărire penală a reușit a administra astfel de probe care crează ferma convingere că anume persoana respectivă a comis infracțiunea. Infracțiunile prevăzute de art.306 și art.308 CP RM se deosebesc în

baza laturii obiective. Atragerea cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate se consideră ca infracțiune consumată din momentul emiterii de către persoana cu funcție de răspundere a ordonanței de punere sub învinuire. Anume din acest moment persoana obține statut de învinuit și, respectiv, poziția lui juridică și procesuală suferă anumite modificări calitative, în privința acesteia fiind posibilă aplicarea anumitor forme de constrângere procesual-penală. Ca și în situația infracțiunii prevăzute la art.308 CP RM, în cazul infracțiunii de tragere cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate, latura subiectivă cuprinde forma intenției directe. Despre acest lucru ne vorbește, în special, buna-știință și caracterul vădit al tragerii la răspundere penală a unei persoane nevinovate, adică a persoanei a cărei nevinovăție era conștientizată de către reprezentanții organului judiciar care l-au pus sub învinuire și i-au înaintat acuzarea în comiterea unei infracțiuni concrete. Acest moment permite a delimita acțiunile infracționale de cazurile când reprezentantul organului de urmărire penală a greșit în aprecierea probelor sau a interpretat incorect legea. Cel vinovat conștientizează că el, folosindu-se de situația sa de serviciu, atrage la răspundere cu bună-știință persoana, în mod evident pentru el, nevinovată de comiterea unei infracțiuni și, respectiv, dorește atragerea acesteia la răspundere.

În componentele de infracțiune supuse analizei științifice, motivele comiterii acestora nu sunt incluse în numărul semnelor componente de infracțiune și pot fi luate în calcul doar în situația aplicării măsurii de pedeapsă. În calitate de motive pot figura perceperea incorectă a noțiunii „interes de serviciu” – tendința de a mări în mod artificial indicii de descoperire a infracțiunilor, precum și diferite imbolduri cu caracter personal – interesul material, răzbunarea, invidia etc. Ca și în cazul infracțiunii de reținere sau arestare ilegală, în situația specifică art.306 CP RM, subiectul este unul special. În calitate de subiect al acestei componente de infracțiune poate figura ofițerul de urmărire penală, procurorul. Spre deosebire de infracțiunea de reținere sau arestare ilegală, la art.306 CP RM este prevăzut semnul calificativ al învinuirii de săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave. Dacă reținerea sau arestarea ilegală este legată de atragerea cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate, apoi urmează a fi luat în calcul momentul că „o astfel de izolare a persoanei de societate poate constitui unul din semnele laturii obiective a infracțiunii de tragere cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate” [7].

Ținem a menționa că în situația tuturor infracțiunilor comise de către lucrătorii organelor de justiție motivele comiterii infracțiunii nu au importanță pentru calificare, fiind luate în calcul doar la stabilirea pedepsei. În cadrul tuturor componentelor de infracțiune care au

fost analizate până acum în calitate de motive pot figura: răzbunarea, tendințele carieristice, interesul material și cel personal, invidia etc. De asemenea, dăm în vileag și semnele generale ale tuturor infracțiunilor împotriva justiției, analizate cu ocazia efectuării acestui studiu științific, la ele referindu-se:

1) pentru latura obiectivă a acestor componente de infracțiune este caracteristic faptul că ele conform construcției lor sunt componente formale de infracțiune, fiind considerate drept consumate în momentul săvârșirii acțiunilor, descrise în dispoziția articolului. În dispoziția articolelor se indică doar acțiunile comise, iar pentru a ne clarifică asupra esenței și conținutului lor este necesar de a face trimitere la Codul de procedură penală al Republicii Moldova și la alte acte normative care descriu procedura efectuării anumitor acțiuni de urmărire penală și procesuale (reținerea, punerea sub învinuire, arestul etc.);

2) latura subiectivă a infracțiunilor comise de către lucrătorii organelor de justiție se caracterizează doar prin vinovăție în forma intenției directe;

3) în calitate de subiect al acestor infracțiuni pot figura doar persoanele cu funcție de răspundere și lucrătorii organelor de justiție asupra cărora sunt plasate funcțiile respective. Reținerea sau arestarea ilegală poate fi legată și de alte infracțiuni comise de către persoane cu funcție de răspundere și de infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei. Astfel, dacă reținerea sau arestarea ilegală a fost însoțită de cauzarea unor daune sănătății sau proprietății părții vătămate sau altor persoane, apoi fapta respectivă urmează a fi calificată suplimentar conform articolelor corespunzătoare ale Codului penal al Republicii Moldova. Dacă a fost întocmit un document fals, fictiv cu privire la comiterea unei fapte contravenționale în vederea justificării propriilor acțiuni ilegale, apoi momentul respectiv urmează a fi calificat suplimentar conform art.310 CP RM (Falsificarea probelor). Dacă persoanele reținute sau arestate ilegal sunt constrânse ulterior de a face declarații, este necesară calificarea suplimentară a celor comise în baza art.309 CP RM.

Reținerea ilegală poate constitui un cumul real al infracțiunilor prevăzute de art.308 și 309 CP RM, dacă constrângerea de a face declarații s-a efectuat în procesul reținerii, sau dacă reținerea a figurat în calitate de modalitate de constrângere de a face declarații. În cel din urmă caz, în viziunea unor savanți din Federația Rusă, nu ar fi necesară calificarea celor comise în baza normei penale ce prevede răspunderea pentru reținerea ilegală [8]. În ceea ce ne privește, nu putem fi de acord cu această opinie, deoarece reținerea ilegală se consideră consumată din momentul reținerii faptice, iar acțiunile de constrângere de a face declarații sunt efectuate după reținere, din care considerent astfel de acțiuni se deplasează după limita infracțiunii prevăzute la art.308 alin.(1) CP RM. Legea interzice în mod categoric de a obține declarații de la învinuit și de la

alte persoane prin violență, constrângere, amenințări sau prin alte mijloace ilegale. Conform art.4 alin.(2) CP RM. „Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante”. Încălcare a acestei interdicții directe este ilegală. Totodată, pentru respectiva componență de infracțiune nu are importanță faptul dacă cel vinovat prin actele întreprinse a tins spre obținerea unor declarații veridice sau a dorit de a-l impune pe cel audiat de a face declarații false. Legea admite utilizarea procedurilor tactice și psihologice de audiere, care nu exclud darea benevolă a declarațiilor. Infracțiunile ce se caracterizează prin influențarea ilegală a persoanelor de a face declarații, de a schimba declarațiile oferite anterior sau de a denatura informația cu referire la circumstanțele care au avut loc în realitate dispun de un grad înalt de pericolozitate socială.

Concluzii. Plecând de la constatările făcute *supra*, considerăm că este necesar a reflecta următoarele concluzii finale materializate cu ocazia efectuării delimitării dintre reținerea sau arestarea ilegală de alte infracțiuni conexe. Astfel, atât răpirea unei persoane, cât și reținerea sau arestarea ilegală sunt comise, de obicei, cu intenție directă. În același timp, analiza componențelor acestor infracțiuni ne dă temeiul de a vorbi despre caracterul neidentificabil al acestora. Răpirea unei persoane se deosebește de reținerea sau arestarea ilegală în baza mai multor criterii. Așa, în situația răpirii unei persoane este încălcat dreptul persoanei – dreptul la libertate și inviolabilitate, în timp ce în cazul infracțiunii de reținere sau arestare ilegală deja în vizerul legii se află activitatea normală a organului de urmărire penală, a instanței de judecată, care asigură inviolabilitatea persoanei din partea anumitor atente nejustificate. În cazul reținerii sau arestului ilegal, de regulă, nu este prezentă situația înaintării anumitor cerințe, cum ar fi, de exemplu, a unei răscumpărări, ceea ce este specific pentru răpirile de persoane. Subiect al infracțiunii de răpire a persoanei este persoana fizică care a atins vârsta de 14 ani, în timp ce în situația infracțiunii de reținere sau arestare ilegală, avem de a face întotdeauna cu un subiect special. Mai mult decât atât, dispoziția art.308 CP RM prevede că partea vătămată este plasată anume în locuri speciale de detenție, în timp ce art.164 CP RM nu conține un astfel de criteriu.

Infracțiunea de reținere sau arestare ilegală poate avea anumite asemănări cu privațiunea ilegală de libertate (art.166 CP RM). Pericolozitatea socială a acestor infracțiuni constă în faptul că atât prima, cât și cea de a doua atentează la libertatea personală a cetățenilor. Latura obiectivă a infracțiunilor prevăzute de art.308 și art.166 CP RM este legată de deținerea forțată a părții vătămate într-o anumită încăperere. Totodată, aceste componențe de infracțiune se deosebesc

după subiectul comiterii acțiunilor respective. Subiect al infracțiunii prevăzute de art.166 CP RM este orice persoană fizică care a atins vârsta de 16 ani, în timp ce subiectul componenței de infracțiune de la art.308 Cod penal poate fi în exclusivitate persoana atribuțiile legale ale căreia înglobează dreptul de a reține sau de a aplica măsura arestului preventiv.

Abuzul de putere sau abuzul de serviciu (art.327 Cod penal) și reținerea sau arestarea ilegală (art.308 Cod penal) au multe semne comune care se manifestă în următoarele laturi: comiterea infracțiunii de către un subiect special, și anume – de către o persoană publică, cu funcție de răspundere; săvârșirea acțiunilor, care decurg din împuternicirile de serviciu ale subiectului special, legate de realizarea drepturilor și obligațiilor cu care este abilitat acesta în virtutea funcției, dar pe care le îndeplinește în detrimentul intereselor de serviciu; prezența formei intenționate a vinovăției în coraport cu acțiunile comise. Spre deosebire de abuzul de putere sau abuzul de serviciu, pericolozitatea socială a reținerii sau arestării ilegale este mult mai mare, din care considerent această componență de infracțiune este una formală. Abuzul de putere sau abuzul de serviciu are o construcție materială a componenței de infracțiune. Pentru aplicarea răspunderii penale în baza acestei norme este necesară survenirea faptică a urmărilor social-periculoase indicate expres în textul legii.

Referințe:

1. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. I. Chișinău, 2015, p. 454.
2. Пучнин В.М. *Похищение человека – криминологический аспект исследования*. Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1999, с. 35.
3. Barbăneagră Al., Alecu Gh., Berliba V. ș.a. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. UNCHR. Chișinău, 2009, p. 317.
4. Гаухман Л. *Проблемы уголовной ответственности за должностные преступления по УК РФ 1996 г.* В: *Уголовное право*, 1999, № 4, с. 3; Кудрявцев В.Н. *Общая теория квалификации преступлений*. Москва, 2001, с. 226.
5. Кудрявцев В.Н. *Op. cit.*, p. 226.
6. Tragera cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate presupune punerea sub învinuire a unei persoane în acțiunile căreia nu sunt întrunite elementele constitutive ale componenței de infracțiune, fie că nu este dovedită participarea acesteia la comiterea infracțiunii sau fie că nu este stabilit faptul infracțiunii.
7. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Ответственный редактор В.М. Лебедев. Москва, 2005, с. 777.
8. Мирзабалаев М.Н. *Незаконное задержание, заключение под стражу или содержание под стражей*. Дисс. ... канд. юрид. наук. Махачкала, 2005, с. 79.

REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE SPECIALE PRIVIND LUCRĂTORII MIGRANȚI LA NIVEL UNIVERSAL

Ala LUCA,
doctorand (USM)

În scopul elaborării unor politici comprehensive în vederea gestionării migrației forței de muncă și combaterii migrației nereglementate, au fost adoptate mai multe acte internaționale și regionale, în cadrul diverselor organizații internaționale.

Trei instrumente universale complementare oferă cadrul juridic necesar nu doar pentru apărarea drepturilor migranților, printre care și drepturile de muncă, dar și pentru politicile naționale de migrație și cooperarea internațională în scopul regulării migrației. Acestea sunt:

- Convenția internațională pentru protecția drepturilor tuturor muncitorilor migranți și ale membrilor familiilor acestora din 1990 (CIDMM),
- Convenția ILO privind migrația în scop de angajare din 1949 (C-97),
- Convenția ILO privind muncitorii migranți (Prevederi suplimentare) din 1975 (C-143).

Cuvinte-cheie: muncitori migranți; migrație nereglementată; organizații internaționale; migrație iregulare.

In order to elaborate comprehensive policy to manage labor migration and combating irregular migration there have been adopted several international and regional instruments in the various international organizations. Three complementary universal instruments provide the necessary legal framework not only for defending the rights of migrants, including labour rights, but also for national migration policies and international cooperation in order to regulate migration. These are:

- International Convention for the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families 1990 (ICRMW),
- ILO Convention on Migration for Employment Convention, 1949 (C-97),
- ILO Convention on Migrant Workers (Supplementary Provisions), 1975 (C-143).

Keywords: migrant workers; irregular migration; international organization.

Convenția internațională pentru protecția drepturilor tuturor muncitorilor migranți și ale membrilor familiilor acestora din 1990 (CIDMM) aplică expres drepturile consacrate în Bilul internațional al drepturilor (Declarația Universală a Drepturilor Omului și Pactele internaționale cu privire la drepturile politice și civile și cu privire la drepturile economice, sociale și culturale) la situația specifică a muncitorilor migranți și membrilor familiilor lor. Alte instrumente au făcut același lucru pentru alte grupuri (de ex., femei, copii, persoane cu dizabilități, popoare indigene).

Astfel, CIDMM devine un instrument complex de îndrumare juridică pentru statele care formulează politici de migrație. Convențiile complementare ale ILO privind migrația în scop de angajare (C-97 și C-143) oferă standarde specifice cu privire la angajarea și ocuparea muncitorilor migranți.

Importanța fundamentală a CIDMM și a convențiilor complementare ale ILO este că ele oferă un cadru normativ complex pentru definirea politicilor naționale și internaționale în domeniul migrației conform principiului supremației legii. Ele conturează o abordare bazată pe drepturi, dar sunt mult mai mult decât simple tratate în domeniul drepturilor omului. Ele stabilesc parametrii pentru un șir larg de politici naționale și preocupări ce țin de reglementare și schițează agenda pentru consultarea și cooperarea interstatală în domeniul celor mai pertinente probleme, printre care schimbul de in-

formații, cooperarea în combaterea migrației iregulare, traficului de migranți și de persoane, orientare înainte de plecare pentru migranți, întoarcerea regulată și reintegrarea în țările de baștină și altele.

I. Organizația Națiunilor Unite

1. Convenția cu privire la protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și ale membrilor familiilor lor, din 18 decembrie 1990, în vigoare de la 1 iulie 2003

Sorgintea Convenției se găsește în activitatea OIM. Creșterea economică înregistrată de statele Europei de Vest, după cel de-al Doilea Război Mondial au generat adoptarea a două convenții de către OIM – Convenția nr.47 (1949) și 143 (1975). Cea din urmă referă și la lucrătorii nereglementați, generând multiple dezbateri între statele interesate de importarea și exportarea forței de muncă. Îndată după adoptarea Convenției nr.143, Mexic și Maroc au început o campanie pentru elaborarea unui instrument, sub egida ONU.

Datorită conjuncturii internaționale (necesitatea crescândă de forță de muncă pentru industria petrolieră), în 1979 a fost creat un grup de lucru, în cadrul ONU, care s-a ocupat de elaborarea Convenției. Aproape jumătate dintre membrii ONU au participat la elaborarea textului, iar la 18 decembrie 1990, Convenția a fost adoptată de către Adunarea Generală.

Convenția este una cuprinzătoare și se referă atât la procesul de recrutare, cât și la drepturile migranților

după ce au fost admiși pe teritoriul statului de destinație. Convenția oferă prima definiție internațională a „lucrătorului migrant” și a altor categorii specifice (muncitorii sezonieri, frontalieri etc.). Convenția, în anumite situații, nu urmează întru totul Convențiile OIM elaborate în prealabil, astfel, aceasta a inserat principiului „egalității de tratament”, în conformitate cu care migrații sunt protejați contra discriminării, dar nu stabilește standarde minime în acest sens, așa cum prevăd instrumentele OIM [1].

Această Magna Carta a drepturilor lucrătorilor migranți conține principiile prevăzute în Convențiile OIM privind asigurarea dreptului la protecție a lucrătorului migrant la diferite etape ale procesului de migrație și în diferite circumstanțe, prin asigurarea drepturilor civile, politice și sociale, reglementează drepturile fundamentale ale lucrătorului migrant și indică asupra acțiunilor pe care trebuie să le întreprindă Părțile pentru a asigura realizarea acestor drepturi. Convenția nu stabilește noi drepturi pentru lucrătorii migranți, ci mai degrabă oferă o interpretare precisă a drepturilor omului care se aplică și acestei categorii de persoane.

Cele mai importante drepturi prevăzute de Convenție sunt: dreptul lucrătorului de a părăsi orice stat, inclusiv statul lor de origine (art.8); dreptul la viață, care ar trebui protejat de legislație (art.9); dreptul la libertatea de expresie și dreptul la religie. Mai mult ca atât, aceasta interzice explicit orice acțiune care ar putea să impună pe migrații să lucreze forțat. Articolul 21 interzice măsurile de expulzare colectivă și stabilește procedurile acceptate, dacă organele competente decid expulzarea unui anumit lucrător.

Convenția, de asemenea, prevede în detaliu drepturile migraților la libertate și securitate, precum și procedurile în caz de arest, detenție sau reținere. Lucrătorii migranți nu pot fi întemnițați pe motiv că nu și-au îndeplinit obligațiile contractuale (art.20); și nu este legitim, decât în cazul unei autorizații publice legale, să i se confişte, distrugă sau să se încerce să i se distrugă documentele de identitate care autorizează intrarea sau șederea, reședința sau stabilirea cu traiul pe teritoriul național sau a permiselor de muncă (art.21). Mai mult decât atât, lucrătorii migranți și membrii familiilor lor au dreptul să apeleze la protecția și asistența din partea autorităților consulare sau diplomatice ale statului de origine (art.23).

Au fost necesari 13 ani pentru ca Convenția să intre în vigoare, la 1 iulie 2003, după ce a fost ratificată de către 25 de state, toate țări de origine. Convenția, deși necesară și susținută de cele mai importante state de destinație pentru migrații, a intrat în vigoare destul de târziu din momentul adoptării. Acest fapt se poate explica prin următoarele: schimbările survenite pe plan internațional după 1990 nu sunt similare celor din 1970, ani în care a fost elaborat textul actului; Convenția nu aparține celor 6 Convenții-cheie ale ONU [2];

Convenția se aplică și lucrătorilor migranți cu statut nereglementat; statele din Vest au reiterat de nenumărate ori că Convenția este una destul de ambițioasă și că, astfel, lipsa de interes față de acest tratat este relevantă; obstacole administrative (Convenția impune un șir de responsabilități pentru semnatori, inclusiv elaborarea de politici migraționale eficiente, accesul migraților la serviciile de sănătate, educație etc.); bariere financiare (Convenția prevede un șir de măsuri pe care trebuie să le întreprindă Statele, care de cele mai multe ori sunt costisitoare: campanii informaționale, instruirea migraților etc.); obstacole politice (considerații asupra migrației, tradiții politice și sociale, reticența față de ONU etc.); Preocupări de securitate etc. [3].

Dar, totuși, la moment în jur de 50 de state au ratificat Convenția.

În conformitate cu art.72 al Convenției, Comitetul pentru protecția drepturilor tuturor muncitorilor migranți și ale membrilor familiilor lor analizează implementarea Convenției. Comitetul s-a întrunit în ședință inaugurală pe 1-5 martie 2004 în Geneva. De atunci, el se întrunește de două ori pe an. De la formarea sa comitetul a fost constituit din zece experți cu un statut moral înalt, imparțialitate și competență recunoscută în domeniul cuprins în Convenție. Odată cu cea de-a patruzeci și una ratificare a Convenției în martie 2009, numărul membrilor va fi mărit până la paisprezece. Ca și în cazul altor organe ale tratatelor, membrii comitetului sunt numiți și aleși de statele părți la Convenție. Art.74 al Convenției stabilește rolul comitetului și funcțiile sale, care pot fi descrise după cum urmează:

- **Analiza rapoartelor prezentate de statele părți.** Sarcina principală a Comitetului este de a studia rapoarte prezentate de statele părți privind măsurile legislative, judiciare, administrative și de alt tip pe care le-au întreprins în vederea aplicării prevederilor Convenției. Un stat parte trebuie să prezinte primul raport în decurs de un an de la data intrării în vigoare a Convenției pentru statul parte în cauză și apoi la fiecare cinci ani. Analiza rapoartelor are loc în două ședințe publice în prezența unei delegații a statului parte. Organizațiile interguvernamentale, organizațiile ONU, instituțiile naționale care activează în domeniul drepturilor omului și organizațiile neguvernamentale pot prezenta informație comitetului în scris sau oral. Se preconizează ca ILO să analizeze rapoartele statelor părți și să ofere comentarii pe marginea lor în lumina mandatului său și a standardelor complementare privind muncitorii migranți. Analiza rapoartelor se termină cu adoptarea observațiilor finale de către Comitet, care sunt transmise statului parte la sfârșitul sesiunii și făcute publice.

- **Analiza comunicărilor primite conform art. 76 și 77 ale Convenției.** Articolul opțional 76 al Convenției prevede analiza de către comitet a comunicărilor din partea unui stat parte care pretinde ca un alt stat parte nu își îndeplinește obligațiile conform Convenției.

Articolul opțional 77 prevede analiza de către comitet a comunicărilor primite de la indivizi sau în numele lor care pretind că drepturile lor individuale prevăzute în Convenție au fost încălcate de un stat parte.

2. Protocolul împotriva Traficului Ilegal de Migranți pe Calea Terestră, a Aerului și pe Mare, adoptate de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 55/358 la 15 noiembrie 2000, deschise pentru semnare la 12 decembrie 2000, la Palermo, Italia, adițional la **Convenția Națiunilor Unite împotriva Criminalității Organizate Transnaționale** [4].

Obiectivul Protocolului este de a preveni și combate traficul ilegal de migranți și promovarea cooperării dintre state în acest scop, în vederea protecției drepturilor migranților.

Art.3 oferă definiția de *“Trafic ilegal de migranți”* – faptul de a asigura, în scopul obținerii, direct sau indirect, un folos financiar ori un folos material, intrarea ilegală într-un stat parte a unei persoane care nu este cetățean, nici rezident permanent al acestui stat. Se impune diferența dintre trafic de ființe umane (prevăzut în Protocolul de la Palermo cu privire la Combaterea Traficului de Ființe Umane) și traficul de migranți: Un traficant de migranți va fi implicat doar la etapa de transportare a migranților, acordând ajutor la intrarea fără documente pe teritoriul unui stat străin, precum și oferirea de servicii în diferite situații complicate ce s-ar putea ivi – acțiuni care presupun un profit pentru intervenția sa. Traficul de ființe umane implică condiții, servicii și consecințe care depășesc transportarea și trecerea frontierei, implicând și obligarea victimelor de a munci forțat pentru o perioadă indefinită, obligându-le pe aceștia să plătească datorii enorme, astfel obținându-se profituri considerabile în urma exploatării.

Protocolul se aplică la prevenirea anchetelor și urmărilor privind infracțiunile prevăzute la art.6 (traficul ilegal de migranți, comiterea faptelor în scopul permiterii traficului ilegal de migranți, confecționarea documentelor de călătorie și identificare frauduloase, furnizarea actelor false etc.), precum și pentru protecția drepturilor persoanelor care au fost obiectul acestor infracțiuni. Actul se aplică doar când aceste infracțiuni sunt de natură transnațională și în organizarea lor este implicat un grup infracțional organizat.

Elementul esențial al Protocolului se referă la sancționarea traficului de migranți organizat de către grupări criminale și nu la sancționarea migranților (art.6) care au fost victimele traficului, chiar dacă au intrat sau s-au aflat ilegal pe teritoriul unui Stat (contrar legislației respectivului Stat). Intrarea ilegală reprezintă o crimă în multe State, dar aceasta nu este recunoscută ca formă a crimei organizate, și astfel, nu cade sub incidența prezentului Protocol. Pe de altă parte, furnizarea permiselor ilegale de intrare și ședere de către grupările criminale organizate (include scopul pecuniar) este

considerat o formă a crimei transfrontaliere organizate, fiind sub incidența Protocolului [5].

II. Organizația Internațională a Muncii (OIM) [6]

Din momentul creării, 1919, OIM s-a implicat în elaborarea și monitorizarea standardelor de muncă, inclusiv, și a celor ce se referă la migrația de muncă.

Convențiile și Recomandările OIM pot servi drept îndrumări pentru elaborarea clauzelor-standard ale contractelor de muncă și pentru acordurile bilaterale în domeniul muncii.

Instrumentele interzic discriminarea tuturor lucrătorilor migranți – aceștia trebuie să se bucure fără discriminare pe motiv de naționalitate, rasă, religie sau sex, de un tratament nu mai puțin favorabil decât cel pe care îl aplică Statele de destinație propriilor cetățeni, cu privire la lucru, securitatea muncii, promovarea, asigurarea socială, sănătatea și siguranța, dreptul de fi al sindicatelor, libertatea circulației și accesul la judecată (Convenția nr.111 din 1958 cu privire la Discriminare (Angajare și Ocupații) [7]; Articolul 6 al Convenției nr.97 [8]; Recomandarea nr.151 din 1975 cu privire la Lucrătorii migranți) [9].

Ratificarea principalelor convenții ale Organizației Internaționale a Muncii și aderarea la diverse organisme internaționale impun adoptarea unor decizii conturate de promovare a politicii naționale a ocupării forței de muncă – **Strategia Națională privind politicile de ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015 al Republicii Moldova** [10]. În contextul integrării europene, Republica Moldova revizuește și aduce în concordanță legislația națională cu standardele europene. Prin urmare, participarea Republicii Moldova, alături de alte țări-membre ale Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, la proiectul „Revizuirea politicilor de ocupare a forței de muncă în țările Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est” („Employment policy reviews for Stability Pact countries of South-Eastern Europe”), demonstrează abilitatea statului de a implementa standardele internaționale în domeniul muncii, inclusiv a prevederilor Convenției OIM nr.122 din 9 iulie 1964 privind politica de ocupare a forței de muncă, Convenției nr.111 din 25 iunie 1958 privind discriminarea în domeniul ocupării forței de muncă și exercitării profesiei și a Convenției nr.100 din 29 iunie 1951 privind egalitatea de remunerare a mâinii de lucru masculină și a mâinii de lucru feminină, pentru o muncă de valoare egală.

Standardele OIM [11] prevăd protecția migranților la diferite etape ale procesului migrațional, indiferent de circumstanțe. Astfel, sunt incorporate standarde cu privire la dreptul migranților de a primi informații cu privire la condițiile generale de muncă și de trai în țara de destinație, înainte de a părăsi statul de origine (Recomandarea nr.86) [12], dreptul de a primi înainte de plecare contractul de muncă în formă scrisă (Convenția

nr.97) [13], dreptul de a nu achita costul călătoriei spre țara de angajare (Recomandare nr.100) [14], deși acesta nu este un drept absolut; exceptarea de la taxa de vămuire a bunurilor personale ale lucrătorului (Convenția nr.97) și asistarea la stabilirea locului de trai și muncă (Recomandarea nr.151).

Migranții au dreptul să înainteze apel împotriva deciziei de revocare a contractului de muncă (Recomandarea 151) și nu ar trebui să suporte costurile administrative sau ale procedurii judiciare, în cazul în care sunt expulzați din statul de angajare.

Convenția nr.95 din 1949 cu privire la protecția salariului se referă la elaborarea contractelor de muncă, prevederile acesteia fiind destul de relevante și necesită a fi incluse în contractul de muncă: salariile vor fi plătite direct lucrătorului în cauză, dacă legislația națională, contractul colectiv sau decizia arbitrală nu prevede altfel, sau dacă însuși lucrătorul a decis altfel (art.5). Salariul va fi plătit regulat (art.12), doar pentru zilele lucrătoare (art.3); Angajatorilor li se interzice să limiteze în orice mod, libertatea lucrătorului de a dispune de salariul său (art.6).

Există o serie de alte Convenții și Recomandări OIM, care sunt în aceeași măsură relevante pentru elaborarea modelelor de contracte de muncă și acorduri bilaterale: Convenția nr.158 din 1982 cu privire la încetarea contractului de muncă; Convenția revizuită nr.132 din 1970 cu privire la Sărbătorile plătite; Convenția nr.118 din 1962 cu privire la Egalitatea tratamentului; Convenția nr.157 din 1982 cu privire la Drepturile de asigurare socială; Convenția 87 din 1948 cu privire la Libertatea de Asocieră și Protecția dreptului de a se asocia. Dispozițiile Convenției 117 cu privire la sarcinile principale și normele politicii sociale stabilesc că „autoritățile competente ale țărilor interesate în migrația resurselor forței de muncă vor trebui, de fiecare dată când va fi necesar sau dorit, să încheie acorduri pentru reglementarea problemelor de interes comun care s-ar putea pune prin aplicarea dispozițiilor prevăzute în acord”. Conform Convenției aceste acorduri trebuie să prevadă ca lucrătorul migrant să se bucure de protecție și de avantaje care să nu fie inferioare celor de care beneficiază lucrătorii acestor state.

Primele și cele mai importante instrumente internaționale cu privire la lucrătorii migranți au fost elaborate în cadrul OIM – *Convenția privind migrațiunea în scop de angajare în câmpul muncii (revăzută), 1949 (nr.97) și Convenția privind lucrătorii migranți (prevederi suplimentare), 1975 (nr.143)* [15]. Acestea servesc drept călăuză pentru protecția lucrătorilor migranți, stabilesc măsuri de reglementare a proceselor migrației de muncă, măsuri de prevenire a migrației nereglementate și conțin, de asemenea, condiții cu privire la cooperarea dintre state, stabilesc parametri cu privire la condițiile de angajare și încheiere a contractelor de muncă, posibilitățile existente pentru lucrătorii migranți întru pre-

gătirea profesională și avansarea în post, unele facilități de reintegrare a familiilor și de soluționare a conflictelor care apar în legătură cu nerespectarea condițiilor contractuale, modul de adresare a petițiilor etc.

Convenția privind migrațiunea în scop de angajare în câmpul muncii (revăzută), 1949 (nr.97)

Conform art.1, Statele, care aplică convenția, se angajează să prezinte la cererea OIM informații referitoare la politicile naționale, legislația și regulamentele privind emigrația și imigrația; privind prevederile speciale ce țin de migrațiunea în scop de angajare în câmpul muncii și condițiile de muncă și de trai ale lucrătorilor migrați; și privind acordurile generale și speciale privitor la problemele menționate. Asemenea schimb de informații trebuie să fie completat prin cooperarea dintre agențiile de ocupare a forței de muncă și alte servicii legate de migrațiune (art.7), precum și cooperarea în vederea prevenirii propagandei ce induce în eroare (art.3(2)). Ulterior, conform articolului 10 Membrii convin să încheie acorduri în scopul reglementării problemelor care prezintă interes comun și apar în legătură cu punerea în aplicare a Convenției. Este vorba în special de cazurile când numărul migranților, care pleacă de pe teritoriul unui stat membru în altul este destul de mare.

Prevederi generale privind protecția. Convenția prevede crearea și menținerea unui serviciu de asistență competent și gratuit pentru lucrătorii migrați, pentru a-i asigura cu informații exacte (art.2). Membrii se angajează să întreprindă, în limitele legislației naționale mecanisme contra propagandei ce induce în eroare lucrătorii migranți (art.3 (1)). Art.4 prevede luarea de către statul membru a unor măsuri adecvate de facilitare a plecării, călătoriei și primirii lucrătorilor migranți. Membrii se angajează să asigure servicii medicale adecvate la plecare, în timpul călătoriei și la sosirea la destinație a lucrătorilor migranți (art.5), precum și permisiunea lucrătorului migrant de a transfera salariul și economiile sale (art.9). Convenția, de asemenea, interzice expulzarea lucrătorilor migrați admiși în țară cu reședință permanentă chiar și în caz de incapacitate de muncă (art.8).

Măsuri îndreptate spre asigurarea tratamentului egal lucrătorilor migranți în anumite domenii. Art.6 din Convenție interzice tratamentul inegal dintre lucrătorii migranți și lucrătorii naționali în următoarele patru domenii: traiul și condițiile de muncă, asigurarea socială, taxe de angajare și impozite, accesul la justiție pe problemele menționate în Convenție.

Anexele la Convenție. Primele doua anexe țin de organizarea migrațiunii în scop de angajare în câmpul muncii, în timp ce a treia are un scop mai general, referindu-se la migrațiunea în scop de angajare fie organizată, fie spontană.

Anexa I este constituită din 8 articole și ține de recrutarea, angajarea și condițiile de muncă ale lucrăto-

rilor migranți *recrutați altfel decât în conformitate cu acordurile încheiate de către Guvern*. În Anexă sunt definiți un șir de termeni cum ar fi „recrutare”, „intrare pe teritoriu”, „plasarea la locul de muncă”, care, în caz de ratificare, urmează să fie reflectate în legislația statului respectiv. Statul membru se obligă să asigure procesul de recrutare, intrare în țară și plasare la locul de muncă prin intermediul autorităților de ocupare a forței de muncă, ori prin intermediul potențialului angajator sau a agențiilor private, dar numai după aprobarea și sub supravegherea autorității competente. Lucrătorilor migranți li se asigură un șir de garanții cum ar fi: servicii gratuite la etapa de recrutare, intrarea în țară și plasarea la locul de muncă; existența unui sistem de supraveghere a contractelor de muncă încheiate, inclusiv cunoașterea din timp de către lucrătorul migrant a condițiilor de muncă și în special retribuirea muncii, precum și mecanism de răspundere în caz de încălcare a prevederilor menționate.

Anexa II cuprinde 13 articole și se referă la recrutarea, angajarea și condițiile de muncă ale lucrătorilor migranți *recrutați în conformitate cu acordurile încheiate de către Guvern*. Anexa respectivă conține prevederi analogice cu cele ale Anexei I, însă există prevederi privind obligațiile țărilor de tranzit (articolul 5), garanții în caz când lucrătorul migrant nu poate obține sau nu i se potrivește, din anumite motive, locul de muncă pentru care a fost recrutat (art.9-11).

Anexa III reglementează aspecte privind importul bunurilor personale și echipamentului lucrătorilor migranți (scutirea de taxe vamale).

Recomandarea nr.86 privind lucrătorii migranți (revăzută), 1949 [16].

Recomandarea este divizată în opt părți (compuse din 21 de paragrafe) și cuprinde un șir de măsuri în vederea completării prevederilor Convenției nr.97, cum ar fi informarea și asistența migranților (partea III); recrutarea și selecția (partea IV); tratamentul egal în ceea ce privește accesul la angajare în câmpul muncii și supravegherea condițiilor de angajare și muncă (partea V); prevederi referitoare la protecția lucrătorilor migranți împotriva expulzării, ținându-se cont de insuficiența resurselor lucrătorului sau starea peții de ocupare a forței de muncă (partea VI). Recomandarea conține o anexă care conține un model de acord bilateral.

Convenția privind lucrătorii migranți 68 (prevederi suplimentare), 1975 (nr.143) [17], și **recomandarea nr.151**

În anul 1975, anul adoptării Convenției, au intervenit schimbări economice și sociale radicale pe plan internațional în raport cu perioada adoptării instrumentelor din anul 1949. Problema consta nu în facilitarea mișcării surplusului forței de muncă, dar punerea sub control a procesului migrațiunii și îndreptarea eforturilor în direcția eliminării migrațiunii ilegale și contracararea organizatorilor migrației clandestine.

Convenția nr.143 este constituită din trei părți: partea I (art.1-9) reprezintă, în esență, prima încercare a comunității internaționale de a cuprinde problemele aferente migrației clandestine și angajării ilegale în câmpul muncii a migranților, probleme ce devenise acute la începutul anilor 70 ai secolului trecut. Prevederile părții II (art.10-14) au extins substanțial momentele privind egalitatea dintre lucrătorii migranți, aflați într-o situație reglementată, și cetățenii statului gazdă, în ceea ce privește oportunitățile egale. Ultima parte, partea III (art.15-24), conține dispoziții finale standard, în particular art.16, conform căruia Membrul, care ratifică Convenția, poate să nu accepte fie partea I, ori partea II, în timpul ratificării, decizie ce poate fi anulată printr-o declarație succesivă.

Partea I. Art.1 stabilește obligația generală de a respecta drepturile fundamentale ale tuturor lucrătorilor migranți, indiferent dacă au intrat sau nu în țară în bază regulamentară, cu sau fără documente oficiale. Lupta împotriva imigrației clandestine cheamă Statele să adopte un număr de măsuri care le-ar permite să determine, în mod sistematic, dacă există cazuri de angajări ilicite a lucrătorilor migranți pe teritoriul lor. La fel, Membrii vor colabora în scopul prevenirii și eliminării fluxurilor ilegale de lucrători migranți, sancționând organizatorii acestora și pe cei care angajează lucrători, ce au imigrat în condiții ilegale (art.3).

Convenția prevede adoptarea și aplicarea la nivel național a sancțiunilor (administrative, civile și penale) pentru persoanele care: susțin conștient fluxurile clandestine și ilegale de lucrătorii migranți; angajează ilegal lucrători migranți (angajatorii, care sunt sancționați în baza acestor temeuri, vor avea dreptul să prezinte dovezi referitoare la bunele lor intenții); și organizatorii deplasărilor ilegale sau clandestine ale migranților (art.6). La nivel internațional, Statele membre vor menține contacte permanente și vor face schimb de informații în domeniu (art.4). Unul din scopurile cooperării este de a pedepsi persoanele responsabile de trafic ilicit, indiferent de țara unde își desfășoară activitățile (art.5). Sunt prevăzute și măsuri de protecție a lucrătorilor migranți care au pierdut locul de muncă (art.8) și față de acei care sunt într-o situație nereglementată (art.9).

Partea II. În timp ce prevederile instrumentelor internaționale din 1949 urmăreau interzicerea tratamentului inechitabil, inclusiv cel aplicat de către autoritățile publice, partea II a Convenției nr.143 are drept scop promovarea egalității tratamentului și oportunităților, precum și eliminarea în practică a discriminării. Convenția a completat prevederile Convenției privind discriminarea (la ocuparea forței de muncă și exercitarea profesiei), 1958 (nr.111) [18], menționând că politica națională trebuie nu numai să *promoveze*, dar, de asemenea, să *garanteze* egalitatea tratamentului și oportunităților pentru lucrătorii migranți la ocuparea și exercitarea profesiei, precum și a membrilor familiilor lor,

care se află legal pe teritoriul țării de angajare. Un alt aspect al egalității tratamentului și oportunităților inclus în Convenție se referă la securitatea socială, dreptul la asociere, precum și libertățile individuale și colective (art.10).

Conform prevederilor părții II, definirea termenului „lucrător migrant” exclude două categorii de lucrători care sunt menționate în instrumentele internaționale din 1949: persoanele, venite special în scopul formării profesionale sau studii și persoanele admise temporar în țară, la solicitarea angajatorului lor, pentru îndeplinirea unor funcții sau sarcini speciale pentru o perioadă de timp limitată și determinată, și care sunt obligate să părăsească țara la finisarea funcțiilor sau sarcinilor lor (art.11).

Recomandarea nr.151 privind lucrătorii migranți, 1975

Recomandarea nr.151 este constituită din trei părți: partea I cuprinde măsurile ce trebuie luate pentru a asigura respectarea principiului egalității tratamentului și oportunității între lucrătorii migranți aflați legal pe teritoriul statului membru, și cetățenilor săi. Partea II prevede principiile politicii sociale și dreptul lucrătorilor migranți și a familiilor de a se bucura, în aceeași măsură de avantajele acordate naționalilor, ținând cont de acele necesități specifice, pe care ei le pot avea până când se vor adapta la societatea țării de angajare. Partea III cheamă la adoptarea unui număr de măsuri ce ar asigura minimumul de protecție al lucrătorilor migranți, în particular, în caz de pierdere a locului de muncă, expulzării și plecării din țara de angajare [19].

Referințe:

1. Pecoud A., Guchteneir Paul de. „*Migration, Human Rights and the UN. An investigation into the low ratification record of the UN Migration Workers Convention*”, Windsor Yearbook of Access to Justice 24(2), 2006, p.241-266.
2. Pactul cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale; Pactul cu privire la Drepturile Civile și Politice; Convenția Internațională cu privire la Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială; Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare contra femeilor, Convenția contra Torturii și altor tratamente degradante; Convenția cu privire la drepturile copilului.
3. Pecoud A., Guchteneir Paul de. *Op.cit.*, p.241-266.
4. Republica Moldova a ratificat Convenția la 17 februarie 2005.
5. *Legislative Guide the Implementation of the Protocol against the smuggling of migrants by land, sea and air, supplementing the UN Convention against Transnational Organized Crime*, United Nations Publication, 2004, pp.319-397, 509 p.

6. Anexa 1 OIM (eng. ILO). http://www.ilo.org/dyn/legprot/en/f?p=2200:52:4156699204293::NO:52:P52_CONTENT_REPOSITORY_ID,P52_FORMAT:102104,BINARY:NO

7. Convenția nr.111 din 1958 cu privire la Discriminare. http://www.mmpsf.gov.md/file/ilo/conventia_111_md.pdf.

8. Convenția nr.97 a Organizației Internaționale a Muncii privind migrația în scop de angajare, ratificată prin Legea RM nr.209-XVI din 29.07.2005. <http://www.anofm.md/documents/49>.

9. Recomandarea Organizației Internaționale pentru Migrație nr.151 privind lucrătorii migranți, 1975. http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312489.

10. Hotărârea nr.605 din 31.05.2007 pentru aprobarea Strategiei naționale privind politicile de ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015 Publicat: 15.06.2007 în *Monitorul Oficial*, nr.82-85, art.660.

11. Manolo A. *Sending Workers Abroad*. International Labour Office, Geneva, 1997, p.70.

12. Recomandarea Organizației Internaționale pentru Migrație nr.86 privind lucrătorii migranți (revăzută), 1949. http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312424.

13. Convenția nr.97 a Organizației Internaționale a Muncii privind migrația în scop de angajare, ratificată prin Legea RM nr.209-XVI din 29.07.2005. <http://www.anofm.md/documents/49>.

14. R100 – Protection of Migrant Workers (Underdeveloped Countries) Recommendation, 1955 (No. 100). http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R100.

15. Convenția Organizației Internaționale pentru migrație cu privire la Lucrătorii Migranți (Reglementare Suplimentară) 1975 (nr.143). http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_100458.pdf [vizualizat la data 04.09.2014].

16. Recomandarea Organizației Internaționale pentru Migrație nr.86 privind lucrătorii migranți (revăzută), 1949. http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312424.

17. Convenția Organizației Internaționale pentru migrație cu privire la Lucrătorii Migranți (Reglementare Suplimentară) 1975 (Nr.143). http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_100458.pdf.

18. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.593-XIII din 26 septembrie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr.59-60, art.671.

19. *Inter alia*, în paragraful 30 din partea III a Recomandării nr.151 se prevede că Statul membru trebuie să se abțină de la expulzarea lucrătorilor migranți, în legătură cu insuficiența resurselor sau situația pe piața muncii, care au fost admiși legal pe teritoriul lor, iar faptul pierderii locului de muncă de către lucrătorul migrant nu poate atrage anularea permisului de ședere.

Recenzent:

Victoria ARHILIUC,
doctor habilitat, profesor universitar (USM)

UNELE REFLECȚII ASUPRA SISTEMULUI ȘI CONȚINUTULUI PRINCIPILOR ACTIVITĂȚII SPECIALE DE INVESTIGAȚII

Vitalie RUSU,

doctor în drept, conferențiar universitar (US „Alec Russo” din Bălți)

Ion COVALCIUC,

doctorand (ULIM)

A trecut o perioadă relativ scurtă de timp de la adoptarea noilor reglementări pe tărâmul activității speciale de investigații, perioadă în cadrul căreia organele de drept, abilitate cu împuterniciri în sfera combaterii criminalității, au acumulat o experiență solidă pe linia aplicării prevederilor legale pe acest segment. Experiența în cauză se caracterizează atât prin momente pozitive și, totodată, se impune și prin anumite aspecte negative. Latura pozitivă ține de utilizarea activă a rezultatelor activității speciale de investigații în cadrul probatoriului în cauzele penale, iar cea negativă pune amprenta pe lipsa de încredere față de aceste rezultate în cadrul practicii procesual-penale. Mai mult decât atât, normele legale cu privire la activitatea specială de investigații conțin multiple contradicții, neclarități și lacune, ceea ce afectează aplicarea lor adecvată și uniformă. În cadrul acestui articol, este pus accentul asupra problemelor actuale referitoare la principiile și metodologia activității speciale de investigații, a căror analiză ne-a permis să identificăm premisele, legitățile și mecanismul consolidării cunoștințelor de specialitate din domeniul activității speciale de investigații.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații; măsuri speciale de investigații; criminalitate; organ judiciar; probatoriu; principiu; metodologie; practică judiciară; mijloace de probă; norme de drept; drept procesual penal; criminalistică; grup criminal organizat; normă legală.

* * *

It's been a relatively short period of time since the adoption of the new regulations in the realm of special investigative activity, the period in which the law enforcement authorities vested with plenary powers in the field of combating the crimes have acquired a solid experience in applying the law provisions in this segment. The experience in question is characterized by positive moments and also is imposed by certain negative aspects. The positive side is the active use of results of special investigative activity in the probative process of criminal cases, and the negative part marks on the lack of confidence to these results in the practice of criminal procedure. More than that, legal rules on special investigative activities contain multiple contradictions, ambiguities and gaps, which affect their proper and uniform application. This article is focused on current problems related to principles and methodology of special investigations activity which analysis allowed us to identify the premises, legalities and mechanism of specialized knowledge consolidation in the field of special investigative activity.

Keywords: special activity of investigation; special measures of investigations; criminality; judicial body; probative; principle; methodology; judicial practice; means of evidence; norms of law; criminal procedural law; criminology; organized criminal group; legal norm.

Întrebarea referitoare la principiile dreptului, în mod tradițional, se prezintă a fi una dintre cele mai importante în știința juridică. Acest subiect este actual și cu referire la domeniul teoriei activității speciale de investigații. În sensul dat, importanța principiilor activității speciale de investigații constă în faptul că anume în conținutul lor este reflectată esența activității. Determinarea principiilor activității speciale de investigații are nu doar o importanță teoretico-cognoscibilă, ci și aplicativă. Astfel, conducându-ne de principii, putem determina comportamentul subiecților antrenați în activitatea specială de investigații. Mai mult decât atât, bazându-ne pe principii, putem completa lacunele depistate în domeniul reglementării juridice a activității speciale de investigații. Este necesar a menționa și faptul că elaborarea normelor de drept în domeniul activității speciale de investigații nu reușește întotdeauna să meargă pas cu pas cu relațiile sociale în permanentă dezvoltare, care impun necesitatea instituirii unor reglementări juridice categoric noi. În ast-

fel de situații, anume principiile activității speciale de investigații îndeplinesc rolul unui regulator al relațiilor sociale care nu au ajuns încă în sfera reglementării juridice.

Conform *Dicționarului universal al limbii române*, principiul reprezintă „origine, început, cauză primară, lege fundamentală a unei științe, regulă sau normă de acțiune, de comportare, constituind un model sau un scop [1]”. Principiile reprezintă anumite idei călăuzitoare cu privire la cele mai esențiale legități care au o importanță fundamentală deosebită [2]. Vorbind despre principii, avem în vedere aspectul normativ, pentru că în ultimă instanță ele sunt norme juridice de o mare generalitate, de care trebuie să se țină seama atât la elaborarea dreptului, cât și la aplicarea lui. Cele mai generale și fundamentale principii ale dreptului coincid cu valorile sociale promovate de drept. Existența principiilor dreptului este astăzi recunoscută în știința juridică, chiar dacă și există diferențieri cu privire la denumirea sau clasificarea lor [3].

Astfel, în sensul în care ne interesează, principiile pot fi definite ca fiind „ideile, tezele fundamentale care stau la baza întregului sistem de drept, care orientează reglementările juridice și aplicarea dreptului, fiind determinate de relațiile sociale, drept idei ale conținutului tuturor normelor și drept expresie a valorilor promovate și apărate de drept” [4]. În acest sens, importanța principiilor activității speciale de investigații, conform opiniei noastre, se manifestă în următoarele:

1) principiile reflectă esența activității speciale de investigații și trăsăturile specifice acesteia;

2) principiile reprezintă prin sine un sistem de norme juridice, unice pentru întreaga activitate specială de investigații;

3) încălcarea principiilor activității speciale de investigații generează ilegalitatea măsurilor speciale de investigații efectuate.

Ținem a menționa că, în literatura de specialitate, nu este întâlnită o opinie unică cu referire la sistemul principiilor activității speciale de investigații. După cum spune savantul rus. A. Șumilov, în viziunea noastră absolut corect, „anumite opinii unice în doctrina juridică cu referire la conținutul și sistemul principiilor activității speciale de investigații nu există” [5]. La determinarea sistemului principiilor activității speciale de investigații, un rol deosebit îl au criteriile plasate la temelia constituirii acestuia. În literatura de specialitate, sunt evidențiate, cel puțin, trei criterii în acest sens: a) în dependență de gradul de răspândire a unor principii; b) în baza fixării anumitor principii nemijlocit în lege; c) în dependență de caracterul și conținutul principiilor [6].

Astfel, cu luarea în calcul a acestor momente pur teoretice, sistemul principiilor activității speciale de investigații este determinat, ca finalitate, în baza următoarelor criterii, și anume:

1) în funcție de gradul de concretizare, deosebim principii elaborate de către practica activității speciale de investigații și principii elaborate de către legislator;

2) în funcție de gradul de răspândire, deosebim principii ale activității speciale de investigații specifice întregii activități juridice, principii caracteristice activității de combatere a infracționalității și principii caracteristice nemijlocit doar activității speciale de investigații.

De asemenea, drept urmare a cercetării mai multor lucrări științifice din domeniul vizat, am ajuns la concluzia că sistemul principiilor activității speciale de investigații cunoaște următoarele două categorii:

1) principiile constituționale ale activității speciale de investigații;

2) alte principii ale activității speciale de investigații, care rezultă din legea cu privire la activitatea specială de investigații și din oarecare alte acte normative [7].

Legea Republicii Moldova „Cu privire la activita-

tea specială de investigații” nr. 59 din 29 martie 2012 [8], în art.3 evidențiază următoarele principii caracteristice activității speciale de investigații, și anume: a) legalitatea; b) respectarea drepturilor și libertăților persoanei; c) oportunității și inofensivității; d) îmbinării metodelor publice și secrete; e) cooperării cu alte autorități de stat; f) deideologizării și nepărtinătății.

În continuare, vom supune cercetării științifice conținutul și esența acestor principii în parte.

Principiul legalității cere o ordine de drept în care locul suprem îl ocupă Constituția – Legea fundamentală a statului, existând obligația tuturor: a organelor de stat, a organismelor sociale și a cetățenilor de a se supune legii. În cadrul acestei ordini de drept, legalitatea – ca respectare a normelor juridice, a principiilor și a procedurilor prevăzute de lege – se întemeiază pe legitimitate, pe respectul drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor la nivelul standardelor internaționale [9]. În conformitate cu art.1 alin.(3) din Constituție, Republica Moldova este un stat de drept și democratic. O condiție indispensabilă existenței unui stat de drept este proclamarea și aplicarea consecventă a principiului legalității. Acesta este un principiu general al dreptului cu o aplicabilitate universală în cadrul raporturilor juridice, ce constă în respectarea exactă și uniformă a legii de către toți subiecții de drept. Obligarea respectării legii este universală și se extinde asupra tuturor domeniilor sociale [10]. Prin legalitate se înțelege caracterul a ceea ce este legal sau conform cu legea. Principiul legalității este un element fundamental, o idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică despre ceea ce este conform cu legea. Potrivit acestui principiu, toate structurile de stat sau obștești, inclusiv cetățenii sunt obligați să respecte, în activitatea lor, legea, acestora garantându-li-se legalitatea persoanei, respectarea demnității umane și a dreptului la acțiune [11].

În acest context, în situația dată, evidențiem cele menționate de savantul D. Rivman care ne spune că „esența principiului legalității constă, în primul rând, în respectarea strictă în procesul efectuării măsurilor speciale de investigații a prevederilor Constituției, a legii cu privire la activitatea specială de investigații, precum și a altor norme destinate reglementării acestui gen de activitate” [12].

Principiul respectării drepturilor și libertăților persoanei. Acest principiu este realizat prin intermediul garantării legalității în efectuarea măsurilor speciale de investigații, precum și prin intermediul mecanismului protejării cetățenilor de acțiunile ilegale din partea organelor care efectuează măsuri speciale de investigații. Conform opiniei savanților K.Surkov și Iu.Kvașa, prevederea respectării drepturilor și libertăților persoanei reprezintă o normă-principiu care presupune că organele de drept ce realizează activitatea de investigații să se ghideze strict de prevederile constituționale care

ganantează drepturile, libertățile persoanei și, mai mult decât atât, care asigură protejarea intereselor legale ale acesteia [13]. În asemenea context, ținem să menționăm și faptul că principiul respectării drepturilor și libertăților persoanei și principiul legalității se află în interdependență și corelație reciprocă.

Principiul oportunității și inofensivității. În conformitate cu cerința oportunității, activitatea specială de investigații urmează a fi efectuată la momentul potrivit, adecvat situației și împrejurărilor, în vederea atingerii obiectivelor urmărite. Aceasta înseamnă că ofițerii de investigații din cadrul structurilor care efectuează activitatea specială de investigații sunt obligați să efectueze, la momentul oportun, măsurile speciale de investigații în vederea: relevării atentatelor criminale, prevenirii și curmării infracțiunilor și identificării persoanelor care le organizează sau le comit; descoperirii și cercetării infracțiunilor; căutării persoanelor dispărute fără urmă ori a celor care se ascund de organele de urmărire penală sau de instanța de judecată ori se eschivează de la executarea pedepsei; depistării bunurilor provenite din activitățile ilegale și colectării probelor privind aceste bunuri; colectării de informații despre posibilele evenimente sau acțiuni care ar pune în pericol securitatea statului.

Prin noțiunea de „oportunitate” urmează a se subînțelege un sistem de calități specifice activității speciale de investigații, precum rapiditatea, promptitudinea, continuitatea, gradul înalt de activitate al participanților, caracterul coordonat și concentrat al mijloacelor și forțelor implicate. Acest principiu se manifestă prin orientarea activității speciale de investigații spre depășirea, anticiparea săvârșirii acțiunilor socialmente periculoase.

În latura inofensivității, acest principiu impune cerința de a nu face un anumit rău, de a nu vătăma. În acest sens, ținem a menționa că activitatea specială de investigații este „o măsură de constrângere”, aplicată din voința legislatorului în vederea apărării anumitor valori sociale de atentatele criminale. Din acest considerent, măsurile speciale de investigații sunt raționale doar în acele cazuri când alte măsuri legale în acest sens sunt epuizate sau acestea se prezintă a fi ineficiente în vederea asigurării securității valorilor protejate. Totodată, caracterul măsurilor speciale de investigații trebuie să corespundă caracterului și gradului de pericol social al faptei, în privința căreia se realizează măsurile respective. Din acest considerent, este permanent prezent obiectivul de a nu limita fără just temei drepturile constituționale ale cetățenilor [14]. Astfel, aplicabilitatea măsurilor speciale de investigație lasă anumite semne de întrebare în situațiile în care prin acestea ar fi „pusă la bătaie” onoarea sau demnitatea persoanei, precum și viața sau sănătatea acesteia.

Ținem să menționăm și faptul că acest principiu al

activității speciale de investigații se fundamentează pe prevederile constituționale conform cărora drepturile și libertățile persoanei pot fi îngădite doar în limita în care aceasta este necesar pentru a asigura: protecția orânduirii constituționale; protecția moralității și sănătății; protecția drepturilor și intereselor altor persoane; interesele securității naționale; integritatea teritorială; bunăstarea economică; ordinea publică etc. (art.54 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova).

Principiul îmbinării metodelor publice și secrete.

Acest principiu se impune ca fiind o trăsătură distinctă și, în același timp, definitorie a activității speciale de investigații, în comparație cu alte varietăți ale activității juridice de orientare antiinfracțională (ca, de exemplu, cea procesual penală, criminalistică).

Ca o manifestare determinată a corelației formei și elementelor conținutului activității speciale de investigații, acest principiu se reflectă sub două aspecte. În primul rând, informația referitoare la scopurile și sarcinile acestei activități, la temeiurile și condițiile înfăptuirii măsurilor speciale de investigații este deschisă pentru oricare. În al doilea rând, nu poate fi divulgată informația, care, în conformitate cu prevederile respective, constituie secret de stat, precum și cea care se referă la viața persoanei, acumulată cu ocazia efectuării activității speciale de investigații. În particular, metodele publice ale activității speciale de investigații se reflectă în astfel de situații concrete, precum studierea de către ofițerii de investigații a scrisorilor, plângerilor și cererilor parvenite de la cetățeni, cercetarea diverselor surse deschise de informație (mijloacele de informare în masă, materialele administrate cu ocazia desfășurării ședințelor de judecată, documentele parvenite de la anumite instituții, organizații), informația obținută nemijlocit în procesul efectuării măsurilor speciale de investigație.

Metodele secrete ale activității speciale de investigații se reflectă, în mare parte, în procesul colaborării în bază de confidențialitate cu cetățenii în procesul efectuării măsurilor speciale de investigații.

Principiul cooperării cu alte autorități de stat.

Principiul vizat al activității speciale de investigații presupune următoarele momente:

1) organizarea interacțiunii dintre serviciile speciale, în parte, în interiorul organului teritorial abilitat cu funcții de efectuare a activității speciale de investigații;

2) organizarea interacțiunii dintre serviciile speciale ale organelor teritoriale abilitate cu funcții de efectuare a activității speciale de investigații;

3) colaborarea eficientă a tuturor organelor împuternicite de a efectua măsuri speciale de investigații;

4) coordonarea activității dintre serviciile speciale de investigații și organele de justiție penală (procuratura, instanțele de judecată etc.);

5) colaborarea organelor din Republica Moldova

care efectuează activitatea specială de investigații cu structurile similare ale altor state;

6) prezența unui set de acte normative, care să reglementeze interacțiunea dintre subdiviziunile care efectuează activitatea specială de investigații și întreprinderile, instituțiile, organizațiile și persoanele cu funcție de răspundere, aflate la conducerea acestora.

În determinarea conținutului acestui principiu intervine art.16 din Legea nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații care menționează că „Persoanele fizice și juridice, indiferent de forma de proprietate, sunt obligate să acorde asistență subdiviziunilor specializate, să pună imediat la dispoziția acestora informațiile solicitate, precum și, în măsura posibilităților, bunuri mobile și imobile, alte obiecte și documente necesare pentru realizarea măsurilor speciale de investigații. Persoanele juridice prestatoare de servicii poștale și de comunicații electronice sunt obligate să asigure echipamentele și condițiile tehnice necesare pentru îndeplinirea de către subdiviziunile specializate a măsurilor speciale de investigații, precum și să întreprindă acțiuni pentru păstrarea confidențialității conținutului, metodelor și tacticii acestor măsuri.

Principiul deideologizării și nepărținității. Acest principiu conține interdicția referitoare la efectuarea măsurilor speciale de investigații în interesele partidelor politice, organizațiilor obștești și religioase. În acest sens, art.4 alin.(3) din Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații ne specifică: „Îndeplinirea măsurii speciale de investigații pentru realizarea altor scopuri și sarcini decât cele prevăzute de prezenta lege nu se admite”. Personalul subdiviziunilor împuternicite cu efectuarea activității speciale de investigații nu poate fi îngăduit, limitat în activitatea sa de serviciu prin anumite decizii ale partidelor politice și ale organizațiilor obștești prin care sunt urmărite unele scopuri politice.

Drept urmare a cercetărilor întreprinse în cadrul acestui articol, venim și cu anumite **concluzii** referitoare la subiectul sistemului și al conținutului principiilor activității speciale de investigații. În acest sens, ținem a menționa, în primul rând, că importanța principiilor activității speciale de investigații se manifestă în următoarele: 1) principiile reflectă esența activității speciale de investigații și trăsăturile specifice acesteia; 2) principiile reprezintă un sistem de norme juridice, unice pentru întreaga activitate specială de investigații; 3) încălcarea principiilor activității speciale de investigații are drept efect ilegalitatea măsurilor speciale de investigații efectuate, ceea ce atrage după sine răspunderea prevăzută de lege.

De asemenea, ținem a menționa și faptul că sistemul principiilor activității speciale de investigații, prevăzut la art.3 al Legii nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații nu este unul complet și desăvârșit, acesta urmând a fi revizuit și completat

cu o serie de principii noi, necesare și utile pentru activitatea de zi cu zi a subiecților și a subdiviziunilor antrenate în activitatea specială de investigații. În acest sens, venim cu propunerea de a introduce în textul art.3 al Legii nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații următoarele principii: *principiul umanismului; principiul conspirației; principiul implicării colaboratorilor confidențiali; principiul proporționalității activității speciale de investigații; principiul planificării activității speciale de investigații și principiul plenitudinii și obiectivității.*

Studierea în continuare a sistemului și conținutului principiilor activității speciale de investigații va crea premisele necesare sistematizării și consolidării cunoștințelor din acest domeniu de activitate, transformând măsurile speciale de investigații într-un mecanism funcțional și eficient de preîntâmpinare și combatere a infracționalității.

Referințe:

1. Oprea I., Pamfil C.-G., Radu R., Zăstroiu V. *Noul dicționar universal al limbii române* București: Litera Internațional, 2006, p. 1114.
2. Захарцев С.И. *Оперативно-розыскные мероприятия*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2004, с. 42-43.
3. Avornic Gh. ș.a. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier juridic, 2004, p. 340-341.
4. Rusu V., Gavajuc St., Gheorghies Al. ș.a. *Dicționar de drept procesual penal*. Chișinău: Pontos, 2012, p. 180.
5. Шумилов А.Ю. *Краткая сыскная энциклопедия: Деятельность оперативно-розыскная, контрразведывательная, частная сыскная (детективная)*. Москва, 2000, с. 134.
6. Горяинов К.К., Овчинский В.С., Шумилов А.Ю. *Оперативно-розыскная деятельность*. Учебник. Москва: ИНФРА-М, 2001, с. 63.
7. Кваша Ю.Ф., Сурков К.В. *Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел: Общая часть. Введение в курс оперативно-розыскной деятельности*. СПб., 1997; Ривман Д.В. *Сущность, задачи, принципы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел*. СПб., 1999.
8. *Monitorul Oficial al RM*, nr. 113-118/373 din 08.06.2012.
9. Avornic Gh. ș.a. *Op. cit.*, p. 344.
10. Dolea I., Roman D., Vizdoagă T. ș.a. *Drept procesual penal*. Chișinău: Cartier juridic, 2006, p. 65-66.
11. Barbăneagră Al., Alecu Gh., Berliba V. ș.a. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău, 2009, p. 12.
12. Ривман Д.В. *Сущность, задачи, принципы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел*. СПб., 1999, с. 17.
13. Кваша Ю.Ф., Сурков К.В. *Op.cit.*, p.68.
14. Горяинов К.К., Овчинский В.С., Шумилов А.Ю. *Op.cit.*, p. 69-70.

FAPTA PREJUDICIABILĂ DIN CADRUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.191 „DELAPIDAREA AVERII STRĂINE” DIN CODUL PENAL

Partea II

*Irina SELEVESTRU,
doctorand (USM)*

În cadrul acestui studiu, se stabilește că dihotomia „însușire” – „delapidare” nu caracterizează infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM. În cazul acestor infracțiuni, însușirea și delapidarea nu constituie modalități normative cu caracter alternativ ale aceleiași fapte prejudiciabile. În continuare, se ajunge la concluzia că documentele – oficiale sau neoficiale – false nu pot fi folosite în contextul infracțiunilor specificate la art.191 CP RM. Nu în ultimul rând, se aduc argumente în vederea excluderii cuvântului „însușire” din dispoziția art.105 din Codul contravențional.

Cuvinte-cheie: delapidarea averii străine; sustragere; latura obiectivă a infracțiunii; fapta prejudiciabilă; însușire; documente false.

* * *

Within this study it is determined that the „appropriation” – „embezzlement” dichotomy is not characteristic to the offences referred to at art.191 PC RM. With regard to these offences, the appropriation and embezzlement acts do not form the normative approaches of alternative character for the same prejudicial act. Further, it is concluded that forged documents – official or unofficial – cannot be used in the context of the offences specified at art.191 PC RM. Finally but not least, there are brought important arguments in favour of the exclusion of the word “appropriation” from the provision of art.105 of the Contravention Code.

Keywords: embezzlement of others’ wealth; theft; the objective side of the offence; the prejudicial act; appropriation; forged documents.

Anterior, am menționat că, în contextul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, acțiunea de luare este ilegală și gratuită.

Ilegalitatea luării rezidă în lipsa atât a unor temeieri legale, cât și a consimțământului victimei de a scoate bunul din posesia acesteia și a-l trece în posesia ilegală a făptuitorului.

După I.Zaporojan, este justă opinia unor autori cu privire la inutilitatea includerii, printre semnele constitutive ale noțiunii de sustragere, a caracterului ilegal al luării. Acești autori își argumentează poziția astfel: „asupra absenței drepturilor făptuitorului asupra bunurilor luate indică faptul că aceste bunuri sunt străine pentru făptuitor” [1]. De asemenea, I.Zaporojan, opinează că ilegalitatea acțiunii de luare rezultă din noțiunea legislativă de infracțiune, formulată la alin.(1) art.14 CP RM [2].

Suntem de părerea că mențiunea referitoare la caracterul ilegal al luării nu depășește necesarul. Nu considerăm inutil a accentua: luarea, reprezentând fapta prejudiciabilă din cadrul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, trebuie delimitată de manifestările asemănătoare acestor infracțiuni, care sunt conforme cu legea. În acest sens, dispoziția de la lit.d) alin.(2) art.8 din Codul civil prevede că drepturile și obligațiile civile apar în urma creării și dobândirii de patrimoniu în temeieri neinterzise de lege. La alin.(2) art.320 din Codul civil sunt nominalizate unele moduri de dobândire, în condițiile legii,

a dreptului de proprietate: ocupațiune; accesiuone; uzucapiune etc.

Nu este întâmplător că, de exemplu, prin „omor intenționat” înțelegem lipsirea **ilegală** și intenționată de viață a unei alte persoane. Or, o asemenea manieră de definire a noțiunii de omor permite delimitarea acestei fapte infracționale de unele fapte nepenale care prezintă anumite asemănări (de exemplu, de lipsirea de viață în condițiile legitimei apărări). În mod similar, nu este prisos a menționa că, în contextul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, acțiunea de luare are un caracter ilegal.

În cazul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, luarea trebuie să fie nu doar ilegală. Ea mai trebuie să fie gratuită. Caracteristica în cauză este înțeleasă astfel: „Gratuitatea luării are loc în acele cazuri în care această luare se realizează fără o despăgubire în bani pe măsură a valorii bunului luat sau fără o acordare a echivalentului sub formă de muncă (ori servicii, lucrări) sau bunuri de aceeași valoare, fie cu despăgubire simbolică ori neadevătată a valorii bunului luat” [3].

În practica judiciară putem atesta interpretări eronate ale caracteristicii analizate a acțiunii de luare. Prezentăm un asemenea exemplu: *L.O. a fost condamnată în baza alin.(5) art.191 CP RM. În fapt, pe parcursul anilor 2005-2008, aceasta a exercitat funcția de contabil-șef al filialei Chișinău a băncii comerciale „U.” S.A. Folosindu-se de situația de serviciu, din banii care i-au fost încredințați în administrare, L.O.*

a sustras 2.153.827,25 lei. Apărătorul inculpatei a contestat cu apel sentința instanței de fond, solicitând casarea acesteia, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri. Printre altele, a fost criticată soluția de calificare privind episodul sustragerii sumei de 530.000 lei (care a fost ulterior transferată pe contul întreprinderii „T.” S.R.L.), precum și cel al sustragerii sumei de 300.000 lei (care a fost ulterior transferată pe contul întreprinderii „B.A.” S.R.L.). A fost solicitată recalificarea faptei de la alin.(5) art.191 CP RM la art.196 CP RM. Aceasta deoarece sumele bănești nominalizate au fost restituite până la intentarea dosarului penal, lipsind prejudiciul material [4].

Bineînțeles, în cele două episoade exemplificate supra, luarea a fost realizată fără o despăgubire în bani a valorii bunurilor luate. Despăgubirea realizată *post-factum*, după consumarea infracțiunii, nu poate avea niciun impact asupra gratuității luării. Din aceleași considerente, nu putem susține nici încetarea procesului penal împotriva lui C.T. Aceasta a fost învinuită de comiterea infracțiunii prevăzute la lit.b) alin.(2) art.191 CP RM. În cadrul examinării cauzei, instanța de judecată a reținut că, după săvârșirea infracțiunii, C.T. a restituit banii sustrași victimei. De aceea, ar fi săvârșit nu o sustragere, dar o faptă de cauzare de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere, prevăzută la art.106 din Codul contravențional [5].

În legătură cu aspectul examinat, S.Brînza și V.Stati afirmă just: „Luarea ilegală va fi considerată gratuită și atunci când compensarea valorii bunurilor luate a avut loc deja după săvârșirea sustragerii, după consumarea acesteia, ca expresie a reparării benevole a pagubei pricinuite sau a înlăturării daunei cauzate. În conformitate cu lit.e) alin.(1) art.76 CP RM, această circumstanță poate atenua răspunderea penală pentru sustragere, dar nicidecum să-l absolvească pe făptuitor de ea. Pe cale de consecință, despre lipsa gratuității luării, ca absență a semnului constitutiv al noțiunii de sustragere, se poate vorbi în situația acordării compensării corespunzătoare până la consumarea sustragerii, nu însă ulterior acesteia” [6].

Un alt aspect legat de gratuitatea luării, privită ca semn al sustragerii, îl relevă A.I. Vladimirov. Acesta consideră că compensarea valorii bunurilor luate trebuie să presupună intenția prealabilă a victimei de a-i înstrăina bunul corespunzător făptuitorului. Doar în prezența acestei condiții, ar lipsi gratuitatea luării, privită ca semn al sustragerii. În lipsa intenției prealabile a victimei de a-i înstrăina bunul corespunzător făptuitorului, cele săvârșite urmează a fi calificate ca sustragere [7].

Considerăm de prisos această condiție. Au dreptate S.Brînza și V.Stati când afirmă: „Luarea ilegală, dar echivalentă a bunurilor altuia nu reprezintă o sustragere, întrucât legea penală apără nediferențiat patrimoniul, indiferent de compoziția acestuia; legea penală nu apără părți din patrimoniu. Fapta, care nu presu-

pune un gol patrimonial, nu poate fi calificată ca sustragere... Compensarea integrală a valorii bunurilor altuia nu exclude răspunderea pentru alte fapte decât sustragerea (de exemplu, pentru faptele prevăzute la art.327, 335, 352 sau altele din Codul penal ori art.312, 335 sau altele din Codul contravențional)” [8].

Așadar, indiferent de prezența sau lipsa intenției prealabile a victimei de a-i înstrăina bunul corespunzător făptuitorului, compensarea valorii bunurilor luate exclude atingerea adusă relațiilor sociale cu privire la patrimoniu. În astfel de cazuri, vor fi lezate valorile și relațiile sociale apărute prin intermediul fie al art.327, 335, 352 sau altor articole din Codul penal, fie al art.312, 335 sau altor articole din Codul contravențional. Aceasta întrucât, în ultimă instanță, art.191 CP RM (alături de celelalte norme referitoare la infracțiunile săvârșite prin sustragere) apără nu bunurile individual determinate ale victimei, ci patrimoniul acesteia. Din moment ce fapta săvârșită nu are nici un impact asupra mărimii patrimoniului victimei, ea nu se poate exprima în sustragere. În asemenea situații, răspunderea poate fi aplicată pentru alte infracțiuni sau pentru anumite contravenții.

În alt registru, vom aborda problema dihotomiei „însușire”-„delapidare”. O atestăm, de exemplu, în dispoziția art.105 din Codul contravențional: „Sustragerea în proporții mici din avutul proprietarului prin furt, însușire, delapidare (*subl. ne aparține*), abuz de serviciu sau escrocherie”.

După I.Zaporojan, promovarea dihotomiei „însușire-delapidare” constituie o reminiscență a concepțiilor consacrate în dreptul penal sovietic. Caracterul păgubos al acestor concepții constă în „dezmembrarea artificială a unei singure fapte (înstrăinarea ilegală a averii) în două componente de sine stătătoare de infracțiuni – însușirea și delapidarea” [9], [10].

Într-adevăr, în dispoziția de la art.123 CP RM din 1961 a fost utilizată sintagma „însușirea sau delapidarea avutului proprietarului”. Însă această stare de lucruri are origini mai vechi.

De exemplu, art.2192 din Codul de pedepse penale și corecționale al Imperiului Rus din 1845 [11] stabilea răspunderea „pentru cel care își va însuși (*subl. ne aparține*) o proprietate străină de orice fel, încredințată lui pentru păstrare, sau pentru o oarecare întrebuințare, sau pentru o altă destinație, tăgăduind primirea acesteia, fie afirmând mincinos că aceasta a fost deja restituită de către el, ori transmisă, ori întrebuințată conform destinației, ori nimicită sau distrusă nu din vina lui, precum și pentru cel care va delapida (*subl. ne aparține*) cu intenție o astfel de proprietate”. De asemenea, potrivit alin.(1) art.323 din Codul penal al României din 1865 [12], purta răspundere „oricare va pune de o parte sau va risipi, spre paguba proprietarilor, a posesorilor ori a detentorilor, obligațiunii, bani, mărfuri, bileți, chitanțe sau orice alte acte cuprinzând vreo obligațiune sau apărare, și care i se vor fi

dat sub titlu de închiriere, de depozit, de mandat sau pentru vreun lucru cu plată ori fără plată, cu îndatorire de a-l întoarce înapoi sau de a-l înfățișa, ori de a-l întrebuiți într-un chip hotărât”. Comparând cele două texte legislative, S.Brînza menționează: „Noțiunea de abuz de încredere din cadrul alin.1 art.323 din Codul penal al României din 1865 este alcătuită din două fațete, care, în legislația penală rusă (se are în vedere Codul de pedepse penale și corecționale al Imperiului Rus din 1845 *n.a.*), desemnau două componente de infracțiuni: 1) însușirea („oricare va pune la o parte...” și 2) delapidarea („...sau va risipi...”)” [13].

O conjunctură asemănătoare o observăm în art.185 și 186 din Codul penal al RSS Ucrainene din 1922 [14] și în art.116 din Codul penal al RSS Ucrainene din 1927 [15]. Precizăm că aceste două legiuri a fost aplicate pe teritoriul actual al Republicii Moldova între anii 1922-1961.

În contrast, Codul penal al Imperiului Rus din 1903 [16] consacră o situație calitativ diferită. Analizând-o, D.I. Skripnikov susține: „Prin «delapidare» se înțelegea nu o infracțiune de sine stătătoare, ci o modalitate a însușirii, stadiul superior al acesteia” [17]. O abordare similară poate fi remarcată în art.246 din Codul penal al Germaniei. Cu această ocazie, este de reținut că Codul penal al Imperiului Rus din 1903 este o legiuire de inspirație germană. Referindu-se la abordarea în cauză, O.A. Slabcenko opinează: „Legiuitorul german privește însușirea ca pe un stadiu mai timpuriu în cadrul procesului unitar de cauzare a daunelor materiale proprietarului, în care delapidarea evoluează ca stadiu final” [18].

Consemnăm că în art.191 CP RM (spre deosebire de art.123 CP RM din 1961) este promovată concepția care a fost implementată în Codul penal rus din 1903 și care este promovată în Codul penal al Germaniei. În același timp, în planul denominării art.191 CP RM, optăm nu pentru termenul „însușire”, ci pentru termenul „delapidare”. Este adevărat că această poziție diferă de cea promovată de legiuitorul rus din 1903 și de legiuitorul german. Totuși, poziția relevată ia în considerare realitățile juridice autohtone: în art.192¹, 192² și 275 CP RM, termenul „însușire” este utilizat cu sensul de sustragere. Optând pentru utilizarea termenului „delapidare” în titlul art.191 CP RM, nu urmărim decât să excludem confuzia dintre: accepțiunea termenului „însușire” din varianta în vigoare a art.191 CP RM și accepțiunea aceluiași termen din art.192¹, 192² și 275 CP RM. Cu alte cuvinte, urmărim să asigurăm respectarea regulii fixate la lit.e) art.19 al Legii privind actele legislative, pe care am evocat-o anterior.

În concluzie, *dihotomia „însușire”-„delapidare” nu caracterizează infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM. În cazul acestor infracțiuni, însușirea și delapidarea nu constituie modalități normative cu caracter alternativ ale aceleiași fapte prejudiciabile.*

Dezvoltând această idee, propunem excluderea cu-

vântului „însușire” din dispoziția art.105 din Codul contravențional.

În continuare, ne vom referi la un alt aspect care ține de latura obiectivă a infracțiunilor specificate la art.191 CP RM: (im)posibilitatea folosirii documentelor false în contextul acestor infracțiuni.

După L.V. Vedernikova, sustragerea bunurilor, încredințate în administrarea făptuitorului, poate fi săvârșită pe calea folosirii unor documente false [19].

Poziții similare se atestă în practica judiciară autohtonă. Astfel, într-o decizie a Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, prin care L.O. a fost condamnată în baza alin.(5) art.191 CP RM, este utilizată următoarea formulare: „În ambele cazuri de însușire a sumelor, metoda este aceeași: falsificarea semnăturilor în ordinele de eliberare a numerarului” [20]. Într-un caz asemănător, în decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție de condamnare a lui B.T. conform alin.(5) art.191 CP RM, se recurge la următoarea formulare: „Cu ajutorul documentelor falsificate, B.T. a sustras 1.211.500 lei din contul curent care aparținea întreprinderii „M.” S.R.L.” [21].

În opinia noastră, asemenea formulări nu iau în considerare esența juridică a infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM. Or, falsificarea documentelor (ca și folosirea unor documente false) nu poate reprezenta metoda de săvârșire a respectivelor infracțiuni. La fel, documentele false nu pot constitui mijlocul de săvârșire a infracțiunilor specificate la art.191 CP RM.

Deloc întâmplător, V.P. Didenko reflectează: „Deseori, sustragerea sub formă de delapidare a averii străine este comisă alături de falsificarea unor documente. Apare întrebarea: în această ipoteză, este oare necesară calificarea doar conform normei cu privire la delapidarea averii străine sau urmează a fi invocată și norma cu privire la falsificarea unor documente?” [22].

Considerăm indicată soluția calificării prin concurs. Tocmai o asemenea soluție se regăsește în următoarea speță: *N.L. a fost învinuită de comiterea infracțiunilor prevăzute la lit.c) alin.(2) art.191 și alin.(1) art.361 CP RM. În fapt, aceasta activa în calitate de poștaş la un oficiu poștal din mun. Chișinău. Printre sarcinile sale de funcție, se număra distribuția pensiilor și indemnizațiilor către cetățeni. La 17.07.2010, N.L. a primit pensia în mărime de 920,69 lei, destinată lui L.A. După ce și-a trecut în posesie acești bani, N.L. a semnat în locul lui L.A. în dispoziția de plată a pensiei, care este un document oficial. Ulterior, în scopul camuflării acțiunilor sale, N.L. a prezentat documentul respectiv la oficiul poștal în care era angajată* [23]. O soluție de calificare similară o atestăm într-un alt caz din practica judiciară [24].

Astfel de soluții își au suportul în doctrina dreptului penal: „Soluția va fi alta (alta decât soluția aplicării art.190 CP RM – *n.a.*), dacă făptuitorul sustrage bunurile încredințate în administrare, precum și folosește documente oficiale false. În acest caz, vom fi în pre-

zența concursului de infracțiuni prevăzute la art.191 și 361 CP RM. Cel care comite vreuna dintre infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM nu are necesitatea să comită sustragerea pe calea folosirii unor documente false. El este posesorul bunurilor respective. De aceea, folosește documentele false nu în scopul sustragerii, dar în scopul înlesnirii sau ascunderii vreuneia dintre infracțiunile specificate la art.191 CP RM” [25].

Cu acest prilej, amintim că art.2192 din Codul de pedepse penale și corecționale al Imperiului Rus din 1845 stabilea răspunderea „pentru cel care își va însuși o proprietate străină de orice fel, încredințată lui pentru păstrare, sau pentru o oarecare întrebuințare, sau pentru o altă destinație, tăgăduind primirea acesteia, fie afirmând mincinos că aceasta a fost deja restituită de către el, ori transmisă, ori întrebuințată conform destinației, ori nimicită sau distrusă nu din vina lui (subl. ne aparține), precum și pentru cel care va delapida cu intenție o astfel de proprietate”.

Ipoieza examinată *supra* trebuie deosebită de o altă ipoteză. Aceasta din urmă intră sub incidența art.190 CP RM. La ipoteza în cauză se referă I.Botezatu: „Infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM trebuie delimitate de infracțiunile specificate la art.191 CP RM, dacă făptuitorul se angajează la o muncă material-responsabilă sau substanțial retribuită, în baza unor documente false, în vederea comiterii sustragerii. O astfel de persoană poate folosi documentele false care îi confirmă identitatea sau documentele false care îi conferă drepturi pe care ea nu le deține. Dacă făptuitorul, folosind documente false, se angajează în scopul sustragerii, acțiunile lui trebuie calificate ca pregătire de infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. Dacă însă făptuitorul, angajându-se, urmărește numai scopul de a lucra, nu însă și de a sustrage, și îndeplinește obligațiile de muncă, fără a cauza vreun prejudiciu angajatorului, atunci lui i se poate incrimina folosirea documentelor oficiale false (art.361 CP RM)” [26].

Regula din ultima propoziție precitată nu a fost respectată în următoarea speță: *B.M. a fost condamnat în baza lit.b), c) și d) alin.(2) art.191 și alin.(1) art.332 CP RM. La rândul său, C.V. a fost condamnat în baza lit.b), c) și d) alin.(2) art.191 CP RM. În fapt, B.M. deținea funcția de inspector-șef al Inspecției Ecologice Ocnîța, iar C.V. deținea funcția de inspector coordonator al Inspecției Ecologice Ocnîța. Cunoscând că în statele de personal ale Inspecției Ecologice Ocnîța lipsește funcția de șofer, B.M. a solicitat angajarea unui salariat în această funcție. B.M. a invocat motivul că nu deține permis de conducere și, din această cauză, nu poate utiliza mijlocul de transport în interese de serviciu. După ce a obținut acordul factorilor de decizie ierarhic superiori din cadrul Inspectoratului Ecologic de Stat, la 04.10.2010 B.M. a încheiat o înțelegere cu C.V. ca acesta din urmă să exercite nemijlocit atribuțiile de șofer. De asemenea, B.M. și C.V. au convenit ca C.Ch. să fie angajat ca șofer, fără însă*

a presta efectiv obligațiile profesionale. După angajarea lui C.Gh, pentru perioada 04.10.2010-08.02.2012, pe cardul bancar deschis pe numele acestuia, au fost transferați spre achitare 38943 lei. Deoarece cardul bancar se afla în posesia lui C.V., acesta a însușit suma respectivă de bani [27].

Așadar, suma de 38.943 lei a ajuns în posesia lui C.V. Totuși, nu se poate afirma că el ar fi sustras respectiva sumă de bani. Aceasta întrucât tocmai C.V., și nu C.Gh., a fost cel care a prestat realmente munca în calitate de șofer. Așadar, C.V. și-a îndeplinit obligațiile de muncă fără a cauza vreun prejudiciu angajatorului. În concluzie, odată ce lipsesc semnele sustragerii, la calificare urma a fi reținut doar alin.(1) art.332 CP RM.

În aceeași ordine de idei, atrage atenția următoarea speță: *L.G. a fost condamnată în baza lit.a), c) și d) alin.(2) art.191 și lit.a) alin.(2) art.332 CP RM. În fapt, aceasta deținea funcția de director al gimnaziului „A.” dintr-un sat din raionul Cantemir. La 07.05.2004, L.G. a emis un ordin în care a înscris date vădit false. La concret, în ordin a fost specificat că, pentru perioada 10.05.2004-01.09.2004, fiul ei, L.L., este angajat ca director adjunct, având în gestiune gospodăria auxiliară a gimnaziului. L.L. nu a prestat munca în care a fost angajat, însă a încasat un salariu de 1125,57 lei. La 20.06.2004, L.G. a emis un alt ordin în care a înscris date vădit false. De această dată, în ordin se menționa că, în perioada 21.06.2004-01.01.2006, soțul ei, L.P., este angajat ca grădinar al gimnaziului. Nici L.P. nu a prestat munca în care a fost angajat, deși a încasat un salariu de 1081 lei. După condamnare, avocatul și inculpata L.G. au declarat apel, solicitând casarea sentinței, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care inculpata să fie achitată. În susținerea acestei solicitări, au fost prezentate, printre altele, următoarele argumente: a) ca grădinar, L.P. a stărpit plantele buruienose din jurul școlii și le-a transportat cu căruța care-i aparținea; b) faptul că L.L. și L.P. au activat realmente în funcțiile deținute a fost confirmat de către P.E., contabilul aceluiași gimnaziu, precum și de către alți martori. [28]*

Bineînțeles, în cazul în care aceste argumente își vor fi găsit confirmarea, la calificare ar fi trebuit reținută doar lit.a) alin.(2) art.332 CP RM. În caz contrar, ar rămâne valabilă soluția de calificare consemnată în sentința de condamnare: lit.a), c) și d) alin.(2) art.191 și lit.a) alin.(2) art.332 CP RM.

Tocmai la o astfel de soluție de calificare se referă schema de angajare la muncă a unor salariați fictivi, descrisă de E.V. Trunova: în temeiul cererii unei persoane, conducătorul unei unități emite un ordin de angajare a acestei persoane. Apoi, în tabelul de evidență a timpului de muncă, sunt înscrise date vădit false cu privire la orele de muncă prestate de către persoana angajată fictiv. În baza acestui tabel, în vederea remunerării respectivei persoane, contabilitatea unității

în cauză alocă sume bănești. În ultimă instanță, banii astfel alocați ajung în posesia conducătorului unității respective, care este inițiatorul săvârșirii faptei descrise [29].

Considerăm că această aserțiune necesită anumite corectări: 1) încă înainte de săvârșirea infracțiunii, banii în cauză se află în posesia conducătorului unității. La acel moment, posesia este legitimă, întrucât banii au fost încredințați în administrarea conducătorului unității, în vederea achitării salariilor angajaților unității. Ulterior, ca rezultat al săvârșirii infracțiunii, posesia legitimă se convertește în posesia nelegitimă; 2) nu este relevant dacă, după săvârșirea infracțiunii, conducătorul unității păstrează banii sustrași pentru sine sau îi transmite unei alte persoane. Or, evoluând ca motiv al infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, interesul material poate fi direct (atunci când conducătorul unității urmărește să aibă o satisfacție personală de pe urma obținerii sau reținerii câștigului material) sau indirect (atunci când conducătorul unității dorește să asigure un câștig material unor terțe persoane).

O situație calitativ diferită de cele examinate anterior se atestă în următoarea speță: *I.D. a fost învinuit de comiterea infracțiunilor prevăzute la lit.c) și d) alin.(2) art.191 și alin.(1) art.332 CP RM. În fapt, acesta deținea funcția de maistru în atelierele mecanice ale Secției de Întreținere a Căii Bălți a Întreprinderii de Stat „Calea Ferată din Moldova”. În perioada 25.01.2011-04.02.2011, G.M., șoferul din secția în cauză, s-a aflat la tratament medical. Cu toate acestea, I.D. a înscris informația cu privire la orele de muncă care ar fi fost prestate de către G.M. în tabelul de evidență a timpului de muncă al acestuia din urmă. Ca rezultat, pentru perioada de timp sus-menționată, G.M. a încasat un salariu de 1104 lei. Sub pretextul reparării unui prejudiciu cauzat Întreprinderii de Stat „Calea Ferată din Moldova”, I.D. a cerut de la G.M. 1000 de lei. I.D. a trecut această sumă de bani în propria posesie. În urma examinării cauzei, instanța de judecată a conchis că fapta săvârșită de I.D. urmează a fi calificată doar potrivit alin.(1) art.332 CP RM. În sprijinul acestei idei, s-a ales că infracțiunea specificată la lit.c) și d) alin.(2) art.191 CP RM ar fi absorbită de infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.332 CP RM [30].*

În adevăr, soluția corectă este alin.(1) art.332 CP RM. Totuși, nu putem sprijini argumentarea aparținând instanței de judecată: infracțiunea prevăzută la lit.c) și d) alin.(2) art.191 CP RM nu putea fi absorbită de infracțiunea specificată la alin.(1) art.332 CP RM. Or, infracțiunea prevăzută la lit.c) și d) alin.(2) art.191 CP RM pur și simplu nu a fost săvârșită de către făptuitor. Deci, nu este posibilă nici absorbția în cauză. Aceasta întrucât banii care au fost luați ilegal de către făptuitor – 1104 lei – nu i-au fost încredințați de către întreprinderea în care activa.

În plus, după cum susține just L.D. Gauhman, infracțiunea absorbită nu poate fi mai gravă decât infracțiunea absorbantă [31]. Din confruntarea sancțiunilor stabilite la alin.(2) art.191 și alin.(1) art.332 CP RM, deducem că mai gravă este infracțiunea specificată la lit.c) și d) alin.(2) art.191 CP RM. În concluzie, este cu neputință ca ea să fie absorbită de infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.332 CP RM.

La o situație de altă natură se referă următoarea speță: *Z.G. a fost condamnat conform lit.d) alin.(2) art.191 CP RM. În fapt, acesta deținea funcția de director al unei întreprinderi din satul Tartaul, raionul Cantemir. În perioada august 2010-iunie 2011, Z.G. a înscris date vădit false privind evidența debitului de apă consumată în facturile persoanelor ale căror case erau conectate la apeductul din satul Tartaul. Această faptă a făcut posibilă sustragerea de către el a sumei de 2415 lei [32].*

De această dată, calificarea este incompletă. Aceasta pentru că alin.(1) art.332 CP RM trebuia reținut la calificare alături de lit.d) alin.(2) art.191 CP RM. Infracțiunea specificată la alin.(1) art.332 CP RM nu poate fi absorbită de infracțiunea prevăzută la lit.d) alin.(2) art.191 CP RM. Prima din aceste infracțiuni depășește cadrul normativ al celei de-a doua: nici înscrierea în documentele a unor date vădit false, nici falsificarea de documente, nu pot constitui partea în întregul reprezentat de lit.d) alin.(2) art.191 CP RM. Săvârșind infracțiunea specificată la lit.d) alin.(2) art.191 CP RM, făptuitorul nu are necesitatea să comită sustragerea pe calea folosirii unor documente false. Înainte de a săvârși sustragerea, el deja este posesorul bunurilor respective. Cu această ocazie, reiterăm ideea conturată mai sus: documentele false pot fi utilizate în scopul înlesnirii sau ascunderii uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM, nu însă în scopul sustragerii.

În concluzie, *documentele – oficiale sau neoficiale – false nu pot fi folosite în contextul infracțiunilor specificate la art.191 CP RM.*

În încheiere, formulăm următoarele **concluzii** referitoare la fapta prejudiciabilă din cadrul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM:

1) infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM sunt săvârșite exclusiv pe calea acțiunii;

2) infracțiunile specificate la art.191 CP RM fac parte din rândul infracțiunilor săvârșite prin sustragere;

3) dihotomia „însușire”-„delapidare” nu caracterizează infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM. În cazul acestor infracțiuni, însușirea și delapidarea nu constituie modalități normative cu caracter alternativ ale aceleiași fapte prejudiciabile;

4) documentele – oficiale sau neoficiale – false nu pot fi folosite în contextul infracțiunilor specificate la art.191 CP RM.

Referințe:

1. Кочои С.М. *Ответственность за корыстные преступления против собственности*, с.103; Лысов М.Д. *Логико-структурный анализ понятий и признаков преступлений в действующем Уголовном кодексе Российской Федерации*. В: *Государство и право*, 1997, № 2, p.74-78; Эриашвили Н.Д. *Присвоение и растрата чужого имущества как форма хищения: уголовно-правовой анализ*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003, с.15.
2. Zaporojan I. *Probleme privind definirea noțiunii de sustragere și natura juridică a delapidării averii străine*, p.570-573.
3. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I, p.839.
4. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 16.01.2013. Dosarul nr.1ra-102/13. www.csj.md.
5. Sentința Judecătorei raionului Soroca din 29.12.2014. Dosarul nr.46-1-2583-30082012. <http://jsr.justice.md>.
6. Brînza S., Stati V. *Op.cit.*, p.839.
7. Владимиров А.Ю. *Анализ влияния объективного признака хищения («безвозмездное изъятие») на квалификацию деяния*. În: *Вестник Московского государственного областного университета*. Серия «Юриспруденция», 2012, № 3, с.41-44.
8. Brînza S., Stati V. *Op.cit.*, p.839.
9. Brînza S. *Infrațiuni contra proprietății*. Chișinău: USM, 1999, p.176.
10. Zaporojan I. *Experiența legislativă a unor state din bazinul Mării Negre în contracararea infracțiunii de delapidare a averii străine*. În: *Revista științifică a USM „Studia universitatis”*. Seria „Științe sociale”. Chișinău: CEP USM, 2007, nr.3, p.207-211.
11. *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных*. Санкт-Петербург: Типография Второго отделения собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1845.
12. Hamangiu C. *Codul general al României. Legi uzuale*. Vol.I. *Codul penal*. București: Librăria Leon Alcalay, 1914, p.840.
13. Brînza S. *Evoluția reglementărilor privind protecția penală a proprietății pe teritoriul Republicii Moldova*. Chișinău: Arc, 2001, p.283.
14. *Уголовный кодекс УССР (утвержден ВУЦИК 23 августа 1922 г. С изменениями и дополнениями по 1 июля 1923 г.)*. Харьков: Издательство Наркомюста УССР, 1923.
15. *Уголовный кодекс УССР (в редакции 1927 года); Текст с постановленными разъяснениями из циркуляров и постановлений Наркомюста и Верховного Суда УССР и определений УКК Верховного Суда УССР (по 1 июля 1927 г.) с сопоставительной таблицей статей УК старой и новой редакции и алфавитно-предметным указателем*. Составители И.И. Курицкий, Л.А. Гиммельфарб, Н.И. Шихмантер. Харьков: Юридическое издательство НКЮ УССР, 1927.
16. *Новое уголовное уложение, Высочайше утвержденное 22 марта 1903 года*. Санкт-Петербург: Издательство В.П. Анисимова, 1903.
17. Скрипников Д.Ю. *Присвоение и растрата как способы обращения и изъятия чужого имущества, вверенного виновному*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2008, с.15.
18. Слабченко О.А. *Привласнения, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем за кримінальним законодавством ФРН, Франції та Великобританії: порівняльно-правове дослідження*. În: *Форум права*, 2011, № 4, с.691-698.
19. Ведерникова Л.В. *Способ совершения хищения, предусмотренного ст.160 УК РФ. В: Правовые проблемы укрепления российской государственности*. Сборник статей. Ч.54. Под ред. С.А. Елисеева, Л.М. Прокументова, В.А. Уткина и др. Томск: Издательство Томского университета, 2012, с.29-31.
20. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 16.01.2013. Dosarul nr.1ra-102/13. www.csj.md.
21. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 30.04.2013. Dosarul nr.1ra-318/13. www.csj.md.
22. Диденко В.П. *Квалификация хищений государственного или общественного имущества путем присвоения, растраты или злоупотребления служебным положением*. Киев: Ін Юре, 1992, с.20.
23. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 09.04.2014. Dosarul nr.1ra-719/14. www.csj.md.
24. Sentința Judecătorei sectorului Centru, mun. Chișinău, din 24.02.2014. Dosarul nr.1-3/14. <http://jcn.justice.md>.
25. Brînza S., Stati V. *Op.cit.*, p.921.
26. Botezatu I. *Înșelăciunea și abuzul de încredere în contextul infracțiunii de escrocherie*. În: *Analele Științifice ale USM*. Seria „Științe socioumanistice”. Vol.I. Chișinău, 2005, p.286-288.
27. Sentința Judecătorei raionului Ocnița din 07.11.2012. Dosarul nr.1-94/12. <http://joc.justice.md>
28. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 06.10.2009. Dosarul nr.1ra-975/09. www.csj.md.
29. Трунова Е.В. *Уголовная ответственность за фиктивное трудоустройство персонала*. В: *Общество, наука и инновации*. Сборник статей. Международной научно-практической конференции (15 декабря 2014г.). Часть 1. Уфа: Аэтерна, 2014, с.140-142.
30. Sentința Judecătorei mun. Bălți din 26.02.2014. Dosarul nr.1-89/14. <http://jba.justice.md>
31. Гаухман Л.Д. *Квалификация преступлений: закон, теория, практика*. Москва: ЮрИнфоР, с.300.
32. Sentința Judecătorei raionului Cantemir din 29.09.2011. Dosarul nr.1-125/11. <http://jct.justice.md>.

Recenzent:
Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

ANALIZA PRACTICII JUDICIARE ÎN MATERIA INFRAȚIUNII DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE (art.201¹ CP RM): CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Nicolae CORCEA,
doctorand (USM)

În cadrul acestui mesaj științific, autorul își propune drept scop analiza practicii judiciare în materia violenței în familie, în baza căreia vor fi elaborate unele concluzii noi pentru știința dreptului penal, precum și propuse unele recomandări menite să îmbunătățească legea penală și practica ei de aplicare. Mai mult, în urma studiului întreprins, autorul a rezolvat unele probleme contradictorii de origine procesual-penală și criminologică. În special, s-a demonstrat că conținutul art.201¹ CP RM nu mai rezistă realităților obiective și esenței fenomenului de violență în familie, acesta având un caracter cert repetitiv. Din aceste considerente, autorul propune completarea legii penale prin introducerea unei noi variante-tip a violenței în familie săvârșite în mod sistematic, precum și introducerea unei norme-anexe care ar aproviziona justițiabilii cu interpretarea oficială a noțiunii „violență în familie săvârșită în mod sistematic”.

Cuvinte-cheie: violență în familie; violență fizică; violență psihică; membrul familiei; leziune corporală; în mod sistematic; stare de ebrietate; familie secundară; familie de origine.

In the realm of present scientific research the author intends to analyze judicial practice in the matter of family violence and as a result there will be elaborated several conclusions which are imposed to be new for the science of criminal law, as well as will be strongly recommended several proposals to reform the Criminal law and judicial practice. More than it, by means of this research the author has solved several disputable questions of the criminology and criminal proceedings issue. Especially there has been demonstrated that the content of article 201¹ Criminal code doesn't resist to the objective reality and the nature of family violence phenomenon, the last one being of a certain repetitive character.

Finally, the author proposes to revise the modern Criminal law by means of introduction of a new type of family violence Corpus Delicti such as committed in a systematic manner, as well as introduction of a norm-appendix which is deemed to ensure the law enforcement authorities with an official interpretation of the notion “family violence committed in a systematic manner”.

Keywords: family violence; physical violence; mental violence; a family member; in a systematic manner; the state of alcohol intoxication; secondary family; original family.

Scopul acestui studiu constă în identificarea, selectarea, sistematizarea și analiza practicii judiciare în materia violenței în familie (art.201¹ CP RM), obținerea propriilor date autentice și originale în domeniul empiric conturat și formularea unor concluzii apte să contribuie la dezvoltarea științei contemporane a dreptului penal.

Luând ca ipoteză faptul că niciun studiu empiric prompt, corect și rezultativ nu poate fi obținut, fără o bază temeinică științifică, ne-am adresat la ultimele surse doctrinare de specialitate. Astfel, analiza propriuzisă a cazurilor practice va fi efectuată în conformitate cu algoritmul de calificare acceptat în doctrina juridico-penală autohtonă de ultima oră [1].

Pentru a începe cercetarea detaliată a cazurilor selectate în materia violenței în familie (art.201¹ CP RM), vom accepta sistematizarea faptelor infraționale de violență în familie prevăzute la art.201¹ CP RM, propusă de către autorii S.Brînza și V.Stati. Mai mult, o considerăm chiar fundamentală pentru efectuarea unei cercetări științifice adecvate a cazurilor de violență în familie întâlnite în practica judiciară și cea a urmăririi penale.

Adițional, vom arăta că în art.201¹ CP RM sunt reunite cinci variante-tip de infrațione și o singură variantă agravantă de infrațione, după cum urmează:

– **alin.(1) art.201¹ CP RM** – prima variantă-tip a violenței în familie, ce incriminează „acțiunea sau

inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei, care a provocat suferință fizică, soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, suferință psihică ori prejudiciul material sau moral” [2].

– **lit.a) alin.(2) art. 201¹ CP RM** – varianta agravantă a violenței în familie, ce presupune că infraționea prevăzută la alin.(1) art.201¹ CP RM este săvârșită *asupra a doi sau mai multor membri ai familiei.*

– **lit.b) alin.(2) art. 201¹ CP RM** – a doua variantă-tip a violenței în familie, ce incriminează *acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei, care a provocat suferință fizică, soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, suferință fizică ori prejudiciul material sau moral, care a cauzat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății.*

– **lit.a) alin.(3) art. 201¹ CP RM** – a treia variantă-tip a violenței în familie, ce incriminează *acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei, care a provocat suferință fizică, soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, suferință fizică ori prejudiciul material sau moral, care a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății.*

– **lit.b) alin.(3) art. 201¹ CP RM** – a patra variantă-tip a violenței în familie, ce incriminează *acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată*

fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei, care a provocat suferință fizică, soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, suferință fizică ori prejudiciul material sau moral, care a determinat la sinucidere sau la tentativa de sinucidere.

– **lit.c) alin.(3) art. 201¹ CP RM** – a cincea variantă-tip a violenței în familie, ce incriminează *acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei, care a provocat suferință fizică, soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, suferință fizică ori prejudiciul material sau moral, care a provocat decesul victimei.*

Trecând nemijlocit la analiza bazei empirice, vom sublinia că pentru a efectua analiza detaliată a cauzelor penale pornite în baza art.201¹ CP RM (Violență în familie) am selectat și am adunat 131 de sentințe ale instanțelor de fond din mun.Chișinău (sec.Centru), mun.Bălți și or.Sângerei, pentru perioada anilor 2011-2014. Mai mult, pe marginea unor cazuri am obținut chiar rechizitorii și deciziile ale Curților de Apel, precum și ale Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova.

În scopul sistematizării eficiente a deciziilor procesuale obținute, am purces la categorizarea cazurilor în funcție de **variabila locului instanței de fond** care a examinat inițial cauza penală de violență în familie. Astfel, am repartizat sentințele și alte decizii cu caracter procesual după cum urmează:

– *Judecătoria sec.Centru, mun.Chișinău* – 10 sentințe, dintre care în anul 2011 – 1 sentință; 2012 – 5 sentințe; 2013 – 3 sentințe; 2014 – 1 sentință [3].

– *Judecătoria Bălți* – 30 de sentințe însoțite cu rechizitorii, și după caz cu decizii ale Curții de Apel și ale Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție. Sentințele au fost emise în următorii ani: 2011 – 11 sentințe; 2012 – 10; 2013 – 6; 2014 – 3 sentințe [4].

– *Judecătoria Sângerei* – 91 de sentințe, dintre care în anul 2011 – 23 de sentințe; în anul 2012 – 29; în anul 2013 – 39 de sentințe [5].

I. Cauzele penale selectiv examinate în Judecătoria Bălți și Judecătoria sec.Centru, mun.Chișinău

Vom efectua examinarea a 40 de cauze penale în materie de violență în familie (art.201¹ CP RM) selectate din arhiva Judecătoriei sec.Centru, mun.Chișinău și din arhiva Judecătoriei Bălți, dintre care:

– **alin.(1) art.201¹ CP RM** – 29 sentințe, ce constituie 72,5% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-347/2011; Dosarul nr.1-386/2011; Dosarul nr.1-399/2011; Dosarul nr.1-420/2011; Dosarul nr.1-95/2012; Dosarul nr.1-108/2012; Dosarul nr.1-185/2012; Dosarul nr.1-259/2012; Dosarul nr.1-470/2012; Dosarul nr.1-539/2012; Dosarul nr.1-585/2012; Dosarul nr.1-646/2012; Dosarul nr.1-662/2012; Dosarul nr.1-673/2012; Dosarul nr.1-175/2013; Dosarul nr.1-682/2013; Dosarul nr.1-962/2013; Dosarul nr.1-1091/2013; Dosarul nr.1-252/2014; Dosarul nr.1-959/2014; Dosarul nr.1-925/2014; Dosarul nr.1-582/2014; Dosarul nr.1-846/2014; Dosarul nr.1-52/2013 (sec.Centru, mun.

Chișinău); Dosarul nr.1-320/2012 (sec.Centru, mun.Chișinău); Dosarul nr.1202/2012 (sec.Centru, mun.Chișinău); Dosarul nr.1-788/2012 (sec.Centru, mun.Chișinău); Dosarul nr.1-1000/2013 (sec.Centru, mun.Chișinău); Dosarul nr.1-624/2013 (sec.Centru, mun.Chișinău));

– **lit.(a) alin.(2) art.201¹ CP RM** – 4 sentințe, ce constituie – 10% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-682/2011; Dosarul nr.1-693/2011; Dosarul nr.1-708/2011; Dosarul nr.1-995/2011 (sec.Centru, mun.Chișinău));

– **lit.(b) alin.(2) art. 201¹ CP RM** – 5 sentințe, ce constituie – 12,5% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-464/2012; Dosarul nr.1-420/2013; Dosarul nr.1-321/2012 (sec.Centru, mun.Chișinău); Dosarul nr.1-1085/2012 (sec.Centru, mun.Chișinău); Dosarul nr.1-491/2014 (sec.Centru, mun.Chișinău));

– **lit.(a) alin.(3) art. 201¹ CP RM** – 1 sentință, ce constituie – 2,5% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-536/2013);

– **lit.(c) alin.(3) art.201¹ CP RM** – 1 sentință (Dosarul nr.1-584/2012), ce constituie – 2,5% din numărul total de cazuri.

Așadar, analizând 29 de sentințe ale instanței de fond (jud.Bălți, jud. Chișinău, sec.Centru) emise în baza alin.(1) art.201¹ CP RM, le-am repartizat în trei categorii, în funcție de tipul sentinței emise. Astfel, am obținut următoarele rezultate:

– *Instanța de fond în privința inculpatului a emis sentința privind încetarea procesului penal pornit în baza alin.(1) art.201¹ CP RM în legătura cu împăcarea părților* – 14 sentințe, ce constituie 48,28% din numărul total de sentințe emise în cazurile de violență în familie prevăzută la alin.(1) art.201¹ CP RM;

– *Instanța de fond în privința inculpatului a emis sentința privind încetarea procesului penal pornit în baza alin.(1) art.201¹ CP RM în legătura cu atragerea la răspunderea administrativă (art.55 CP RM)* – 1 sentință, ce constituie 3,45% din numărul total de sentințe emise în cazurile de violență în familie prevăzută la alin.(1) art.201¹ CP RM;

– *Instanța de fond în privința inculpatului a emis sentința privind încetarea procesului penal pornit în baza alin.(1) art.201¹ CP RM în legătura cu expirarea termenului de prescripție tragerii la răspundere penală* – 1 sentință, ce constituie 3,45% din numărul total de sentințe emise în cazurile de violență în familie prevăzută la alin.(1) art.201¹ CP RM;

– *Instanța de fond a emis sentința de condamnare* – 13 cazuri, ce constituie 44,82% din numărul total de sentințe emise în cazurile de violență în familie prevăzută la alin.(1) art.201¹ CP RM.

I. Repartiția cauzelor în funcție de pedepsele penale definitive aplicate pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(1), alin.(2) și (3) art.201¹ CP RM:

– *Muncă neremunerată în folosul comunității* – 10 cazuri (25%);

– *Închisoarea cu aplicarea art.90 CP RM (Condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei)* – 15 cazuri (37,5%);

– *Închisoare în penitenciar de tip închis* – 4 cazuri (10%);

– *Încetarea în legătura cu atragerea persoanei la răspundere administrativă în baza art.55 CP RM* – 3 cazuri (7,5%);

– *Încetarea în legătura cu decesul inculpatului* – 3 cazuri (7,5%);

– *Încetarea în legătura cu împăcarea părților* – 4 cazuri (10%);

– *Încetarea în legătura cu expirarea termenului de prescripție tragerii la răspundere penală* – 1 caz (2,5%)

II. Variabila datele de identificare ale agresorului:

În 39 de cazuri inculpații erau de genul masculin (97,5%), iar într-un singur caz o femeie (2,5%).

III. Variabila vârsta agresorului la momentul săvârșirii faptei:

– **64-67 de ani** – 5 cazuri, ce constituie 12,5% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-585/2012; Dosarul nr.1-646/2012; Dosarul nr.1-624/2013 (sec.Centru, mun.Chișinău); Dosarul nr.1-1000/2013 (sec.Centru, mun.Chișinău); Dosarul nr.1-995/2011 (sec.Centru, mun.Chișinău));

– **55-58 de ani** – 3 cazuri, ce constituie 7,5% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-925/2014; Dosarul nr.1-662/2012; Dosarul nr.1-320/2012 (sec.Centru, mun.Chișinău));

– **43-52 de ani** – 9 cazuri ce constituie 22,5% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-386/2011; Dosarul nr.1-185/2012; Dosarul nr.1-464/2012; Dosarul nr.1-584/2012; Dosarul nr.1-539/2012; Dosarul nr.1-175/2013; Dosarul nr.1-846/2014; Dosarul nr.1-788/2012 (sec.Centru, mun.Chișinău); Dosarul nr.1-321/2012 (sec.Centru, mun.Chișinău));

– **32-42 de ani** – 14 cazuri, ce constituie 35% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-399/2011; Dosarul nr.1-420/2011; Dosarul nr.1-693/2011; Dosarul nr.1-682/2011; Dosarul nr.1-708/2011; Dosarul nr.1-108/2012; Dosarul nr.1-470/2012; Dosarul nr.1-673/2012; Dosarul nr.1-420/2013; Dosarul nr.1-536/2013; Dosarul nr.1-682/2013; Dosarul nr.1-582/2014; Dosarul nr.1-252/2014; Dosarul nr.1-1085/2012 (sec.Centru, mun.Chișinău));

– **24-31 de ani** – 8 cazuri, ce constituie 20% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-347/2011; Dosarul nr.1-95/2012; Dosarul nr.1-259/2012; Dosarul nr.1-962/2013; Dosarul nr.1-1091/2013; Dosarul nr.1-52/2013 (sec.Centru, mun.Chișinău); Dosarul nr.1-491/2014 (sec.Centru, mun.Chișinău); Dosarul nr.1-1202/2012 (sec.Centru, mun.Chișinău));

– **19 ani** – 1 caz, ce constituie 2,5% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-959/2014).

IV. Variabila locul de muncă și ocupația făptuitorului:

– *neangajate în câmpul muncii* – 22 de persoane, ce constituie 55% din numărul total de cazuri;

– *angajate în câmpul muncii* – 18 persoane, ce constituie 45% din numărul total de cazuri.

V. Variabila studiile făptuitorului:

– *studii medii* (inclusiv, studii medii incomplete) – 35 de persoane, ce constituie 87,5% din numărul total de cazuri;

– *studii superioare* – 5 persoane, ce constituie 12,5% din numărul total de cazuri.

VI. Variabila caracteristici situaționale ale făptuitorului. Am scos în evidență o caracteristică situațională care a fost observată, în marea majoritatea cazurilor de violență în familie: săvârșirea faptei în stare de ebrietate alcoolică. Astfel, la momentul comiterii faptei în stare de ebrietate alcoolică s-au aflat 32 de persoane care și-au agresat membrii de familie, ceea ce constituie 80% din numărul total de cazuri. Mai mult, în 2 cazuri persoanele s-au aflat la evidența medicului-narcolog (Dosarul nr.1-399/2011; Dosarul nr.1-682/2011).

VII. Repartiția cazurilor în funcție de locul unde s-a produs fapta de violență în familie:

– *în familia de origine* – 10 cazuri, ce constituie 25% din numărul total de cazuri;

– *în familie secundară* – 30 de cazuri, ce constituie 75% din numărul total de cazuri.

VIII. Variabila antecedentele penale ale făptuitorului:

– *anterior condamnate* – 14 persoane, ce constituie 35% din numărul total de făptuitori;

– *fără antecedente penale* – 26 de persoane, ce constituie 65% din numărul total de făptuitori.

IX. Variabila violență în familie săvârșită în mod repetat sau sistematic:

– *violență în familie săvârșită în mod repetat sau sistematic* – 26 de cazuri, ce constituie 65% din numărul total de cazuri;

– *violență în familie săvârșită pentru prima dată* – 14 cazuri, ce constituie 35% din numărul total de cazuri.

O atenție deosebită merită evidențierea **recidivelor speciale de violență în familie** sancționate penal sau prevenite ori sancționate prin măsuri extrapenale. Astfel, din materialele Dosarului nr.1-386/2011 (Sentința Judecătorei Bălți din 08 septembrie 2011) rezultă că *la 20.01.2011, în jurul orei 14.30, la domiciliu, în cadrul conflictului cu soția sa, inculpatul intenționat i-a aplicat acesteia două lovituri cu ciocanașul de bucătărie în regiunea feței, cauzându-i fractura oaselor nazale, și, prin urmare i-a cauzat vătămare intenționată ușoară cu dereglarea sănătății de scurtă durată.*

Anterior, făptuitorul a fost condamnat de două ori pentru fapta de violență în familie săvârșită față de aceeași victimă (soția făptuitorului), în ambele cazuri în baza alin.(1) art.201¹ CP RM, și în ambele cazuri i s-a aplicat pedeapsa cu închisoare, în baza sentinței de condamnare din 17.12.2010 – 1,6 ani de închisoare în penitenciar de tip semiînchis cu aplicarea art.90 CP RM (pe un termen de probă ce constituie 2 ani); în baza sentinței de condamnare din 24.02.2011 – 2 ani de închisoare în penitenciar de tip semiînchis cu aplicarea art.90 CP RM (pe un termen de probă ce constituie 2 ani). Cu toate că făptuitorul a fost de două ori condamnat, și încălcând interdicțiile instanței de judecată de a nu se afla aproape de 200 m de soția sa și de locul ei de trai, interdicția impusă în baza ordonanței de protecție din 28.03.2011, a aruncat în ea un cuțit de bucătărie, când s-a aflat la ea acasă.

Într-un alt caz (Dosarul nr.1-252/2014, Sentința judecătorei Bălți din 31 ianuarie 2014), *S.I., locuind împreună cu mama sa, profitând de starea ei de neputință,*

manifestând lipsa totală de respect, înjosund permanent onoarea și demnitatea mamei cu cuvinte necenzurate, fiind preîntâmpinat de colaboratorii de poliție privind încetarea acțiunilor ilegale de violență psihologică și emoțională, a continuat să o umilească psihologic, pe data de 15.09.2013 a încercat s-o lovească în cap cu o furculiță. Astfel, prin acțiunile sale i-a provocat mamei puternice suferințe psihice. Prin urmare, în baza sentinței de condamnare S.I. a fost condamnat la pedeapsa cu închisoare pe un termen de 1 an în penitenciar de tip semiînchis cu aplicarea art.90 CP RM, pe un termen de probă de 3 ani. Mai mult, în baza sentinței S.I. se obligă să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent.

Într-un alt caz (Dosarul nr.1-185/2012) anterior comiterii infracțiunii de violență în familie pe data de 15.09.2011, făptuitorul și-a agresat soția lovind-o cu pumnii pe data de 06.05.2011, fapt pentru care T.A. a fost sancționat cu o măsură extrapenală, și anume, atras la răspundere administrativă.

X. Variabila victima violenței în familie a devenit:

1. soția – 23 de cazuri (57,5%);
2. concubina – 7 cazuri (17,5%);
3. mama – 5 cazuri* (12,5%);
4. tata – 1 caz (2,5%);
5. ambii părinți – 2 cazuri (5%);
6. alte rude (soacra, fratele, nepotul, copilul) – 8 cazuri (20%).

* Într-un caz făptuitorul și-a agresat mama și fratele, prin urmare unul și același caz a fost menționat la două categorii de victime.

XI. La capitolul „repartiția cazurilor de agresiune în funcție de sexul victimei”, am stabilit că victimizarea femeilor (soție, concubină, mamă, soacră, fiică) se întâlnește cu mult mai des (85%) decât victimizarea bărbaților (tată, frate, fecior, nepot), care se întâlnește doar la nivel de cazuistică – 6 cazuri (15%). Putem concluziona că fapta infracțională de violență în familie e predominant împotriva femeilor și poartă un caracter discriminatoriu cert.

XII. Repartiția cazurilor în funcție de gravitatea leziunilor:

- vătămări corporale neînsemnate – 8 cazuri;
- vătămări corporale ușoare – 17 cazuri;
- vătămări corporale de gravitate medie – 5 cazuri;
- vătămări corporale grave – 1 caz;
- violența în familie care a provocat decesul victimei – 1 caz;
- violență în familie nonfizică (emoțională, verbală) – 7 cazuri.

În această ordine de idei, nu putem trece cu vederea un caz din practica judiciară întâlnit în Judecătoria sec. Centru, mun. Chișinău (Dosarul nr.1-995/2011). Pornind de la materialele cauzei, am sesizat următoarele: la 26 mai 2011, aproximativ la ora 16.00, S.I., fiind în stare de ebrietate alcoolică, aflându-se la domiciliul său, acționând cu intenție directă, a provocat un conflict nemotivat însoțit de aplicarea violenței fizice și psihice, umilind onoarea și demnitatea altor membri ai familie – soția S.D. și fiica S.E. Cunoscând cu certitu-

dine că fiica S.E. este însărcinată (termenul de gestație – 4 săptămâni) în momentul când aceasta se îndrepta spre intrarea în casă, a aruncat în direcția ficii o masă de bucătărie, lovind-o pe S.E. în regiunea spatelui și a fesei drepte. Ca rezultat al acțiunilor violente, fiica inculpatului a fost internată în spital, unde în urma traumei primite a pierdut sarcina [6]. Mai mult, în raportul expertizei medico-legale (nr.2268 din 28 mai 2011) la care a fost supusă partea vătămată, au fost descrise doar echimoze pe antebrațul drept și fesa dreapta, atribuind cele depistate la leziuni corporale fără cauzarea prejudiciului sănătății.

Este de menționat că prejudiciul fizic cauzat a fost calificat de către instanța de judecată ca leziuni corporale neînsemnate. Însă, în opinia noastră, o astfel de concluzie se impune a fi incorectă, deoarece întreruperea sarcinii constituie semn al vătămării corporale grave în sensul legii penale (alin.(1) art.151 CP RM).

De specificat că în conformitate cu pct.26 din Regulamentul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova, nr.199 din 27.06.2003, de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale [7], întreruperea posttraumatică a sarcinii constituie criteriu de calificare a vătămării ca vătămare corporală gravă. Potrivit pct.60 al acestui Regulament, întreruperea sarcinii face parte din vătămările corporale grave, dacă nu este consecință a particularităților individuale ale organismului (uter infantil, plasmoză, devieri anatomice ale bazinului etc.) și dacă se află în legătură causală directă cu trauma. Expertiza medico-legală în astfel de cazuri se efectuează împreună cu medicul obstetrician-ginecolog.

Pentru a califica cele săvârșite ca vătămare corporală gravă este suficient să se demonstreze legătura de causalitate între vătămarea corporală cauzată în mod intenționat și întreruperea sarcinii ca efect al unei astfel de vătămări [8]. Cu toate că sarcina a fost întreruptă nu imediat după lovitură, ci puțin mai târziu (în noaptea zilei când a avut loc atacul criminal, în spitalul unde victima a fost internată), instanța de judecată trebuia să țină cont că lovitura (cu masă de bucătărie în regiunea lombară și a piciorului drept al victimei) a fost suficientă pentru pierderea sarcinii.

XIII. Repartiția cazurilor după mecanismul de producere al leziunilor constatate:

- lovirea activă cu corp dur (bătă, unelte de bucătărie etc.) – 11 cazuri, ce constituie 33,34% din numărul total de cazuri;
- lovirea activă urmată de cădere – 5 cazuri, ce constituie 15,15% din numărul total de cazuri;
- lovire cu arme albe – 6 cazuri, ce constituie 18,18% din numărul total de cazuri;
- alte mecanisme (zgâriere, comprimare, mușcătură) – 11 cazuri, ce constituie 33,34% din numărul total de cazuri.

Calcularea procentajului s-a efectuat nu din numărul total de cazuri (40), ci din numărul total de cazuri de violență fizică, ce a constituit 33 de cazuri.

XIV. Repartiția cazurilor după caracterul actelor de violență în familie:

- manifestarea brutalității excesive sau a cruzimii deosebite – 7 cazuri;

- săvârșirea faptei profitând de starea de neputință a victimei – 8 cazuri;
- amenițarea cu răfuială fizică – 15 cazuri;
- provocarea fricii permanente – 7 cazuri;
- umilirea și degradarea persoanei – 34 de cazuri.

II. Cauzele penale examinate în Judecătoria Sângerei

În total, am selectat sentințele emise de judecătoria Sângerei pentru anii 2011, 2012 și 2013. Luând în considerație numărul impunător al cauzelor penale de acest gen, am hotărât să efectuăm analiza lor în funcție de anul când a fost emisă sentința de către instanța de fond.

Astfel, vom efectua examinarea a 91 de cauze penale în materie de violență în familie (art.201¹ CP RM) selectate din arhiva judecătoriei Sângerei pentru anii 2011-2013 dintre care:

- **alin.(1) art.201¹ CP RM** – 36 de cazuri, ce constituie 39,56% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-014/2011; Dosarul nr.1-64/2011; Dosarul nr.1-80/2011; Dosarul nr.1-83/2011; Dosarul nr.1-88/2011; Dosarul nr.1-93/2011; Dosarul nr.1-97/2011; Dosarul nr.1-110/2011; Dosarul nr.1-123/2011; Dosarul nr.1-146/2011; Dosarul nr.1-175/2011; Dosarul nr.1-176/2011; Dosarul nr.1-97/2012; Dosarul nr.1-151/2012; Dosarul nr.1-51/2012; Dosarul nr.1-169/2012; Dosarul nr.1-36/2012; Dosarul nr.1-94/2012; Dosarul nr.1-21/2012; Dosarul nr.1-170/2012; Dosarul nr.1-41/2012; Dosarul nr.1-147/2012; Dosarul nr.1-50/2013; Dosarul nr.1-54/2013; Dosarul nr.1-117/2013; Dosarul nr.1-111/2013; Dosarul nr.1-34/2013; Dosarul nr.1-49/2013; Dosarul nr.1-253/2013; Dosarul nr.1-251/2013; Dosarul nr.1-249/2013; Dosarul nr.1-212/2013; Dosarul nr.1-192/2013; Dosarul nr.1-151/2013; Dosarul nr.1-178/2013; Dosarul nr.1-180/2013);

- **lit.a) alin.(2) art.201¹ CP RM** – 43 de cazuri, ce constituie 47,25% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-130/2011; Dosarul nr.1-114/2011; Dosarul nr.1-155/2011; Dosarul nr.1-182/2011; Dosarul nr.1-105/2011; Dosarul nr.1-42/2012; Dosarul nr.1-57/2012; Dosarul nr.1-183/2012; Dosarul nr.1-43/2012; Dosarul nr.1-197/2012; Dosarul nr.1-226/2012; Dosarul nr.1-190/2012; Dosarul nr.1-68/2012; Dosarul nr.1-16/2012; Dosarul nr.1-145/2012; Dosarul nr.1-173/2012; Dosarul nr.1-82/2012; Dosarul nr.1-186/2012; Dosarul nr.1-90/2012; Dosarul nr.1-156/2012; Dosarul nr.1-133/2012; Dosarul nr.1-199/2012; Dosarul nr.1-74/2013; Dosarul nr.1-81/2013; Dosarul nr.1-79/2013; Dosarul nr.1-86/2013; Dosarul nr.1-88/2013; Dosarul nr.1-91/2013; Dosarul nr.1-92/2013; Dosarul nr.1-17/2013; Dosarul nr.1-31/2013; Dosarul nr.1-8/2013; Dosarul nr.1-37/2013; Dosarul nr.1-237/2013; Dosarul nr.1-226/2013; Dosarul nr.1-215/2013; Dosarul nr.1-214/2013; Dosarul nr.1-148/2013; Dosarul nr.1-161/2013; Dosarul nr.173/2013; Dosarul nr.1-175/2013; Dosarul nr.179/2013; Dosarul nr.1-88/2013);

- **lit.b) alin.(2) art.201¹ CP RM** – 7 cazuri, ce constituie 7,69% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-85/2011; Dosarul nr.1-63/2011; Dosarul nr.1-127/2011; Dosarul nr.1-141/2011; Dosarul nr.1-124/2012; Dosarul nr.1-104/2013; Dosarul nr.1-203/2013);

- **lit.a) alin.(3) art.201¹ CP RM** – 2 cazuri, ce constituie 2,2% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-49/2011; Dosarul nr.1-120/2011);

- **lit.b) alin.(3) art.201¹ CP RM** – 2 cazuri, ce constituie 2,2% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-207/2012; Dosarul nr.1-159/2013);

- **lit.c) alin.(3) art.201¹ CP RM** – 1 caz, ce constituie 1,1% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-14/2013).

I. Repartiția cauzelor în funcție de pedepsele penale definitive aplicate pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(1), alin.(2) și (3) art.201¹ CP RM:

- *Munca neremunerată în folosul comunității* – 65 de cazuri (71,43%);

- *Închisoarea* – 4 cazuri (4,39%);

- *Închisoarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de probă* (art.90 CP RM) – 10 cazuri (11%)

- *Încetarea în legătura cu atragerea persoanei la răspundere administrativă în baza art.55 CP RM* – 1 caz (1,1%);

- *Amenda penală* – 4 cazuri (4,4%);

- *Aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical (internarea în spitalul psihiatric cu regim rigoros)* – 2 cazuri (2,2%);

- *Încetarea procesului penal în legătură cu împăcarea părților* – 4 (4,4%).

II. Variabila datele de identificare ale agresorului:

În 89 de cazuri inculpații erau de genul masculin (97,8%) și în 2 cazuri – de genul feminin ce constituie 2,2% (Dosarul nr.1-114/2011; Dosarul nr.1-014/2011).

III. Variabila vârsta agresorului la momentul săvârșirii faptei:

- **68 de ani** – 1 caz (Dosarul nr.1-68/2012)

- **50-57 de ani** – 13 cazuri, ce constituie 14,28% (Dosarul nr.1-93/2011; Dosarul nr.1-120/2011; Dosarul nr.1-94/2012; Dosarul nr.1-151/2012; Dosarul nr.1-188/2013; Dosarul nr.1-179/2013; Dosarul nr.1-178/2013; Dosarul nr.1-226/2013; Dosarul nr.1-249/2013; Dosarul nr.1-49/2013; Dosarul nr.1-104/2013; Dosarul nr.1-86/2013; Dosarul nr.1-54/2013);

- **40-49 de ani** – 36 de cazuri, ce constituie 39,56% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-176/2011; Dosarul nr.1-175/2011; Dosarul nr.1-97/2011; Dosarul nr.1-83/2011; Dosarul nr.1-155/2011; Dosarul nr.1-114/2011 (în coautorat)*; Dosarul nr.1-141/2011; Dosarul nr.1-49/2011; Dosarul nr.1-199/2012; Dosarul nr.1-133/2012; Dosarul nr.1-41/2012; Dosarul nr.1-170/2012; Dosarul nr.1-173/2012; Dosarul nr.1-21/2012; Dosarul nr.1-36/2012; Dosarul nr.1-169/2012; Dosarul nr.1-145/2012; Dosarul nr.1-51/2012; Dosarul nr.190/2012; Dosarul nr.1-124/2012; Dosarul nr.1-226/2012; Dosarul nr.1-43/2012; Dosarul nr.1-42/2012; Dosarul nr.1-97/2012; Dosarul nr.1-180/2013; Dosarul nr.1-175/2013; Dosarul nr.1-173/2013; Dosarul nr.1-151/2013; Dosarul nr.1-215/2013; Dosarul nr.1-237/2013; Dosarul nr.1-253/2013; Dosarul nr.1-8/2013; Dosarul nr.1-17/2013; Dosarul nr.1-88/2013; Dosarul nr.1-79/2013);

- **30-38 de ani** – 23 de cazuri, ce constituie 25,27%

din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-123/2011; Dosarul nr.1-146/2011; Dosarul nr.1-014/2011; Dosarul nr.1-80/2011; Dosarul nr.1-105/2011; Dosarul nr.1-182/2011; Dosarul nr.1-114/2011 (în coautorat); Dosarul nr.1-63/2011; Dosarul nr.1-156/2012; Dosarul nr.1-186/2012; Dosarul nr.1-37/2012; Dosarul nr.1-90/2012; Dosarul nr.1-82/2012; Dosarul nr.1-183/2012; Dosarul nr.1-57/2012; Dosarul nr.1-161/2013; Dosarul nr.1-159/2013; Dosarul nr.1-148/2013; Dosarul nr.1-212/2013; Dosarul nr.1-214/2013; Dosarul nr.1-92/2013; Dosarul nr.1-81/2013; Dosarul nr.1-50/2013);

– **22-29 ani** – 20 de cazuri, ce constituie 21,98% din numărul total de cazuri (Dosarul nr.1-64/2011; Dosarul nr.1-110/2011; Dosarul nr.1-88/2011; Dosarul nr.1-130/2011; Dosarul nr.1-85/2011; Dosarul nr.1-127/2011; Dosarul nr.1-147/2012; Dosarul nr.1-207/2012; Dosarul nr.1-16/2012; Dosarul nr.1-197/2012; Dosarul nr.1-192/2013; Dosarul nr.1-203/2013; Dosarul nr.1-251/2013; Dosarul nr.1-37/2013; Dosarul nr.1-34/2013; Dosarul nr.1-111/2013; Dosarul nr.1-31/2013; Dosarul nr.1-14/2013; Dosarul nr.1-117/2013; Dosarul nr.1-91/2013);

* *Dosarul nr.1-114/2011 se repetă de două ori, deoarece la săvârșirea infracțiunii au participat două persoane cu două vârste diferite.*

IV. Variabila locul de muncă și ocupația făptuitorului:

– *neangajate în câmpul muncii* – 49 de persoane, ce constituie 53,84% din numărul total de cazuri;

– *angajate în câmpul muncii* – 4 persoane, ce constituie 4,39% din numărul total de cazuri.

V. Variabila studiile făptuitorului:

– studii medii – 53 de cazuri, ce constituie 100% din numărul total de cazuri;

– studii superioare – 0 persoane.

VI. Variabila caracteristici situaționale ale făptuitorului. Am scos în evidență o caracteristică situațională care a fost observată în marea majoritate a cazurilor de violență în familie: săvârșirea faptei în stare de ebrietate alcoolică. Astfel, la momentul comiterii faptei în stare de ebrietate alcoolică, s-au aflat 82 de persoane care și-au agresat membrii de familie, ceea ce constituie 90,1% din numărul total de cazuri. De menționat că starea de ebrietate alcoolică a fost recunoscută de către instanța de fond în calitate de circumstanță agravantă doar în 14 cazuri. Într-un alt caz (Dosarul nr.1-105/2011), condamnatului, pe lângă pedepsa cu închisoarea în penitenciar de tip semiînchis, i s-a aplicat măsura de constrângere cu caracter medical – tratament medical forțat de dezalcoolizare.

În alte două cazuri (Dosarul nr.1-74/2013; Dosarul nr.1-151/2013) au fost numite expertize psihiatrice ale inculpaților conform cărora s-a concluzionat prezența unor tulburări mentale de comportament datorită abuzului de alcool. În ambele cazuri, s-a dovedit pe cale de expertiză că inculpații s-au aflat în stare de ebrietate simplă, la momentul comiterii faptei incriminate persoanele au fost responsabili și suferă de alcoolismul cronic. Acestor persoane, pe lângă pedeapsa penală, le-au fost aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical în baza art.103 CP RM.

VII. Repartiția cazurilor în funcție de locul unde s-a produs fapta de violență în familie:

– *în familia de origine* – 18 cazuri, ce constituie 19,78% din numărul total de cazuri;

– *în familia secundară* – 73 de cazuri, ce constituie 80,22% din numărul total de cazuri.

VIII. Variabila antecedentele penale ale făptuitorului:

– *anterior condamnate* – 17 persoane, ce constituie 18,68% din numărul total de făptuitori;

– *fără antecedente penale* – 74 de persoane, ce constituie 81,32% din numărul total de făptuitori.

IX. Variabila violență în familie săvârșită în mod repetat sau sistematic:

– *violență în familie săvârșită în mod repetat sau sistematic* – 64 de cazuri, ce constituie 70,33% din numărul total de cazuri;

– *violență în familie săvârșită pentru prima dată* – 27 de cazuri, ce constituie 29,67% din numărul total de cazuri.

O atenție deosebită merită evidențierea **recidivelor speciale de violență în familie** sancționate penal sau prevenite ori sancționate prin măsuri extrapenale. În cadrul analizei practicii judiciare din or. Sângerei pentru anul 2011, am depistat un caz când unul și același făptuitor pe parcursul anului 2011 a fost condamnat de către instanța de judecată de trei ori pentru actele de violență în familie săvârșite împotriva tatălui, după cum urmează:

(1) **Dosarul nr.1-63/2011 (Sentința din 21 aprilie 2011).** Astfel, din materialele cauzei am reținut următoarele: V.R. (a.n.1975), la 05.02.2011, aproximativ la ora 18.00, fiind în stare de ebrietate, în domiciliul părinților săi, situat în s.Iezărenii Vechi, raionul Sângerei, în timpul unui conflict apărut cu părinții, l-a numit cu cuvinte necenzurate pe tatăl său, V.G., apoi i-a aplicat mai multe lovituri cu pumnii și picioarele peste diferite părți ale corpului, cauzându-i suferințe fizice. Tot el, la 08.02.2011, aproximativ la ora 19.00, fiind în stare de ebrietate, la domiciliul părinților, continuând acțiunile sale prejudiciabile, fără niciun motiv l-a numit cu cuvinte necenzurate pe tatăl său, V.G., după ce a aruncat în fața celui din urmă un borcan de 3 l de litri cu roșii, cauzându-i conform raportului de expertiză medico-legală, vătămări corporale de gravitate medie. Prin urmare, V.R. a fost recunoscut vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute la lit.b) alin.(2) art.201¹ CP RM, și condamnat la pedeapsă sub forma de muncă neremunerată în folosul comunității cu durata de 180 de ore.

(2) **Dosarul nr.1-80/2011 (Sentința din 17 mai 2011).** Din materiale cauzei, am reținut următoarele: V.R. (a.n.1975), la 03.03.2011, aproximativ la ora 18.00, fiind în stare de ebrietate, la domiciliul părinților, situat în s.Iezărenii Vechi, raionul Sângerei, în timpul unui conflict apărut cu tata, V.G., i-a aplicat mai multe lovituri cu pumnii și picioarele, l-a doborât la pământ, dezbrăcându-l de pantaloni și amenințându-l cu vătămarea corporală gravă. Prin urmare, V.R. a fost recunoscut vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.201¹ CP RM, și condamnat la pedeapsă sub forma de muncă neremunerată în folosul comunității cu durata de 160 de ore. În baza alin.(4) art.84 CP RM, pedeapsa

definitivă i-a fost stabilită sub forma de muncă neremunerată în folosul comunității cu durata de 180 de ore.

(3) Dosarul nr.1-146/2011 (Sentința din 15 noiembrie 2011). Conform materialelor cauzei, am sesizat următoarele: V.R. (a.n.1975), pe data de 25.06.2011, aproximativ pe la ora 19.30, fiind în stare de ebrietate, la domiciliul părinților, situat în s.Iezărenii Vechi, raionul Sângerei, în timpul unui conflict apărut cu tata, V.G., i-a aplicat mai multe lovituri cu pumnii și picioarele peste tot corpul cauzându-i dureri fizice și vătămări corporale neînsemnate fără dereglarea sănătății. Prin urmare, V.R. a fost recunoscut vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.201¹ CP RM, și condamnat la pedeapsă cu închisoare pe un termen de 1(un) an cu ispășirea pedepsei în penitenciar de tip închis.

Într-un alt caz analogic, făptuitorul a fost condamnat pentru acte de violență în familie în următoarele împrejurări:

(1) Dosarul nr.1-97/2011 (Sentința din 07 iulie 2011): C.S. la 08.03.2011, aproximativ la ora 23.30, fiind în stare de ebrietate, la domiciliu, în timpul unei certe, a numit-o pe concubina cu cuvinte necenzurate, după ce i-a aplicat mai multe lovituri cu pumnii în regiunea capului, corpului, amenințând-o cu moartea. Instanța de fond l-a recunoscut pe C.S. vinovat în comiterea infracțiunii prevăzute de alin.(1) art.201¹ CP RM și condamnat la pedeapsă sub forma de muncă neremunerată în folosul comunității cu durata de 150 de ore.

(2) Dosarul nr.1-43/2012 (Sentința din 02 februarie 2012): C.S. la data de 31.07.2011, aproximativ la ora 20.30, la domiciliu, în timpul unei certii, a numit cu cuvinte necenzurate concubina și trei copii minori, apoi i-a aplicat concubinei o lovitură cu pumnul în cap, după ce i-a alungat din casă. În scurt timp, după ce concubina cu copiii s-a întors în gospodăria lor comună, ea a fost lovită cu fiica sa cap în cap de către inculpat, apoi din nou alungată. De către instanța de fond C.S. a fost recunoscut vinovat în comiterea infracțiunii prevăzute de lit.a) alin.(2) art.201¹ CP RM și condamnat la pedeapsă sub forma de muncă neremunerată în folosul comunității cu durata de 200 de ore.

Am depistat și un alt caz din practica judiciară (Dosarul nr.1-133/2012, Sentința din 13 iulie 2012), în care făptuitorul avea antecedente penale, fiind anterior condamnat prin sentința Judecătoria Sângerei din 24.03.2011, în baza lit.a) alin.(2) art.201¹ CP RM la pedeapsa sub formă de închisoare pe un termen de 6 luni cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (art.90 CPRM) pe un termen de 1 an. Însă, conform materialelor cauzei, *începând cu luna ianuarie 2012, sistematic are un comportament agresiv, violent, impulsiv, și anume, manifestate fizic și verbal asupra concubinei și trei copii minori comuni, fără niciun motiv i-a numit cu cuvinte necenzurate, cauzând suferințe psihice, i-a amenințat cu răfuială fizică, apoi a izbit-o pe concubină de perete, și i-a aplicat mai multe lovituri cu pumnii. La intervenirea copiilor în scopul de a opri agresiunea din partea tatălui, acesta i-a aplicat mai multe lovituri cu pumnii, și a izbit-o de podea. Puțin mai târziu, a strangulat-o pe concubină de gât, provocându-i suferințe fizice și psihice.* În baza sentinței jud.Sângerei, F.O. a fost absolvit de răspundere penală pe motiv că fapta

a fost comisă în stare de iresponsabilitate (art.23 CP RM). În baza art.99-100 CP RM față de F.O. au fost aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical sub forma de internare într-o instituție psihiatrică cu regim riguros de supraveghere. Această decizie procesuală a fost luată în baza raportului de expertiză medico-legală psihiatrică ambulatorie nr.94a-2012 din 23.02.2012, ca rezultat s-a constatat că F.O. prezintă diagnosticul „*Tulburare organică de personalitate, sindrom psiho-organic, varianta explozivă. Sindrom epileptoform cu crize convulsive de frecvență medie*”, care se confirmă prin datele anamnestice despre intervenția chirurgicală în luna martie 2010 și la 09.11.2011, apariția crizelor convulsive cu pierderea conștiinței, cefaleei, stărilor de „*furie*”, cu și fără motive, agresivitate față de membrii familiei; pierderea capacității de muncă, imposibilitatea de a-și controla acțiunile antisociale în momentele de furie, precum și examenul psihic prezent, care depășește la el cefalee, memorie grav diminuată, gândire concretă, încetinită, intelect sărac, vocabular sărac, critică formală, care-l lipsește de capacitatea de prevedere și deliberare a acțiunilor sale. La momentul săvârșirii infracțiunii incriminate lui F.O., după cum reiese din materialele cauzei penale și examenul psihic, el se afla în starea psihică descrisă *supra*, care îl lipsea completamente de capacitatea de prevedere și deliberare a acțiunilor, a acționat fără discernământ, și deci urmează a fi recunoscut iresponsabil. În prezent, conform stării sale psihice, necesită aplicarea tratamentului medical în instituție psihiatrică cu regim riguros de supraveghere.

Într-un alt caz (Dosarul nr.1-155/2011), până la săvârșirea actelor de violență în familie prevăzute la lit.a) alin.(2) art.201¹ CP RM, făptuitorul a fost atras la răspundere administrativă de 4 ori, începând cu 01.01.2010 până la 21.06.2011 în baza alin.(1) art.69, alin.(1) art.78 și de două ori în baza alin.(2) art.78 al Codului contravențional RM.

Cum și am demonstrat *supra* prin datele empirice dobândite, actele de violență în familie au un caracter prelungit, cu o intenție unică îndreptată împotriva aceluiași membru de familie. Încă un caz din practica judiciară Sângerei ne atestă această regulă. Așadar, în conformitate cu materialele cauzei penale (Dosarul nr.1-16/2012. Sentința din 16 februarie 2012) am sesizat trei episoade de violență manifestată față de membrii de familie de către R.A., și anume: pe data de 02.06.2011, ora 18.00; pe data de 04.06.2011 ora 19.00 și pe data de 04.06.2011 ora 22.30. Într-o altă cauză penală (Dosarul nr.1-90/2012. Sentința din 25 aprilie 2012), am evidențiat 4 episoade de violență în familie incriminate făptuitorului. Astfel, episodul din 29.01.2012, ora 19.00; episodul din 17.02.2012 ora 17.30; episodul din 17.02.2012 ora 23.00 și episodul din 18.02.2012 ora 18.30.

Într-un alt caz (Dosarul nr.1-148/2013), inculpatului i-au fost incriminate 5 episoade de violență în familie: 1) 13.12.2012; 2) 15.12.2012; 3) 26.12.2012; 4) 05.01.2013; 5) 06.01.2013.

X. Variabila victima violenței în familie a devenit:

1. soția – 35 cazuri (38,46%);
2. fosta soție – 9 cazuri (9,89%);
3. concubina – 23 cazuri (25,27%);

4. mama – 8 cazuri (8,79%);
5. tata – 7 cazuri (7,69%);
6. copilul – 27 cazuri (29,67%);
7. alte rude (bunica, soacra, nepot etc.) – 10 cazuri (11%).

* În mai multe cazuri, actele de violență în familie au fost îndreptate împotriva a doi sau mai mulți membri ai familiei, victimele devenind concubina și copiii, soția și copiii, ambii părinți, soția și soacra etc.

XI. La capitolul „repartiția cazurilor de agresiune în funcție de sexul victimei”, am stabilit că victimizarea femeilor (soție, concubină, mamă, soacră, fiică, soră) se întâlnește cu mult mai des, 83 de cazuri (91,21%), decât victimizarea bărbaților (tată, frate, fecior), care se întâlnește doar la nivel de cazuistică – 8 cazuri (8,79%).

XII. Repartiția cazurilor în funcție de gravitatea leziunilor corporale:

- vătămări corporale neînsemnate – 63 de cazuri (69,23%);
- vătămări corporale ușoare – 15 cazuri (16,48%);
- vătămări corporale de gravitate medie – 7 cazuri (7,69%);
- vătămări corporale grave – 2 cazuri (2,2%);
- violență în familie nonfizică – 4 cazuri (4,4%).

XIII. Repartiția cazurilor după mecanismul de producere al leziunilor constatate:

- *lovirea activă cu corp dur (bătă, unelte de bucătărie etc.)* – 19 cazuri, ce constituie 20,88% din numărul total de cazuri;
- *lovirea activă urmată de cădere* – 29 de cazuri, ce constituie 36,87% din numărul total de cazuri;
- *lovirea cu obiecte tăietoare-înțepătoare (cuțit, topor, sapă)* – 4 cazuri, ce constituie 4,4% din numărul total de cazuri;
- *alte mecanisme (zgâriere, comprimare, mușcătură)* – 35 de cazuri, ce constituie 38,46% din numărul total de cazuri.

XIV. Repartiția cazurilor după caracterul actelor de violență în familie:

- manifestarea brutalității excesive sau a cruzimii deosebite – 16 cazuri;
- săvârșirea faptei profitând de starea de neputință a victimei – 13 cazuri;
- amenințarea cu răfuială fizică – 75 de cazuri;
- umilirea și degradarea persoanei – 81 de cazuri.

În urma analizei aprofundate a celor 131 de cauze penale, am formulat anumite concluzii și recomandări care, în opinia noastră, vor contribui substanțial nu doar la calificarea corectă de către organele de urmărire penală și instanțele de fond a faptei de violență în familie, dar și la cunoașterea fenomenului violenței în familie din punct de vedere criminologic, psihologic și social, precum și vor contribui la prevenirea acestuia. Prin urmare, concluziile și recomandările noastre vor scoate în evidență probleme juridico-penale, procesual-penale și criminologice, specifice actelor de violență în familie:

1. Locul săvârșirii faptei

Actele de violență în familie au loc deseori anume în *familii secundare* (căsătorie, concubinaj) – 103 cazuri, ce constituie 78,62% din numărul total de cazuri; iar în *familia de origine* (unde făptuitorii locuiesc împreună

cu părinții sau cu alți membri ai familiei) doar în 28 de cazuri, ce constituie 21,37% din numărul total de cazuri. După cum arată analiza noastră, marea majoritate a actelor de violență în familie împotriva părinților este săvârșită în localitatea rurală. În localitatea urbană, copiii (adulții) nu-și agresează părinții, iar cazurile depistate sunt unice, însă în unele localități rurale predomină maltratarea sistematică, umilirea și degradarea copiilor în familie, după ce maltratarea părinților în familie de origine de către propriii copii devine o continuitate logică a valorilor de educație care se învață de către cei din urmă. O atitudine disprețuitoare și degradantă se formează pe parcursul educației, în unele cazuri persistând chiar practici acceptate de aceștia.

2. Vârsta agresorului

Am arătat că cea mai mare rată a atentatelor violente în familie îi aparține persoanelor cuprinse între vârsta de 24-52 de ani, ce poate fi explicat prin faptul că anume la această vârstă majoritatea persoanelor locuiesc în familie, fie în calitate de soț, concubin, fie în calitate de alt membru al familiei.

Generalizarea cazurilor practice, în funcție de vârsta agresorului la momentul comiterii faptei, ne-a permis să ajungem la concluzia că comportamentul violent este caracteristic tuturor categoriilor de vârstă, în egală măsură, iar astfel de date empirice indirect atestă doar împrejurarea că la vârsta medie (24-52 de ani) majoritatea făptuitorilor se află în relații de familie (fie oficial înregistrate, fie – nu), iar în alte cazuri, la o vârstă mai tânără (< 24 de ani) sau viceversa – mai înaintată (> 52 de ani), multe persoane locuiesc solitar, nu au familii. Prin urmare, se conturează încă o concluzie, conform căreia însăși conlocuirea persoanelor în aceeași locuință, de mai multe ori generatoare de conflicte interpersonale, constituie factorul predispozant la violență în familie.

Prin datele obținute, am arătat că cea mai mare rată a atentatelor violente în familie îi aparține persoanelor cu vârsta de 22-68 de ani (Sângerei), aproape corespunzătoare cu vârsta evidențiată în practica judiciară Chișinău și Bălți (24-52 de ani) ce se explică prin faptul că anume la această vârstă majoritatea persoanelor locuiesc în familie, fie în calitate de soț, concubin, fie în calitate de alt membru al familiei. Reducerea vârstei minime a făptuitorului poate fi explicată prin faptul că începerea vieții familiale în comun îi este caracteristică mai mult localităților rurale decât celor urbane.

3. Caracteristici situaționale

Am scos în evidență o caracteristică situațională care a fost observată în marea majoritate a cazurilor de violență în familie: *săvârșirea faptei în stare de ebrietate alcoolică*. De menționat că starea de ebrietate alcoolică a fost recunoscută de către instanța de fond în calitate de circumstanță agravantă doar în 27 de cazuri, în marea majoritate a cazurilor instanțele de fond au trecut sub tăcere această împrejurare, fără ca să se expună pe marginea acesteia.

4. Victimizarea persoanelor

Am stabilit că victimizarea femeilor (soție, concubină, mamă, soacră, fiică) se întâlnește cu mult mai des (85%) decât victimizarea bărbaților (tată, frate, fecior, nepot), care se întâlnește doar la nivel de cazuistică (15%). Putem concluziona că fapta infracțională de

violență în familie e predominant împotriva femeilor și poartă un caracter discriminatoriu cert.

5. **Împăcarea părților în procesele penale pornite în baza art.201¹ CP RM**

Considerând rezultatele obținute, am evidențiat o problemă de importanță majoră, ce are un impact dublu (penal și procesual penal) asupra practicii de aplicare a prevederilor alin.(1) art.201¹ CP RM, și anume – **împăcarea părților în cazurile de violență în familie.**

Este indiscutabil – infracțiunea prevăzută la art.201¹ CP RM nu generează temeiul de drept pentru încetarea procesului penal în consecința împăcării părții vătămate cu inculpatul.

Împăcarea părților nu poate fi operată în cazurile de violență în familie. Stipularea regăsită în alin.(5) art.276 CPP RM nu conține prescripția că în cazul infracțiunii prevăzute la art.201¹ CP RM procesul penal se încetează, dacă partea vătămată s-a împăcat cu inculpatul. Prin urmare, încetarea procesului penal în legătură cu împăcarea părții vătămate, cu inculpatul (art.201¹ CP RM) nu are suport legal, este neîntemeiată și incorectă.

Instanța de fond (jud.Bălți, sec.Centru, mun. Chișinău) în 48,28% de cazuri a emis în mod neîntemeiat și incorect sentințe de încetare a procesului penal pornit în baza art.201¹ CP RM în legătură cu împăcarea părților. În mod analogic, instanța a procedat și în Dosarul nr.1-259/2012 (Sentința jud.Bălți din 01 martie 2012). Astfel, în baza sentinței procesul penal, în privința lui B. învinuit de alin.(1) art.201¹ CP RM, a fost încetat în legătură cu împăcarea părților. Cu toate că în apelul declarat de procuror s-a invocat că instanța de fond neîntemeiat a încetat procesul penal în privința lui B. din motivul împăcării părților, Curtea de Apel Bălți a respins ca nefondat apelul procurorului lăsând sentința instanței de fond fără modificări. De menționat că apelul procurorului conținea argumente că instanța de fond nu a aplicat corect alin.(1) art.332 CPP RM, pct.2)-9) art.275 și pct.1), 2), 4), 5) alin.(1) art.285 CPP RM și în cazurile prevăzute de art.53-60 CP RM.

Încetarea procesului penal ca rezultat al împăcării părții vătămate cu bănuitul, învinuitul sau, după caz, inculpatul este reglementată atât de *normă materială*, cât și de cea *procesual-penală*.

– **Norma materială care permite împăcarea.** Pentru a determina cazurile în care legea penală permite împăcarea, trebuie să apelăm la conținutul art.109 CP RM (Împăcarea) din capitolul XI al părții generale CP RM „*Cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării*”. Astfel, în conformitate cu alin.(1) art.109 CP RM, împăcarea este actul de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar în cazul minorilor, și pentru o infracțiune gravă, infracțiuni prevăzute la capitolele II–VI din partea specială, precum și în cazurile prevăzute de procedura penală. Potrivit alin.(2) art.109 CP RM, împăcarea este personală și produce efecte juridice din momentul pornirii urmăririi penale și până la retragerea completului de judecată pentru deliberare.

– **Normele procesual-penale care permit împăcarea:**

□ Alin.(1) art.276 CPP RM (Pornirea urmăririi penale în baza plângerii victimei) sunt indicate componentele

de infracțiune în baza cărora poate fi încetat procesul penal, însă art.201¹ CP RM lipsește. În conformitate cu alin.(1) art.276 CPP RM, *urmărirea penală se pornește numai în baza plângerii prealabile a victimei în cazul infracțiunilor prevăzute în articolele: alin.(1) 152, 153, 155, 157, 161, 173, 177, alin.(1) și (2) 179, 193, 194, alin.(1) 197, alin.(1) 198, 200, 202, 203, alin.(1) 204, 246¹, 274 din Codul penal, precum și al furtului avutului proprietarului săvârșit de minor; de soț, rude, în paguba tutorelui, ori de persoana care locuiește împreună cu victima sau este găzduită de aceasta* [9]. Această normă nu poate fi interpretată extensiv.

□ Alin.(5) art.276 CPP RM stipulează că la împăcarea părții vătămate în cazurile menționate în alin.(1) art.276 CPP RM, urmărirea penală încetează. În cazurile violenței în familie, procurorul sau instanța de judecată va examina, dacă voința de împăcare a victimei este liber exprimată, asigurându-se că victima a avut acces real la asistența și protecție. Astfel, pentru realizarea prevederilor din alin.(5) art.276 CPP RM, fapta trebuie să fie prevăzută în alin.(1) art.276 CPP RM, iar urmărirea penală să fie pornită în baza plângerii prealabile. Instanțele de fond își motivează soluția prin prevederea inclusă în alin.(5) art.276 CPP RM, însă această soluție este contrară legii, deoarece fapta de violență în familie (art.201¹ CP RM) nu este inclusă în lista infracțiunilor prevăzute în alin.(1) art.276 CPP RM ca o infracțiune, unde urmărirea penală se pornește la plângerea prealabilă a victimei și poate avea loc împăcarea părților.

□ Alin.(1) art.285 CPP RM, încetarea urmăririi penale este actul de liberare a persoanei de răspunderea penală și de finisare a acțiunilor procedurale, în cazul în care pe temei de nereabilitare legea împiedică continuarea acesteia. Pct.1) alin.(2) art.285 CPP RM stipulează că *plângerea prealabilă a fost retrasă de către partea vătămată sau părțile s-au împăcat – în cazurile în care urmărirea penală poate fi pornită numai în baza plângerii prealabile sau legea penală permite împăcarea.*

Din conținutul acestor norme de drept se deduce că, pentru a înceta urmărirea penală, urmează a fi întrunite două condiții:

1. Infracțiunea comisă să facă parte din categoria celor ușoare sau mai puțin grave, cu excepția pentru minori și pentru o infracțiune gravă;

2. Infracțiunea să fie prevăzută la capitolele II-VI din partea specială a Codului penal RM.

Pe cale de consecință, instanța de fond în 40% de cazuri a aplicat incorect art.109 CP RM și art.276 CPP RM, deoarece art.201¹ CP RM nu face parte din articolele indicate în alin.(1) art.276 CPP RM, care sunt pornite în baza plângerii prealabile și nici din articolele Codului penal care permit împăcarea.

Infracțiunea prevăzută de art.201¹ CP RM nu se cuprinde nici de unul din textele normei penale (art.109 CP RM) și de procedură penală (alin.(1) art.276 CPP RM), astfel împăcarea părții vătămate nu poate avea loc, indiferent de faptul că aceste părți ar dori o asemenea împăcare.

În acest sens, Colegiul largit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova (Dosarul nr.1ra-1032/2012) în Decizia din 13 noiembrie 2012 menționează că propoziția din alin.(5) art.276 CPP

RM „în cazurile de violență în familie, procurorul sau instanța de judecată va examina dacă voința de împăcare a victimei este liber exprimată, asigurându-se că victima a avut acces real la asistență și protecție”, trebuie înțeleasă nu ca o normă penală, ce permite împăcarea părților, ci ca o obligație a procurorului ori a instanței de judecată, de a verifica în cadrul judecării cauzei în caz de o eventuală împăcare a victimei, în cazul infracțiunilor enumerate în alin.(1), unde agresorul este un membru al familiei, ca voința de împăcare a victimei să fie liber exprimată, și până la această împăcare ea a avut acces real la asistență și protecție [10].

În plus, instanța de fond nu a luat în considerație că în cazul violenței în familie împăcarea părților ar putea servi mai mult ca o circumstanță atenuantă la stabilirea pedepsei, deoarece în violență în familie victima cunoscând caracterul agresiv al inculpatului nu întotdeauna benevol își exprimă voința (dorința) de a se împăca.

6. Caracterul sistematic al actelor de violență în familie

Cele analizate ne-au permis să concluzionăm că fapta de violență în familie poartă un caracter repetitiv și sistematic, având tendințe de recidive ale evenimentelor violente în cadrul familiei. Astfel de împrejurări obiective ne impun, în mod indiscutabil, să introducem unele modificări în cadrul art.201¹ CP RM.

Luând ca ipoteză acest fapt, pledăm pentru introducerea unei variante-tip de sine stătătoare a violenței în familie săvârșită în mod sistematic prin completarea conținutului art.201¹ CP RM cu alin.(1¹) având conținutul următor:

„acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă în mod sistematic de un membru al familiei, care a provocat suferință fizică, soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, suferință psihică ori prejudiciul material,

– se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 160 la 200 de ore sau cu închisoare de până la 5 ani”.

Această variantă-tip a infracțiunii de violență în familie necesită la fel introducerea unei norme-anexe în cadrul art.201¹ CP RM, la nivel de interpretare oficială a legii penale, care ar defini noțiunea cazurilor speciale de săvârșire a violenței în familie în mod sistematic în așa fel, încât să fie recunoscute săvârșite în mod sistematic nu doar în cazuri de săvârșire de către făptuitor a actelor de violență în familie ce cad sub incidența alin. (1) art.201¹ CP RM, dar și a actelor de violență în familie ce sunt sancționate prin legi extrapenale, inclusiv contravenții administrative, precum și încălcarea de către făptuitor a unor interdicții impuse de instanța de judecată în calitate de măsuri procesuale de constrângere în cadrul procesului penal inițiat împotriva acestuia, spre exemplu, apropierea de victimă și de locuința acesteia și continuarea comportamentului violent.

În opinia noastră, eficacitatea legii penale va fi obținută prin introducerea alin.(4) art.201¹ CP RM sub o formă de normă-anexă care ar conține o interpretare oficială a noțiunii „în mod sistematic” cu următorul conținut:

„Violența în familie se recunoaște săvârșită în mod sistematic, dacă făptuitorul și-a agresat alt membru al

familiei de trei sau mai multe ori pe parcursul anului, inclusiv prin încălcarea restricțiilor impuse de instanța de judecată în calitate de măsură de constrângere.”

7. Ordonanța de protecție și asistența victimelor pe parcursul procesului penal și postcondamnatorie

Având în vedere materialele cauzelor penale analizate, am ajuns la concluzia că instanțele de judecată nu aplică legislația în vigoare privind ordonanța de protecție a victimelor, precum și evită aplicarea unor alte măsuri de constrângere a agresorilor familiari. Doar într-un singur caz (Dosarul nr.1-386/2011. Sentința Judecătorei Bălți din 08 septembrie 2011), instanța de judecată a emis față de inculpat interdicția de a se apropia până la 200 m față de victimă și locul ei de trai. Cu toate că această ordonanță de protecție a fost emisă, făptuitorul din nou și-a agresat victima aflându-se la ea acasă. Într-un alt caz (Dosarul nr.1-52/2013. Sentința Judecătorei sec.Centru, mun.Chișinău din 06 iunie 2013), pentru a evita agresarea fiului minor din partea tatălui, copilul după ce i-au fost acordate îngrijirile medicale necesare a fost plasat în Casa de copii în mod forțat.

Mai mult, neaplicarea pedepselor corespunzătoare și reale situației în care se află victima și făptuitorul (după cum arată studiul nostru, în marea majoritate a cazurilor, se aplică munca neremunerată în folosul comunității și închisoarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei pe un termen de probă) și continuarea vieții în comun cu agresorul după evenimentele violente, conduc la repetarea actelor de violență în familie și agravarea acestora.

Referințe:

1. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015 (1328 p.), p.1006-1022.
2. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
3. Arhiva judecătorei sec.Centru, mun. Chișinău. Cauze penale pornite în baza art.201¹ CP RM pe anii 2011-2014.
4. Arhiva judecătorei Bălți. Cauze penale pornite în baza art.201¹ CP RM pe anii 2011-2014.
5. Arhiva judecătorei Sângerei. Cauze penale pornite în baza art.201¹ CP RM pe anii 2011-2013.
6. Arhiva judecătorei sec.Centru, mun.Chișinău. *Dosarul nr.1-995/2011. Sentința din 08 decembrie 2011.*
7. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.170-172.
8. Савельева О.Ю. *Об уточнении отдельных признаков тяжкого вреда здоровью, предусмотренных российским уголовным законодательством*. УДК 340.1 http://edu.tltsu.ru/sites/sites_content/site1238/html/media71251/Savelieva.pdf (accesat: 16.04.2015); Бужор В., Гуцуляк В. *Умышленное причинение телесных повреждений или иного вреда здоровью (ст.151-152)*. В: *Закон и жизнь*, 2011, №6, с.17.
9. Cod de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110.
10. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Decizia Colegiului penal lărgit din 13 noiembrie 2012. Dosarul nr.1ra-1032/2012.

Recenzent:

Lilia GÎRLA,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

PROFILUL MERCENARULUI ÎN ACȚIUNI TERORISTE: IMPLICAȚII CRIMINOLOGICE ȘI DE DREPT PENAL SUBSTANȚIAL

Maria FRUNZE,
asistent judiciar (Judecătoria Centru, mun. Chișinău)

Acest articol științific este dedicat unor probleme discutabile care a suscitat atitudine diferită în știința dreptului penal și a criminologiei. Scopul principal propus în studiu este investigarea profilului de mercenar în limitele activității teroriste. Pentru a obține rezultate adecvate, autorul a supus unei analize detaliate studii recente în domeniul psihologiei, a dreptului penal și a dreptului internațional umanitar. Prin urmare, au fost formulate mai multe concluzii care să contribuie substanțial nu doar la calificarea activității mercenarilor din perspectiva dreptului penal, dar și la îmbunătățirea științei criminologice.

Cuvinte-cheie: mercenar; terorism; act de terorism; profilul mercenarului; combatant; conflict armat; participant la actul terorist.

This scientific article is dedicated to one of the most disputable question which has different attitude in the science of criminal law and criminology. The fundamental issue of this study is the scientific investigation of the mercenary profile in the realm of terrorist activity. In order to achieve good results the author has submitted to a meticulous examination of several recent studies from psychology, criminal law and international humanitarian law. As a result, there have been formulated several conclusions which will contribute significantly not only to the legal appreciation of the subject on mercenary activity, but also to the improvement of modern science of criminology.

Keywords: mercenary; terrorism; act of terrorism; profile of mercenary; combatant; armed conflict; participant at a terrorist act.

Merceneriatul este o practică veche, dar astăzi reprezintă o amenințare la adresa stabilității internaționale. Prin principalele documente internaționale, ce fac parte din dreptul internațional umanitar, se instituie interzicerea activităților specifice mercenarilor, precum și recrutarea, folosirea și instruirea acestora de către autoritățile și instituțiile publice ale Statului sau de către persoanele fizice și juridice aflate pe teritoriul Statului.

În ultimii ani, nici Europa n-a scăpat de acest fenomen, în conflictul din fosta Iugoslavie fiind semnalati mercenari luptând de partea tuturor beligeranților. Acestea au fost motivele pentru care Adunarea Generală ONU a adoptat mai multe rezoluții care au condus în 1989 la elaborarea Convenției internaționale împotriva recrutării, folosirii, finanțării și instruirii mercenarilor. Ea definește infracțiunea de mercenariat, obligând statele să nu angajeze mercenari și să colaboreze la prevenirea infracțiunii respective, la judecare și deținerea celor condamnați. Există și inițiative regionale în combaterea mercenariatului, cum ar fi Convenția asupra mercenariatului în Africa din 1985.

Într-o definiție generală, este **combatant ilegal** acela care în timp de conflict armat, deținând arme, comite acte de violență împotriva adversarului. Combatantul ilegal nu face parte din forțele armate ale beligeranților, dar participă la ostilități, fapt pentru care el nu are dreptul la statutul de prizonier de război și, în consecință, el va putea fi judecat și condamnat pentru actele sale de către puterea captoare.

Într-o definiție doctrinară, nu poate fi considerat combatant (și, implicit, prizonier de război) spionul, mercenarul și criminalul de război [1]. Dacă, în con-

cepția art.44 §3 din Protocolul I, singura condiție care se cere unui combatant armat este aceea de a purta armele la vedere, *per a contrario*, putem considera că un combatant ilegal este acela care pe durata pregătirii și ducerii unei acțiuni militare nu poartă armele pe față participând totuși la acțiuni împotriva adversarului.

În dreptul internațional umanitar, mercenarul este considerat un combatant ilegal care nu beneficiază de statutul de prizonier de război, în caz de capturare poate fi judecat și condamnat pentru încălcarea legilor războiului.

În acest sens, Protocolul adițional 1 la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 *privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale*, în art.47(1) prevede că un mercenar nu are dreptul la statutul de combatant sau de prizonier de război.

Potrivit art.47(2), prin termenul „mercenar” se înțelege orice persoană:

- a) care este special recrutată în țară sau în străinătate pentru a lupta într-un conflict armat;
- b) care, în fapt, ia parte la ostilități;
- c) care ia parte la ostilități, în special în vederea obținerii unui avantaj personal și căreia îi este efectiv promisă, de către o parte la conflict sau în numele ei, o remunerație superioară aceleia promise sau plătite combatanților având un grad și o funcție analoge în forțele armate ale acestei părți;
- d) care nu este nici resortisant al unei părți la conflict și nici rezident al teritoriului controlat de o parte la conflict;
- e) care nu este membru al forțelor armate ale unei părți la conflict și
- f) care nu a fost trimisă de către un stat, altul decât

o parte la conflict, în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv [2].

La 23 februarie 2011, Uniunea Europeană și-a exprimat îngrijorarea profundă privind situația în curs din Libia. UE a condamnat cu fermitate violența și uzul de forță împotriva civililor și a deplâns represiunea îndreptată împotriva demonstranților pașnici.

La 26 februarie 2011, Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite („Consiliul de Securitate”) a adoptat Rezoluția 1970 [„RCSONU 1970 (2011)”] care a introdus măsuri restrictive împotriva Libiei și împotriva persoanelor și a entităților implicate în încălcările grave ale drepturilor omului îndreptate împotriva populației din Libia, inclusiv prin implicarea în atacuri îndreptate împotriva populației și a instalațiilor civile, cu încălcarea dreptului internațional [3].

În conformitate cu alin.(1) art.1 al Deciziei 2011/137/PESC a Consiliului Europei din 28 februarie 2011 *privind măsuri restrictive având în vedere situația din Libia*, se interzice vânzarea, furnizarea, transferul sau exportul în mod direct sau indirect, către Libia, de către resortisanți ai statelor membre sau de pe teritoriul statelor membre, sau tranzitând teritoriul statelor membre, ori folosind nave sau aeronave aflate sub pavilionul statelor membre, de armament și de materiale conexe de toate tipurile, inclusiv arme și muniții, vehicule și echipamente militare, echipamente paramilitare și piese de schimb pentru cele de mai sus, precum și echipamente care ar putea fi folosite pentru represiunea internă, indiferent dacă acestea sunt sau nu origine de pe teritoriile acestora.

Totodată, potrivit alin.(2) art.1 al Deciziei, se interzic următoarele:

(a) *furnizarea, în mod direct sau indirect, către orice persoană fizică sau juridică, entitate sau organism din Libia sau pentru utilizare în Libia, de asistență tehnică, de formare sau alt tip de asistență, inclusiv furnizarea de personal înarmat mercenar, în legătură cu activități militare sau cu furnizarea, întreținerea și utilizarea materialelor menționate la alin. (1);*

(b) *furnizarea, în mod direct sau indirect, către orice persoană fizică sau juridică, entitate sau organism din Libia sau pentru utilizare în Libia, de asistență financiară în legătură cu activități militare sau cu furnizarea, întreținerea și utilizarea materialelor menționate la alin.(1);*

(c) *participarea în cunoștință de cauză și deliberată la activități care au drept scop sau efect eludarea interdicțiilor menționate la lit.a) sau la lit.b [4].*

În această ordine de idei, este de menționat că Decizia 2013/798/PESC a Consiliului Europei din 23 decembrie 2013 privind măsuri restrictive împotriva Republicii Centrafricane, la fel ca și Decizia 2011/137/PESC a Consiliului Europei din 28 februarie 2011 *privind măsuri restrictive având în vedere situația din Libia*, interzice vânzarea, furnizarea, transferul sau exportul către Republica Centrafricană de armament și materiale conexe de toate tipurile, inclusiv arme și

muniții, vehicule și echipamente militare, echipamente paramilitare și piese de schimb pentru cele de mai sus de către resortisanți ai statelor membre sau de pe teritoriul acestora din urmă, sau folosind nave sau aeronave aflate sub pavilionul statelor membre, fie că provin sau nu de pe teritoriul acestora [5].

O sintagmă analogică se păstrează și în alin.(1) art.2, prin care se interzice acordarea de asistență tehnică, servicii de brokeraj și alte servicii, inclusiv punerea la dispoziție de mercenari înarmați, în legătură cu activități militare și cu livrarea, fabricarea, întreținerea și utilizarea de armament și materiale conexe de toate tipurile, inclusiv arme și muniții, vehicule și echipamente militare, echipamente paramilitare și piese de schimb pentru cele de mai sus, direct sau indirect, oricărei persoane fizice sau juridice, oricărei entități sau oricărui organism care se află pe teritoriul Republicii Centrafricane sau în vederea utilizării pe teritoriul acestei țări [6].

Suplimentar, se interzice acordarea unei finanțări sau a unui ajutor financiar în legătură cu activități militare, în special subvenții, împrumuturi sau asigurări pentru credite la export, precum și servicii de asigurare și reasigurare, cu ocazia oricărei activități de vânzare, furnizare, transfer sau export de arme și materiale conexe sau de acordare a unei asistențe tehnice aferente, a unor servicii de brokeraj sau a altor servicii, direct sau indirect, oricărei persoane, entități sau organism care se află pe teritoriul Republicii Centrafricane sau în vederea utilizării pe teritoriul acestei țări. Se precizează că participarea voluntară și deliberată la activități care au drept scop sau efect eludarea interdicțiilor menționate supra.

Protocolul adițional I din 1977 definește în art.47 mercenarul ca fiind persoana care:

- este special recrutată în țară sau în străinătate pentru a lupta într-un conflict armat;
- ia parte directă la ostilități, participă la ostilități în vederea obținerii unui avantaj personal și îi este efectivă promisiunea, de o parte la conflict, o remunerație superioară aceleia plătită combatanților obișnuiți;
- nu este nici resortisant al unui beligerant și nici rezident al teritoriului controlat de acesta;
- nu este membru al forțelor armate ale beligeranților; nu a fost trimis de un alt stat decât cele beligerante, în misiune oficială în conflictul respectiv.

Această definiție evidențiază caracterul privat al angajamentului mercenarului, participarea directă și efectivă la ostilități, elementul de extraneitate față de teatrul de război ori forțele armate ale beligeranților ca și motivația materială a angajării [7].

În conformitate cu prevederile art.141 CP RM, este incriminată activitatea mercenarilor după cum urmează:

(1) *Participarea mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului;*

(2) *Angajarea, instruirea, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului.*

Prin mercenar (art.130 CP RM) se înțelege persoana special recrutată, în țară sau în străinătate, pentru a lupta într-un conflict armat, care ia parte la operațiunile militare în vederea obținerii unui avantaj personal sau a unei remunerații promise de către o parte la conflict sau în numele acesteia, care nu este nici cetățean al părții la conflict, nici rezident pe teritoriul controlat de o parte la conflict, nu este membru al forțelor armate ale unei părți la conflict și nu a fost trimisă de către un stat, altul decât partea la conflict, în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv.

Mercenarul este un profesionist militar, cu ample cunoștințe teoretice, temeinice deprinderi, abilități și priceperi în ceea ce privește meseria armelor.

Profesia de militar este definită ca ocupație cu caracter permanent, desfășurată în mediul militar, exercitată de către o persoană carea absolvit o instituție de învățământ militar sau care a încheiat un contract de angajare cu instituția militară. Ea este o formă specială de activitate socială ce se exercită pe temeiul unei pregătiri teoretice și practice, de regulă, în cadrul instituției militare. Ea presupune activități a căror finalitate posibilă rezidă în:

- pregătirea și ducerea acțiunilor de luptă;
- asigurarea sau sprijinirea nemijlocită a acțiunilor de luptă, inclusiv din punct de vedere logistic.

Gradul de profesionalism al unei anumite ocupații este dat de comportamentul, metodele, caracterul, statutul și standardele la care persoana respectivă o practică.

În principal, mercenarul este caracterizat de următoarele trăsături:

- *conduita sa este dictată nu de apartenența la o comunitate umană, ci de perspectiva câștigului;*
- *nu este, în mod obligatoriu, cetățeanul nici uneia din țările aflate în conflict;*
- *nu depune jurământ de credință față de o țară, ci semnează un angajament, cu valoare de jurământ;*
- *luptă pentru bani, nu pentru realizarea unor idealuri și interese naționale sau/și personale; dreptul conflictelor armate nu-i recunoaște statutul de combatant, prin urmare, nu poate beneficia de legislația militară, el fiind considerat o persoană civilă [8].*

Din cele expuse, putem conchide că prin mercenar se înțelege orice persoană care, în scopul dobândirii unor foloase materiale, se angajează să desfășoare acțiuni violente premeditate și ilegale ori să acorde asistență sau expertiză în astfel de acțiuni, ce urmăresc interese de orice natură, și care se află într-una dintre următoarele situații:

1) este recrutată în mod special, în scopul de a lup-

ta într-un conflict armat sau exercită ilegal o funcție cu caracter militar;

2) este cetățean al Statului, persoană fără cetățenie care are domiciliul în țară, sau străin aflat în serviciul Statului;

3) este persoană fără cetățenie care nu are domiciliul în Stat sau străin care nu se află în serviciul Statului;

4) este cetățean al Statului și face parte din forțe armate sau formațiuni paramilitare care luptă împotriva Statului;

5) participă la acțiuni de luptă în scopul obținerii unui câștig net superior celui plătit combatanților cu grade și funcții similare din forțele armate ale Statului sau unui alt Stat aflat în conflict armat;

6) nu este membru al forțelor armate ale Statului sau al unei părți în conflict;

7) nu este trimisă oficial în misiune ca membru al forțelor armate ale unui stat care nu participă la un conflict armat;

8) este recrutată în mod special, să desfășoare acțiuni violente ori să acorde asistență sau expertiză pentru subminarea, în orice mod, a ordinii constituționale a Statului sau a altui Stat;

9) este recrutată, în mod special, să desfășoare acțiuni violente ori să acorde asistență sau expertiză pentru subminarea, în orice mod, a ordinii constituționale a Statului sau a altui Stat;

10) participă nemijlocit la acțiunile violente ori prin acordarea de asistență sau expertiză pentru subminarea, în orice mod, a ordinii constituționale a Statului sau a altui Stat.

Spre deosebire de mercenariat, **voluntariatul** reprezintă metoda de alegere liberă de către o persoană a unei profesii, a unei activități, a îndeplinirii unei sarcini generale sau particulare. Pentru armata mixtă, constituie modalitatea prin care o parte, mai mare sau mai mică (în raport de nevoile armatei, dar și de resursele bugetare alocate în acest scop), a efectivelor sale (soldați și gradați) dobândește calitatea de membru al acestei instituții, adică militar angajat pe bază de contract. În cazul armatei de profesie voluntariatul constituie unica metodă de recrutare a întregului efectiv de militari.

Voluntar este acea persoană care, de bună voie și nesilită de nimeni, optează pentru o profesie sau alta, pentru efectuarea unei activități sau a alteia etc. Această opțiune aparține, de regulă, unui bun cunoscător al condițiilor și criteriilor legale pe care trebuie să le îndeplinească pentru a alege o ocupație sau alta, precum și a consecințelor ce decurg din decizia sa pentru sine, pentru cei apropiați lui și pentru cei din grupul în care dorește să se integreze. Făcând alegerea liber și conștient, voluntarul are o serie de așteptări față de mediul integrator, dar și de responsabilități, ce derivă din rolul și statutul său în grupul de care va aparține, ca urmare a dobândirii calității de militar. Într-o armată de profesie, întregul efectiv de militari este constituit din voluntari [9].

Combatanții au dreptul să participe la ostilități și în cazul capturării beneficiază de statutul de prizonier de război. În această situație, beneficiază de protecția prevăzută de Convenția a III-a de la Geneva din 1949 și, prin urmare, ei nu pot fi condamnați pentru simpla participare la ostilități. Mercenarii, pe de altă parte, beneficiază de un tratament asemănător cu cel al civililor. Ei nu au dreptul să ia parte la ostilități.

Dacă totuși o fac și sunt capturați nu beneficiază de statutul de prizonier de război și deci de prevederile Convenției a III-a. Ei vor fi judecați conform legislației naționale, care condamnă simpla participare la ostilități, chiar dacă nu au încălcat vreo regulă a dreptului internațional umanitar. Cu toate acestea, nu înseamnă că mercenarii capturați nu au nici un fel de protecție prevăzută de dreptul internațional umanitar. Ei sunt protejați de Convenția a IV-a de la Geneva și dacă se încadrează la excepțiile acesteia, beneficiază de garanțiile fundamentale specificate în art.75 din Protocolul I adițional. Prevederile acestui articol sunt foarte importante, deoarece arată că dreptul internațional umanitar nu exclude mercenarii din sfera protecției specifice și conține precizarea expresă ca aceste persoane să beneficieze *cel puțin de un proces echitabil* [10].

Dreptul internațional umanitar nu are prevederi care să vizeze statutul mercenarilor în conflictele armate cu caracter neinternațional. Totuși, având în vedere că în conflictele neinternaționale nu există statutul de prizonier de război, este lipsit de sens să se afirme că cineva nu are dreptul să beneficieze de acesta. În practică aceasta înseamnă că în conflictele armate cu caracter neinternațional, o persoană care ar fi considerată mercenar dacă participă doar la un conflict internațional, se află în aceeași poziție ca orice altă persoană care ia parte direct la ostilități. Prin urmare, mercenarii trebuie să beneficieze de protecția oferită de prevederile art.3 comun la Convențiile de la Geneva, ale Protocolului I adițional și de regulile cutumiare ale dreptului internațional umanitar aplicabile în conflictele neinternaționale, dar pot fi judecați conform legislației naționale pentru simpla participare la ostilități.

Dezvoltarea tot mai accentuată a fenomenului imigraționist are efecte și în plan terorist, unii dintre emigranți provenind din țări care se confruntă cu astfel de probleme. În grupurile de emigranți se infiltrează, deseori, elemente teroriste sau criminale care au acționat în țările de origine, ori au activat ca mercenari în conflicte zonale și se sustrag controlului autorităților, evitând astfel rigorile legii.

Mercenariatul se asimilează cu noțiunea de terorism. Se poate admite că, în anumite condiții, mercenariatul poate îmbrăca forme de manifestare a fenomenului „*terorism*”, fără a fi însă inclus în mod obligatoriu în acesta.

In stricto-sensu terorismul reprezintă „*folosirea violenței sau amenințarea cu violența în scopuri politice de către persoane sau grupuri special constituite,*

care urmăresc influențarea unui grup țintă aflat dincolo de victime sau victimele imediate” [11].

Lato-sensu terorismul „*este un fenomen asimetric, mai concret, o altercație asimetrică dintre un număr variabil de indivizi poziționați în afara oricărei structuri statale și una sau mai multe instituții de bază conduse de personalități recunoscute ale unui stat, purtat de pe poziții inferioare de forță, considerat a fi o măsură de ultim resort, o tactică de luptă neconvențională uzitată pentru realizarea unor scopuri politice bazate pe violență și sabotaje, împotriva unui stat, organizații, categorii sociale ori împotriva unei persoane sau a unui grup de persoane civile, având drept scop producerea unui efect psihologic paralizant prin frică și intimidare, finalizată de aplicarea cu presiune asupra acestora a unor condiții care să le impună să acționeze potrivit scopului terorist dacă acesta nu poate fi realizat pe căi pașnice, convenționale*” [12].

Convenția ONU privind recrutarea, folosirea, finanțarea și instruirea mercenarilor [13] nu pune semnul egalității între fenomenul „*terorism*” și conceptul „*mercenariat*”. Distincția este variabilă și la nivelul legislațiilor naționale, care au preluat prevederile acestei convenții fie prin adoptarea unor acte normative cu caracter general fie prin completarea Codului penal.

Conform opiniilor specialiștilor, grupările teroriste se pot împărți în următoarele categorii:

- *Grupări etnice, regionaliste, naționaliste.*
 - *Grupări care se autointitulează revoluționare.*
 - *Grupări anarhiste care se remarcă prin absența unor scopuri clare și precise, ideologia lor fiind confuză.*
 - *Grupări patologice sau individuale care nu revendică scopuri de ordin politic sau ideologic, motivația lor constând în lipsa de acomodare într-o anumită societate, organizare socială, familie;*
 - *Grupări neofasciste de extremă dreaptă și care în unele țări acționează cu acordul tacit și sprijinul guvernelor;*
 - *Mercenarii ideologici, pe care îi întâlnim cel mai frecvent în grupările cu câmp de acțiune transnațională* [14].
- Din analiza prognozelor formulate de specialiști în materie de terorism privind evoluția acestuia, se desprind următoarele considerații:
- *terorismul va persista cu siguranță, ca fenomen acut și în viitor;*
 - *va crește cantitativ și calitativ;*
 - *va evolua în materie de tactici, ținte și mijloace (armament);*
 - *unele state vor apela la terorism pentru a-și atinge anumite scopuri.*

Existența terorismului are ca motivație intrinsecă interpretarea subiectivă a realității, care diferă de percepțiile guvernelor și societăților cu care se confruntă teroriștii sau care reprezintă motivul frustrării și angoasei lor.

Una din caracteristicile existențiale ale terorismului și, implicit, ale teroriștilor, constă în obsesia acestora de a convinge opinia publică vizată, grupul social țintă, să privească lumea așa cum o privesc ei, potrivit propriului standard de legitimare politico-socială.

Pentru a creiona personalitatea teroristului actual, este necesar să fie stabilit ce tip de terorism promovează, care este finalitatea actului terorist întreprins, care este maniera de execuție, mijloacele și metodele utilizate. Există astăzi în lume un terorism de natură criminală. Atracția exercitată de acest gen își are explicația sa. Un individ cu un pistol poate captura un avion, poate cere o recompensă importantă, după care se retrage, sub protecția ostaticilor. Răpirile de persoane au devenit ocupații „lucrative” în multe părți ale lumii [15]. În toate aceste cazuri, teroriștii nu au motivație politică, scopurile lor fiind de natură criminală, urmărind o finalitate pecuniară. E drept, uneori, astfel de acțiuni sunt acoperite de o imagine fals politică, așa cum a fost cazul unui cuplu din Atlanta care a răpit un om de afaceri, cerând o răscumpărare de 700.000 de dolari, în numele „*Armatei Revoluționare Americane*” – organizație fictivă, menită să deturneze de la caracterul pur criminal al acțiunii. Acestor teroriști le sunt specifice lipsa totală de scrupule, recurgerea la violență, neliniștea, cruzimea, cupiditatea. Punctul lor slab constă în faptul că singurul liant al grupurilor îl constituie dorința de câștig ilicit. Teroriștii psihopatici manifestă un echilibru psihic labil cu complexe de inferioritate și tendința de a ieși în evidență, de a fi în centrul atenției.

Psihologii evidențiază mai multe categorii de teroriști:

- teroriști-psihopatici;
- teroriști-profesioniști;
- teroriști-fanatici [16].

Teroriști-psihopatici. Psihopații acționează, în general, ca „*lupii singuratici*” (terorismul reprezentând ultimul stadiu al unei nesociabilități cronicizate). Aflați la periferia vieții comunitare, provenind, în principiu, din mediile cele mai nefavorizate, complexați și neîmpliniți, psihopații încearcă să se răzbune pe o societate în care nu s-au putut integra, pe un mod de viață incompatibil cu psihologia lor deviantă [17]. Victimele potențiale ale furiei antisociale sunt recrutate din reprezentanții de vază ai societății, din oamenii care s-au impus pe firmamentul vieții economice politice sau sociale.

Modul de operare al teroriștilor psihopatici derivă din modul lor de viață în care predomină acțiunea solitară. Pentru teroriști, acest mod de acțiune prezintă avantajul că organele specializate îi depistează greu pe făptuitori. Ducând o viață de multe ori singuratică, cu puține contacte sociale, laconici, neîncrezători, psihopații solitari nu pot fi descoperiți decât în cazurile în care se trădează prin accese de furie, injurii, debitarea violentă a „convingerilor” lor, scrisori de amenințare etc.

Periculozitatea acțiunilor teroriste de sorginte psihopatică rezidă și în imposibilitatea purtării de tratative în situații de criză, deoarece a invoca normele de drept, a apela la sentimente de compasiune sau de înțelegere reprezintă tentative eșuate din start, psihopații având scări și ierarhii valorice complet diferite de cele general acceptate.

Atentatele comise de teroriștii singuratici reușesc uneori, deoarece logica comiterii lor este străină de înțelegerea generală: oamenii normali, însărcinați cu misiuni de pază și protecție a demnitarilor, sunt adesea înclinați să neglijeze faptul că psihopații percep deformat realitatea, că au alte viziuni asupra riscului, șanselor de reușită, fiind total ilogici și imprevizibili.

Teroriști-profesioniști. O altă categorie de teroriști o reprezintă grupurile de infractori care s-au specializat în răpirile de persoane, aceasta fiind o metodă foarte rapidă de a face bani.

Complet diferit de psihopați și de foști infractori, teroriștii gândesc și acționează instituționalizat, sunt membri ai unui grup, organizații politice sau religioase extremiste [18]. Atentatele plănuite de organizațiile teroriste sunt, de cele mai multe ori, rodul otrăvit al unor frustrări în lupta pentru putere, pentru înlăturarea unor stări de lucruri neconvenabile pentru un grup sau o pătură socială, prin mijloace violente, în afara legii. Atentatele teroriste de acest fel se produc la capătul unor îndelungate și migăloase acțiuni de strângere de date privind potențiala victimă, programul acesteia, mijloacele de protecție de care dispune.

Locul și momentul atentatului sunt alese judicios, după criterii de înalt profesionalism, ținându-se cont de factorii de risc, de șansele de reușită, de impactul produs asupra mass-media, de eficacitatea acțiunii teroriste. Mijloacele materiale și sprijinul logistic de care dispun grupările teroriste „*instituționalizate*” sunt impresionante. Teroriștii profesioniști au rețele informative, canale de transmitere a informațiilor, adevărate arsenale ce cuprind armament sofisticat, dispozitive electronice de detonare comandate de la distanță, explozibil de mare putere etc.

Teroriștii profesioniști sunt sponsorizați de state sau organizații puternice care le oferă ajutor financiar, locuri de refugiu, baze de antrenament și de instrucție, documente probante ale noii lor identități, iar uneori și justificări ideologice pentru faptele comise. Cu excepția unor cazuri foarte rare, teroriștii profesioniști acționează numai din rațiuni politice sau sociale, atentatele nereprezentând materializarea unor impulsuri personale, a unei motivații individuale cum este cazul la teroriștii psihopați. În general, teroriștii sponsorizați sunt cei mai periculoși, deoarece dovedesc îndemânare, precizie, profesionalism, neavând niciun fel de reticență de ordin sentimental, moral sau uman. Aceste automate depersonalizate ale distrugerii se deosebesc de teroriștii fanatici, aserviți unei cauze sau idei de natură politică, religioasă sau națională.

Periculozitatea atentatelor profesionale decurge din rigoarea și calculul cu care sunt organizate, din impresionanta gamă de mijloace utilizate și din faptul că organizația teroristă respectivă nu vede în materializarea atentatului o finalitate glorioasă a echipei – așa cum este cazul „singuraticilor” –, ci o apariție oarecare, urmată de alta, în cadrul unui program de acțiune bine stabilit în care siguranța comandourilor reprezintă o problemă importantă, atent studiată.

Dezavantajul oricărei grupări teroriste îl constituie însăși existența sa, care, mai devreme sau mai târziu, este deconspirată, devenind ținta operațiilor antiteroriste [19].

Descoperirea organizațiilor este posibilă, în multe cazuri, ca urmare a scurgerii de informații din interiorul lor, ceea ce determină riposte hotărâte ale organelor de ordine, multe atentate eșuând chiar din faza de concepție.

Teroriștii fanatici, adesea kamikadze, sunt gata să sacrifice orice pentru îndeplinirea idealului lor național, politic sau religios. Ei sunt recrutați din păturile cele mai sărace și mai necultivate ale societății, dintre indivizii crescuți într-un climat social de disperare și mizerie, favorizant al urii, șovinismului, exclusivismului, obscurantismului religios și al xenofobiei.

Astfel, psihologul Cr.Albu conchide că profilul tradițional al teroristului s-a modificat substanțial, acesta devenind un personaj cu o educație cât mai aleasă, absolvent al unor universități prestigioase. Grupările teroriste includ tot mai mulți militanți radicali, de stânga și de dreapta, între care există similitudini majore și care urmăresc, în principal, uciderea unor parlamentari, funcționari publici, ziariști etc. Noile ținte urmărite de teroriști sunt și de natură economică sau civilă, mai nou fiind vizați și reprezentanți ai unor organizații care se ocupă cu programe umanitare, dar sunt atinse și simboluri ale unor state sau colectivități din întreaga lume [20].

Trăsătura fundamentală a terorismului o reprezintă realizarea scopului de impunere a forței și a violenței ilegale contra ordinii de stat de către adepții săi care, de regulă, sunt anonimi, dar bine organizați, acționând sistematic pentru realizarea scopului propus.

Concluzionăm că mercenarii diferă între ei, în funcție de motivație și particularități psihoneurologice pe care le folosesc cu iscusință instructorii lor. Majoritatea teroriștilor sunt mercenari recrutați pentru venituri materiale. Din rândurile acestora fac parte teroriștii-profesioniști, care posedă anumite aptitudini și capacități speciale militare. Teroriștii-fanatici sunt mai ușor manipulabili deoarece sunt mercenari ideologici, și fiind inspirați de o idee fixă pot renunța chiar la bani sau la ale foloase materiale.

Simpla participare la acțiuni violente premeditate și ilegale nu este de natură a identifica o activitate ca fiind mercenariat.

De esența activității de mercenariat este nu atât desfășurarea de activități violente, care pot forma la-

tura obiectivă a infracțiunii de activitate a mercenarilor, cât participarea la un conflict armat între state al cărui cetățean nu este persoana respectivă sau la acțiuni violente îndreptate împotriva unui stat, în scopul obținerii de foloase materiale.

Referințe:

1. Dragoman I., Străinu E. *Armele interzise și armele neletale în dreptul internațional umanitar*. București: Ed. Institutului de Ecologie Socială și Protecție Umană - FOCUS, 2002, p.90. http://moodle.usm.md/moodle/pluginfile.php/45503/mod_resource/content/0/ArmeNeletale.pdf (accesat: 04.08.2015).
2. Protocolul adițional I la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale. <http://www.crucearosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Protocolul%20Adițional%20I.pdf> (accesat: 04.08.2015).
3. Decizia 2011/137/Pesc a Consiliului European din 28 februarie 2011 privind măsuri restrictive având în vedere situația din Libia. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 58/53, 3.3.2011.
4. *Ibidem*.
5. Decizia 2013/798/Pesc a Consiliului European din 23 decembrie 2013 privind măsuri restrictive împotriva Republicii Centrafricane. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 352/51, 24.12.2013.
6. *Ibidem*.
7. Dragoman I., Străinu E. *Op.cit.*, p.91-92. http://moodle.usm.md/moodle/pluginfile.php/45503/mod_resource/content/0/ArmeNeletale.pdf (accesat: 04.08.2015).
8. Duțu P., Moștoflei C., Sarcinschi A. *Profesionalizarea Armatei României în contextul integrării în N.A.T.O.* București: Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2003, (54 p.), p.3-7. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/profesionalizarea_armatei.pdf (accesat: 04.08.2015).
9. *Ibidem*.
10. Codiță D. *Despre statutul mercenarilor și al angajaților companiilor militare/ de securitate private*. <http://www.arduph.ro/domenii/diu-si-terorismul/despre-statutul-mercenarilor-si-al-angajatilor-companiilor-militare-de-securitate-private/> (accesat: 04.08.2015)
11. Cărpinean Ion-Cristian. *Cercetarea la fața locului în cazul actelor de terorism*. Teză de doctorat (Rezumat). București: Universitatea București, Facultatea de Drept, 2009, (45 p.) p.4.
12. *Ibidem*.
13. *International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*. 72nd plenary meeting, 4 December 1989, 44/34. <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm> (accesat: 05.08.2015)
14. Albu Cr. *Arma psihologică între limite și performanțe*. București: Ed. Ministerului Internelor și Reformei Administrative, 2008 (196 p.), p.19-20.
15. *Ibidem*, p.20.
16. *Ibidem*.
17. *Ibidem*, p.21.
18. *Ibidem*, p.22.
19. *Ibidem*, p.23.
20. *Ibidem*.

Recenzent:
Sergiu BRÎNZA,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar (USM)

PROBLEMA IMUNITĂȚILOR ÎN CONTEXTUL RESPECTĂRII PRINCIPIULUI CONSTITUȚIONAL AL EGALITĂȚII

Andrei MUNTEAN,
jurist

Articolul cuprinde un studiu asupra problemei imunităților în contextul respectării principiului constituțional al egalității. În urma analizei ideilor expuse în literatura de specialitate, se fac unele clarificări ale coraportului dintre principiul constituțional al egalității și instituția imunităților, într-un final aducându-se contribuții importante la înțelegerea esenței acestor categorii juridice.

Cuvinte-cheie: egalitate; principiu; imunitate; uniformitate; excepție; derogare.

* * *

This article includes a study on the issue of immunity versus respecting the constitutional principle of equality. Following the analysis ideas from literature, there are made some clarifications to the correlation between the constitutional principle of equality and immunities institution and finally is made important contributions to understanding the essence of these legal categories.

Keywords: equality; principle; immunity; uniformity; exception; derogation.

Egalitatea – ca principiu constituțional, este consacrată în art. 16 din Constituția Republicii Moldova [1], desemnând, potrivit specialiștilor, drepturi și libertăți egale pentru toți cetățenii, precum și îndatoriri fundamentale egale, indiferent de faptul unde sunt prevăzute: în Constituție, în legi organice, legi ordinare sau în alte acte normative [2, p.86]. În esență, principiul egalității presupune un tratament juridic egal al tuturor persoanelor din partea autorităților publice ale statului. Or, într-o altă interpretare, egalitatea în drepturi (astfel fiind concretizată în art. 16 din Constituția României [3]) este prin ea însăși o egalitate de șanse pe care Constituția o acordă tuturor cetățenilor [4, p.149].

Dincolo de aceste momente, clare la o primă vedere, totuși în doctrină s-au pus unele semne de întrebare referitoare la coraportul dintre principiul constituțional al egalității și instituția *imunităților*, văzute fiind de unii drept categorii divergente.

În vederea clarificării coraportului dintre principiul constituțional al egalității și instituția *imunităților*, în studiul de față propunem o analiză a ideilor expuse în literatura de specialitate, urmărind într-un final a aduce și unele contribuții la înțelegerea esenței acestor categorii juridice.

Chiar de la bun început considerăm necesar a preciza că, provenind din limba latină *immunitas*, cuvântul „imunitate” se interpretează ca „liberare”, „absolvire” [30, p.490] sau „independent”, „nesusceptibil” [25, p.152]. În sens juridic, termenul este interpretat ca un drept exclusiv de nesupunere față de unele legi general – obligatorii, acordat unor persoane ce au un statut distinct în cadrul statului [29, p.188]. În cel mai larg sens, se consideră că imunitatea înseamnă scoaterea unui anumit cerc de subiecți de drept de sub acțiunea regulilor general-obligatorii.

În doctrina românească și cea străină, se menționează că, atât în dreptul comparat, cât și în dreptul intern, nu există o definiție unică a conceptului de *imunitate* în general [7, p.8], deși noțiunea este regăsită în textele Constituțiilor din majoritatea sistemelor de drept și este utilizată de numeroase instrumente internaționale [6, p.28-29].

De o atenție distinctă se bucură instituția în cauză în doctrina rusă, în cadrul căreia aceasta este privită ca un tip distinct de privilegii, legate de absolvirea unor persoane (expres prevăzute de normele dreptului internațional, Constituție sau legi), de anumite obligații și răspundere, în vederea exercitării de către acestea a funcțiilor cu care sunt investite [21, p.13]. Autorul S.Iu. Sumenkov concretizează, în acest sens, că specificul imunității ca tip distinct de privilegii constă în faptul că ea oferă drepturi suplimentare sau eliberează de anumite obligații doar în sfera realizării răspunderii juridice. Respectiv, nu presupune nici un fel de alte beneficii sociale sau materiale [32, p.9].

Acordarea de privilegii unor subiecți distincți inevitabil a ridicat întrebarea coraportului dintre imunitate și principiul constituțional *al egalității*. În doctrina rusă, pe marginea acestei probleme pot fi atestate două puncte de vedere diferite [28, p.131; 10, p.421] (după alți autori, în acest sens, s-au conturat chiar trei abordări [27, p.112]).

Într-o primă abordare se presupune că normele constituționale ce consacră imunitatea deputaților, șefului de stat și a magistraților reprezintă indubitabil o încălcare a principiului egalității consacrat, de asemenea, în norma constituțională. Drept temei al acestei poziții servește interpretarea mecanismului reglementării juridice ca fiind o regulă generală, cu un caracter absolut, care nu admite nici o excepție. În opinia adeptilor acestei viziuni, însăși existența excepțiilor și a derogărilor vorbește neechivoc despre încălcarea principiului și, implicit, de limitarea/restrângerea acțiunii regulii generale [27, p.113; 16, p.36-37].

Bunăoară, Iu.I. Stepanovski susține destul de categoric că limitele imunității judiciare încalcă principiul constituțional al egalității tuturor în fața legii și a justiției [31, p.108-114].

La rândul său, K.F. Guțenko atenționează că cercul persoanelor beneficiare de imunitate în procesul penal este destul de mare și continuă să se extindă, în pofida normei constituționale ce consacră egalitatea tuturor în fața legii și a justiției [35, p.45]. Din câte se poate observa, domnia sa, chiar dacă indirect, to-

tuși vede imunitatea ca fiind opusă principiului egalității.

În aceeași ordine de idei, sunt relevante și afirmațiile lui V. Baskov, care apreciază negativ imunitățile juridice, caracterizându-le ca fiind „indulgențe” ce au drept scop să diferențeze angajații organelor de stat de ceilalți cetățeni, fapt ce demonstrează cât de departe suntem de principiul egalității. În viziunea sa, însăși existența excepției de la regulile generale este de natură să încalce principiul egalității. Prin urmare, doar în condițiile în care orice cetățean, indiferent de poziția sa socială sau statală, în caz de comitere a unei abateri/infracțiuni poartă răspundere în mod corespunzător, ca și oricare alt membru al societății, se poate vorbi despre o egalitate reală în fața legii și a justiției [13, p.108].

Într-o manieră asemănătoare opinează și A.V. Naumov, susținând că înalții demnitari de stat atât din sfera legislativă, cât și din cea executivă tind să obțină o imunitate aproape absolută ca o garanție pentru a nu fi atrași la răspundere pentru abaterile și infracțiunile comise în exercitarea prerogativelor de putere [23, p.50]. Deci, imunitatea se dovedește a fi opusă egalității, mai ales când este văzută ca o prerogativă personală.

Pe cale de consecință, se consideră că imunitățile consolidează inegalitatea, care se manifestă, în special, în procesul de soluționare a cazurilor de atragere la răspundere juridică a titularilor acestora. O asemenea situație, în viziunea cercetătorilor, este periculoasă din punct de vedere social [14, p.194; 31, p.108-114].

Analizând această abordare, mai mulți autori ajung la concluzia că veriga slabă a concepției date constă în rigiditatea construcției. Astfel, adepții acestei abordări interpretează imunitatea juridică (reglementată în Constituție) ca fiind o încălcare a principiului egalității (la fel, prevăzută în Legea supremă), care ca rezultat duce la concluzia că unele norme constituționale sunt încălcate (contravin) de alte norme constituționale (fenomen numit *coliziune* – e.n.). Acest moment pune sub semnul întrebării însăși constituționalitatea dispozițiilor Constituției, care, după cum se știe, au aceeași forță juridică (altfel spus, nu poate fi stabilită nici o ierarhie formal-juridică între diversele dispoziții ale Constituției [11, p.65; 8, p.213]). La această întrebare însă cercetătorii nu dau răspuns, limitându-se la simpla constatare a faptului de încălcare a normelor ce consacără egalitatea de alte norme constituționale (ce consfințesc imunitatea șefului de stat, a deputaților, a judecătorilor etc.) [27, p.113; 16, p.37].

În lumina celor relatate *supra*, atragem atenția că o asemenea interpretare a lucrurilor a fost posibilă doar în condițiile unei viziuni superficiale asupra imunității (deci fără a lua în considerație esența, funcțiile și limitele acesteia) și a principiului egalității, care, după cum vom vedea în cele ce urmează, este cu mult mai complex, depășind limitele unei simple egalități matematice.

Întru argumentarea acestei poziții, vom reitera considerentele Curții Constituționale (atât a Republicii Moldova [5], cât și a României [4, p.151-152; 11, p.42]), care în jurisprudența sa a relevat faptul că principiul egalității nu trebuie confundat cu *uniformitatea*,

care presupune un tratament juridic egal pentru toate cazurile și toate situațiile. Spre deosebire de uniformitate, principiul egalității presupune un tratament diferit pentru situații diferite, aspectele obiective, precum și reglementările juridice aplicabile diferitelor situații, fiind comparate și evaluate. Prin interpretarea și aplicarea principiului egalității, Curtea Constituțională a confirmat ideea deosebirii acestui principiu de cel al uniformității și al unei egalități formale stricte. În practica și teoria constituțională se ajunge astfel la formularea și afirmarea principiului egalității relative, care acceptă și chiar impune existența *dreptului la diferență* [2, p.89]. Prin urmare, trebuie reținut că principiul egalității nu înseamnă uniformitate, așa încât situațiilor egale trebuie să le corespundă un tratament egal, la situații diferite tratamentul juridic nu poate fi decât diferit. În alți termeni, principiul egalității nu interzice reguli specifice, în cazul unei diferențe de situație [8, p.196].

Pornind de la aceste particularități de esență ale principiului egalității, considerăm necesar a preciza și faptul ce înseamnă totuși „violarea sau încălcarea principiului egalității”. Potrivit cercetătorilor, aceasta are loc atunci când se aplică un tratament diferențiat în cazuri egale, fără să existe o motivare obiectivă și rezonabilă, sau când există o disproporție între scopul urmărit și mijloacele folosite [2, p.86]. În consecință, ținând cont de aspectele date, conchidem că imunitatea nu este de natură să încalce principiul egalității, întrucât ea este acordată unui cerc de subiecți cu un statut juridic special, care, în virtutea acestui fapt, devin titulari ai dreptului la diferență.

O asemenea idee poate fi atestată și la unii autori ruși, care consideră că imunitățile nu încalcă acest principiu, deoarece egalitatea juridică caracterizează statutul general al cetățeanului și nu cuprinde în sine diferențele pe care le implică situația juridică a subiecților raporturilor juridice [17, p.148-149; 26, p.7-8; 32, p.9].

Adepții celei **de-a doua abordări** se sprijină pe prezumția interdependenței normelor constituționale (inclusiv a celor care consacără imunitatea anumitor subiecți și principiul egalității), susținând ideea că instituția imunității nu este opusă (nu contravine) principiului egalității. Din perspectiva dată, cercetătorii recunosc imunitatea juridică ca fiind o derogare de la principiul general al egalității, necesară pentru garantarea și protecția unor valori sociale importante [27, p.113].

Argumentându-și poziția, cercetătorii susțin că principiul egalității nu conține o interdicție strictă a oricărei excepții de la acesta în beneficiul persoanelor care exercită funcții statale. Scopul acestei derogări constă în acordarea posibilității persoanelor titulare de a-și exercita funcțiile în modul corespunzător [19, p.137]. O asemenea poziție, de susținere a necesității imunității, este destul de răspândită în prezent în rândul doctrinarilor, fiecare expunând diverse argumente și explicații.

Din perspectiva dată, imunitatea a fost și este considerată atât la nivelul dreptului național, cât și al celui internațional ca o excepție sau excludere de la exercitarea jurisdicției, în considerarea statutului entității, fie el statul sau o persoană anume desemnată [9, p.10].

Sunt relevante în context și reflecțiile altor cercetători, care susțin că instituția imunității în ipostaza sa de excepție de la normele generale este prevăzută de însăși Legea supremă a statului. Aceasta este de natură juridică publică și servește intereselor publice, fiind proprie anumitor subiecți cu funcții importante, principiale pentru interesul tuturor cetățenilor. Din această cauză, instituția imunității nu poate fi considerată ca venind în contradicție cu principiul egalității tuturor în fața legii [24, p.630].

Un interes deosebit prezintă și reflecțiile cercetătorului polonez A. Lavnisecat (citat de D. Potapov [27, p.114]), care, explicând categoria de imunitate juridică, trasează o distincție clară între asemenea categorii precum „principiul egalității în drepturi”, „egalitatea minimă în drepturi” și „egalitatea ideală în drepturi”. În viziunea sa, *principiul egalității* constă în aceea că față de toți cetățenii sunt înaintate cerințe și aprecieri unice, ceea ce, la rândul său, ar însemna inadmisibilitatea existenței persoanelor care să nu fie atrase la răspundere pentru conduita lor. În ce privește *egalitatea ideală în drepturi*, aceasta constă în răspunderea completă și necondiționată a tuturor persoanelor față de aceleași instanțe judecătorești. La rândul său, *egalitatea minimă în drepturi* este calificată ca posibilitatea persoanei care dispune de imunitate juridică să evite răspunderea în cazurile expres prevăzute de lege [20, p.150]. Fiind preocupat în special de studierea imunității șefului de stat, cercetătorul atrage atenția asupra faptului că însăși existența instituției șefului de stat reprezintă în sine o sfidare a principiului egalității. Cu toate acestea, pentru autoritatea statului, purtător al căreia este președintele sau monarhul, primelor persoane în stat le este necesară imunitatea, cel puțin, pentru a demonstra stima și respectul din partea concetățenilor, ceea ce este cu mult mai valoros, în opinia sa, decât principiul abstract al egalității [20, p.150].

Așadar, imunitatea acordată președintelui țării, deputaților și altor câteva categorii de demnitari de stat, trebuie recunoscută a fi o derogare de la principiul egalității, consacrat în Legea fundamentală a statului. Acest tip de inegalitate, admisă de Constituție, este necesară, fiind justificată de interesul de a proteja alte valori din domeniul dreptului și al suveranității. În virtutea acestui fapt, statul poate să consacre legislativ unele derogări de la regulile generale pentru unii subiecți în dependență de prerogativele acestora, interesul general garantat și alte condiții [22, p.18]. Atribuirea imunității acestor subiecți este determinată de faptul că societatea înaintea cerințe sporite față de ei și obligațiile lor profesionale. Respectiv, în mod corelativ, statul trebuie să asigure și garanții suplimentare pentru protecția juridică a acestor subiecți, urmărind scopul realizării eficiente a sarcinilor puse în fața lor [33, p.29], asigurarea securității juridice și a independenței persoanelor care ocupă funcții înalte în stat [27, p.115].

O a treia categorie de cercetători privesc excepțiile ca o componentă necesară a oricărui principiu general. Respectiv, însăși problema admisibilității excepțiilor de la principii, în viziunea lor, nu are nici un sens [27, p.114].

În această ordine de idei, R.H. Iakupov susține că orice principiu general reprezintă o regulă cu excepții, care nu sunt derogări de la acesta, ci o parte componentă indispensabilă din conținutul acestuia. De aceea, orice principiu presupune existența a două sisteme de norme juridice (generale și derogatorii), care se află într-o concurență permanentă [37, p.73]. Din aceste considerente, se deduce că este inacceptabil a pune la îndoială legitimitatea existenței imunității juridice ca o derogare de la principiul egalității, întrucât orice principiu formulat cuprinde, de rând cu regula generală, și excepția de la această regulă [27, p.114; 16, p.39].

Unele accente importante în acest sens pune și cercetătorul M.V. Baglay, care afirmă că conținutul principiului egalității presupune absența privilegiilor nelegalizate și nicidecum nu înseamnă că dreptul nu poate stabili anumite privilegii [12, p.173-177]. Adică, principiul constituțional al egalității este o regulă generală, o parte componentă a căreia sunt excepțiile juridice. Aceasta se întâmplă, adesea, participanți ai raporturilor juridice devin subiecții care dispun concomitent atât de un statut general (comun), cât și de un statut profesional (de serviciu). De aceea legiuitorul poate să prevadă pentru unii subiecți anumite privilegii. În special, să stabilească excepții de la ordinea procesuală comună (de exemplu, pentru președintele republicii, deputați, judecători, procurori ș.a.), în funcție de prerogativele cu care sunt învestiți aceștia, a interesului pe care îl promovează și apără etc. [12, p.176-177].

Un alt cercetător rus, V.G. Daev, studiind problema imunității în activitatea procesual-penală, subliniază destul de corect că principiul egalității cetățenilor nu poate fi interpretat ca o recunoaștere tuturor cetățenilor, implicați în proces, a unui statut juridic egal, deoarece statutul fiecărui cetățean, în acest caz, capătă unele trăsături distincte ce țin de funcția exercitată, interesele promovate și alte circumstanțe relevante. Esența principiului egalității cetățenilor, din punctul său de vedere, constă în asigurarea tuturor cetățenilor implicați în procesul penal a aceluiași drept la apărare garantat de lege, care, la rândul său, poate să stabilească și unele excepții de la regulile generale pentru anumite categorii de subiecți, în scopul asigurării eficienței în exercitarea funcțiilor cu care sunt învestiți aceștia [15, p.48].

Deci, din cele menționate, se poate deduce că imunitatea constituie un privilegiu care asigură securitatea juridică și independența titularilor săi, care de regulă sunt demnitari de stat [18, p.109], fapt prin care își justifică necesitatea și legitimitatea sa.

Mai mult, imunitatea reprezintă un privilegiu special, menirea socială principală a căruia constă în a garanta protecția subiecților speciali față de atentate nejustificate (ilegale), independența lor și exercitarea funcțiilor sociale și statale de către aceștia. Statul, în scopul realizării corespunzătoare a competențelor sale, este cointeresat în instituirea imunității ca un element necesar al statutului juridic al anumitor subiecți de drept [34].

Respectiv, instituția imunității ca o categorie juridică este văzută a fi o derogare necesară legitimă în sfera răspunderii juridice, consacrată în norme speciale pen-

tru consolidarea protecției juridice a unui cerc restrâns de subiecți care trebuie să exercite eficient și corespunzător funcții statale sau sociale importante [27, p.115, 16, p.39-40]. Or, într-o altă opinie, imunitatea reprezintă o excepție juridică, destinată creării unui regim juridic special subiectului de drept, în cadrul căruia acesta este investit cu garanții suplimentare în caz de atragere la răspundere juridică sau cu exercitarea anumitor obligații în scopul realizării unor funcții importante internaționale, statale sau obștești [36, p.8].

În **concluzie**, ținem să subliniem că întrucât instituția imunității reprezintă prin esența sa o derogare, o excepție de la regula generală, în mod inevitabil, aceasta o face de strictă reglementare și interpretare, pentru a se preveni astfel transformarea ei într-un privilegiu personal al titularului său cu valență absolută. De aici, este evidentă necesitatea abordării în profunzime a conținutului și limitelor imunității, cunoașterea cărora considerăm a fi indispensabilă menținerii acesteia în limitele ipostazei sale de *excepție de la regulă*.

Recenzent:
Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar

Referințe:

1. *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.08.1994, nr.1 (cu modificări și completări până în 14.07.2006).
2. *Constituția Republicii Moldova: Comentariu*. Chișinău: Arc, 2012. 576 p.
3. *Constituția României* din 21 noiembrie 1991 (revizuită în 2003). În: *Monitorul Oficial al României*, nr. 233 din 21.11.1991, republicată în *Monitorul Oficial*, nr. 767 din 31 octombrie 2003.
4. *Constituția României: comentariu pe articole*. Coordonatori: I.Muraru și E.S. Tănăsescu. București: C.H. Beck, 2008. 1507 p.
5. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 16 din 12.06.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 86-89/14 din 22.06.2007.
6. Kolodkin R. A. *Preliminary report on immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction*. International Law Commission, Sixtieth session, Geneva, 5-6 mai, 7-8 august 2008. [resurs electronic]: <http://www.refworld.org/pdfid/48abd597d.pdf>. (accesat la 24.07.2015).
7. Nițu D. *Imunitatea șefului de stat în dreptul penal*. București: Universul juridic, 2012. 620 p.
8. Pavel N. *Egalitatea în drepturi a cetățenilor și nediscriminare*. București: Universul juridic, 2010. 668 p.
9. Przetacznik F. *Protection of Officials of Foreign States according to International Law*. Haga-Boston-Londra: Martinus Nijhoff Publishers, 1983.
10. Railean P. *Mecanismul jurisdicțional de asigurare a legalității în statul de drept. Monografie*. Chișinău: S.n., 2015. 608 p.
11. Tănăsescu E. S. *Principiul egalității în dreptul românesc*. București: All Beck, 1999. 392 p.
12. Баглай М.В. *Конституционное право Российской Федерации: Учебник для вузов*. Москва, 2002. 800 с.
13. Басков В. *Все ли равны перед законом и судом?* В: *Советская юстиция*, 1993, № 9, с. 108-114.
14. Бойков А.Д. *Третья власть в России*. Москва, 1997. 264 с.
15. Даев В.Г. *Иммуниеты в уголовно-процессуальной деятельности*. В: *Правоведение*, 2002, №3, с. 48-52.
16. Иоголевич Н.И., Конева Н.С. *Правовые иммунитеты и конституционный принцип равенства перед законом и судом*. В: *Юридическая наука и правоохранительная практика*, 2012, № 1 (19), с. 34-41.
17. Клеандров М.И. *Статус судьи: правовой и смежные компоненты*. Москва, 2008. 448 с.
18. *Конституция Российской Федерации. Проблемный комментарий*. Отв. ред. В.А. Четвернин. Москва, 1997. 691 с.
19. Кравец И.А. *Правовой статус депутатов Государственной Думы и выборных членов Государственного совета в свете теории народного представительства*. В: *Журнал российского права*, 2000, № 8, с. 136-145.
20. Лавнишчак А. *Ответственность главы государства в монархии и республике*. В: *Конституционно-правовая ответственность: проблемы России, опыт зарубежных стран*. Под ред. С.А. Авакьяна. Москва, 2001, с. 149-157.
21. Малько А.В. *Правовые иммунитеты*. В: *Правоведение*, 2000, №6 (233), с. 11-22.
22. Малько А.В., Суменков С.Ю. *Правовой иммунитет: теоретический и практический аспект*. В: *Журнал российского права*, 2010, № 2 с. 16-23.
23. Наумов А.В. *Проблемы совершенствования Уголовного кодекса Российской Федерации*. В: *Государство и право*, 1999, № 10, с. 48-50.
24. *Научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации*. Отв. ред. В.В. Лазарев. 4-е изд., доп. и перераб. Москва: Юрайт, 2009. 872 с.
25. Николаев А. *Дипломатические привилегии и иммунитеты*. В: *Международная жизнь*, 1983, №8, с. 152-155.
26. Петрухин И.Л. *Проблемы судебной власти в современной России*. В: *Государство и право*, 2000, №8, с. 5-10.
27. Потапов Д. *Правовой иммунитет и соблюдение принципа равенства перед законом: проблемы юридической доктрины*. В: *Право и управление. XXI век*, 2013, №3 (28), с. 112-116.
28. Провалянский Д.И. *Правовые иммунитеты в теории российского права*. В: *Вестник экономики, права и социологии*, 2015, № 1, с. 127-133.
29. *Словарь иностранных слов*. Изд. 16-е. Москва: Русский язык, 1988. 624 с.
30. *Советский энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия, 1989. 1632 с.
31. Стецовский Ю.И. *Судебная власть*. Москва, 1999. 400 с.
32. Суменков С.Ю. *Привилегии и иммунитеты как общеправовые категории*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2002. 26 с.
33. Терехин В.А. *Судейская дисциплина и ответственность – гарантия прав и свобод граждан*. В: *Журнал российского права*, 2011, № 8, с. 26-34.
34. Терехин В.А. *Судейский иммунитет: проблемы теории, законодательства и практики*. В: *Российская юстиция*, 2011, №5. [resurs electronic]: <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=10&art=2579>. (accesat la 16.07.2015).
35. *Уголовный процесс*. Под ред. К.Ф. Гуценко. Москва: Зерцало, 1996. 509 с.
36. Юшкова Ю.А. *Иммунитет как правовая категория*. Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2008. 162 с.
37. Якупов Р.Х. *Правоприменение в уголовном процессе России (юридические проблемы)*. Москва: Изд-во МВШМ МВД РФ, 1993. 195 с.

Semnat pentru tipar 25.08.2015. Formatul 60x84 1/8.
Tipar ofset. Coli de tipar conv. 12,0. Tiparul executat la CEP al USM
Tirajul – 650.